

NRC

HANDELSBLAD

ALGEMEEN HANDELSBLAD (1828) EN
NIEUWE ROTTERDAMSCHÉ COURANT (1844)

Nelson Mandela

(1918 - 2013)

Foto Sander Veeneman/Sanset

PRUS2-

Een politicus, een held van onze tijd

Heldendom is vaak mythevorming. Maar Nelson Mandela (1918-2013) is een 'held van onze tijd'. Dat beeld zal postuum wel wat barstjes gaan vertonen. Maar het is amper overdreven vast te stellen dat Mandela een van de grootste staatslieden van de afgelopen halve eeuw was. Mandela is de belichaming van de idee dat het democratische alternatief geen valse hoop is, maar een realistisch antwoord op maatschappelijke onderdrukking kan zijn. In normale omstandigheden is dat al een prestatie. Maar in een samenleving die decennia lang door een racistisch, repressief bewind is verscheurd, is dat een buitengewone verdienste. Die unieke rol komt niet alleen voort uit zijn persoonlijkheid, mede gevormd door zijn aristocratische achtergrond waarop de apartheid geen vat kreeg. Ze heeft ook te maken met de manier waarop hij politiek bedreef. Als politicus - want dat was hij, ondanks zijn aureool - paarde Mandela een compromisloze houding jegens de apartheid aan strategisch inzicht en tactisch vernuft.

Beïnvloed door Gandhi wees hij geweld toch niet meer af, toen na het bloedbad in Sharpeville van 1960 de apartheid door premier Verwoerd werd gesystematiseerd. Ook tijdens zijn 27 jaar durende gevangenschap week hij niet. Maar hij was zich er terdege van bewust dat geweld geen doel mocht worden maar middel was. De meeste 'bevrijdingsbewegingen' konden dat onderscheid niet volhouden. Intussen was hij niet eenkennig. Hij zocht en vond bondgenoten in alle raciale, religieuze en politieke kringen. Hoewel hij geen afstand nam van de communisten in het ANC, met wie hij zich persoonlijk verbonden voelde en die hij ook onontbeerlijk achtte, was hij communist noch 'fellow traveller'. Mandela was vooral een burgerlijke revolutionair, zoals Europa die in de negentiende eeuw heeft gekend.

Al deze principiële, strategische en tactische kwaliteiten kwamen tot volle ontplooiing toen Mandela in 1990 onvoorwaardelijk moest worden vrijgelaten. Compromisloos maar behoedzaam onderhandelde hij zijn land naar een democratischer tijd. Door geweld van apartheidsapologeten die de onderhandelingen met president De Klerk wilden frustreren, liet hij zich niet van de wijs brengen. De eerste vrije verkiezingen in 1994, die Mandela won, waren de beloning. Maar de eigenlijke verdienste was dat hij die overwinning niet gebruikte voor wraak maar voor verzoening. De waarheid moest boven water komen. Maar het verleden mocht niet worden gepolitiseerd voor machtsaanspraken in het heden.

Zelf gaf Mandela in 1999 het voorbeeld door al na één termijn terug te treden als eerste democratisch gekozen president. Hij liet toen een staat in opbouw achter. De werkelijkheid bleek weerbarstiger dan het ideaal. En zijn opvolgers waren vele maten kleiner dan hij. Maar Zuid-Afrika is in de kern wel een levensvatbare democratie. Dat is, gezien de postkoloniale ervaringen elders, een wonder. Dat wonder is in belangrijke mate het werk van Mandela.

2 Nelson Mandela (1918-2013)

Universeel symbool van de menselijke veerkracht

Vrijheidsstrijder

Nelson Mandela is overleden, 95 jaar oud. Zuid-Afrika neemt afscheid van de president die het land na de apartheid bijeenhield. 27 jaar cel maakte van de vrijheidsstrijder een verzoener tussen zwart en blank.

Door **Bram Vermeulen**

Het idee over wie hij was, zijn persoon en zijn karakter, steeg tijdens zijn gevangenschap uit boven de werkelijkheid

Biograaf **Anthony Sampson**

Niet alleen de man, de voormalige vrijheidsstrijder, de ex-president en de bejaarde activist is gisteravond gestorven. Het overlijden van Nelson Mandela markeert de dood van een idee.

Mandela was de belichaming van de veerkracht van de mens. Onze sterkste en onze mooiste kant. Van kiezen voor vergifenis als wraak meer voor de hand ligt. Van een staatsman zonder zelfzucht. Van een leider die zich sterk maakt, door te pronken met zijn zwakheden. De dood van Mandela is het einde van een ideaal dat niet alleen Zuid-Afrika nodig had, als moreel kompas van een samenleving in worsteling met zichzelf. Maar heel de wereld.

Sommigen noemen dat idee onderdeel van een mythe. Mandela, leven en werk, is een vertelling, een heilig en overgeleverd verhaal. Iedereen kent flarden van dit verhaal. Hij was een politicus aan wie popconcerten werden opgedragen, films en stripverhalen, standbeelden en plakplaatjes, kunst en kitsch.

Iedereen wilde onderdeel zijn van dit verhaal. Filmacteurs, sporthelden en politici betaalden in de jaren na zijn vrijlating grote sommen geld voor een foto met Mandela, een diner, een handtekening, voor een glimp, een paragraafje van dit epos. In het tijdperk waarin revoluties en ideologie net zo schaars waren als helden, werd Mandela een onbetaalbaar handelsmerk.

Mandela als symbolische figuur was in eerste instantie een voorstelling die zich vastzette in de hoofden van Zuid-Afrikanten, anti-apartheidsstrijders over de hele wereld, popartiesten en nieuwsconsumenten die zo lang in afwachting waren van zijn vrijlating. Het idee over wie hij was, zijn persoon en zijn karakter, steeg tijdens zijn gevangenschap tussen 1963 en 1990 uit boven de werkelijkheid. Een fantasie van 27 jaar oud.

Zo ziet zijn biograaf Anthony Sampson dat althans. Hij vergelijkt Mandela's vrijlating op 11 februari 1990 met Homerus' Odyssee, een universele mythe, „waarin de triomf van de menselijke geest is uitgebeeld in de terugkeer van een verloren gewaande leider“. De man die op die ochtend de uitzinnige menigte voor de Victor Verstergevangenis bij Kaapstad tegemoet loopt, heeft zo lang vastgezeten, dat de „mythe zich had losgemaakt van de man“.

Na 27 jaar in de gevangenis wist niemand meer hoe Nelson Mandela er uitzag.

In de kantoren van activisten over de hele wereld hing zijn afbeelding. Maar dat was het portret van de leidermartelaar die in 1964 tot levenslang werd veroordeeld wegens landverraad. Dat was de foto van de 46-jarige vrijheidsstrijder, de krachtige, kwade en vastberaden commandant van de gewapende tak van het ANC, Umkhonto we Sizwe (Speer der Natie). Dat was de politicus die was beschuldigd van landverraad en de doodstraf boven het hoofd hing maar op de dag van zijn veroordeling een van 's werelds meest memorabele toespraken hield: „Ik heb het ideaal gekoesterd van een democratische, vrije samenleving waarin alle mensen in harmonie leven en gelijke kansen hebben. Het is een ideaal waarvoor ik hoop te leven, maar indien nodig is het een ideaal waarvoor ik bereid ben te sterven.“

Mandela anno 1990 was een volslagen onbekende. Mandela beschreef in zijn autobiografie *Long Walk To Freedom* hoe hij zelf verschrikt tot die ontdekking kwam. Toen hij in de nadagen van zijn gevangenschap door een civiel door Kaapstad werd gereden en even mocht proeven van de aanstaande vrijheid, herkende niemand hem op straat. Zijn haar was grijs geworden, zijn gelaat

diep gegroefd. Mandela was een bejaarde, niet meer dan een schaduw van de militair die in de jaren zestig de bijnaam 'de Zwarte Pimpernel' kreeg. In gevangenschap bleef Mandela bijna drie decennia lang voor de wereld even jong en sterk als Elvis, James Dean, John F. Kennedy en Che Guevara.

Dat de mythe standhield was Mandela's eigen werk. Daar wordt de mythe werkelijkheid. Het was enerzijds het gevolg van zijn optimistische kijk op de mens en het leven, zijn overtuiging dat het goede zelfs in je grootste vijand schuilt. Het was het gevolg van oprechte nederigheid en soms naïeve zelfrelativering van zijn wereldwijde status.

Maar de mythevorming was ook een bewust gekozen politieke strategie. Mandela gebruikte zijn statuut als icoon, als een acteur die zijn rol wordt. „Mandela's politieke acties waren onderdeel van een voorstelling“, schreef politicoloog Tom Lodge in *Mandela, a critical life*. „Zelfbewust gepland en gescript om aan publieke verwachtingen te voldoen.“

Het is maart 1994, en de Zuid-Afrikaanse staatszender zendt live een televisiedebat uit vlak voor de eerste vrije verkiezingen. Mandela staat tegenover de zittende president, de man die hem vrijliet: F.W. De

Mandela gebruikte zijn statuut als icoon, als een acteur die zijn rol wordt

Politicoloog **Tom Lodge**

Klerk. De Klerk heeft het debat minutieus voorbereid en is een uur lang de meerdere van Mandela. Maar als het debat op het einde loopt, leunt Mandela voorover en vraagt om de hand van De Klerk. „De problemen van dit land zullen we samen wel oplossen“, glimlacht Mandela. Met die handdruk en die warme lach, vloerde hij De Klerk. Dit was de stijl-Mandela. Verzoening als machtspolitiek.

Dat spel speelde Mandela keer op keer. Twee voorbeelden uit 1995. Mandela is een jaar aan de macht. Het Zuid-Afrikaanse rugbyteam mag na een jarenlange sportboycot weer meedoen aan de wereldbeker en bereikt de finale. In de opgewonden sfeer in het rugbystadion, een bastion van blank Zuid-Afrika, verschijnt Mandela, in het groengele shirt van de Springbokken. Zuid-Afrika wint en wordt wereldkampioen. Mandela de talisman.

In hetzelfde jaar gaat Mandela op de thee bij Betsie Verwoerd, de 94-jarige weduwe van de architect van de apartheid Hendrik Verwoerd. Betsie had zich aan het einde van de gedwongen rassenscheiding teruggetrokken in Orania, een dorpje in de stoffige Noord-Kaap dat de blanke bewoners hebben uitgeroepen tot een autonome Volksstaat, „slegs vir blankes“. Mandela legt er bloemen op het graf van Hendrik

Verwoerd, in 1966 vermoord in het parlement waar hij de apartheidswetgeving gestalte gaf. Als Betsie haar bril vergeten blijkt, nodig om haar toespraak over zelfbeschikkingsrecht van Afrikaners voor te lezen, helpt Mandela. Over haar schouder leest hij woord voor woord mee, in het Afrikaans, als Betsies aangever.

Zo bestendigde Mandela zijn iconische status van internationale held en universele leider. Hij zocht de blanke rechter op die hem tot levenslang veroordeelde, Percy Yutar, vergaf hem groots en maakte hem klein. Hij zat op de bank met de in 2006 overleden oud-president P.W. Botha, het meedogenloze gezicht van apartheid. Mandela legde de hand op de zijne en noemde zijn aartsrivaal „hoffelijk, respectvol en vriendelijk“.

Was dat ogenschijnlijk liefdadige leiderschap aangeboren, een geërfd karaktertrek? In zijn autobiografie koos Mandela er voor zijn keuzes, normen en waarden, te wortelen in zijn geboortestreek. Hij trok ruim vijftig pagina's uit om zijn jeugd te beschrijven in het dorpje Mvezo, waar hij op 18 juli 1918 wordt geboren als Rolihlahla, wat onruststoker betekent in het Xhosa.

Vervolg **Necrologie Mandela**: pagina 4

Nelson Mandela viert zijn 85ste verjaardag in 2003.

FOTO AFP

INHOUD

Necrologie **P 2-4**

Interview met Wim Kok **P 5**

Klaagzang bij Mandela's dood **P 6-7**

Messias, dankzij zijn fouten **P 8**

Het geheim van Mandela **P 8-9**
Terug naar Robbeneiland **P 9**

Zuid-Afrika na Mandela **P 10**

Zuid-Afrika rouwt **P 11**

Het leven van Nelson Mandela **P 12**

●● Een kolos van onberispelijke moraliteit en integriteit, de meest bewonderde persoon ter wereld

Desmond Tutu, oud-bisschop Kaapstad

●● Hij was iemand die het beeld van Afrika als continent in chaos, omvormde tot een meer romantisch beeld

Bono, zanger rockband U2

●● Verzoener en verbinder die met zijn mildheid en wijsheid het verschil maakte voor zijn land en de wereld inspireerde

Mark Rutte, premier Nederland

●● We hebben een vader verloren. Ook al wisten we dat deze dag zou komen, niets kan ons gevoel van blijvend gemis wegnemen

Jacob Zuma, president Zuid-Afrika

●● Een man die de historie in zijn handen nam en de koers van het morele universum naar gerechtigheid boog

Barack Obama, president VS

●● De enige wijze waarop wij dankbaarheid kunnen tonen, is te proberen zijn voorbeeld te volgen

Kofi Annan, voormalig VN-topman

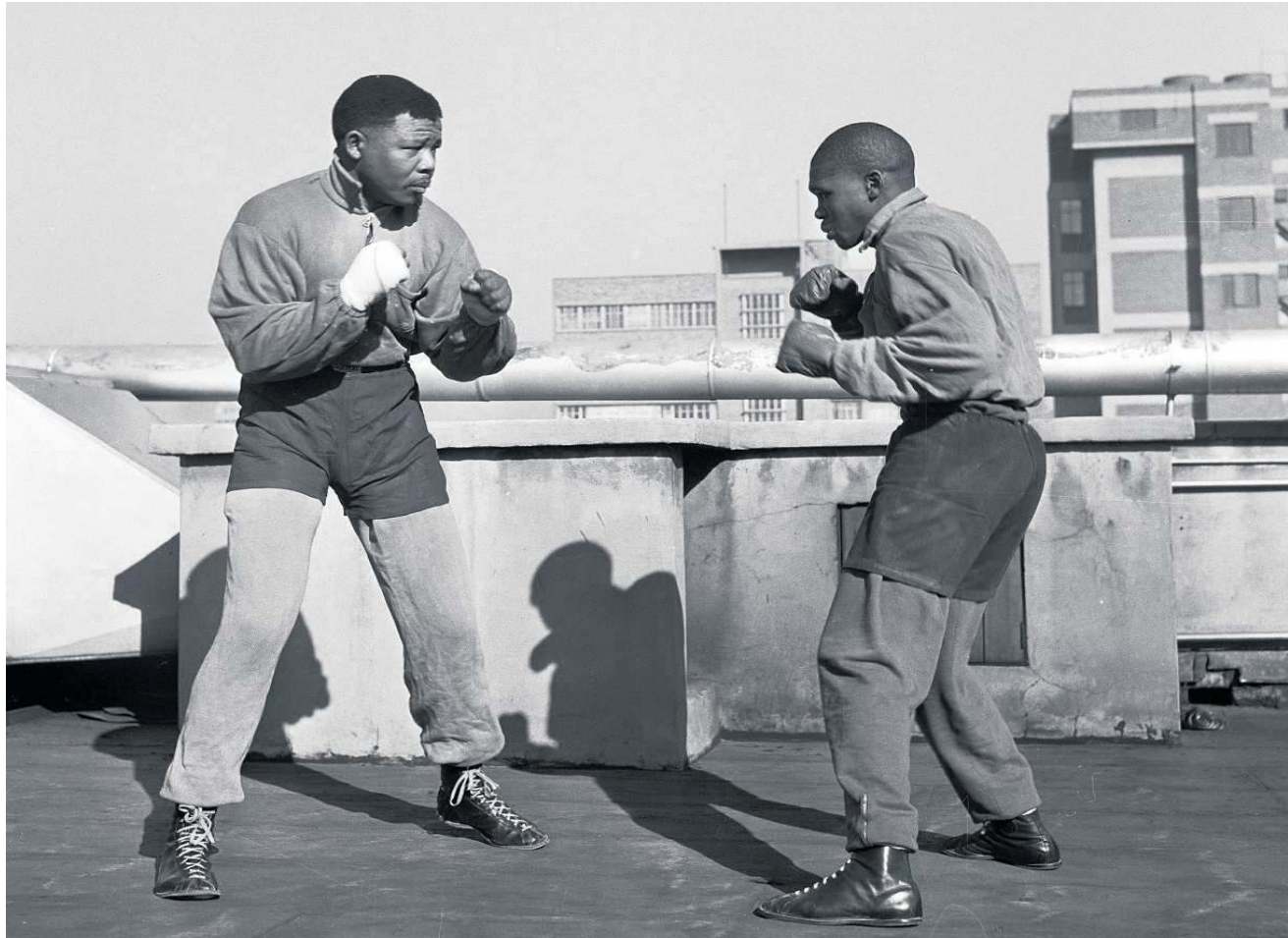

FOTO HOLLANDE HOOGTE

Tijdens zijn proces in 1957 bokste Nelson Mandela (links) om fit te blijven tegen de professionele bokser Jerry Moloi. Mandela stond samen met 155 anderen terecht wegens hoogverraad.

Vervolg van pagina 3

Mvezo is een dorp van rieten hutten, geitenhoeders en varkenshouders in het district van Umtata, de hoofdstad van de Transkei. Dat ligt in de provincie Oost-Kaap, de bakermat van zijn partij, het Afrikaans Nationaal Congres (ANC).

Mandela was een trotse Afrikaan, een plattelandjongen, die met zijn voeten in de koeienstront had gestaan. Door dat te benadrukken dichtte hij de politieke kloof die er rond zijn vrijlating dreigde te ontstaan tussen de oude generatie van het ANC, die van het platteland kwam, en de jonge stedelingen in de partij.

Hij was ook een jongen met nauwe banden met de koninklijke familie van het Thembu-volk in de Oost-Kaap. Zijn vader Henry Gadla Mpakanyiswa was een afstammeling van een negentiende-eeuwse tribale koning. Zijn vader vervulde volgens Mandela de rol van „eerste minister in Thembuland”, onder de koning die aan het begin van de negentiende eeuw over het gebied regeerde.

Mandela was negen toen zijn vader stierf aan (waarschijnlijk) tuberculose. Daarna kon zijn moeder niet langer voor hem zorgen en werd hij onder de hoede gebracht van Chief Jongintaba Dalinyebo, de heersende regent. „Uqinisofofoko Kwedini”, zei zijn moeder toen ze hem achterliet in de kraal van de koninklijke familie. „Zet jezelf schrap.”

In de Oost-Kaap leerde hij niet alleen dat een leider regeert door te luisteren naar zijn onderdanen. Maar ook dat een leider zijn emoties verbergt. Hij beschreef zijn overgang van puber naar volwassene, toen hij besneden werd in de bush. „Ik deed mijn best mijn kwelling te verbergen. Een jongen mag huilen, maar een man verbergt zijn pijn.”

Dat was een van zijn grootste vaardigheden. Mandela leidde een leven vol verlies en afscheid. Na de dood van zijn vader werd hij emotioneel afgesneden van zijn gemeenschap, ook door het gesloten karakter van het internaat en de universiteit die hij later bezocht.

Tweeëntwintig jaar oud werd hij verbannen van de Fort Hare Universiteit, broedplaats van zwarte leiders, toen hij deelnam aan een studentenprotest en weigerde zitting te nemen in de studentenraad omdat zijn verkiezing niet democratisch zou zijn geweest. Hij vluchtte naar Johannesburg toen de regent van de Thembu's hem probeerde uitte huwelijken. In de twintig jaar tot aan zijn gevangenschap zou hij altijd op de vlucht blijven, als leider van de ANC-jeugdliga, als aanstichter van talloze protesten tegen de blanke onderdrukking, als oprichter van de gewapende tak van de beweging, de Umkhonto we Sizwe.

Tweemaal zou Mandela scheiden, van zijn eerste vrouw Evelyn Mase en van Winnie. Hij overleefde al zijn helden: Oliver Tambo, zijn jeugdmentor en voorganger als ANC-leider; Chris Hani, de vermoorde communistenleider; en zijn mentor en vriend Walter Sisulu. Hij overleefde drie van zijn eigen kinderen. Het verborgen verdriet maakte van Mandela een held met een masker, dat hij zelden afzette. Zelfbeheersing bepaalde zijn handelen.

„Als je geen discipline hebt, ben je geen vrijheidsstrijder”, vertelde hij in 1993 een menigte in een town-ship waar zwaar gevechten werd tussen het ANC en de Inkatha Vrijheidspartij. Zijn aanhang vroeg hem de vredesbesprekingen te staken. „geef ons wapens meneer Mandela”, maar Mandela zei: „Uw taak is verzoening. Luister naar mij, luister naar mij. Wilt u dat ik uw leider blijf? Ja? Zolang ik uw leider ben, zal ik u terechtwijzen wanneer u het bij het verkeerde eind heeft.”

Het was het jaar waarin hij samen met F.W. de Klerk, de laatste blanke president, de man die hem vrijliet, de Nobelprijs voor de Vrede ontving. De ceremonie moest verzoening tussen de rassen onderstrepen. Maar Mandela dacht aan de gevechten tussen ANC en Inkatha. De kranten stonden vol geruchten dat de gevechten door geheime doodseskaders van de regering van De Klerk aangewakkerd werden. Een fotograaf wist de ware emoties van Mandela vast te leggen. Foto 1 toont een lachende Mandela als iedereen kijkt. Op foto 2 kijkt hij star voor zich uit, zijn bovenlip boos opgetrokken.

Het masker was Mandela's enige bescherming tijdens zijn 27 jaren in gevangenschap, waar hij werd blootgesteld aan pesterijen van de blanke cipiers. Op Robbeneiland verboden ze gevangene 466/64 de begrafenis bij te wonen van zijn oudste zoon, die in 1969 omkwam bij een auto-ongeluk. Ze lieten krantenknipsels achter in zijn cel over de problemen van zijn vrouw Winnie. Ze verloor haar baan, haar huis. Ze werd meermalen gearresteerd en gevangengezet. Later kwamen berichten over haar affaires, haar minnaars. Mandela moest het even flegmatisch ondergaan als het gehak in kalksteen dat alle gevangenen op Robbeneiland moesten verrichten.

Achter de tralies kwam de 'zwarte pimpernel', de architect van de gewapende strijd, tot inkeer. Terrorist wordt verzoener. Dit beeld van de hervormde leider is bewust geschapen en in stand gehouden. Volgens zijn autobiografie en de officiële geschiedschrijving beleefde Mandela in het gevang zijn messiaanse transformatie. Zo kreeg Mandela's vrijlating iets Bijbels: de verlosser keert terug op aarde. In werkelijkheid vormde Mandela nooit onderdeel van de gewapende strijd. Ook al kreeg hij militaire training

Een jongen van het platteland, die met zijn voeten in de koeienstront had gestaan, maar ook een jongen met nauwe banden met de koninklijke familie

in Ethiopië, hij heeft nooit een geweer gebruikt of bom gelegd. Mandela was wel actief betrokken bij de oprichting van de gewapende tak van het ANC, in het jaar voor zijn arrestatie op 26 juli 1962. Hij omarmde die gewapende strijd aarzeland.

Een revolutionair vol gebreken, dat was Mandela. Sommigen noemden zijn carrière als leider van een gewapende beweging „amateuristisch”. Partijleden verweten hem een leunstoelmarxist te zijn. Hij zou zich hebben laten inpalmen door blanke communisten, die de revolutie vanuit hun comfortabele villa's in de rijke wijken van Johannesburg planden.

Volgens biograaf Sampson was Mandela ook na zijn vrijlating opmerkelijk meer op zijn gemak onder grootindustriële dan vakbondsleders. Toen hij uit de gevangenis kwam bepleitte hij nog nationalisatie van alle bedrijven. Volgens Sampson werd Mandela in 1993 bekeerd door de Nederlandse staatssecretaris van Buitenlandse Handel, Yvonne Van Rooy, die hem uitlegde dat globalisering onomkeerbaar was en dat geen land zich kan ontwikkelen zonder particulier ondernemerschap.

Hij onderhandelde bijna acht jaar lang met de apartheidregering van P.W. Botha, en later De Klerk over het wanneer en de voorwaarden van zijn vrijlating. Vrijlating werd geen gift van het regime aan Mandela, maar een geste van Mandela aan het regime. Mandela liet De Klerk daarna geregeld voelen dat hij hem geen dankbaarheid verschuldigd was.

Mandela kon autocratisch zijn, en koppig. De Klerk had er zo veel last van dat hij in 1996 uit de regering van nationale eenheid stapte. Ook zijn opvolger Thabo Mbeki worstelde met Mandela's leiderschap. Mbeki's biograaf, Mark Gevisser, beschrijft zijn irritatie over het 'Mandela-exceptionalisme': „Mandela als enige goede neger, het wereldwonder. Dat was voor Mbeki de bevestiging van blank racisme.”

Internationaal was Mandela het troeteldier, dat zichtbaar genoot van de fotosessies met de Spice Girls. Daarin was hij in de woorden van Anthony Sampson de ultieme postmoderne leider. „Hij was de meester van de soundbite, de hartelijke handdruk en de innemende lach.”

Hij was geen succesvolle president. Hij leidde een kabinet vol onervaren ministers, beging diplomatieke blunders en deed, zo gaf hij zelf toe, te weinig aan de grote plagen van Zuid-Afrika: aids en criminaliteit. Maar zijn verdienste is dat hij aantoonde dat politiek een theater is, waarin fouten gemakkelijk vergeven kunnen worden. Hij hield de wereld een nieuwe definitie van macht voor. Mandela's macht was vrij van zelfverheerlijking en vol zelfspot, en niet aan functie gebonden. Terwijl veel Afrikaanse leiders macht beschouwen als een levenslang persoonlijk eigendom, trad Mandela vrijwillig terug na één termijn. Mbeki nam in 1999 het pluche over, maar Mandela hield het gezag. In tijden van crises keek het land, soms vergeefs, hoopvol naar hem, voor richting of vaderlijk advies.

De eeuw van Mandela bestreek de opkomst en de neergang van apartheid. Hij verenigde voor- en tegenstanders van dat systeem met een sentimenteel en politiek correct idee. Daarmee nam hij het lot van een heel volk in handen. Zijn verhaal werd de ruggengraat van de Zuid-Afrikaanse geschiedenis. Mandela maakte de mythe tot werkelijkheid.

Bram Vermeulen was correspondent voor NRC Handelsblad in Zuid-Afrika van 2001 tot 2009. Op 1 januari keert hij terug op deze post.

Door Jannetje Koelewijn

Staatsman

Interview met Wim Kok

Nelson Mandela was erg gesteld op Nederland, maar op zijn Europese rondreis na zijn vrijlating zou hij ons land niet aandoen. Toenmalig vicepremier Wim Kok haalde hem toch over. „Hij was hors catégorie.”

Nelson Mandela zou Nederland niet aandoen op zijn Europese rondreis, wat Wim Kok heel jammer vond, want de anti-apartheidsbeweging was hier zeer actief geweest. In Düsseldorf vroeg Kok aan Mandela of er misschien toch een mogelijkheid was dat hij ook naar Nederland zou komen. „Toen Mandela zei dat die mogelijkheid er was, heb ik meteen Ruud Lubbers gebeld.” Kok was, als vicepremier, niet in de positie Mandela officieel uit te nodigen.

Om Mandela's „aibaarheid en aandoenlijkheid” te illustreren, vertelt Kok hoe Mandela na zijn bezoek aan het Binnenhof met hem naar een PvdA-bijeenkomst in de Meervaart in Amsterdam ging.

„We waren op weg naar de zaal en wie schetst mijn verbazing toen hij me ineens een hand gaf. Ik weet ook wel dat iets in de Afrikaanse gemeenschap niet ongebruikelijk is, maar voor mij was het een nieuwe ervaring. Een man als hij die hand in hand met je loopt alsof je vader en kind bent.”

Ja, ja, zegt Kok, hij idealiseert Mandela nu wel een beetje. „Natuurlijk kon hij ook knorrig en onaangenaam zijn. Wie niet?” Maar dit zijn nu eenmaal zijn herinneringen. Mandela, merkte hij, was „erg op Nederland gesteld”. Hij had een „warme band” met koningin Beatrix en prins Claus, en later ook met kroonprins Willem-Alexander en prinses Máxima. Er waren

ontmoetingen op Huis ten Bosch, waar hartstochtelijk werd gesproken over de „ontwikkelingen in Afrika”. „Prins Claus had daar een bijzondere inbreng.”

Mandela's bescheidenheid, daar zou iedereen een voorbeeld aan kunnen nemen, zegt Kok. „Hij had vrij entree tot alle politieke leiders, alle deuren gingen voor hem open. Dat moet iets met een persoon doen. Zoiets heeft gevolgen voor je functioneren. Maar hij bleef een levende les in soberheid en bescheidenheid.” En zoals Mandela omging met verzoening, dat wordt ook maar zelden gezien. „Hij bleef benoemen wat er gebeurd was, maar zonder wrok.”

Maakt doorstaan leed iemand tot een betere leider?

Kok: „Het maakte Mandela tot een moreel leider. Hij had recht van spreken door wat hem was aangedaan en hoe hij zich staande had gehouden.” Maar Nelson Mandela kende het politieke spel ook, zegt Kok. Hij wist bijvoorbeeld heel goed dat hij na zijn aftreden als president van Zuid-Afrika eerlijker over aids kon praten dan voorheen.

Kok: „Ik was bij hem op bezoek en toen zei hij dat ik goed moest begrijpen dat hij, als hij nog president was geweest en herkozen had willen worden, niet zo frank en vrij over dit gevoelige onderwerp had kunnen praten als nu.” Mandela had hem hartelijk als altijd ontvangen, zonder opsmuk. Hij had last van zijn voeten - een gevolg van zijn gevangenschap.

Lange ontmoetingen heeft Kok nooit gehad met Mandela. „Een half uurtje, hooguit, als je samen van de ene plek naar de andere reed bijvoorbeeld.” Maar Mandela's belangstelling, denkt Kok, was altijd oprecht. „Vragen over elkaars familie kunnen obligaat zijn. Bij hem niet. Hij vroeg waar ik vandaan kwam, wat mijn vader had gedaan. Dan zei ik dat mijn vader timmerman was geweest en dat ik na de lagere school met grote moeite had kunnen onderleren.” Kok vertelde hem ook over zijn kinderen, en dat één van hen gehandicapt is. „Dan hadden we het erover hoeveel je van mensen met beperkingen kunt leren.”

Het trof Kok dat Mandela niet erg teïnteresseerd leek te zijn in de vraag wie er in Nederland in de jaren zeventig en tachtig zijn trouwste bondgenoten waren. „Mensen die zich nooit met de anti-apartheidsbeweging hadden ingelaten, bleken na Mandela's vrijlating opeens zijn grootste bewonderaars te zijn. Zelf stond ik daar wel eens wat gefrustreerd naar te luisteren.”

Beschouwde Kok Mandela als een vriend? „Hij heeft op video gesproken bij mijn afscheid van de politiek in 2002. Ik vond dat een uiting van vriendschap en afhankelijkheid. Dat heb ik zeer gewaardeerd. Maar ik aarzel om het woord 'vriend' te gebruiken. Dat gaat te veel uit van het idee dat we op voet van gelijkheid stonden. Zo was het niet. Hij was hors catégorie.”

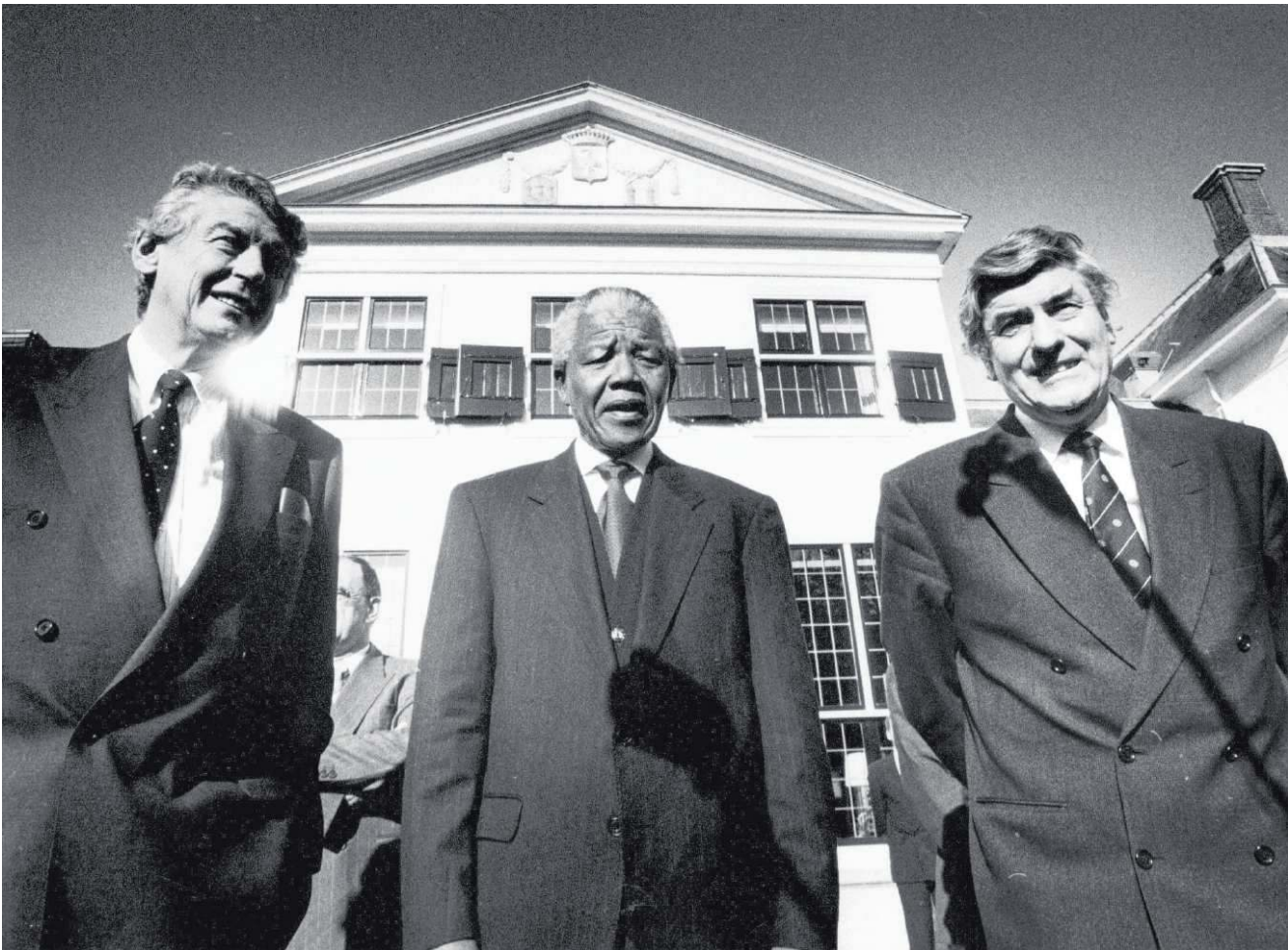

FOTO VINCENT MENTZEL

Wim Kok, Nelson Mandela en Ruud Lubbers poseren voor het Catshuis in Den Haag, 17 februari 1994.

1.
 ondergronds is een laag verschoven
 de aarde jammert
 de zon rochelt groen
 alles raakt verstrengeld
 verstikt door de dood
 de dood en de dood alleen

alles is opeens droef geworden
 alsof een grote schaduw over ons heen valt
 alsof glas door ons heen breekt
 alsof steen boven ons versplintert
 alsof onze gedachten in fluisterende groepjes wegvlugten
 om zich als speren in de grond te boren

trillend

in Qunu weigeren de runderen de kraal te verlaten
 bij Lusikisiki drijven de vissen vlak onder de waterspiegel
 in Mveso maken de parelhoenders geen geluid meer
 ze fladderen op en storten neer in het gras

2.
 de gedachte aan Mandela doet ons vanbinnen huiveren
 we kunnen zijn weerloze lichaam niet aanzien
 we kunnen zelfs onze mond niet opendoen
 we kunnen zijn weerloze lichaam niet aanzien
 om iets te zeggen over zijn dood om te getuigen van zijn daden
 we kunnen zijn weerloze lichaam niet aanzien
 over zijn bloed dat snelt als een luipaard
 we kunnen zijn weerloze lichaam niet aanzien
 om te getuigen van zijn werken, zijn zachte kracht
 we kunnen zijn weerloze lichaam niet aanzien
 de stormram van zijn tong
 die een verbonden toekomst tot kern verheft

we kunnen Onze Voorman niet genoeg recht doen
 we kunnen de aanblik van zijn weerloze lichaam niet verdragen
 we kunnen het niet aanzien

3.
 op paadjes, op trottoirs, in bussen op de weg
 groepen we zwijgend bij elkaar, wij, de gewone mensen
 we besprenkelen hem met onze tranen
 we besprenkelen het lijk

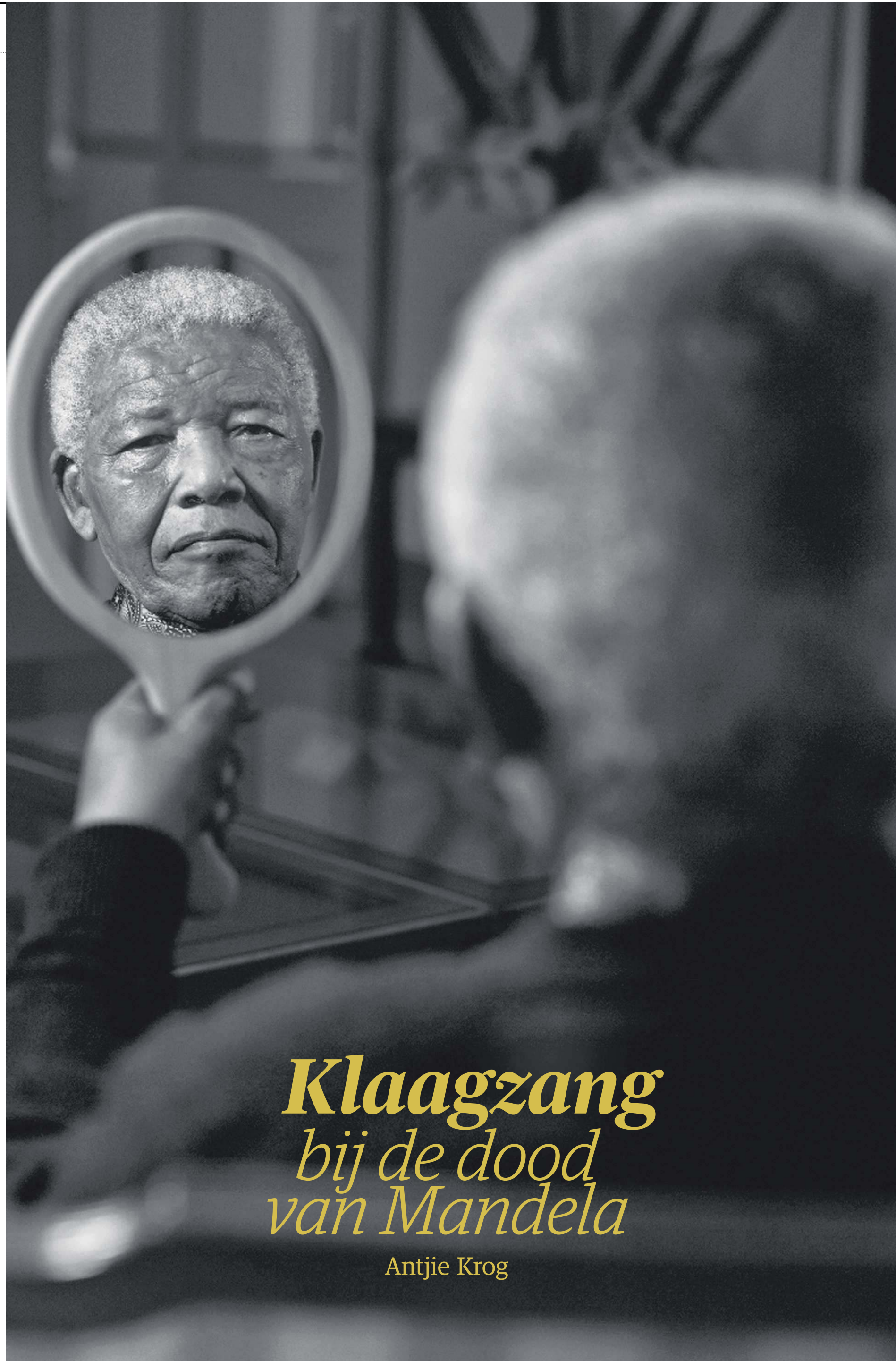
van de Onverschrokken Krijger die ons vroeger regeerde
 we besprenkelen het lijk dat gewassen moet worden
 we besprenkelen het ontsloten bloed van Mandela
 wij, de gewone mensen wassen hem niet met water maar met tranen
 zo wassen wij Onze Voorman

bedroefd nemen we zijn lichaam
 we wassen het, we baden het
 met handen die beven raken we het lijk aan
 we geven het door van hand tot hand
 hoog boven onze hoofden
 de man die ons redde van onszelf

o zingend bloed van de zoon van uNosekeni
 o palmen van Qunu vol sterren en regen aan de oevers
 o armen van Mveso die de diepste wonden van dit land hebben omhelsd

het zal lang duren voordat we ooit weer iemand zo edel
 iemand zo helend en koppig mooi
 zo taai van inborst zo streng principieel saamhorig
 zo elegant en overrompelend hartelijk in onze armen kunnen houden

4.
 als we Mandela begraven, houden de beken op met stromen
 als we Mandela begraven, houden de bomen op met wiegen
 in de wind

Klaagzang bij de dood van Mandela

Antjie Krog

als we Mandela begraven, verliest de zon zijn kracht
 als we de gestorvene begraven, raakt de aarde vol stof
 dreunt de lucht op een andere manier
 brult de zon groen

ja, als we Mandela begraven
 begraven we de Grote Samenbinder
 hij die ons eigenhandig de vrede heeft bezorgd

5.
 hebben jullie het nu over de man die Groot, Sterk en Vurig is?
 bedoelen jullie nu dat Mandela dood is?
 zeggen jullie dat Onze Voorman ons heeft verlaten?
 dit volk dat hij zo gericht heeft
 vanaf de dag dat witte en zwarte speren
 tegen elkaar blikkerden?

awu, nee, dat weiger ik te geloven!
 hij zal nooit sterven terwijl wij blijven leven
 waarvoor leven we nog als hij is gestorven?

nee, we hebben alleen de beenderen begraven; Onze Voorman leeft
 de Samenbinder is niet dood, hij slaapt
 hij die de speren van de wraakzuchtigen heeft geknakt
 en ze aan andere bond, slaapt gewoon
 ze moeten als richtingwijzers op de bergen worden geschreven
 zijn daden, zijn overwinningen
 maar niemand is welsprekend genoeg
 niemands strottenhoofd kan het lied van Mandela tot het einde toe
 vertellen
 niemand ontnemt onze Grote Samenbinder ooit zijn glans
 niemand overtreft hem in moreel gezag

geen leider die ooit zo geliefd is geweest bij zijn volk

6.
Bij het graf van Mandela

hier rust hij nu
 hij die ons heeft samengebonden met gevlochten gras
 moge hij zich voor altijd in de volheid van vrede bevinden
 hij die komt van de grond van mijn land

hij slaapt nu, de Samenbinder-van-hen-die-het-moeilijk-hebben
 hij die aan iedereen heeft uitgedeeld
 met een hand die gewend was te geven
 zijn hart was de staf voor de zwakkeren
 hij was de stok voor wie moeilijk vooruitkwam

‘Als hij bijzonder was, zijn wij het ook!’
 zeggen wij, de gewone mensen samen met de voorouders
 ‘Laten we van nu af aan om elkaar geven!’
 fluisteren we bij het graf van de Mededeelzame
 ‘Laten we onze verbondenheid voortaan hoog houden!’ voeren we aan
 bij de delegaties die komen en gaan

7.
 de rivieren staken hun gebulder wanneer we de kist laten zakken
 de bossen op de bergen staken hun gewieg wanneer we de kist laten zakken
 het dorre gras staakt zijn geritsel wanneer we de kist laten zakken
 de planten staken hun groei wanneer we de kist laten zakken
 de vogels staken hun gezang wanneer we de kist laten zakken

geliefde Mandela, zegen ons, uw kinderen
 laat de vingerafdruk van uw leven op ons allen achter
 u die ons aller gezicht was
 u die ons in zelfrespect hebt teruggegeven aan elkaar

(gebaseerd op de rouwzang voor koning Moshoeshoe I (ca. 1768-1870)
 van David Cranmer Theko Bereng)

Uit het Afrikaans vertaald door Jan van der Haar en Robert Dorsman

Nelson Mandela met Winnie Mandela, vlak na zijn vrijlating uit de Victor Verster gevangenis in Paarl, 11 februari 1990.

Icoon

Aardse messias

Mandela maakte fouten. Maar hij erkende zijn feilbaarheid. Zo werd hij een messias.

Door Peter Vermaas

Vaak genoeg heeft Mandela gezegd dat het hem niet makkelijk viel om door de wereld als messias en heilige te worden gezien. „Dat ben ik nooit geweest, zelfs niet volgens de aardse definitie van een heilige, die een zondaar is die het blijft proberen,” schreef hij eens. Maar juist door dat te erkennen bevestigde hij de hem toegedichte bovenmenselijke natuur, schrijven zijn biografen. Introspectie en zelfkritiek is veel andere wereldleiders tenslotte vreemd. Hoe vaker hij zijn eigen feilbaarheid benadrukte, hoe meer de kritiek van hem afgleed. Dat merkte de Britse schrijver David James Smith, die in 2010 een boek publiceerde over de jonge jaren van Mandela. Smith schreef over tribale machtspolitiek in de Oost-Kaap, over hoe Mandela zijn familie

verwaarloosde en, vooral, over de wilde-bras met losse handjes die hij als jongeman geweest zou zijn. „Hoe kan een man die overspel pleegde en zijn vrouw en kinderen verliet Christus zijn”, citeert Smith de eerste vrouw van Mandela, Evelyn Mase. „De wereld aanbidt Nelson te veel. Hij is maar een man.” Smith werd in Zuid-Afrika met kritiek overladen. Mandela kreeg juist lof als hij zichzelf kritisch analyseerde. „Als jongeman combineerde ik alle zwakheden, vergissingen en misstappen van een jongen van het platteland, wiens gezichtsveld en ervaring vooral beïnvloed waren door gebeurtenissen die zich in het gebied afspeelden waar-in ik ben opgegroeid, en door de scholen waar ik naartoe werd gestuurd”, bevestigde Mandela in het intieme boek *In gesprek met mijzelf*. Kritiek uit binnen- en buitenland kreeg hij in 1990 op de toespraak die hij in Kaapstad hield, direct na zijn vrijlating. De wereld verwachtte verzoenende woorden, maar die bleven uit. Mandela riep op tot voortzetting van de strijd, steun aan de communisten en liet weten president De Klerk geen enkele toezegging te hebben gedaan. Dat was tactiek. Er moest tenslotte nog onderhandeld worden. Vergissingen tijdens zijn presidentschap ogen minder strategisch. Volgens critici, zoals de conservatieve commentator R.W. Johnson in zijn boek *South Africa's Brave New World*, had hij te veel vrouwen in voormalige strijdmakkers die

domweg incompetent of corrupt waren. Onder Mandela's leiding verloor het ANC zijn morele kompas, maar het was Mbeki die daarvoor in de navolgende jaren moest bloeden, meent Johnson. Mandela's grootste zwakte, heeft ex-bisschop Tutu gezegd, is zijn „onwrikbare steun” voor oude kameraden. Verblind door liefde of jarenlange trouw hield hij zijn tweede vrouw Winnie lang de hand boven het hoofd. De twee leefden al snel na zijn vrijlating gescheiden en de vele schandalen rond Winnie brachten Mandela's eigen imago schade toe. Zoals na de moord op de 13-jarige Stompie waarbij Winnie's bodyguards betrokken waren. Of rond de donaties uit het buitenland die Winnie voor eigen gewin gebruikt had. Pas in 1996 werd ze uit het kabinet gezet. Datzelfde jaar ging het paar privé ook officieel uit elkaar. Internationaal hield Mandela stoïcijns vast aan oude vriendschapsbanden. Van zijn waardering voor Fidel Castro of Moammar Gaddafi maakte hij geen geheim. Libië werd na 1994 volgens Zuid-Afrikaanse media een belangrijke financier van ANC-campagnes. Ook met PLO-leider Yasser Arafat onderhield Mandela nauwe contacten. „Sommigen zien het als een blinde vlek, anderen als naïef, maar Mandela ziet haast iedereen als deugdzaam totdat het tegendeel bewezen is”, schreef Mandela's ghostwriter Richard Stengel eens.

De wereld aanbidt Nelson te veel. Hij is maar een man Evelyn Mase, Mandela's eerste vrouw

— In Mandela's regeerperiode had het kabinet een blinde vlek voor bestrijding en preventie van aids. Ook voor de alles verstorende criminaliteit in Zuid-Afrika, gaf Mandela later zelf toe, was in die tijd te weinig aandacht. De miljoenen banen die Mandela in 1994 beloofde zijn er nooit gekomen: economische gelijkheid tussen blank en zwart is er nog lang niet. Ook op buitenlands gebied was het beleid van Mandela soms moeilijk te begrijpen. Bij een onbezonnen inval in het dwergstaatje Lesotho in 1998 kwamen 120 soldaten en 47 burgers om het leven. Tegen het desintegrerende buurland Zimbabwe trad Mandela juist weer niet op. De steun van president Mugabe aan de *struggle* was het ANC nog niet vergeten. „Na het lezen van verscheidene autobiografieën is mijn algemene indruk dat een autobiografie niet slechts een catalogus van gebeurtenissen en ervaringen is waarbij de schrijver betrokken was, maar dat die catalogus ook dient als blauwdruk waarnaar anderen hun eigen leven mischien wel modelleren”, schrijft Mandela in het voorwoord van een nooit voltooid autobiografie. „Dit boek heeft dergelijke pretenties niet.” Zo werkte hij mee aan zijn status als model: door te onderstrepen dat hij een mens was van vlees en bloed.

Peter Vermaas was correspondent voor NRC Handelsblad in Zuid-Afrika van 2009 tot 2012

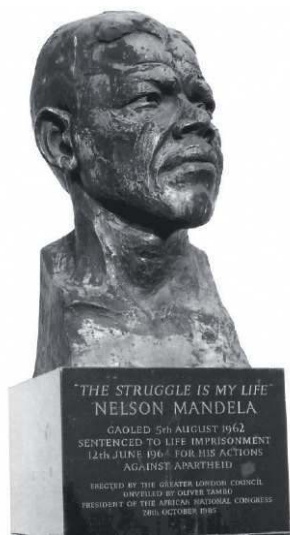

Monument van Marco Cianfanelli in Howick.

Het geheim van Mandela

4 tips voor leiderschap

1 Ken uw vijand Zoals een bokser onderzoek doet naar zijn tegenstanders, zo analyseerde Mandela zijn gesprekspartners. Om op het juiste moment de genadeklap te kunnen uitdelen. Of vertrouwen te winnen. In het gevang leerde hij Afrikaans, de taal van de witte onderdrukker. In de krant spelde hij de rugby-uitslagen, de sport voor witte Zuid-Afrikanen, om erover te praten met zijn bewakers. Toen hij voor het eerst president P.W. Botha ontmoette, gebruikte hij zijn kennis van de Boerenoorlog om uit te leggen dat de strijd van het ANC tegen apartheid niet veel verschilde van de strijd van Boer tegen Brit.

Buste van Mandela in de Royal Festival Hall in Londen.

2 Beheers u zelf Zuid-Afrika stond op de rand van een raciale burgeroorlog toen drie jaar na de vrijlating van Mandela de zwarte communistenleider Chris Hani door een rechts-extremist vermoord werd. Niet president De Klerk, maar ANC-leider Mandela verscheen op tv om het volk toe te spreken over de moord op zijn trouwe bondgenoot.

De rust en het staatsmanschap die hij uitstraalde, haalden de lont uit het kruitvat. Hij veroordeelde de moord, maar wees erop dat het een witte Afrikaner mevrouw was geweest die „haar leven riskeerde” om de verdachte aan te geven bij de politie.

Standbeeld van Mandela in Kaapstad.

3 Denk om uw imago Mandela is zich er altijd bewust van geweest dat voorkomen net zo belangrijk is als inhoud. Hij droeg altijd de juiste outfit voor de juiste gelegenheid. Aan het einde van het Rivonia-proces in 1964, dat resulteerde in de levenslange gevangenisstraf voor Mandela, had hij zich gehuld in traditionele Xhosa-kledij, om de witte autoriteiten te tarten.

Na zijn presidentschap ruilde hij zijn pakken in voor kleurrijke zijden shirts, die hem een aura van de grootvader van Afrika gaven. Deze stijl, in Zuid-Afrika 'Madiba smart' gedoopt, werd mateloos populair.

Mandela op Parliament Square in Londen.

4 Stoppen is ook een vorm van leiderschap Nelson Mandela had de rest van zijn leven president kunnen blijven, net als die andere vrijheidsstrijder die president werd: Robert Mugabe in Zimbabwe. Maar Mandela besloot na één termijn af te treden.

Hij wilde een voorbeeld stellen in Afrika, waar zoveel democratisch gekozen leiders zich vastklampen aan de macht. Toen in 2008 een een storm van verkiezingsgeweld door Zimbabwe raasde, gebruikte Mandela zijn statuur als moreel geweten door Mugabe een „tragisch mislukken van leiderschap” te verwijten.

Terug naar Robbeneiland, Zuid-Afrika in het klein

Gevangenis

Niet alle medegevangenen van Nelson Mandela hebben Robbeneiland verlaten. Dumisani Mwandla gidst toeristen door de cellen.

Nelson Mandela bezoekt in 1994 de cel op Robbeneiland waar hij 18 jaar gevangen zat.

gens naar de haven. Kinderen van eilandbewoners die in Kaapstad naar de middelbare school gaan, varen mee terug naar de stad. Daarna is het wachten op de dagelijkse stroom toeristen. Om half tien arriveert de eerste van vier bootladingen.

De bezoekers horen tijdens een bus-tour over de geschiedenis van het eiland als koloniale gevangenis, als leprozenkolonie en als symbool van de internationale protest tegen de rassenscheiding. Onderweg kruisen ze overstekende pinguïns. En er is een korte pauze bij het winkeltje van Christo Brand, jarenlang persoonlijk cipier van Nelson Mandela. Mannen als Brand, schreef Mandela in zijn autobiografie, „versterken mijn geloof in de wezenlijke menselijkheid van zelfs degenen die mij zeventientwintig jaar achter de tralies hielden”. De gewezen cipier verkoopt nu blikjes cola en ansichten van de Tafelberg. De tour eindigt bij de zwaarbewaakte gevangenis met wachttorens, waar Dumisani Mwandla en andere ex-gevangenen de bezoekers naar Mandela's cel leiden. Eén voor één fotograferen ze het grauwe hok. De bewakers kregen in 1996, toen de gevangenis sloot, de keuze: overgeplaatst worden of bij het museum in dienst treden. „Dat was nogal een besluit”, zegt verpleegkundige Frikkie Nel, die nu vanuit een provisorische ambulance eerste hulp aan toeristen en eilandbewoners biedt. „De mensen die bleven, wilden echt een bijdrage leveren, denk ik. Maar dat er over en weer geen *hard feelings* waren, had haast niemand verwacht. De ex-gevangenen die terugkwamen wilden deel zijn van de nieuwe eilandgemeenschap.” Het dorpie waar de medewerkers van het museum wonen, ligt vlakbij de voormalige gevangenis. Er staan zo'n honderd huizen, twee kerken, een lagere school (met veertien leerlingen) en een kleine winkel. De bar waar de bewakers vroeger bier dronken heeft wegens overmatige inname zijn deuren moeten sluiten. Vroeger was Robbeneiland drukker, maar toch „één grote familie”, zegt Basson. Zijn kinderen groeiden hier op, zijn vrouw bestierde jarenlang de enige bank. „Je moet begrijpen: we werkten onder enorme druk. De hele wereld keek naar ons. Eens per jaar kwam het Rode Kruis om te zien of we de politieke gevangenen nog wel goed behandelden.” Nu is er niet veel meer te doen, vindt hij. „Hele avonden breng ik voor de televisie door, dat is jammer. Maar een grote familie zijn we nog steeds, nu met nieuwe telgen.”

●● Geen macht op aarde is in staat om een onderdrukt volk tegen te houden dat vastbesloten is om zijn vrijheid te krijgen

Persverklaring van Mandela in 1961

●● Ik ben ervan overtuigd dat jullie pijn en lijden veel groter waren dan de mijne

De eerste speech die Mandela hield na zijn vrijlating in 1990

●● We blazen leven in het gebed van de natie voor herwonnen vrijheid en een herboren continent

Mandela bij het tekenen van de Zuid-Afrikaanse grondwet in 1996

●● Als je geen discipline toont, ben je geen vrijheidsstrijder

Tegenover een opgewonden menigte in een township, in 1993

●● Een natie moet niet worden beoordeeld op hoe ze haar meest vooraanstaande burgers behandelt, maar haar minst vooraanstaande

In zijn in 1994 verschenen autobiografie Long Walk To Freedom

●● Het zou heel egoïstisch zijn van mij om te zeggen hoe ik zou willen worden herinnerd. Dat laat ik aan de Zuid-Afikanen

In The New York Times in 1997

Zuid-Afrika heeft zich al lang losgezongen van Madiba Magic

Het gemis van Mandela

Heeft het overlijden van de eerste zwarte president van Zuid-Afrika negentien jaar na zijn verkiezing nog politieke consequenties?

Door **Peter Vermaas**

De toekomst van Zuid-Afrika ligt niet meer in handen van die ene man die vanaf 1990 de strijd tussen blank en zwart depolitiseerde en met charme, pragmatisme en leiderschap een burgeroorlog voorkwam. Alleen hij kon het. Met 'Madiba Magic', een glimlach, een handdruk of een dansje, wond hij iedere extremist om zijn vingers. En nu, na zijn overlijden? Burgeroorlog? Niemand denkt eraan. Mandela heeft de doemscenario's en complottheorieën over *die swart gevaar* en de wankel toekomst van Zuid-Afrika lang genoeg overleefd.

Sinds de afschaffing van de apartheid deden die theorieën, vooral onder blanke Zuid-Afikanen, de ronde. In milde vorm kwamen ze erop neer dat het regerende ANC pas na het overlijden van Mandela zijn ware gezicht zou laten zien. Wat dat gezicht precies was, wist niemand te vertellen. Maar dat voor blanken geen plaats meer zou zijn en dat de economie met communistische experimenten zou worden afgebroken, hoorde er meestal bij.

Vanuit de townships zouden arme zwarte Zuid-Afikanen volgens de verhalen opstomen naar de buitenwijken en afrekenen met elke blanke die ze op hun pad troffen. Over dit onheilspellende draaiboek hoor je nauwelijks meer. Alleen een enkel obscuur rechts-extremistisch genootschap in een vergeten uithoek van het land roept nog af en toe op tot hamsteren voor de nacht van de lange messen. Mandela's overlijden, schreef de gezaghebbende columnist Max du Preez onlangs, zal blank en zwart nu eerder samenbrengen dan verdelen.

In het onder blanken eind jaren negentig populaire boek *When Mandela Goes* (1997) preludeerde analist Lester Venter op zware tijden als Mandela, de bescheiden staatsman die boven ras en huidskleur verheven leek, het presidentschap aan Thabo Mbeki zou laten. Het leiderschap van Thabo Mbeki (1999-2008) was inderdaad van een andere orde dan dat van Mandela. Terwijl het beleid op papier goeddeels ongewijzigd bleef - Mbeki was als vicepresident onder Mandela de man die dat beleid formuleerde -

Jonge Zuid-Afikanen staan voor het Nelson Mandela National Museum in Soweto. In dit huis woonde Mandela van 1946 tot 1962.

Mandela's overlijden zal blank en zwart nu eerder samenbrengen dan verdelen

Foto Reuters

werd Mandela's verzoeningspolitiek ingeruild voor een meer confronterende benadering van de nog altijd grote sociaal-economische ongelijkheid tussen blank en zwart. Had hij het politiek lastig, dan wees hij op raciale complotten. Blanke topambtenaren die onder Mandela konden aanblijven, werden vervangen door Mbeki-ge trouwe zwarten en voormalige blanke vrijheidsstrijders zagen hun kansen op politieke promotie vervluchtigen.

Mandela keerde zich af van Mbeki's wereldvreemde opvattingen over aids en erkende dat hij zelf tijdens zijn presidentschap te weinig had gedaan om de pandemie te keren. Maar in de grote discussies binnen het ANC speelde hij de laatste tien jaar geen rol meer. Hij liet de machtsstrijd tussen het kamp van Mbeki en huidig president Jacob Zuma aan zijn opvolgers.

Dat hij ondanks toenemende kritiek op het ANC, van hemzelf en anderen, de partij altijd trouw zou blijven liet hij merken door zijn aanwezigheid bij de slotbijeenkomst van de verkiezingscampagne van Jacob Zuma in 2009. Met de levende legende naast zich stelde de door corruptiezaken en losse zeden omstreden ANC-kandidaat zich in de verzoenende en morele traditie van de grote verlosser. „Stem ANC. Doe het voor Madiba”, stond op spandoeken. Bij moeilijke momenten liet Zuma zich de laatste jaren stevast naast Mandela fotograferen.

Dat het nog altijd diep verdeelde ANC na de voortdurende stromenstrijd sinds 2007 niet uiteen is gevallen, komt volgens sommige analisten door de impliciete aanwezigheid van Mandela op de achtergrond.

Een kiezer zei in 2009 in deze krant niet op de oppositie te durven stemmen zolang Mandela in leven was. Ze wilde hem niet kwetsen. Of het overlijden van de mythische Mandela als schim op de achtergrond de Zuid-Afikanen bij volgende verkiezingen tot andere keuzen brengt, moet blijken. Niet alleen voor de raciale verhoudingen, ook voor het ANC is zijn dood het symbolische eind van een tijdperk.

Zonder Mandela, Zuid-Afrika's duurste brand, geen WK, moet ook wereldvoetbalbond FIFA gedacht hebben. Alles was in het werk gesteld om de oude man in 2010 bij de openingsceremonie te krijgen: 'Madiba Magic' om het vooraf gedoemde toernooi in te zegenen. Maar het gebeurde niet. De nacht voor het voetbalspektakel overleed een achterkleinkind en hij zegde af. Fans waren verdrietig, maar het toernooi liep op rolletjes. Zuid-Afrika heeft zo zijn problemen, maar ook zonder Mandela bleek het land op wereldniveau te kunnen schitteren.

Vier weken later, bij de sluitingsceremonie, was de oud-president wel van de partij. In een golfkarretje werd hij over het speelveld getroond. Zijn vrouw Graca Machel hield zijn hand omhoog: nog één keer zwaaien. Het halfllege stadion reageerde gelaten. Zuid-Afrika had voor zijn voortbestaan Madiba Magic niet langer nodig. Het werd zijn laatste publieke optreden.

Nalatenschap

Zuid-Afikanen kwamen vanochtend samen voor de deur van Mandela's huis. Op tv praat men over het land dat hij nalaat. En over hoe zijn opvolgers zijn ideale verkwanselden.

STAATSBEGRAFENIS

In Zuid-Afrika wapperen de vlaggen halfstok tot na de staatsbegrafenis van Mandela, wellicht volgende week vrijdag of zaterdag. Mandela wordt ter aarde besteld in Qunu, in Oost-Kaap, waar hij opgroeide. Maandag is er waarschijnlijk een rouwplechtigheid in het voetbalstadion van Johannesburg, dat plaats biedt aan 95.000 mensen. De periode van nationale rouw zal waarschijnlijk ruim een week duren.

Door onze correspondent **Elles van Gelder**

Bij een boom voor het huis van de gisteravond overleden Nelson Mandela staart Michelle Lewis (32) samen met haar kinderen naar een foto van de oud-president. Ze woont schuin aan de overkant en werd wakker van gezang. Pas toen ze naar buiten liep om te kijken wat er aan de hand was, hoorde ze van zijn overlijden. Snel heeft ze bloemen uit haar tuin geplukt om bij de boom neer te leggen. „We gaan hem missen”, zegt ze. „Maar nu is hij echt vrij.”

Honderden mensen verzamelden zich vanochtend voor het huis in Johannesburg. Ze zingen non-stop om het leven van de oud-president te vieren. Joggers rennen speciaal langs zijn huis. Schoonmaaksters in schorten branden kaarsjes, kinderen leggen tekeningen neer. Lokale journalisten hebben moeite hun emoties in bedwang te houden terwijl ze verslag doen.

Net als Michelle Lewis hoorden veel Zuid-Afikanen het nieuws pas vanochtend. Toen president Jacob Zuma tegen middernacht op televisie vertelde dat Mandela om 20.50 uur lokale tijd was overleden, lag een groot deel van Zuid-Afrika al op één oor.

De Zuid-Afikanen bij zijn huis hebben het gevoel dat ze een familielid hebben verloren. Er is verdriet. Maar ook berusting. Mandela was al lange tijd ziek en lag dit jaar nog maandenlang in het

ziekenhuis met een longinfectie. Zuid-Afrika heeft zich langzaam erop voor kunnen bereiden dat het Mandela moest loslaten.

Het gezang komt vooral van ANC-aanhangers, de politieke partij van Mandela. Als het volkslied wordt ingezet, zingt automonteur Thomas Ramapupulha (42) uit volle borst mee. Zijn baas heeft hem vrij gegeven omdat hij zich vandaag toch niet kan concentreren. „Ik wil voor even nog zo dicht mogelijk bij Mandela zijn.”

Gistermiddag gonsde het al van de geruchten dat het slecht ging met de man die liefkozend Madiba wordt genoemd, naar zijn clannaam. Het was een komen en gaan van auto's bij zijn huis.

Mandela stierf, omringd door familie, in een intensive care-unit die was ingericht in zijn huis. Hij werd er verzorgd door ruim twintig artsen. Hij had het liefst willen sterven in Qunu, een plattelandsdorp in de provincie Oost-Kaap waar hij zijn kindertijd doorbracht, maar hij was te broos om daar nog naartoe te reizen. Hij wordt daar wel begraven.

Op radio en tv haalt Zuid-Afrika niet alleen herinneringen op, maar praat men ook over Mandela's nalatenschap. Is Mandela's idee van een gelijke samenleving waarheid geworden? Het huidige ANC wordt gezien als een partij die Mandela's idealen heeft verkwanseld. Als een partij die zijn eigen zakken vult en niet onbaatzuchtig aan de bevolking denkt. „Iemand als Mandela krijgen we nooit meer terug”, verzucht de automonteur. „We moeten verder zonder een echte held.”

Voor de deur van Mandela's huis heersten vanochtend gevoelens van verdriet en berusting.

Foto AFP

Het leven van Nelson Mandela

1918

Rolihlahla Mandela wordt geboren op 18 juli in het dorp Mvezo in de Oost-Kaap. Zijn vader heeft vier vrouwen en Mandela is een van dertien kinderen.

1919

De vader van Mandela verliest zijn grond en geld op bevel van een blanke magistraat.

1925

Mandela is de eerste persoon in de familie die naar school gaat. Een lerares geeft hem de naam Nelson omdat zij zijn echte naam moeilijk kan uitspreken.

1927

Zijn vader sterft en Mandela wordt ondergebracht bij de regent van de Thembu-stam, chieft Jongintaba Dalindyebo.

1934

Initiatie, Mandela wordt besneden. Gaat naar het Clarkebury Boarding Institute, een school voor zwarte Afrikanen.

1937

Begin studie aan Healdtown in Fort Beaufort.

1939

Gaat naar University College Fort Hare, waar hij rechten studeert en Oliver Tambo ontmoet. Raakt betrokken bij protestacties op de campus en wordt van school gestuurd.

1941

Mandela vlucht naar Johannesburg om te ontkomen aan een gearrangeerd huwelijk. Daar ontmoet hij zijn mentor Walter Sisulu, die hem een baan bezord bij een advocatenkantoor.

1942

Maakt zijn bachelor af aan de Universiteit van Zuid-Afrika en wordt lid van het ANC.

1944

Mandela en zestig andere jonge leden vormen de ANC Jeugdliga. Trouwt met Evelyn Mase.

1948

De Nasionale Party komt aan de macht en voert de apartheid in. Het ANC begint een campagne van verzet.

1949

Jeugdliga ANC roept op tot massaprotest in reactie op apartheids-politiek.

1951

Verkozen tot voorzitter ANC Jeugdliga.

1952

Richt met Oliver Tambo eerste advocatenkantoor voor zwarten op. Opgepakt en voorwaardelijke veroordeling tot negen maanden cel en zware arbeid, met een proeftijd van twee jaar.

1956

Wordt samen met 155 andere opgepakt en aangeklaagd wegens hoogverraad. Na een proces van vier jaar worden de aanklachten ingetrokken.

1958

Scheidt van Evelyn Mase en trouwt met Nomzamo Winnie Madikizela. Ze krijgen twee dochters.

1959

Apartheid wordt nog strikter doorgevoerd. Er worden 'thuislanden' gesticht, waar zwarten moeten wonen.

1960

Politie schiet 69 zwarte betogers dood in Sharpeville. Regering roept de noodtoestand uit en verbiedt het ANC.

1961

Gaat ondergronds. Richt de gewapende tak van het ANC op, hij wordt de leider.

1962

Krijgt militaire training in het buitenland. Wordt veroordeeld tot vijf jaar cel wegens het aanzetten tot geweld en het illegaal verlaten van het land.

1963

Mandela en andere ANC-leden worden aangeklaagd wegens sabotage en hoogverraad.

1964

Wordt veroordeeld tot levenslang. Hij gaat naar Robbeneiland, waar hij de daaropvolgende achttien jaar vastzit.

1966

Doet mee aan een hongersstaking.

1968

Zijn moeder overlijdt. Het jaar daarop komt zijn oudste zoon om bij een auto-ongeluk. Hij mag hun begrafenis niet bezoeken.

1975

Beginnt aan zijn autobiografie.

1976

Opstand in Soweto tegen Afrikaans als verplichte schooltaal, ruim 600 studenten gedood.

1977

Steve Biko (leider van de studentenopstand) gedood terwijl hij in voorlopige hechtenis zit.

1980

Verbannen Tambo begint internationale campagne voor de vrijlating van Mandela.

1982

Mandela en andere ANC-leiders worden overgeplaatst naar de Pollsmoorgevangenis in Kaapstad.

1983

Blanke boeren mogen wapens bezitten om zich te beschermen tegen zwarte dissidenten. Opstand.

1985

Verwerpt aanbod van president Botha om hem vrij te laten als hij geweld afzweert. Wordt geopereerd aan zijn prostaat.

1986

Economische sancties zetten Botha onder druk.

1988

Naar het ziekenhuis voor behandeling van tuberculose.

1989

FW. De Klerk volgt PW. Botha op.

1990

Mandela wordt na 27 jaar vrijgelaten. Verbod op het ANC wordt opgeheven en apartheidsbeleid versoepeld.

1991

Op de eerste nationale conferentie van het ANC in Zuid-Afrika wordt Mandela verkozen tot voorzitter.

1992

Mandela uit zijn woede over het geweld in de townships tegen De Klerk. Mandela en Winnie uit elkaar.

1993

Krijgt de Nobelprijs voor de Vrede samen met president De Klerk voor het brengen van stabiliteit in Zuid-Afrika.

1994

Eerste vrije verkiezingen in Zuid-Afrika. ANC wint met 63 procent van de stemmen, Mandela wordt verkozen tot eerste zwarte president.

1996

Scheidt officieel van Nomzamo Winnie Madikizela.

1998

Trouwt met Graça Machel, weduwe van de oud-president van Mozambique.

1999

Treedt na één termijn af als president. Wordt opgevolgd door Thabo Mbeki.

2000

Mandela wordt gevraagd te onderhandelen in Burundi, waar een burgeroorlog is.

2001

Er wordt prostaatkanker geconstateerd en Mandela wordt bestraald.

2003

Geeft steun aan 46664 AIDS fondsenwervingcampagne, genoemd naar zijn gevangenisnummer.

2004

Kondigt aan dat hij zich terugtrekt uit het openbare leven. Hij wil meer tijd met zijn familie doorbrengen.

2005

Vertelt dat zijn tweede zoon is overleden aan aids.

2008

Viert 90ste verjaardag en roept op tot voortzetting van de strijd voor sociale gerechtigheid.

2010

Algemene Vergadering van de VN roept 18 juli uit tot 'Mandela Dag' voor zijn bijdrage aan de wereldvrede.

2013

5 december: Sterft in Johannesburg op 95-jarige leeftijd

Mandela in 1961

Foto Reuters

Nelson en Winnie Mandela met hun dochter Zindzi in 1961

Foto AP

Cel van Mandela

Foto AP

Mandela en De Klerk in 1994

Foto Magnum

IN DE GEVANGENIS

Wetenschap Woordblindheid

De hersens snappen de klank
maar geven 'm traag door **pagina 16**

Economie Virtueel geld

De bitcoin is alweer op zijn retour.
Wat nu? De goin! **pagina E18-19**

Boeken

2013: jaar van het sportboek

De literaire aanpak van sport en
sporthelden is een feit **pagina C1-5**

JAARGANG 44 NO.58

PRIJS €2,-

Crisis krijgt geen vat op rijke FIFA

WK voetbal

Vandaag is in Brazilië de loting voor het WK voetbal van 2014. Voetbalbond FIFA maakte gisteren bekend dat er een recordbedrag wordt verdeeld onder deelnemende landen. De FIFA is rijker dan ooit.

Door **Sam de Voogt**
en **Derk Walters**

AMSTERDAM. De mondiale economische crisis gaat aan de FIFA voorbij. De wereldvoetbalbond maakte gisteravond bekend dat het prijzengeld voor de deelnemers aan het wereldkampioenschap voetbal, volgend jaar in Brazilië, met 37 procent is gestegen ten opzichte van het WK van 2010.

In totaal keert de FIFA 424 miljoen euro uit aan de 32 deelnemende landen, een record. In Zuid-Afrika was dat 309 miljoen. De wereldkampioen mag 26 miljoen euro bijschrijven. Zelfs eliminatie in de eerste ronde levert al 6 miljoen euro op. Ook het Nederlandse voetbal, de KNVB, kan dat geld sowieso tegemoetzien.

Van het totaalbedrag reserveert de FIFA 51 miljoen euro als schadeloosstelling voor clubs die spelers afstaan aan het WK. Nog eens 74 miljoen euro is bestemd voor clubs die spelers geblesseerd zien terugkeren. Dit systeem is in 2012 ingevoerd na de situatie met Arjen Robben, die na het WK 2010 een half jaar niet kon spelen voor Bayern München. Voor een speler die een jaar uit de running is, kan een club 7 miljoen euro in rekening brengen.

De stijging van het prijzengeld past in een patroon in het voetbal waarin de rijken rijker worden en de armen armer. Waar diverse (top)clubs in de afgelopen jaren financiële problemen hadden, spenderen Russische en Arabische miljardairs tientallen miljoenen euro's aan spelers voor de clubs die ze hebben opgekocht. Ook in Nederland moet de bedrijfstak saneren.

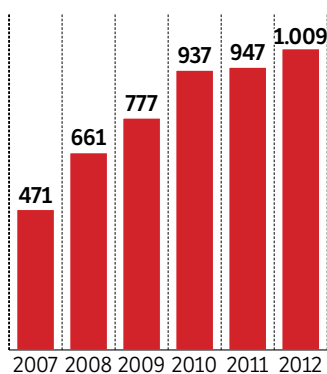
De FIFA, onder leiding van de Zwitser Sepp Blatter, hoort bij de partijen die steeds kapitaalkrachtiger worden. Tussen 2007 en 2012 zijn de reserves van de voetbalbond meer dan verdubbeld: van 471 miljoen euro naar iets

Bondscoach **Luiz Felipe Scolari** van Brazilië wordt omringd door tientallen persmensen bij aankomst in Costa do Sauípe, waar vandaag de loting wordt gehouden.

FIFA: ÉÉN MILJARD RESERVE

Reserves Fifa, in miljoenen euro's

NRC 061313 / RL / Bron: Fifa

meer dan een miljard. Naar eigen zeggen houdt de FIFA een buffer aan voor „onverwachte gebeurtenissen” - ook al lijken die zelden plaats te vinden.

Ongeveer 80 procent van alle inkomsten van de FIFA is gerelateerd aan het WK, een van de grootste evenementen ter wereld. De verkoop van tv-rechten maakt hiervan het grootste deel uit. Alleen al in 2012 verdiende de bond hiermee 410 miljoen euro. Mede hierdoor maakt de FIFA elk jaar winst.

De verkoop van tv-rechten is allesbepalend in het voetbal van tegenwoordig. Zo werd de Champions League de voorbije negen jaar uitsluitend gewonnen door clubs uit Spanje, Engeland, Duitsland en Italië, de vier landen in Europa waarvan de tv-rechten het duurst zijn. Met de inkomsten uit

tv-rechten kunnen die clubs de beste spelers kopen, waardoor ze goed presteren en weer meer tv-rechten innen.

De grootste voetbalmarkt is Engeland. Daar betaalden Sky en de BT Group samen 3,65 miljard euro voor de uitzendrechten van alle competitie-duels tot 2016. Dat komt neer op 7,94 miljoen euro per uitgezonden wedstrijd. De BBC geeft bovendien 225 miljoen uit om drie jaar lang de samenvattingen uit te zenden. Buitenlandse zenders betalen nog eens 1,68 miljard voor de Engelse competitiewedstrijden.

De rijkdom van de FIFA is redelijk recent. Zo waren er in 2002 nog aantijgingen van slecht financieel management en een mogelijk faillissement. In de jaren daarna ontpopte de bond zich tot marketingmachine. De FIFA lijkt ook

haar financiële toekomst te hebben veiliggesteld: de komende twee WK's zijn toegewezen aan Rusland en Qatar, landen die bereid zijn om miljarden euro's uit te geven aan het toernooi.

[+] **Run op kaartjes** pagina 23

[+] **De loting** vanaf 16.00 uur een liveblog op nrc.nl

Nu in de boekhandel

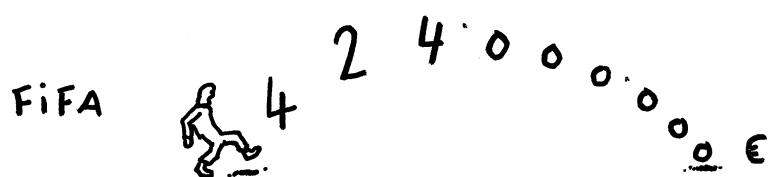
AnoNe / Martin Šimek

WAAROM GA JE NIET AAN DE DRANK

Nederlanders in onweerstaanbare cartoons

BELGIË & LUXEMBURG €2,50

FABRIQUE

gaat altijd voor de inhoud. #heelcontent

28 minutes ago by Fabrique [merken, design & interactie]

Advertenties

Bitcoin: de puber van het mondiale geldstelsel

Voor de één zijn bitcoins de toekomst van het geld, want deze virtuele munt is gevrijwaard van de belangen van commerciële partijen en overheden. Voor de ander belichamen bitcoins het grootste piramidespel ooit. Het virtuele geld waarvan zelfs de geestelijk vader, onder de naam Satoshi Nakamoto, in nevelen is gehuld, kent vooral uitgesproken en tegenstanders. Het nieuwe geld zou waarschijnlijk nog lang in de anonimiteit van het web hebben rondgezwoven als de waarde ervan niet zo hoog zou zijn gestegen. Nog maar een paar jaar geleden was de bitcoin een paar dubbeltjes waard. Nu is dat omgerekend duizend euro, en die waarde fluctueert hevig. Het nieuwe geld heeft een revolutionair concept. Het bestaat enkel virtueel in de vorm van een stukje code dat bewaard kan worden op een computer. Er worden telkens meer bitcoins in het leven geroepen door een steeds complexere calculatie. Maar uiteindelijk zullen er ver in de toekomst slechts 21 miljoen bitcoins zijn. Het verschil met echt geld is dat er geen (centrale) bank of autoriteit aan te pas komt. Daardoor past het naadloos in de 'frontier'-gedachte van sommige pioniers op het internet en hun ideaal van wat een anarcho-kapitalistische samenleving mag worden genoemd. Buiten de greep van de staat, die van oudsher het monopolie heeft op het geld. En buiten het zicht van de autoriteiten die onderlinge transacties in het nieuwe geld niet of nauwelijks kunnen traceren. Als experiment is bitcoin zeer de moeite waard. Als economische transacties al revolutionair zijn veranderd door het internet, en communicatie eveneens, waarom dan niet het geld zelf? China verbodt gisteren banken zaken te doen in bitcoin. Maar veel andere autoriteiten, waaronder recent nog het Amerikaanse Congres, hebben een meer afwachtende houding aangenomen, zoals ouders plegen te doen met een puber die wilde plannen heeft, waarvan ze al weten dat ze slecht aflopen. Bang om het contact met het kind te verliezen, voor ouderwets te worden versleten. Je gaat je gang maar, maar als er brokken van komen dan ruim je ze zelf op. Die brokken zijn er inmiddels. Er zijn steeds meer aanwijzingen dat bitcoin, niet geheel verrassend, het domein dreigt te worden van criminelen, speculanten en oplichters. Juist het feit dat er géén monetaire autoriteit is, gepropageerd als het grote voordeel van bitcoin, speelt de nieuwe munt nu parten. Want wie heeft er nog overzicht? De voormalige president van De Nederlandsche Bank, Nout Wellink noemde bitcoin deze week een „volstrekte hype“, waarmee het vroeger of later mis zal lopen. Het is nog steeds goed mogelijk dat hier enkel sprake is van kinderziekten, van een wildwestfase die voorbij zal gaan. Maar bitcoin lijkt ook steeds meer een experiment dat met zichzelf op de loop is gegaan. Moet er worden ingegrepen? Los de criminele activiteiten: voorlopig niet. Van iedereen die zich in deze markt heeft begeven, mag worden verwacht dat hij weet waar hij aan begon. De wereld verandert snel. Er kan vooralsnog meer worden geleerd door virtuele munten even hun gang te laten gaan dan door ze meteen in de kiem te smoren.

Het nut van de gele NS-borden

De Nederlandse Spoorwegen zullen de zogeheten 'gele borden' met vertrekstaten verwijderen, in fasen. Eerst zal het aantal worden vermindert tot één per station. Daarna belooft NS, waarvan de nieuwe dienstregeling op 15 december ingaat, een onbekend 'alternatief' dat nog nog zal worden ontwikkeld, met de reizigers. Als argument voeren de spoorwegen de nieuwe tijd aan. De gele borden worden weinig meer geraadpleegd. De beeldschermen hebben gewonnen. De meerderheid van de reizigers benut digitale reis-informatie, die boven het perron verschijnt of op de eigen telefoon. Dat neemt niet weg dat er een minderheid is die de borden waardeert. Omdat men ze gewend is en beeldschermen soms achterlopen en storingsgevoelig zijn. Of omdat men toerist is en de vertrekborden ook een geografische spoorkaart bevatten. Borden zijn universeel en bestrijken het gehele etmaal. Extra functionaliteit, dus. Toch wil NS reisinformatie op het station op termijn toespitsen op een digitaal overzicht van alle treinen in het komende uur. Of half uur, als het een groot station is. Hopelijk komt NS hiervan terug. Het lijkt een defensieve manoeuvre, die de aandacht van de hele dienstregeling moet afleiden. Bovendien, alles wat stroom nodig heeft kan stilvallen – en dat is NS met de beeldschermen al overkomen. Vertrekstaten worden nooit uit zichzelf onleesbaar of foutief. De gele borden staan ook voor meer. Een volledig overzicht van het contract met de reiziger, dat gaat over voorspelbaarheid en punctualiteit. Inclusief de zon- en feestdagen. Beeldschermen zijn een ander medium. Zij geven 'live' weer wat er vandaag is gelukt en wat niet. Op welke trein er + 10 minuten' moet worden gewacht. Nuttig, maar van een andere orde. Goed, NS ligt inderdaad snel onder het vergrootglas. Het is geen reiziger ontgaan dat de perronomroeper het begrip 'vertraging' vermindert. Een vertraagde trein arriveert of vertrekt al enige tijd 'over enkele minuten'. Het is slim (retorisht) management van reizigersverwachtingen. Maar de burger is niet gek. NS lijkt zich terug te trekken. Het afdanken van de 24-uursvertrekstaten past daarbij.

2 In het nieuws

PostNL verkoopt de helft van zijn belang in TNT

Splitsing Postbezorger wil van aandelen af om schulden af te bouwen

Door een onzer redacteuren

AMSTERDAM. PostNL heeft de helft van zijn belang in pakketdienst TNT Express verkocht en daarmee 507 miljoen euro opgehaald. Het bedrijf gebruikt de opbrengst om zijn schulden te verlichten. Dat heeft de postbezorger vanmorgen bekendgemaakt. PostNL (66.000 medewerkers) verkocht 15 procent van het uitstaande aandelenkapitaal van TNT Express onderhands aan institutionele beleggers. De prijs per aandeel was 6,20 euro. Het bedrijf heeft beloofd om de overige 14,8 procent het komende half jaar niet te verkopen. „Deze transactie is een verdere stap om de toekomst van PostNL zeker te stellen“, verklaarde het postbedrijf toen het gisteren na sluiting van de beurzen bekendmaakte het belang te willen verkopen. Tot de zomer van 2011 waren Post-NL en TNT Express één bedrijf. Onder druk van activistische aandeelhouders werd het toen opgesplit in een nationale brieven- en pakketbezorger (PostNL) en een internationale koeriersdienst (TNT Express). PostNL had begin dit jaar al aangekondigd dat het een deel van het belang in TNT Express wilde verkopen. Dit was nadat het 440 miljoen euro moest afschrijven op de aandelen, als

gevolg van een mislukte overname van TNT Express door het Amerikaanse UPS. Eurocommissaris voor Mededinging Joaquín Almunia had de overname verboden, omdat er anders nog maar drie grote koeriersdiensten in de wereld zouden overblijven (UPS, FedEx en DHL). In het voorjaar verlaagden de kre-

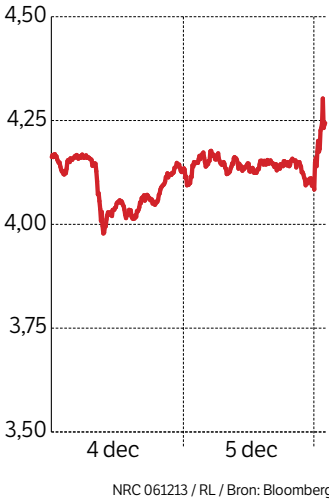
dietbeoordelaars Standard & Poor's en Moody's de kredietstatus van Post-NL. Oorzaak was de groter dan verwachte krimp van de Nederlandse postmarkt. Beide kredietbeoordelaars waarschuwden destijds voor verdere afwaardering. S&P zei dat de verhouding tussen de inkomsten en de uitstaande schuld van het bedrijf snel moest verbeteren om dat te voorkomen. Aan het einde van het derde kwartaal had PostNL een nettoschuld van 1,293 miljard euro.

Vorige maand maakte PostNL bekend dat de reorganisatie van het bedrijf voorligt op schema. De besparingen lopen dit jaar op tot 90 tot 110 miljoen euro, meer dan was begroot. Ook gaf de postbezorger dit najaar een positieve winstwaarschuwing. De hogere winst moet mede worden bereikt door het tarief voor decemberpostzegels 15 cent te verhogen. Tegelijkertijd krimpt het aantal verzonden brieven weer sterker dan verwacht, met 12 procent in een jaar tijd. PostNL kan dit deels compenseren doordat er meer pakketten verstuurd worden. Ook TNT Express werkt aan een grote reorganisatie, waarbij 4.000 banen verloren gaan. Het aandeel van TNT Express is vanmorgen met 4,7 procent gedaald. PostNL noteerde een stijging van 3,8 procent.

POSTNL

Beurs reageert positief

Koers PostNL, in euro's

Offermanns: ik was niet de enige die geheime informatie kreeg

Rechtszaak

Tegen Ricardo Offermans werd gisteren een werkstraf van 120 uur geëist. Lekken is standaard, zei zijn advocaat.

Door onze correspondent

ROTTERDAM. In alle politieke partijen wordt geheime informatie uit vertrouwenscommissies gedeeld met burgemeesterskandidaten uit de eigen gelederen. „Dat is usance“, zei Ricardo Offermanns, oud-burgemeester van Meerssen en voormalig afdelingsvoorzitter van de VVD, gisteren tijdens de rechtszaak tegen hem.

Toen Offermanns solliciteerde naar de post van burgemeester van Roermond, kreeg hij van de burgemeesterslobbyist binnen de Tweede Kamerfractie, toenmalig volksvertegenwoordiger Willibrord van Beek,

namen van partijgenoten bij wie hij kon informeren. Zo gaf Van Beek altijd contactpersonen van binnen en buiten de vertrouwenscommissie door aan liberale kandidaat-burgemeesters. Offermanns zag daar geen kwaad in. „De vertrouwelijkheid ging in mijn beleving over het voorkomen van lekken van namen van kandidaten.“

Offermanns hoorde het OM gisteren een werkstraf van 120 uur tegen zich eisen. In 2012 praatte zijn partijgenoot Jos van Rey, destijds wethouder en adviseur van de vertrouwenscommissie, hem telefonisch meermalen bij over de gang van zaken bij de Roermondse burgemeestersbenoeming. Justitie verwijt Offermanns dat hij zich heeft laten omkopen, dat hij de vertrouwenscommissie oplichtte en dat hij vertrouwelijke informatie ontving.

Tijdens de rechtszaak werd duidelijk dat meer VVD'ers in Roermond vertrouwelijke informatie deelden of

aanhielden. De voorzitter van de vertrouwenscommissie, voormalig VVD-fractievoorzitter Dré Peters, vroeg Van Rey of hij Offermanns even kon bellen over de nog geheime voordracht. Karin Straus, Tweede Kamerlid en raadslid in Roermond, kreeg de dag daarna telefoon van Van Rey. Ze moest die avond absoluut bij de stemming van de raad over de voordracht zijn. Of ze de naam van de nummer één wilde weten. Dat wilde ze wel. „Meneer RO.“ Bij Straus ging geen lichtje branden. „Ricardo O.“ Offermanns' advocaat Marijn Zuykerduin onderstreepte gisteren tijdens de rechtszaak dat lekken uit vertrouwenscommissies schering en inslag is. „Als er taps hadden meegelopen met alle leden, was ieder van hen betrapt op minstens één schending van de geheimhoudingsplicht.“

[+] **Rechtszaak Offermanns** pagina 6

RECHTSBIJSTAND

Vechtscheidingen nemen toe met nieuwe wet co-ouderschap

AMSTERDAM. De vechtscheidingen nemen toe sinds de 'Wet bevordering voortgezet ouderschap en zorgvuldige scheiding' (2009). Volgens de Raad van de Rechtsbijstand zijn de subsidies voor rechtsbijstand bij echtscheiding in tien jaar gestegen van 28 miljoen naar 78 miljoen euro. Het kindgebonden budget en kinderopvangtoeslag gaan naar de co-ouder bij wie het kind staat ingeschreven. De Raad voor de Kinderbescherming denkt dit jaar bij een derde van de scheidingen met kinderen rechtsadvies te moeten geven. (NRC)

[+] **Staat stimuleert vechtscheidingen** pagina 15

Een voetganger in Rotterdam tijdens de storm die gistermiddag over het land trok. Boven: hoge golven bij Vlissingen. Het water kwam hier 3.99 meter boven NAP.

Hoogste waterstand sinds ramp 1953

Springtij

Een storm als gisteravond kwam in Zeeland de afgelopen kwart eeuw maar drie keer eerder voor. Dankzij de Deltawerken bleef een ramp uit.

Door onze redacteur
Arjen Schreuder

VLISSINGEN. Plukjes nieuwsgierigen hangen tegen de wind in. „Heerlijk uitwaaien“, zegt een meisje. „En zo meteen mijn haar weer kammen.“ De boulevard van Vlissingen geeft gisteravond uitzicht op een kolkende Westerschelde. De golven slaan op de kust. „Niet verontrustend“, zegt Klem van Duijn, gepensioneerd bewoner van de boulevard. Als oud-zeekapitein weet hij waar hij over spreekt.

Daar komt een auto aanrijden van Waterschap Scheldestromen. Dijkgraaf Toine Poppelaars stapt uit. Hij komt de situatie bij Boulevard de Ruyter in ogenschouw nemen. Omstanders stellen hem gerust. „Het is hier

wel eens erger geweest.“ Poppelaars knikt. Naast het standbeeld van Michiel de Ruyter, die in Vlissingen geboren werd, staat de dijkgraaf televisieverslaggevers te woord. Hij vertelt dat de situatie ernstig is want zo'n storm is de afgelopen kwart eeuw maar drie keer eerder voorgekomen.

Poppelaars viert deze vijfde december geen sinterklaasavond. „Dat doen we een andere keer.“ Het is een lange werkdag. Vanochtend ontving hij buitenlandse gasten. Vanmiddag moest hij nog een convenant ondertekenen. Daarna spoedoverleg met het crisisteam van het waterschap, aangezien met deze noordwesterstorm nergens in Nederland hogere waterstanden verwacht worden dan in Vlissingen. Vannacht zou het water tot 3.99 meter boven NAP komen. Er was 30 procent kans dat het zou stijgen naar 4.20 meter boven NAP. Gevaarlijk.

Het lijkt mee te vallen. Poppelaars: „We hebben vastgesteld dat de wind in kracht afneemt. Daardoor wordt het water vanuit de Noordzee minder hoog opgestuwd. Dat is prettig voor ons.“ Er wordt besloten om voorlopig de

DE WATERSTANDEN

Water over de kades

In Groningen was voor de bewaking van de zeedijk tachtig man op de been. Het water bereikte een peil van 4.82 boven NAP, één centimeter onder het record van 2006 en een halve meter hoger dan verwacht. Tot het middaguur is geen schade aan de dijk geconstateerd. Wel liepen in de haven van Delfzijl kades onder water. Ook in Lauwersoog liepen kades onder en kwamen twee restaurants blank te staan. Spullen van de visafslag drevren door de haven.

In Rotterdam liep vanochtend op verschillende plaatsen water over de kades, onder meer op het Noordereiland, de Maasboulevard en in het Scheepvaartkwartier. Soms kwam het tot kniehoogte. Omwonenden moesten hun autos verplaatsen. Ook verzakte een noodijk die was aangelegd bij werkzaamheden aan de nieuwe Botlekbrug.

reguliere dijkbewaking aan te houden volgens alarmfase II, en niet „op te schalen“ naar alarmfase III.

Dat betekent dat ongeveer honderd waterschappers de afgelopen nacht hun dijkwachtposten bezetten om de dijken regelmatig in de gaten te houden, maar dat verdere uitbreiding nog niet nodig lijkt. Ook hoeven bestaande openingen in dijken in het binnenland, de zogenoemde coupures met bijvoorbeeld wegen of spoorlijnen, niet gesloten te worden. En van het ontruimen of evacueren van gebieden is vooralsnog óók geen sprake.

Poppelaars: „We hebben hier vijf-honderd kilometer dijken en er zijn vijftig locaties die we onder deze omstandigheden extra in de gaten houden. Dat zijn plekken die nieuw zijn aangelegd. Of waar het helmgras op de klei nog niet heeft kunnen groeien of de stukken dijk die onlangs zijn hersteld.“ Ter hoogte van het bouwproject Waterdunen bijvoorbeeld. Of het Noorderstrand bij Renesse.

Het waterschap werkt met teams van twee man die steeds tien kilometer dijkvak voor hun rekening nemen. „Ze rijden rondjes. Inspecteren de dij-

ken op kleine schade. Als je zoiets niet snel repareert, kan door een losse steen al een gat ontstaan.“

De dijken langs de Oosterschelde behoeven vermoedelijk minder aandacht, want rond middernacht zou Rijkswaterstaat de Oosterscheldedekering sluiten. De kering gaat gemiddeld eens per jaar dicht, maar sinds 2007 was het nog niet werkelijk noodzakelijk.

Vannacht om vier uur zou het hoogste waterpeil worden bereikt. Boulevardbewoner Klem van Duijn: „Rond vier uur ben ben ik meestal wakker. Dan ga ik even kijken.“

Vanochtend is de schade opgemaakt. Het water is vannacht om vier uur tot 3.99 meter boven NAP gekomen, de hoogste stand sinds de watersnood in 1953, toen de hoogst gemeten waterstand 4.55 meter boven NAP bedroeg. Op verschillende plaatsen in Zeeland langs de kust heeft duinafslag plaatsgevonden. Zo is onder meer een gasafleedende oprit aan de zee kant bij Koudekerke ingestort. „Dit heeft geen invloed op de sterkte van de waterkering“, verklaart het waterschap.

Verenigde Staten NSA traceert de locatie van honderden miljoenen mobieltjes

Snowden-effect dringt in de VS nog niet overal door

Privacy

Amerikaanse internetbedrijven willen hun klanten beschermen tegen spionage door geheime dienst NSA. Telefoonbedrijven en politici maken zich minder druk over privacy van burgers.

Door onze redacteurs
Maartje Somers en **Guus Valk**

AMSTERDAM/WASHINGTON. Microsoft was woensdag het zoveelste grote internet-bedrijf dat maatregelen aankondigde om de privacy van zijn klanten te beschermen tegen de NSA. Het bedrijf belooft naar de rechter te stappen als Amerikaanse geheime diensten gegevens opvragen. Het wordt inmiddels het ‘Snowden-effect’ genoemd; na een half jaar onthullingen over de National Security Agency (NSA) via klokkenluider Edward Snowden is voor internetgebruikers en -bedrijven behalve snelheid en bereik privacy steeds belangrijker. Onder meer Google, Facebook en Yahoo kondigden eerder al aan gerechtelijke stappen te nemen tegen de overheid en hun klanten voortaan beter te beschermen. Als ze dat niet doen, kan het ze veel klandizie en geld gaan kosten. Een stuk stiller is het intussen bij de telefoniebedrijven, zoals het Amerikaanse Verizon en At&T. Zij waren het onderwerp van de allereerste onthullingen over het opslaan, via het NSA-PRISM programma, van belgegevens van Amerikanen. Telefoonbedrijven verschaffen de Amerikaanse overheid op verzoek inzage in de bel- en locatiegegevens. Ze krijgen daar zelfs voor betaald: de CIA betaalt At&T meer dan tien miljoen dollar per jaar voor assistentie en bestanden van metadata, schreef *The New York Times* vorige maand. Ook bij het volgen van de locaties van telefoons in het programma Co-Traveller, wat woensdag via *The Washington Post* bekend werd, krijgt de NSA hulp: van twee telefoniebedrijven die, in de documenten

die de krant inzag, Artifice en Wolfpoint heten. Het wordt moeilijker om alleen te zeggen dat wat er gebeurt wettig is en daarmee het pr-brandje als geblust te beschouwen, zoals At&T tot nu toe deed. Aandeelhouders van At&T en Verizon kondigden eerder al aan dat ze op de aandeelhoudersvergaderingen van begin januari om opheldering gaan vragen. Volgens de *Wall Street Journal* bemoeilijkt de Europese verontwaardiging over de NSA de uitbreidingsplannen van At&T daar.

De positie van de Amerikaanse telecomsector is evenwel anders dan die van de internetbedrijven. At&T en Verizon zitten klem tussen hun klanten en de overheid.

Onder de Patriot Act, de wet die de overheid grote bevoegdheden geeft om de gangen van bedrijven en burgers na te gaan, moeten ze op gerechtelijk verzoek hun data afstaan. Geen van de telefoniebedrijven heeft ooit weerstand geboden tegen zo'n verzoek, meldde een rechter van het inlichtingengerechtshof in september. In de politiek is het Snowden-effect voorts nog niet groot. Obama verwijst sinds de zomer naar het onderzoek dat hij instelde naar een ‘passende hervorming’ van de NSA, voor ‘herstel van vertrouwen’. Het resultaat wordt deze maand verwacht. Mogelijk wordt de NSA gescheiden van de andere militaire inlichtingendiensten en komt er een burger aan het hoofd. als de huidige baas, generaal Keith Alexander, begin 2014 opstapt. Ook zou een advocaat bij het inlichtingen-gerechtshof belangen van burgers moeten verdedigen.

President Obama checkt zijn telefoon tijdens een basketbalwedstrijd op 26 november in Maryland

OBAMA

De president mag geen iPhone

De halve wereld heeft een iPhone, maar de president van de Verenigde Staten niet. „Ik mag geen iPhone, om veiligheidsredenen,“ vertelde Barack Obama eerder deze week tijdens een persconferentie. Zijn dochters hebben er ieder wel een „en ze zijn er voortdurend mee bezig“, zei Obama. Hij heeft zelf een BlackBerry, maar die is dermate beveiligd dat communicatie met slechts 10 geselecteerde mensen mogelijk is.

Obama is de eerste president die e-mail mag gebruiken – of hij dat sinds de onthullingen over de NSA nog steeds mag, is onbekend. Hij heeft ook een iPad. Tot voor kort werden presidenten altijd verre gehouden van hi-tech communicatiemiddelen vanwege afsluitergevaar en het feit dat hun communicatie later openbaar zal worden. Overigens mag de staf van het Witte Huis voor zakelijk verkeer ook geen iPhone gebruiken. (BBC)

Paus stelt misbruikcommissie in, maar reikwijdte daarvan is beperkt

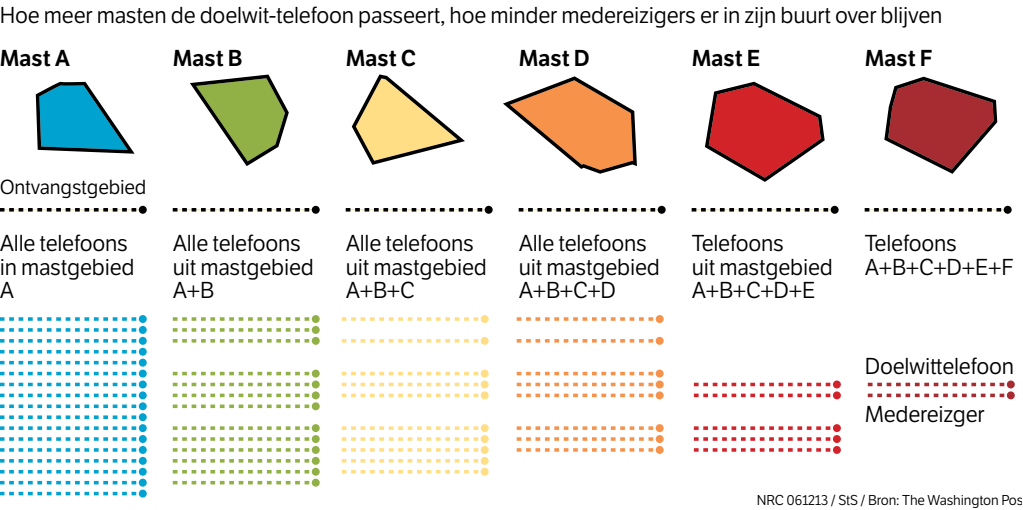
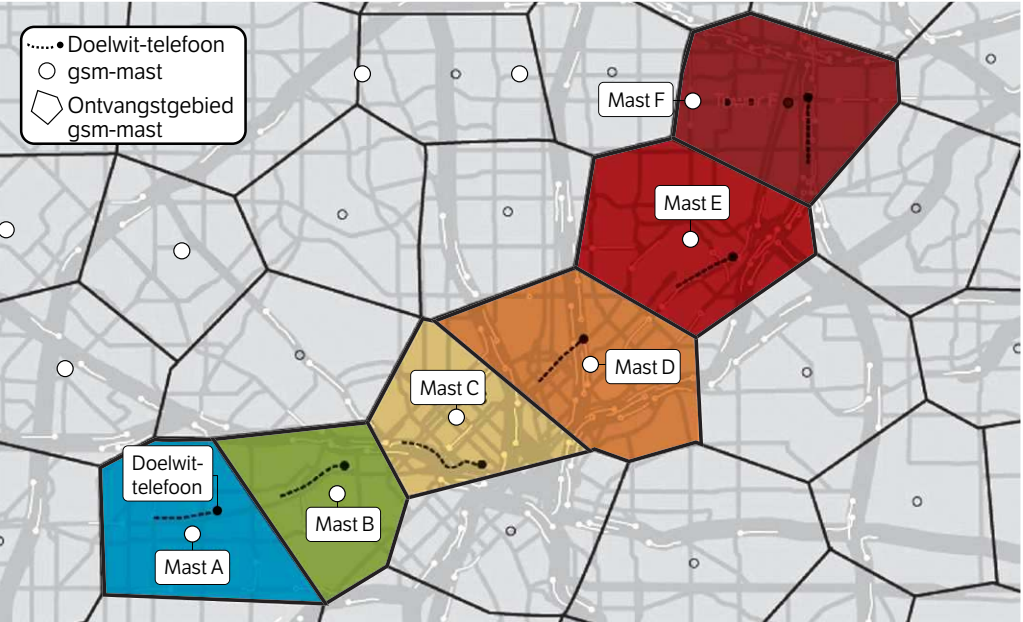
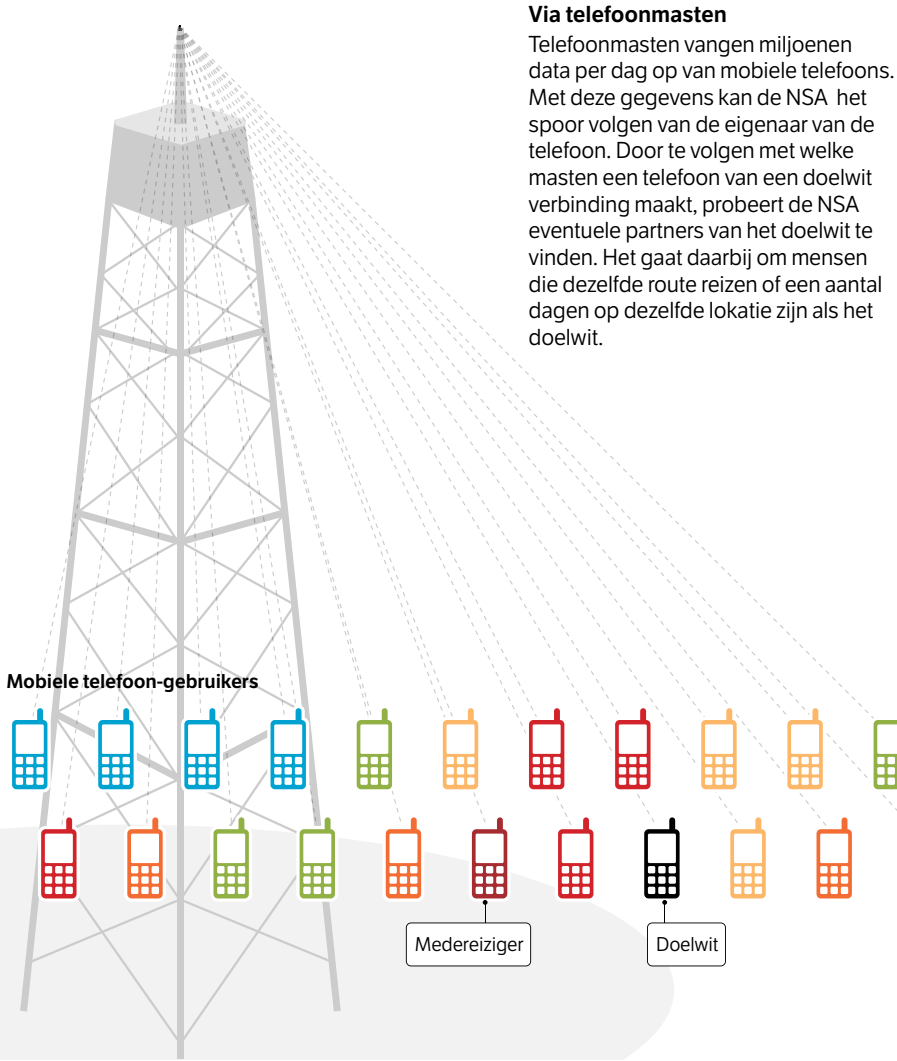
Door een onzer redacteurs

AMSTERDAM. Paus Franciscus heeft een commissie ingesteld die hem moet adviseren over wat het Vaticaan kan doen „om minderjarigen te beschermen en pastorale aandacht te geven aan de slachtoffers van misbruik“. Dit is gebeurd op suggestie van de Raad van Kardinalen: acht kardinalen uit de hele wereld die als adviesraad en klankbord fungeren bij de hervormingen die de paus wil doorvoeren. Franciscus, in maart gekozen, is verweten dat hij zich nog nauwelijks publiekelijk heeft uitgesproken over het probleem. De barmhartigheid die hij uitstraalt naar armen en zieken, is nog niet zichtbaar geweest voor slachtoffers van misbruik.

Ook na de presentatie van de plannen voor deze misbruikcommissie blijft de vraag of en hoe Franciscus wil optreden tegen kerkbestuurders die misbruik hebben proberen te verzwaren. Aartsbisschop O'Malley van Boston, waar ruim tien jaar geleden veel schandalen aan het licht zijn gekomen, presenteerde het plan gisteren. Hij zei dat de commissie onder andere gedragsregels moet opstellen voor de bescherming van minderjarigen en voorstellen moet doen om priesters beter te screenen. Verschillende actiegroepen hebben in een eerste reactie gezegd dat een misbruikcommissie weinig zin heeft als niet ook de verantwoordelijkheid van bisschoppen en van het Vaticaan

zelf worden onderzocht. Overigens is paus Franciscus het thema niet uit de weg gegaan. Een pedofiele Colombiaanse hulpbisschop is deze zomer teruggezet in de lekenstand. De nuntius (ambassadeur) in de Dominicaanse republiek is van zijn functie ontheven na beschuldigingen van misbruik. In zijn brief deze week aan de Nederlandse bisschoppen schreef paus Franciscus: „Heel speciaal wil ik mijn compassie tonen en u verzekeren van mijn gebed voor alle mensen die slachtoffer geworden zijn van seksueel misbruik en hun gezinnen. Ik vraag u door te gaan en hen te blijven ondersteunen op hun smartvolle weg van genezing, die zij met moed ondernemen.“

Hoe de NSA verdachte mobiele telefoons traceert

NRC 061213 / SIS / Bron: The Washington Post

NSA analyseert: waar gaat de beller heen en met wie?

Vier vragen over Spionage

De NSA slaat elke dag 5 miljard signalen van gsm's op om verdachte personen te kunnen volgen. Wat gebeurt nog meer?

1 Wat doet de NSA precies met gegevens van mobiele telefoons? Een mobieltje maakt permanent verbinding met zendmasten van het mobiele netwerk. Dit is nodig om op ieder gewenst moment te kunnen bellen of sms'en. Die verbindingsgegevens worden opgeslagen in een register. Dit wordt ook gebruikt om kosten in rekening te kunnen brengen en om vast te stellen welke klanten van andere providers het netwerk gebruiken. In de praktijk betekent dit dat mobiele gebruikers permanent te volgen zijn.

Daarnaast zijn er andere manieren om de locatie van een mobiele telefoon te vinden. Als een telefoon contact maakt met een wifi-netwerk levert dat ook een locatiesignaal op. De meeste smartphones staan in verbinding met een GPS-netwerk dat gebruik maakt van satellieten. Dit wordt gebruikt voor het lezen van kaarten, zoals Google Maps. Op die manier kan heel precies de locatie van een mobiele telefoon worden bepaald.

2 Met welk doel vergaart de NSA zoveel gegevens? De NSA heeft een techniek van automatische patroonherkenning ontwikkeld om verbanden te leggen tussen grotere groepen mensen. Door een doelwit van de inlichtingendiensten te volgen, wordt geprobeerd om mensen te identificeren met wie dit doelwit contact heeft.

Dat gebeurt door alle nummers die op hetzelfde moment contact maken met een specifieke telefoonmast te volgen en te kijken welke telefoons dan contact maken met de volgende telefoonmast. Zo kan worden geanalyseerd of mensen dezelfde route volgen. Dit kan ook in de tijd. Zo kan dus worden gezien of het doelwit op verschillende dagen in hetzelfde gebied aanwezig is als de bezitter van een ander nummer. Dit noemt de NSA Co-Traveler Analytics. Voor dit programma verzamelt de NSA wereldwijd dagelijks 5 miljard signalen van mobiele telefoons naar vaste en mobiele netwerken.

3 Gebeurt dat in Nederland ook? Ja, alleen op een andere wijze. Alleen telefoonproviders zijn verplicht de metadata van hun abonnees een jaar lang te bewaren. Daaronder vallen: de

begin- en eindtijden van gesprekken, de telefoonnummers, de namen en adressen van de geregistreerde gebruikers maar ook de locaties van mobiele telefoons. Daarnaast moeten zij elke 24 uur de persoonlijke gegevens van hun gebruikers doorsturen naar het Centraal Informatiepunt Onderzoek Telecommunicatie (CIOT). Opsporings- en inlichtingendiensten, kunnen deze gegevens opvragen als er een verdenking is van een misdrijf waar een gevangenisstraf op staat. Dit gebeurde in 2012 bijna drie miljoen keer, ruim achtduizend maal per dag. In 2011 ging het om ruim twee miljoen aanvragen. Informatieverzoeken van AIVD en MIVD zijn geheim en dus niet meegedeeld. Wie toegang heeft tot de logdata van zendmasten kan mobiele gebruikers ook in Nederland permanent volgen. Ook achteraf kunnen opsporings-

diensten zo de locatie van bellers bepalen. Dat gebeurde bijvoorbeeld om het alibi van de verdachte van de Enschedese vuurwerkramp te verifiëren. **4 Zijn er nog anderen die de locatiegegevens vastleggen?** Ja, ook bedrijven als Apple en Google slaan permanent de locaties van gebruikers op. Maar ook veel applicaties op smartphones vragen om locatiegegevens. Bij de iPhone is te zien met welk doel Apple de locaties van zijn gebruikers opslaat: voor „diagnose en gebruik“, voor specifieke reclames aangepast aan de locatie van de gebruiker en voor het inzichtelijk maken van vaak bezochte plekken voor reclamadoelenden.

Huib Modderkolk

Hollande verdubbelt troepen in CAR

Door onze correspondent

PARIS. Meteen nadat de VN-Veilighedsraad gisteren unaniem had ingestemd met een Franse interventie en VN-vredesmacht in de Centraal-Afrikaanse Republiek (CAR), kondigde de Franse president François Hollande aan zijn troepenmacht in het door sektarisch geweld verscheurde land te verdubbelen tot ongeveer 1.200 man.

In hoofdstad Bangui, waar volgens hulporganisaties gisterochtend nog zeker 130 mensen bij aanvallen met machetes en automatische geweren om het leven kwamen, patrouilleren nu Franse militairen om verder bloedvergieten tussen moslimgroepen en christelijke milities voorkomen. Terwijl Hollande bij zijn aantreden had aangekondigd nieuwe relaties op basis van „gelijkwaardigheid“ met Afrika te willen aanknopen, is dit al de

Een gewonde man, gisteren in de hoofdstad Bangui van de CAR.

FOTO:AFP

Maar de twee operaties zijn onvergelijkbaar, zei hij. In de CAR moet een „humanitaire catastrofe“ voorkomen worden, terwijl Frankrijk in Mali een „terroristische invasie“ tegenhield.

Na een machtsvername in maart door overwegend islamitische rebellen van de gelegenheidscoalitie ‘Séléka’, is de CAR in een geweldsspiraal beland. Plunderende bendes hebben het op burgers en elkaar gemunt en vechten om controle over goud- en diamantmijnen. Coupplager Michel Djotodia had Frankrijk om steun gevraagd. Hoewel Frankrijk, anders dan in de Sahel, niet veel directe economische belangen in de CAR zelf heeft, bestaat in Parijs de vrees dat de situatie in het land het toch al fragile hart van Afrika verder kan destabiliseren. In Frankrijk is brede politieke steun voor de missie. De impopulaire Hollande heeft

in eigen land nog weinig bewegingsruimte, maar wil Frankrijk op het internationale toneel als een van de politieke grootmachten laten meetellen.

[+] **Franse gendarme in Afrika** pag. 11

Advertentie

perelatie.nl

Pier Ebginge Relatie

U bent een lucide advocaat met inzicht, charme en humor. Ook ingetogen. U zoekt een bijzondere partner. Vertrouwd.

www.perelatie.nl

OM: Offermanns dreigde marionet te worden

Roermond
Hij was bijvangst in een onderzoek naar Jos van Rey. Oud-burgemeester Ricardo Offermanns staat bij de rechter.

Door onze correspondent **Paul van der Steen**

ROTTERDAM. Ricardo Offermanns en Jos van Rey kenden elkaar. De eerste was behalve burgemeester van Meerssen voorzitter van de Limburgse VVD. De tweede manifesteerde zich als liberaal op vele fronten: als wethouder van Roermond, als Eerste Kamerlid en voorheen ook als Statenlid. In het jaar voordat justitie de zaak tegen beiden publiek maakte, hadden ze 421 keer telefonisch contact met elkaar. In vrijwel alle gevallen ging het volgens Offermanns over politieke zaken. In de laatste maand daarvan werd Van Rey getapt door justitie. Hij was hoofdrolspeler in het onderzoek. Het OM verdacht de toenmalige wethouder van ambtelijke corruptie en witwassen. Al snel was er bijvangst. Te horen was hoe Van Rey in meerdere gesprekken Offermanns, die had gesolliciteerd naar het burgemeesterschap van Roermond, bijpraatte over zaken uit de vertrouwenscommissie. Omdat Offermanns benoemd dreigde te worden, besloot justitie in oktober 2012 in te grijpen. Offermanns trok zijn kandidatuur in en trad terug

UIT DE TAPS
‘Ik weet efkes genoeg’
Citaten uit telefoongesprekken tussen Offermanns en Van Rey, die zij in dialect voerden:

„Het gaat dus veel over veiligheid. Temeer omdat er natuurlijk andere kandidaten zijn die uit de politie-sector komen. [...] Dan krijg je een driehoekje voorgelegd met de vraag waar je je bevindt tussen voorzitter van de raad, voorzitter van het college en het rijksorgaan. De meesten zeggen middenin. Je kunt beter zeggen: meer naar de raad, want de raad is de baas.”
Van Rey instrueert Offermanns over de mogelijke vragen van de vertrouwenscommissie.

„Dan weet ik efkes genoeg, Jos.”
Offermanns tegen Van Rey.

„Hou de mond, maar de vertrouwenscommissie kiest unaniem voor jou.”
Van Rey informeert met instemming van de voorzitter van de vertrouwenscommissie, een partijgenoot, de nog geheime keuze door.

als burgemeester van Meerssen en voorzitter van de Limburgse VVD. Officier van justitie Anja Janssen hield daar in haar eis (120 uur werkstraf) rekening mee, voor de Rotterdamse rechtbank. Volgens haar was er in de contacten tussen de twee bestuurders sprake van voor wat hoort wat. Drie maanden ervoor had Offermanns nog de kandidatuur van Van Rey voor de post van gedeputeerde gesteund. Hij werd het niet, omdat het CDA de politicus toen al te omstreeden vond. En na een benoeming als burgemeester in Roermond zou Offermanns „een marionet” zijn geworden, „in de zak van van Rey” zijn terechtgekomen, die volgens de officier toch al oppermachtig was in Roermond. „Dan is de democratie rechtstreeks in het geding. Een burgemeester kan worden gezien als de personificatie van de gemeente en haar bestuur. Hij dient boven alle partijen te staan. Waar publieke en persoonlijke belangen gaan verstrengelen, zal het persoonlijk gewin van bestuurders de overhand krijgen.” Offermanns was gegriefd: „Ik word weggezet als een corrupte figuur. Dat raakt mij.” Zijn advocaat Marijn Zuket vroeg om vrijspraak. Volgens hem toont het OM zich vooral een meester in speculeren en suggereren. „Niets wordt wettig en overtuigend bewezen.” De Statenfractie droeg Van Rey voor als gedeputeerde. Offermanns steunde dat. Eenmaal in de race voor burgemeester was die volgens zijn advocaat in de telefoontjes met Van Rey steeds de passieveling. Offermanns werd overdonderd. In het uiteindelijk gesprek met de vertrouwenscommissie kreeg hij 27 vragen. „Drie vragen en twee antwoorden waren eerder doorgenomen met Van Rey.”

Voorafgaand aan veel van de gesprekken die een sleutelrol spelen in de zaak tegen Offermanns, had Van Rey aangekondigd te gaan bellen met een ander toestel. „Dat vind ik veiliger.” Dan gebruikte hij meestal de telefoon van de Eerste Kamer. Voor de aftappers van justitie werd dat na verloop van tijd een signaal om extra alert te zijn op het gewisselde. Offermanns schrijft dat praten en gebruiken van andere toestellen toe aan Van Reys karakterstructuur. „Je moet Van Rey een beetje kennen. Hij doet zich graag wat belangrijker voor dan hij feitelijk is.” Ook uitspraken van Van Rey in telefoongesprekken over zijn betrokkenheid bij eerdere benoemingen van Offermanns in Roerdalen en Meerssen, zouden zo geduid moeten worden. Een uitspraak in de zaak tegen Offermanns laat nog even op zich wachten. De rechtbank kreeg gisteren van het OM en de advocaat van Offermanns zoveel informatie dat ze met de normale termijn van twee weken niet toekomt. Het onderzoek sluit op 9 januari. De uitspraak is op 23 januari.

Taxi's op standplaats Leidseplein, Amsterdam. Bijna een kwart van de taxichauffeurs is afgehaakt sinds de invoering van nieuwe beleidsregels.

ARRESTATIE Driejarige ontvoerd, vrij na politieachtervolging

MAASTRICHT. Een 37-jarige Heerle-naar is gisteravond na een achtervolging door vijftien politieauto's in Swalmen gearresteerd. Zijn door hem meegenomen driejarig kind kon ongedeerd worden bevrijd. De man bedreigde en mishandelde eerder op de avond zijn vrouw en vertrok toen met zijn kind. Tijdens de daaropvolgende rit veroorzaakte hij twee aanrijdingen, roofde hij een andere auto, en ramde hij vijf politieauto's. (NRC)

ZEDENZAAK Man aangehouden om kindermisbruik

GRONINGEN. Een 39-jarige man uit het Groningse Westerlee is aangehouden op verdenking van het misbruiken van twee meisjes van vier en zes jaar oud. Op zondagmiddag 13 oktober werd een 4-jarig meisje uit Delfzijl meegenomen in een auto. Een voorbijganger vond haar drie kwartier later in Appingedam. Het kind was, zo bleek, misbruikt. Twee jaar geleden werd een 6-jarig meisje tegen haar wil meegenomen in Stads-kanaal en bleek na vrijlating te zijn misbruikt. Het DNA van de man komt overeen met DNA dat het Nederlands Forensisch Instituut bij beide slachtoffers heeft gevonden. (NRC)

ren op het platteland sinds de politie daar minder actief is. Door de succesvolle aanpak van drugscriminaliteit in Brabantse steden verplaatsen criminelen hun activiteiten naar kleinere gemeenten. (NRC)

CRIMINALITEIT Burgemeesters bezorgd om drugsaanpak

DEN BOSCH. De aanpak van drugscriminaliteit in kleinere gemeenten in Noord-Brabant staat onder druk. Dit komt doordat de nationale politie zich terugtrekt uit landelijke gebieden. Dat schrijven de burgemeesters van Gilze en Rijen en Heusden volgens hen opereren drugshandela-

Chauffeurs taxi haken massaal af in A'dam

Door een onzer redacteurs

AMSTERDAM. Amsterdam is bijna een kwart van zijn taxichauffeurs kwijtgeraakt sinds de invoering van nieuwe beleidsregels deze zomer. Voor juni reden er naar schatting nog 4.000 chauffeurs in de stad, nu zijn het er nog 3.129. Dat blijkt uit cijfers van de gemeente.

Sinds juni is de Amsterdamse taxi-brancher vergund aan zogeheten Toegelaten Taxi Organisaties (TTO). Alleen taxi's met een daklicht van een van de toegelaten bedrijven mogen klanten in de stad oppikken of bij de officiële standplaatsen staan wachten op een oproep.

De bedoeling van de nieuwe regels was een branche op te schonen die een slechte reputatie had bij klanten uit binnen- en buitenland. Verantwoordelijk wethouder Eric Wiebes zei voor invoering van de regels dat „92 procent van de taxibranche deugt”. Hij dreigde met „ijzingwekkende dwangsommen” tot 28.000 euro voor overtreders.

De meeste chauffeurs hebben bij de invoering van het nieuwe beleid geen vergunning aangevraagd. Van elf is sinds juni de vergunning ingetrokken. Meestal gebeurde dat omdat de politie hen had betrap op gevaarlijk rijgedrag.

Sinds juni heeft de dienst Stadstoezicht ongeveer 13.000 controles uitgevoerd op individuele taxi's. Vier keer zijn alle standplaatsen tegelijk gecontroleerd. Veertig taxichauffeurs zijn in de afgelopen maanden betrap toen ze klanten oppikten terwijl ze geen TTO-vergunning hadden. Vijftien van hen hebben een dwangsom opgelegd gekregen.

Ruim 500 boetes werden uitgeschreven voor verkeersovertredingen als foutparkeren, stopverboden negeren, aanwijzingen niet opvolgen. Bovenop de boetes komen ook nog sancties die de taxibedrijven moeten opleggen aan de chauffeurs die dit soort overtredingen begaan. Die sancties lopen van voorwaardelijke tot onvoorwaardelijke schorsingen en dus tijdelijk geen inkomsten.

De gemeente heeft zelf 196 keer een sanctie opgelegd aan individuele chauffeurs.

SOS Kinderdorpen en de Postcode Loterij

Bijvoorbeeld: Toch een warm gezin voor Imena

De Zuid-Afrikaanse Imena was nog maar een baby toen haar moeder overleed. Haar vader was alcoholist en kon niet voor haar zorgen. Een hopeloze start van een hopeloos leven? Nee. Dankzij een sociaal werker kwam Imena, verwaarloosd en ondervoed, terecht in het SOS kinderdorp Ennerdale. Imena is nu het vrolijke jongste kind in het warme gezin van SOS moeder Cathy. Ze wordt dit jaar alweer vier jaar en gaat naar de kleuterschool.

Op eigen benen
In veel landen verliezen kinderen hun vader, moeder of allebei. Door ziekte, armoede of oorlog. Zonder hulp zijn deze kinderen zeer kwetsbaar. SOS Kinderdorpen helpt ze op twee

manieren. Kinderen die niemand meer hebben, kunnen in een SOS kinderdorp toch opgroeien in een liefdevol gezin. Met nieuwe broers en zussen en een lieve SOS moeder die voelt als een echte moeder. Kwetsbare families met alleen een vader of moeder krijgen hulp bij de opvoeding van de kinderen. Daarnaast krijgen de kinderen medische zorg en gaan ze naar school, zodat ze later op eigen benen kunnen staan.

Basis voor de toekomst
Er zijn momenteel 545 kinderdorpen en 624 familieverstevkende programma's over de hele wereld. Van Roemenië tot Vietnam en van Guatemala tot Kenia. In totaal groeien 318.700 kinderen dankzij SOS Kinderdorpen op in een

liefdevolle omgeving. Ze krijgen wat elk kind nodig heeft: aandacht, liefde, structuur en stabiliteit. SOS Kinderdorpen legt zo de basis voor een leven met toekomst.

Dankzij u...
Dankzij de deelnemers van de Postcode Loterij heeft SOS Kinderdorpen dit jaar een bijdrage ontvangen van 1,35 miljoen euro. Door mee te spelen met de Postcode Loterij steunt u het werk van SOS Kinderdorpen en 88 andere goede doelen. Elke week leest u in deze krant over hun belangrijke werk. Dit is advertentie nummer 75. Kijk op www.postcodeloterij.nl

Recht.nl

NIEUWE JURIDISCHE ZOEKMACHINE

Recht.nl ontwikkelde in samenwerking met Google een nieuwe zoekoplossing voor juristen. Tot 1 maart kosteloos en vrijblijvend op proef.

Surf naar www.recht.nl

Samen maken we het verschil.

OVER DE HAAG

Een bijzondere coalitie
De Tweede Kamer kent soms rare coalities. Eerst was er gisteren een statement van GroenLinks. Voor het eerst in de geschiedenis stemde de partij tegen de begroting voor ontwikkelingssamenwerking. Op een budget van vijf miljard euro was volgens fractievoorzitter Bram van Ojik in drie jaar tijd volkomen ten onrechte twee miljard „weggesneden”. Vervolgens meldde de PVV zich. Die ging ook tegenstemmen. „Het is ongehoord dat miljarden worden uitgegeven aan de meest corrupte dictaturen in de wereld, terwijl in Nederland belastingen worden verhoogd en zelfs verzorgingstehuizen dicht moeten”, aldus Kamerlid Joram van Klaveren van de PVV. En de begroting? Die kreeg een ruime meerderheid, dankzij de rest van de Kamer.

Keutels leggen op NRC
Bij de vorige storm was het ook al raak. Nu ontkwamen de 21.129 volgers van CDA-leider Sybrand van Haersma Buma er weer niet aan: een bulletin over de veiligheidstoestand van zijn konijn. Na de storm eind oktober konden dierenliefhebbers opgelucht naar bed. 's Ochtends sprak Buma zijn konijn moed in, meldde hij. Aan het eind van de dag kwam het bericht: „Het moed inspreken én jullie aandacht heeft geholpen: haren wat door de war, maar verder kerngezond.” Gisteren sprak hij zijn konijn via Twitter ferm toe: „Bij hoog water blijfje op de eerste etage. Afgesproken?” Hoe het afliep is niet bekend Maar het konijn heeft vast lekker geslapen: als ondergrond lag er een *NRC Handelsblad* in zijn hok.

Even de dieren redden
Voor een partij die opkomt voor dieren, zou de bespreking van de nieuwe Wet op de dierproeven toch een moment suprême moeten zijn. Alleen ging er bij de Partij voor de Dieren (PvdD) toch iets mis. Gisteren trok Kamerlid Esther Ouwehand drie wetswijzigingen in over de nieuwe Europese wet op dierproeven. Wat zij wilde, is in strijd met de Europese regels en dat zou alleen naar tot procedures leiden, had staatssecretaris Sharon Dijksma (Economische Zaken) haar gewaarschuwd. Ouwehand moest concluderen: „Daar schieten de dieren niets mee op.”

Over die COSAC, hè...
Welke rol moet de Tweede Kamer spelen in Europese beleidsvorming? Dat wil het parlement graag weten in aanloop naar de Europese verkiezingen volgend jaar. Op de site van de Kamer staat een vragenlijst, een poging om 'de afstand tussen burger en Europese wetgever te verkleinen'. Die burger moet wel over flink wat kennis en doorzettingsvermogen beschikken. De vragen gaan over de werking van de gele kaart-procedure, de reikwijdte van de subsidiariteitstoets, het interinstitutioneel akkoord en het forum van de COSAC. Succes, u heeft tot 19 december de tijd.

Redactie **Annemarie Kas**

Chinezen in Nederland

77.000

Chinezen wonen er in Nederland. De eerste groep kwam in 1911, om de staking in de havens van Amsterdam en Rotterdam te breken.

51.000

Chinezen in Nederland zijn afkomstig uit China. Velen kwamen om restaurants te openen of er in te werken; in de jaren 70 kwamen ze nog vooral uit Hongkong.

China Town in het centrum van Den Haag, een stad waar 10.000 Chinezen wonen. „Wij zijn gewend problemen binnenskamers op te lossen”, zegt communicatieadviseur Chang Wong, die vaak in deze wijk rondloopt.

FOTO: DAVID VANDAM

‘Agent mag niet rennend schieten’

Interview Politieonderzoeker Timmer

Wat deed de agent verkeerd die een ongewapende jongen op een station doodschoot?

Door onze redacteur **Elsje Jorritsma**

AMSTERDAM. Maandag begint de rechtszaak tegen de agent die vorig jaar november de 17-jarige Rishi doodschoot op het Haagse NS-station Hollands Spoor. De politie had een melding gekregen dat daar een man was bedreigd door iemand met een vuurwapen. De agenten troffen ter plaatse Rishi aan, die wegrende toen hem werd gesommeerd zijn handen te tonen. De agent, die op zijn benen mik-

te, raakte de jongen in zijn hals. Daarna bleek dat hij geen wapen bij zich had. De agent wordt nu vervolgd voor doodslag. Jaap Timmer, hoofddocent Politiestudies aan de Vrije Universiteit Amsterdam en gepromoveerd op politie-geweld, zegt dat deze zaak eigenlijk in het tuchtrecht thuishoort.

Waarom is dat zo?
„De agent was volgens het OM in deze situatie bevoegd om zijn vuurwapen te gebruiken. Hij heeft alleen in de toepassing van die bevoegdheid volgens het OM een fout gemaakt, doordat hij niet stilstond maar liep tijdens het schieten. Agenten wordt geleerd stil te staan om goed te kunnen richten. Maar hoort dat in het strafrecht thuis? Als een arts een fout maakt waardoor iemand overlijdt, wordt hij in beginsel tuchtrechtelijk aangesproken. Pas als

blijkt van kwade wil, in de zin van ernstige onzorgvuldigheid, komt het strafrecht er aan te pas. Het tuchtrecht is bij de politie onvoldoende ontwikkeld.”

Waarom was de agent bevoegd te schieten? Rishi droeg geen wapen.
„Dat is niet relevant. De agent reageerde op een melding van bedreiging met een vuurwapen, hij mocht ervan uitgaan dat het aanwezig was. „Een agent mag kort gezegd in twee situaties schieten: om iemand aan te houden en als het nodig is uit zelfverdediging. Maar een agent mag niet voor elke aanhouding zijn vuurwapen gebruiken. Wanneer en hoe dat wel mag, staat in de Ambtsinstructie. In hoofdlijnen mag hij schieten als het om iemand betreft die verdacht wordt

van een ernstig geweldsmisdrijf. „En altijd gelden de eisen van proportionaliteit en subsidiariteit; als andere manieren om de verdachte aan te houden hebben gefaald (‘handen omhoog’ hielp niet) of als de aanhouding geen uitstel kan lijden. Stel: een verdachte van wie de politie weet dat hij vuurwapengevaarlijk is, steelt een fiets en de politie betrapt hem, dan is schieten niet gerechtvaardigd. De aanhouding kan wachten, zeker als de politie weet waar hij woont. De aanhouding van iemand die een gewapende overval pleegt kan meestal niet wachten, de overvalver zou iemand kunnen neerschieten of gijzelen. „Een agent leert bij de aanhouding te schieten om iemand te stoppen, niet om te doden. Dat betekent: schieten ergens beneden de broekriem - heupen, bovenbenen. Bij onderbenen

26.000

Chinezen behoren inmiddels tot de tweede generatie. Van de Chinezen tussen de 15 en 20 jaar is 70 procent in Nederland geboren.

10.000

Chinezen wonen in Den Haag. Andere concentraties bevinden zich in de Chinese buurten van Amsterdam en Rotterdam.

De Chinees krijgt een Hollandse mond

Reportage Integratie De jongste generatie Chinese Nederlanders is heel anders dan hun ouders. Hipper, assertiever, Hollands.

Door onze redacteur **Marai Noshad Sharifi**

DEN HAAG. Wie in Den Haag de Chinese wijk inloopt, ziet in elk restaurant, elke acupunctuurzaak of massagesalon de *United Times* liggen. Dat is een krantje in het Chinees voor Nederlandse Chinezen. Journalist Edwin Lu publiceert volgende week over zanger Gordon, die als jurylid op tv een Chinese deelnemer beledigde („afhaalchinees”). Lu houdt van Nederland, zegt hij, maar zijn artikel is kritisch. „Die opmerking was racistisch, en wij moeten de Nederlanders laten weten dat dit niet kan. Het is niet meer hard werken en mondje dicht.”

RTL betreurt dat sommigen het als „beledigend en kwetsend” hebben opgevat, zo heeft het omroepbedrijf het Amsterdamse Meldpunt Discriminatie laten weten. Dat beschouwt de zaak nu als gesloten. Lu had op meer gehoopt. „Wij willen officiële excuses”, zegt hij. De Chinese gemeenschap heeft kritiek. Dat hoorde je vroeger niet. Er is dan ook iets veranderd. De jongste generatie Chinezen is opgegroeid tussen Hollanders, zit op Nederlandse scholen en sportverenigingen. Hun ouders waren nauwelijks geïntegreerd. Die werkten in restaurants, hebben hooguit middelbare school, spreken gebrekkig Nederlands. Maar ze moedden hun kinderen aan hoge cijfers te halen en te studeren. Dan hoeven jullie niet net als wij twee keer zo hard te werken voor half geld, was het idee. Die ouders hebben nu opeens kinderen met hoge opleidingen, die financieel onafhankelijk zijn en meedraaien in de Nederlandse samenleving. Accountant Mike Wong (35) uit Den Haag: „Ik heb mezelf maar één keer

Chinees gevoeld in Nederland, toen ik ging golfen met een groepje *balluh*. „Als ik door Hongkong loop, kan ik mij beter identificeren met Nederlanders die ik daar tegenkom, dan met een Chinees.” Zo’n ‘grap’ van Gordon raakt hem niet. „Het zegt meer over Gordon dan over mij”, zegt Wong. Communicatieadviseur Chang Wong (46) herkent dat. „Chinezen leren van jongs af aan boven bepaalde opmerkingen te staan. Ze willen geen gezichtsverlies lijden. Dat kennen Nederlanders niet.” Wong is bestuurslid van De Chinese Brug, een welzijnsstichting in Den Haag. Hij weet hoe Chinezen met beledigingen omgaan. „Soms moet je grenzen aangeven, maar je maakt er niet direct een probleem van. Je reactie zou immers het gezicht van de Chinese gemeenschap kunnen schaden. Daarnaast zijn wij gewend problemen binnenskamers op te lossen.”

Rode lampions

De Chinese buurt in het Haagse centrum, herkenbaar aan de twee poorten en tientallen rode lampionnen, beslaat maar een paar straten. Het is een wereldje op zich. Jongeren houden zich op in de hippe *bubbletea*-en crêpetentjes, oudere Chinese vrouwen in een lege massagesalon spelen verveeld op hun telefoon. Ze slaan hun armen voor het gezicht wanneer je van buitenaf een foto maakt. Trendy jongeren, ingetogen ouderen - het verschil is groot, bevestigen jonge Chinezen. Natuurlijk, ze werden nog geacht mee te helpen in het restaurant als hun huiswerk af was. En ze hebben ook wel Chinese vrienden. Maar met Nederlanders kunnen ze losser zijn, meer lol hebben. Ze zijn

blij met de nette cultuur van hun ouders, maar ze voelen zich Hollanders. Dan steekt schaamteloze botheid des te meer, zegt masterstudente Cheng Wang (25) wier ouders jarenlang een restaurant in Den Haag hadden. Vorige week schreeuwend twee vuilnis mannen, 20 meter verderop, *ni hao* naar haar. „Twee volwassenen die de moeite nemen om mij van zo’n afstand belachelijk te maken. Waarom?” Goed dat er nu discussie over discriminatie is, vindt ze. „Ik ben er trots op Chinees te zijn en vier talen te spreken. Vroeger kenden ze ons alleen van de restaurants. Nu speelt China op het wereldtoneel.”

Afrekenen

In de Haagse Chinese buurt wonen vooral middenstanders met eigen zaakjes. Het zijn nog vaak Chinezen van de eerste generatie, getrouwd met andere Chinezen. Zij zien hun kinderen veranderen. Bing Zhou (40), manager van een telefoonzaak in de Chinese buurt, kwam als kind naar Nederland en herkent de cultuuromslag. „Als je vroeger een restaurant wilde openen, leende je geld van je familie en vrienden. Nu zeggen zij eerder: ga maar naar de bank. Typisch Nederlands. Ik verbaas mij er soms over dat mijn dochter met vriendinnen uit eten gaat en iedereen apart afreken. In onze cultuur betaalt één persoon voor iedereen aan tafel.” Hij vindt het niet raar dat zijn drie tieners met andere waarden opgroeien. „Onze ouders zijn hier als gasten naartoe gekomen, trots op hun cultuur. Zij wilden niet Nederlands zijn, maar mijn kinderen zijn Nederlanders. Ze eisen dezelfde behandeling. Logisch.”

vaardigheden te onderhouden.”

Hoe vaak worden er mensen door de politie doodgeschoten?
„Sinds 1978 gemiddeld jaarlijks drie doden door politiekogels en vijftien gewonden. Omdat de aantallen erg laag zijn, fluctueren ze sterk per jaar.

Hoe vaak worden agenten vervolgd?
„Niet vaak. Tussen 1978 en 2000 - voor die periode heb ik het precies bijgehouden - zijn veertig agenten vervolgd en tien gestraft. Voor de periode daarna weet ik het niet precies, maar ik weet wel dat er tot dit jaar geen agenten zijn veroordeeld. Maar in 2013 zijn er al twee agenten veroordeeld voor schietincidenten. Opmerkelijk is dat ook dit jaar het OM drie vervolgingen zelfstandig is begonnen. Dat gebeurt zelden.”

ARJEN VAN VEELEN

Elektronische rokers

Wegwerpsigaret.com, een webshop voor elektronische sigaretten, houdt vier middagen per week een rechtstreekse verkoop vanuit het magazijn op een industrieterrein in Wateringen. Woensdagmiddag ging ik er even langs. Een paar uur eerder had de Tweede Kamer zich uitgesproken voor een mini-mumleeftijd voor elektronische sigaretten. Het magazijn was zo groot als een garage. Er stonden enkele vitrines met de nieuwste modellen. Het pronkstuk was de elektronische pijp, voor € 69,95. Achter een balie hielp eigenaresse Betty Op ’t Einde (52) een klant. Betty had wel even tijd, of beter gezegd: alle tijd. Vroeger stonden er rijen voor de deur, maar sinds twee weken was haar klandizie gehalveerd. Dat kwam door het recente RIVM-rapport over de e-sigaret en alle publiciteit die daarop volgde. ‘E-sigaret net zo giftig en verslavend als echte peuk’, had het *Algemeen Dagblad* bijvoorbeeld gekopt. Onzin. Net als met die mandarijnen laatst, die giftig zouden zijn. Maar leg het je klanten maar eens uit. Betty nam een hilsje van haar e-sigaret, die heel zachtjes knetterde en borrelde. Een elektronische sigaret is eigenlijk een vernuftig waterpijpje, ongeveer zo groot als een vulpen. De sigaret heet elektrisch omdat er een batterij in zit dat stroom door een gloeidraadje stuurt, waardoor de vloeistof gaat verdampen. Die damp adem je in. Elektronische rokers spreken liever van dampen dan van roken. „Het allergrootste misverstand”, zei Betty, „is dat de e-sigaret zelf schadelijk is”. Als je er *liquid* zonder nicotine in stopt, is de e-sigaret zo schadelijk als belenblazen. Het dampen van liquid mét nicotine is ongezond, omdat nicotine nu eenmaal schadelijk is. Maar het is nog altijd veel minder schadelijk dan echte sigaretten.

Vroeger was dit een topperiode, vanwege de vele stoppogingen in januari, nu was de klandizie gehalveerd. Door het RIVM

Zeven jaar geleden begon ze met dampen, omdat ze van het roken af wilde. Dat was in de tijd van Super Smoker. Ze ontdekte een hechte damperscommunity op internet. Later begon ze een bloeiende webshop. Maar intussen is de aanval op de e-sigaret ingezet. Samen met anderen richtte ze de Elektronische Sigaretten Bond Nederland op. Die bond ijvert al jaren voor zelfregulering van de branche: zaken als kindveilige sluitingen en een leeftijds grens van 18 jaar - hoger dan de grens die er nu is voor echte sigaretten. Vergeefs. Voorzitter Roel Fresow, chirurg en eigenaar van SmokeStik Europe, wordt niet gehoord door de staatssecretaris. Europa wil de e-sigaret misschien zelfs helemaal verbieden. Komt door de lobby van de tabaks- en de farmaceutische industrie, denkt Betty. Elektronisch roken is immers geduchte concurrentie voor zowel tabak als nicotinekauwgom en nicotinepleisters. Terwijl zelfs het RIVM de voordelen van de e-sigaret erkent. Betty citeert het recente rapport: ‘Sommige rokers kunnen door het gebruik van e-sigaretten stoppen of minderen met roken.’ Deze maand is het vijftigjar jubileum van de winkel. Omdat te verruimen ontvangen klanten, die deze maand voor meer dan 50 euro bestellen, een gratis rode kerststijl van de e-sigaret. Vroeger was dit een topperiode, vanwege de vele stoppogingen in januari. Maar laatst sprak ze een goeie klant, die had gelezen dat de e-sigaret zo gevaarlijk was, en daarom weer was begonnen met roken. Caballero.

Arjen van Veele (a.vveelen@nrc.nl) schrijft op deze plek een wisselcolumn met Margriet Oostveen (m.oostveen@nrc.nl).

WERELDBLIK

JURRD EIJSVOOGEL

Een uitje naar het strijdperk

Jebent niet iedere dag ooggetuige van de geschiedenis, zelfs niet als je Frans Timmermans heet. Dus toen de minister van Buitenlandse Zaken woensdagavond aankwam in Kiev, moest hij even naar de plaats waar het allemaal gebeurt: het Onafhankelijkheidsplein. Daar dook hij op, tussen de demonstranten die al weken betogen voor toenadering tot de Europese Unie. Ze eisen ook het aftreden van de Oekraïense president Janoekovitsj, omdat die onder zware druk van Rusland op het laatste moment een handelsakkoord met de EU besloot af te blazen. Op het plein, door de Oekraïners en ook Frans Timmermans Maidan genoemd, vindt niet zomaar een demonstratie plaats, maar een geopolitieke krachtmeting. Kiest Oekraïne voor het westen, de EU, of voor het oosten, Rusland? Ofis er nog een middenweg? De uitkomst kan grote gevolgen hebben, voor Oekraïne zelf, maar ook voor de rest van de regio, voor de rela-

tie tussen de Europese Unie en Rusland, en daarmee voor de toekomst van heel Europa. Geen wonder dus dat Timmermans daarbij wilde zijn. Even de opwinding proeven, de revolutionaire stemming opsnuiven. Met eigen ogen zien hoe populair de Europese vlag kan zijn als symbool van vrijheid en vooruitgang. En dan al die jonge Oekraïners, die kou en politiegeweld trotseerden om hun overtuiging uit te dragen dat Oekraïne zich aan de greep van Rusland moet onttrekken. Sommigen hadden zelfs hun hele gezicht Europa-blauw geschilderd met gele sterren. De minister, schreef correspondent Tijn Sadée in deze krant, genoot zichtbaar. Hij was eigenlijk naar Kiev gekomen voor een bijeenkomst van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa, de OVSE, maar die zou toch pas de volgende dag beginnen. En waarom zou je vroeg naar bed gaan, als buiten wereldpolitiek wordt gemaakt? Met een dikke sjaal en blo-

zende wangen - van de kou, de opwinding of allebei - mengde hij zich onder betogers, om in vloeiend Russisch („Sorry dat ik geen Oekraïens spreek“) met ze van gedachten te wisselen.

Een sympathiek gebaar, deze openlijke blijk van solidariteit met de Oekraïense oppositie. En ook een teken dat Nederland een minister van Buitenlandse Zaken heeft die energiek is, volop mee doet in de Europese politiek en tegelijk beschikt over een scherp gevoel voor publiciteit. Maar was het ook verstandig dat hij, als minister, zo zichtbaar partij koos voor de tegenstanders van de democratisch gekozen president? Op die president valt veel aan te merken, maar het is wel de man met wie de Europese Unie nog altijd hoopt een akkoord te sluiten om een oplossing te vinden voor de huidige crisis. Timmermans ging niet zomaar met de oppositie praten, in een zaaltje of een hotel, maar hij schaarde zich enthousiast onder de demonstranten. Symboolisch een heel verschil. Het was een krachtig gebaar, maar het kan afbreuk doen aan de diplomatieke effectiviteit van de minister als hij gezien wordt als deel van de oppositie. En Rusland zal alleen maar harder zijn verdachtmaking herhalen: zie je wel, die hele oppositie is een project van het Westen! De situatie in Oekraïne staat op scherp. Een deel van de bevolking neigt naar het westen, en een ander deel naar het oosten. Een keuze forceren kan gevaarlijk zijn. Rusland deinst niet terug voor het gebruik van dreigementen. Maar de EU probeert een subtiler spel te spelen, de crisis niet te laten escaleren en de Oekraïense bevolking zelf zijn toekomst te laten kiezen. Dat vergt een serieus en zorgvuldig diplomatiek spel, geen geïmproviseerd uitje naar het hart van het strijdperk, hoe hartverwarmend ook.

Jurrd Eijssvoogel schrijft iedere vrijdag een column over internationale kwesties

Advertentie

Nieuw!

Morgen: lanceren we de Auping onder de boxsprings; de Criade

Wat je niet ziet

125 jaar innovatie en passie voor slapen

Individueel slaapcomfort

Persoonlijk samenstellen

De Criade is exclusief verkrijgbaar bij:

Auping Plaza - het complete Auping assortiment onder 1 dak
Auping Premium - de complete Auping shop-in-shop formule

Ga voor de dichtstbijzijnde winkel naar www.auping.nl/plazapremium

Zondag a.s. geopend! Kijk op www.auping.nl

De Criade combineert vormgeving met techniek. Persoonlijke smaak én comfort staan centraal. Ga naar www.auping.nl/criade en creëer je eigen Criade.

Auping nights, Better days

Rusland: Westen is hysterisch in Oekraïne

Door een onzer redacteurs

AMSTERDAM. De westerse landen van de OVSE (Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa) hebben zich achter de pro-Europese protestbeweging in Oekraïne geschaard. Na een bijeenkomst van de ministers van Buitenlandse Zaken in Kiev - Oekraïne is dit jaar voorzitter van de OVSE - zei onderminister Victoria Nuland van de Verenigde Staten: „wij staan achter het Oekraïense volk dat zijn toekomst in Europa ziet“.

Volgens minister Sergej Lavrov van Rusland, een van de 57 lidstaten van de OVSE, gedragen de VS en andere westerse landen zich „hysterisch“.

Vanuit de gevangenis in Charkov mengde ex-premier Joelia Timosjenko zich ook in het conflict. Ze vergeleek president Viktor Janoekovitsj met een totalitaire dictator. Hij wil Oekraïne veranderen in „Noord-Korea“, zei ze. Janoekovitsj zelf bemoeit zich niet openlijk met de politieke crisis. Hij is op staatsbezoek in China en Rusland.

In een interview met de Oekraïense webkrant *Segodnja* (Vandaag) heeft oud-president Leonid Koetsjma zich juist gekeerd tegen Janoekovitsj, de man die Koetsjma zelf naar Kiev heeft gehaald en opgeleid. „Europese integratie biedt Oekraïne een perspectief op beschaafde waarden“, aldus Koetsjma die de regering en oppositie verwijt dat ze alleen over geld praten en niet over de „moeilijkheden“ waarmee de noodzakelijke hervormingen van de economie gepaard zullen gaan. De Oekraïense regering zelf lijkt niet in staat een coherente koers uit te stippen. Vicepremier Sergej Arboezov, die eergisteren voor de televisie de mogelijkheid van parlementsverkiezingen opperde, sprak zichzelf een dag later weer tegen. „Er is geen geld voor verkiezingen“, zei Arboezov gisteren bij een andere zender.

Of de openbare orde snel na de top van de OVSE met geweld zal worden hersteld, is onduidelijk. Politici sussen tot nu toe. De politie dreigt daar wel mee. Leiders van het tentenkamp in Kiev vrezen dat provocateurs worden ingezet om incidenten uit te lokken.

Fransen toch weer gendarme Afrika

Centraal Afrikaanse Republiek

President Hollande wil handelen met Afrikaanse groeilanden. Maar het geweld in een oud-kolonie dwingt hem nu tot interventie.

Door onze correspondent Peter Vermaas

PARIJS. Het had de conferentie moeten worden waarop François Hollande de Afrikaanse leiders zou uitleggen hoe moderne Frans-Afrikaanse verhoudingen er in een postkoloniale wereld uitzien.

Op de ‘Top van het Elysée voor Vrede en Veiligheid in Afrika’ wilde hij vandaag en morgen in Parijs spreken over een eigen Afrikaanse interventiemacht die bij brandhaarden zou kunnen ingrijpen. Frankrijk wil niet langer de ‘gendarme van Afrika’ zijn, maar als handelspartner een graantje meepikken van de snelle economische groei in grote delen van het continent.

Maar nog voordat het overlijden van Nelson Mandela bekend werd, waren de 35 naar Parijs afgereisde Afrikaanse staats- en regeringsleiders gisteravond getuige van een vertrouwd tafereel: nadat hij in januari al het Franse leger naar Mali stuurde, kondigde Hollande opnieuw live op tv een interventie aan, nu in de door chaos en sektarisch geweld verscheurde Centraal Afrikaanse Republiek (CAR).

De VN-Veilighedsraad had ’s middags unaniem ingestemd met een resolutie die Afrikaanse en Franse troepen het mandaat geeft in te grijpen en Hollande liet, meteen, vanavond nog” de troepenmacht opvoeren. Zo’n 600 Fransen beperkten zich de laatste maanden tot de bewaking van het vliegveld en andere strategische plaatsen in de hoofdstad Bangui. Gisteravond gingen ze onder het nieuwe mandaat meteen patrouilleren. Er zijn straks 1.200 man. „Frankrijk heeft geen andere objectieven dan het redden van mensenlevens“, aldus Hollande, die zei „in samenspraak met Afrikanen en Europese partners” te handelen.

Sinds dit voorjaar president François Bozizé door de ‘Séléka’-coalitie van overwegend moslimrebellens werd afgezet, is de CAR in een geweldsspiraal beland. Ex-rebellenleider Michel Djotodia, die zich als eerste moslim in het in meerderheid christelijke land tot president uitlep, heeft zijn eigen troepen niet meer onder controle.

Gisteren bereikten de gevechten in alle hevigheid Bangui. Bij aanvallen van christelijke zelfverdedigingsmilities en Bozizé-getrokken vielen daar volgens Artsen Zonder Grenzen zeker 130 doden en vele gewonden. De premier, wiens huis geplun-

Kinderen lopen langs Franse militairen, gisteren op weg van Kameroen naar Bangui, hoofdstad van de CAR.

Bekijk de hele serie op nrc.nl/inbeeld

derd werd, maande de oud-kolonisator tot haast. Frankrijk is het enige Europese land dat in Afrika altijd troepen gelegerd heeft - nu 8.000 man - en voelt zich erg verantwoordelijk voor zijn ex-koloniën.

Het is de bedoeling dat de Franse troepen „in korte tijd” een „humanitaire catastrofe” voorkomen en de orde herstellen, waarna een pan-Afrikaanse missie onder VN-vlag de vrede bewaakt. President Djotodia beloofde verkiezingen voor begin 2015, maar dat lijkt weinig realistisch.

In september waarschuwde Hollande voor de ‘somalisatie’: een anarchistische situatie waarin radicale moslimgroepen kunnen gedijen. Hij gebruikte voor de interventie in Mali bijna hetzelfde argument: aan al-Qaeda gelieerde groepen vormden een bedreiging in de Europese achtertuin.

Een commentator in *Le Monde* wees er op dat het de vijftigste keer in vijftig jaar onafhankelijkheid is dat Frankrijk op het continent militair intervenieerde. „Zulke interventies zijn ondenkbaar voor Groot-Brittannië in Zimbabwe of Kenia“, aldus de linkse politcoloog Michel Galy.

Maar de Afrikaanse leiders in Parijs re-

Dit is ondenkbaar voor Britten in Kenia of Zimbabwe

Michel Galy, commentator *Le Monde*

geerden positief. Geen neokolonialisme of een terugkeer van het schimmige belangennetwerk *Françafrique*, bezwoer de Malinese president Ibrahim Boubacar Keïta. „Frankrijk voelt tegenover Franstalig Afrika een plicht van solidariteit“, zei hij gisteren. „We zijn tot elkaar veroordeeld.“

In zuidelijk Afrika ligt Franse inmenging gevoeliger. De Zuid-Afrikaanse president Jacob Zuma, die Hollande had beloofd op de top in Parijs aanwezig zou zijn, heeft afgezegd - formeel omdat hij een ANC-vergadering niet kon missen en nog voordat de gezondheid van Mandela dramatisch verslechterde. Zuid-Afrika keerde zich eerder openlijk tegen het ingrijpen van Hollands voorganger Sarkozy in Libië en Ivoorkust.

Zijn afzegging was een gevoelige tegenval voor het Elysée, omdat de Franse diplomatie de relaties met Afrika juist uit de traditionele invloedssfeer in de voormalige Franse koloniën wil trekken. Het zijn vooral de voormalige Britse (en Portugese) koloniën die momenteel een sterke economische groei doormaken en kansen bieden voor Franse multinationals.

Trend Parijse juweliers én toeristen vaker overvallen

Door een onzer redacteurs

AMSTERDAM. Het begon in september met een ramkraak bij juwelier Casti. Daarna volgden in oktober overvallen op de juweliers Vacheron Constantin en Blancpain. Een gisteren was het wéér raak bij een juwelier in de buurt het chique Parijs plein Place Vendôme.

Bij de Zwitserse horlogemaker Audemars Piguet op de rue Saint-Honoré vroeg gistermiddag rond drie uur een man en een vrouw of ze een model van een horloge mochten bekijken. Vijf minuten later stonden ze buiten met twintig horloges ter waarde van bijna 900.000 euro. „Jij verdient niet genoeg om jeleventeriskeren“, zei volgens de

krant *Le Parisien* de mannelijke overvaller toen hij een medewerker de loop van zijn vuurwapen onder zijn jas liet zien. Bij het Parijse filiaal van Vacheron-Constantin, ook een Zwitsers horlogemerk, roofden criminelen op 4 oktober ook twintig horloges, ter waarde van naar schatting een miljoen euro.

De overvallen komen bovenop een andere trend in de eerste en tweede arrondissementen van Parijs: de beroving van toeristen. Ook daarbij hebben misdadigers het vooral gemunt op luxe horloges. De Parijse politie kreeg er onlangs 332 agenten bij, maar de burgemeester van het eerste arrondissement klaagt dat die „helaas“ vooral in het armere noordoosten van Parijs worden ingezet.

SYRIË 'Tot 2.000 Europese strijders bij rebellen'

BRUSSEL. Het aantal mensen dat in Syrië strijdt en afkomstig is uit de Europese Unie kan oplopen tot 2.000. Dat heeft de Belgische minister van Binnenlandse Zaken Joëlle Milquet gisteren gezegd. Milquet zei na overleg met een tiental landen dat het totaal tussen de 1.500 en 2.000 ligt. Ze zei niet hoe ze aan dat aantal kwam. In het voorjaar werd nog uitgegaan van een schatting van 600 tot 800 strijders die meevechten aan de kant van de Syrische rebellen. De minister is voorstander van een gezamenlijk optreden van de Europese Unie met buitenlandse strijders in Syrië. Woensdag waarschuwde de anti-terrorisme coördinator van de EU, Gilles de Kerchove, dat de stijging van het aantal buitenlandse strijders in Syrië een gevaar vormt voor de internationale veiligheid. (AP)

GUANTANAMO Twee gevangenen 'Gitmo' onvrijwillig naar Algerije

MIAMI. Twee Algerijnen die meer dan tien jaar vast hebben gezeten in de Amerikaanse gevangenis in Guantanamo Bay op Cuba zijn door de Verenigde Staten naar hun land teruggestuurd. Beide mannen vrezen dat ze in Algerije opnieuw worden vastgezet. Djamel Said Ali Ameziaene (46) en Belkecem Bensayah (51) ontvluchtten Algerije in de jaren negentig. Vanaf 2002 zijn ze vast in 'Gitmo' op verdenking van terrorisme, maar een officiële aanklacht werd niet ingediend. Ze waren in respectievelijk Afghanistan en Bosnië opgepakt. Het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken vindt de angst voor verdere vervolging ongegrond. Van de veertien Algerijnen die zijn gerepatriëerd, zijn er twee veroordeeld voor lidmaatschap van een buitenlandse terroristische organisatie en zit er één in de gevangenis, aldus het ministerie. (AP)

MIDDEN-AMERIKA Schietpartij Nicaragua duidt op guerrilla

MANAGUA. Bezorgdheid over het mogelijke bestaan van een rechtse guerrillabeweging in Nicaragua is toegenomen na een grote schietpartij woensdag in het noorden van het land. De politie schoot tien mensen dood en verwondde twee anderen. Volgens de officiële lezing gebeurde dit toen een gewapende groep een winkel wilde beroven. Maar velen in Nicaragua twijfelen aan deze uitleg. De belangrijkste mensenrechtenorganisatie van het land zei gisteren dat de confrontatie het bewijs kan zijn van een opleving van guerrilla-activiteiten. In de jaren tachtig vochten rechtse guerrillagroepen tegen de linkse regering van president Daniel Ortega. Na twee decennia, in 2007, kwam Ortega terug aan de macht. Tegen de president neemt toe, nu hij een derde termijn probeert te verzekeren door een aanpassing van de grondwet. (AP)

Colofon

Opgave van een familiebericht

Bij voorkeur online opgeven via
www.familieberichtenonline.nl of via
e-mail: familieberichten@nrc.nl

Informatie

Telefoonnummer: 020-7553052
(ma t/m vr 08.30 uur - 1700 uur)
e-mail: familieberichten@nrc.nl

Sluitingstijden

Voorplaatsing op de dag zelf: 08.00 uur
Voor plaatsing op zaterdag: vrijdag 15.00 uur

Voor geboorteberichten

Online opgave via nrc.nl/geboorteregister

Voor huwelijksberichten

e-mail: familieberichten@nrc.nl

Een familiebericht in het weekend doorgeven voor de krant van
maandag is alleen mogelijk via www.familieberichtenonline.nl
of een e-mail naar familieberichten@nrc.nl tot uiterlijk
maandag 08.00 uur.

Overleden

Wij zijn bedroefd om het verlies van de lieve
vriendin van onze oudste broer Jaap

Richtje van Duin-Hofstra,

die ook van ons een vriendin geworden is.

Ton en Vica Boersma-Klein
Laura Reedijk-Boersma
Rein en Anneke Boersma-Vrielink
Wolter en Martia Boersma

*Vlam in mij, laai weer op;
hart in mij, heb geduld,
verdubbel het vertrouwen -
vogel in mij, laat zich opnieuw ontvouwen
de vleugelen, de nu nog moede en grauwe;
o, wiek nu op uit de verbrande takken
en laat den moed en uwe vaart niet zakken;
het nest is goed, maar het heetal is ruimer.*
H. Marsman

Wij zijn heel verdrietig om het overlijden van
mijn lieve man, onze vader, schoonvader en opa

Heiko Tiberius van Hensbergen

* 1 november 1939 † 4 december 2013

Homines, dum docent, discunt
Seneca

Mimi
Claudia en Arthur
Stijn, Julius, Luuk
Aldo en Els
Feline, Olivia

Correspondentieadres:
Mevrouw M.L. van Hensbergen - Bijkerk
p/a CUVO uitvaartzorg
Postbus 71707
2507 BH Den Haag

De crematieplechtigheid zal plaatsvinden in de
grote aula van crematorium Ockenburgh,
Ockenburghstraat 21 te Den Haag, op dinsdag
10 december 2013 om 12.30 uur.

Na afloop is er een informeel samenzijn in de
ontvangkamer van het crematorium.

Lia Merhottein

Altijd verbonden met ons Huis

STADSSCHOUWBURG
amsterdam

Na vele jaren van ziekte is rustig en vredig overleden
onze moeder, oma en schoonmoeder

Nellie Helena Stoffer – Wormhoudt

weduwe van Jacob Stoffer

* Hilversum, † Amsterdam,
9 april 1925 2 december 2013

Uit aller naam:
Familie Stoffer

Er is gelegenheid om afscheid van Nellie te nemen
op maandag 9 december om 14.00 uur
in de Marius Poelzaal van crematorium Westerveld,
Duin en Kruidbergerweg 2-6 te Driehuis.
Aansluitend zal de crematieplechtigheid plaatsvinden
in bovengenoemde zaal.

Met verslagenheid hebben wij kennis genomen van
het plotselinge overlijden op 2 december 2013
van de partner van ons kantoor

mr. Dick van Loon

Dick van Loon was sinds 1975 advocaat en vanaf
1980 werkzaam in Soest. Hij was een betrokken
en inlevend advocaat. Binnen het kantoor werd
hij gewaardeerd om zijn toewijding en om de
aandacht die hij voor iedereen had. Binnen
afzienbare termijn zou hij zijn praktijk neerleggen
om te genieten van zijn pensioen. Het heeft niet zo
mogen zijn.

Ons medeleven gaat uit naar zijn familie en in het
bijzonder naar zijn echtgenote en kinderen.

Partners en medewerkers
Bres Advocaten

In alle rust is overleden mijn allerliefste man,
onze lieve vader, schoonvader en opa

Drs. F. (Frits) Vorstenburg
chemicus

★ Alkmaar † Delft
03-04-1921 29-11-2013

Pijnacker J. Vorstenburg - Bakker

Zoetermeer Frits en Aukje Vorstenburg - Haagsma
Tjalling en Yana
Jelmer en Debbie
Nienke en Tim

Utrecht Aart en Tecla Vorstenburg - van der Lans
Thijs
Jelle

Correspondentieadres:
Floralaan 48, 2643 HC Pijnacker

De crematie heeft in besloten kring plaatsgevonden.

Dank voor je liefde, zorgzaamheid en wijsheid.

Tot ons groot verdriet is overleden onze lieve vader,
schoonvader en opa

Lammert Opheikens

weduwnaar van Ina Opheikens - Nomden

* Wedderveer, † Den Haag,
16 mei 1925 2 december 2013

Bert en Babette
Vincent
Leon
Rosanne
Heiko en Carla
Thom
Max

Correspondentieadres:
H. Opheikens
p/a CUVO uitvaartzorg
Postbus 71707
2507 BH Den Haag

Op verzoek van Lammert heeft de crematie
inmiddels in kleine familiekring plaatsgevonden.

Haar rijk gevulde leven is geleefd.
In alle rust is overleden onze lieve Moeder,
Grootmoeder en Tante Betty

Betty London

Lamberta Aleida

weduwe van Mr. drs. A.L.C. Knook

Alkmaar, Amsterdam,
14 januari 1918 2 december 2013

Lily M. Houk - Lammerts
Joseph W. Inselburg
Jesse A. Houk
Pieter Lammerts
Anna Jeltema
Roland Collet
Jeanne van Munster

Correspondentieadres:
Hobbemakade 112^{III}
1071 XV Amsterdam

De crematieplechtigheid vindt in besloten kring plaats.

Het is goed zo.

Willemina Johanna Tamerus

echtgenote van Hendrik Kooi (†1982)

*12-03-1924 † 03-12-2013
Hendrik Ido Ambacht Haarlem

Zij heeft haar lichaam ter beschikking gesteld aan
de wetenschap

Heemstede Fieke Kooi & Bart Offerman
Delft Maurits Offerman
Haarlem Laurens Offerman
Amsterdam Hester Offerman

Fort Lauderdale Ger Kooi
Florida (USA)

Vreeswijk Hans Kooi & Mieke van Oene
(Nieuwegein)

correspondentieadres:
SWC Kooi - Eikenlaan 37 - 2101 WH Heemstede
(fieke.kooi@xs4all.nl)

Geheel onverwacht is in de kracht van zijn leven
uit ons midden heen gegaan de oprichter,
inspirator en voorzitter van de stichting Lean
Management Network.

Dr. Ir. Warse Klingenberg

Zijn niet aflatende drive om de verbetering van
productiviteit in Nederland als topprioriteit
centraal te stellen gekoppeld aan zijn
verbindend karakter en sympathieke
persoonlijkheid zal in onze herinnering blijven
voortbestaan.

Wij wensen zijn naasten veel sterkte bij het
dragen van dit verlies.

Bestuur Stichting Lean Management Network
Powered by FME-CWM

Gert Bossink
Frans Maarse
Wiebe Stork
Rogier Venteville
Paul Witte

Zoetermeer, 5 december 2013

Dankbetuiging

Janneke Vonkeman

* 19 augustus 1960 - † 9 oktober 2013

Het hartverwarmend medeleven rond het afscheid
van Janneke was voor ons een grote steun.
Hartelijk dank voor uw brieven, kaarten, mails en
aanwezigheid bij de herdenking in de Noorderkerk.

Rinie Vonkeman-de Bruijne
Nanda Vonkeman, Guus Hagt
Bert en Lonneke Vonkeman-van den Brink
Margriet Brandsma
Maureen Teeuwen

Financieel bericht

Mededeling van de Kamer(s) van Koophandel in het kader
van ontbinding van rechtspersonen op grond van BW:2 19a

Kamer van Koophandel Zuidwest-Nederland
Postbus 6004, 4330 LA Middelburg

Bezwaar: binnen 6 weken (bij bovenvermelde KvK)

ontbinding:

KvK nummer:	Naam rechtspersoon	Statutaire zetel/ plaats vestiging	Datum voornemen ontbinding
20145394	Stichting HELP KINDEREN IN BRASIL	Gem. Middelburg	06-12-2013

Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Gooi-, Eem- en Flevoland
Postbus 10318, 1301 AH Almere

Reageren: binnen 8 weken (bij bovenvermelde KvK)

Voornemen tot ontbinding:

KvK nummer:	Naam rechtspersoon	Statutaire zetel/ plaats vestiging	Datum voornemen ontbinding
05016151	Anrvogo B.V.	Almere	05-12-2013
17005009	Van Rooij-Vosters International B.V.	Almere	05-12-2013
32088950	Ad Bouman Beheer B.V.	Hilversum	05-12-2013
32116124	R. Duits Holding B.V.	Hoewelaken	05-12-2013
34177075	Triomphe Netherlands B.V.	Huizen	05-12-2013
39070427	Custodes Holding B.V.	Almere	05-12-2013
39081581	Antiaci B.V.	Almere	05-12-2013
39091686	Talent ICT B.V.	Almere	05-12-2013
39094852	Verbeek Betonbouw B.V.	Lelystad	05-12-2013

Bezwaar: binnen 6 weken (bij bovenvermelde KvK)

ontbinding:

KvK nummer:	Naam rechtspersoon	Statutaire zetel/ plaats vestiging	Datum voornemen ontbinding
09103881	Wensveen Interim-Management B.V.	Naarden	05-12-2013
09104255	Wensveen Holding B.V.	Naarden	05-12-2013

Thailand Rust in Bangkok bij viering verjaardag koning

BANGKOK. Staande voor een portret van de **Thaise koning Bhumibol Adulyadej** zingt premier Yingluck Shinawatra (midden bovenste rij met kaars) het volkslied. De in Thailand diep vereerde koning, die gisteren zijn 86ste verjaardag vierde, hield een toespraak waarin hij opriep de nationale eenheid en stabiliteit te bewaren. De afgelopen paar weken was met name Bangkok het toneel van heftige demonstraties. De betogers eisten het vertrek van premier Yingluck en het aantreden van een zakenkabinet. Yingluck weigerde dit. Vanmorgen bleef het rustig in Bangkok.

Zweedse politie slaat alarm over aantal seksuele delicten bij jeugd

Zweden

Groepsdruk om iemand tot seks te dwingen is sinds kort in Zweden opgenomen in de wet tegen verkrachting.

Door onze redacteur
Maartje Somers

AMSTERDAM. De Zweedse zedenpolitie is bezorgd over het aantal verkrachtingen door jongeren. Dit jaar waren er 1.600 aangiften van verkrachting en aanranding in Stockholm door jongeren onder de achttien, tegen 1.301 vorig jaar.

Over de daders en slachtoffers zegt politie-inspecteur Moni Winsens: „Het gaat om zeer jonge adolescenten.

Ze zijn 14, 15 jaar. Eén meisje was nog maar 12. Het speelt zich af voor het oog van hun vrienden. Die filmen het en maken foto's”, aldus Winsens tegen het persbureau AFP. „De meisjes durven geen 'nee' te zeggen en worden later gechanteerd met de beelden.”

Politie-man Mihajlo Mrdjen zei vorige maand tegen de krant *Dagens Nyheter* dat hij soms bang is tijdens verhoren in verkrachtingszaken. „Die geven een beeld van een ongelooflijke ongewoeligheid, zowel bij jongens als bij meisjes.” Jongens beschouwen volgens de politie-man gedwongen orale seks niet als iets crimineels, meisjes voelen zich schuldig als ze hun vrienden weerstaan.

Deze week begon in Stockholm een geruchtmakende zaak tegen drie jongens in de tienerleeftijd die ervan ver-

dacht worden een gedrogeerd meisje te hebben verkracht in een bos bij Stockholm. Het is het eerste proces sinds een aanscherping in de Zweedse verkrachtingswet die seks met een partner 'in een extreem kwetsbare situatie' strafbaar stelt, om groepsdruk te voorkomen. Die aanscherping werd deze zomer van kracht nadat in een groepsverkrachtingszaak zes jongens werden vrijgesproken.

Zweedse feministische groeperingen eisen dat de wet ook expliciete toestemming voor seks verplicht stelt, zoals in onder meer België, Frankrijk en Noorwegen. Volgens VN-cijfers heeft Zweden 63 aangiften van verkrachting op de 100.000 inwoners, twee keer zoveel als buurland Noorwegen. Maar dit heeft ook te maken met de manier van registratie.

MARJOLEINE DE VOS

Wat zacht is, heeft stijl nodig

Of de bètawetenschappen de alfavetenschappen nodig hebben. Daar ging het weer eens over. Over de kloof die er zou bestaan tussen het wetenschappelijk wereldbeeld, waarin alles gemeten en beproefd zou kunnen worden, en het gevoelige gemodder van de kunsten.

Achter de tafel op de Nexusconferentie in Amsterdam zaten neurobiologen en filosofen, een oncoloog, een natuurkundige, een wiskundige, een astrofysicus. Serieuze mensen. Ze zeiden om het hardst dat de humaniora van het grootste belang waren. De mens is niet alleen een verzameling neuron en moleculen. Je kunt het brein bestuderen door erin te kijken, maar je komt heel andere, net zo waardevolle dingen te weten als je romans leest. Zeiden ze. Grappig.

Antonio Damasio, de beroemde hersenonderzoeker en schrijver van onder meer *De verissing van Descartes*, verdedigde het belang van emoties. Zonder emoties kunnen wij helemaal niet leven, zei hij. Angst, pijn, vreugde, ze zijn nuttig en bepalend voor ons gedrag. Ze hebben ook dingen als een juridisch systeem, religie en kunst voortgebracht. Wie denkt dat het leven ook best zou kunnen bestaan met niets dan rationaliteit vergist zich. Ik dacht aan Gerrit Krol. Eigenlijk belichaamde hij dit hele symposium, op een bepaalde manier. Wiskunde en literatuur. Hardheid en zachtheid. Exacte taal, waarin onderzoek verricht wordt naar on-grijpbare gevoelens.

„Het is een van de wonderen in de natuur dat, als je iets hebt dat niet in orde is, je daar pijn voelt, bijvoorbeeld in je keel.

„Je kunt ook pijn voelen aan iets dat je niet hebt, - waar voel je die?

„Pijn aan gisteren. Pijn aan je omgeving. Die pijn zit niet in je omgeving, die zit in jezelf.”

Zonder stijl, zonder vorm lijken onze gevoelens op zachte blubber

Fijne passages. Deze is uit *De chauffeur verveelt zich*, een van de vele boeken waarin een held met een mislukte wiskundestudie met veel zwier en zelfvertrouwen de hele wereld in kaart meent te kunnen brengen en intussen op vele gebieden mislukt. „Dit boek gaat geheel over de hoofdpersoon en zijn verhouding met de mooie maar onbetrouwbare Yvonne” staat in een ander boek (*Een Fries huilt niet*). De kracht van zelfvertrouwen. Op de Nexusconferentie zei een filosoof dat de geest geproduceerd wordt door het brein. En dat het brein alles is wat wij zijn. Dus. Ze had weinig op met filosofen die zich verbeeldden iets over onze geest te kunnen zeggen zonder hersenonderzoek te doen. Zij zei toch ook niets over haar nieren gewoon door er maar een beetje over te denken? Nou dan.

Het is verrassend hoe dom mensen met een exacte wetenschappelijke achtergrond soms toch kunnen praten. De filosoof zei dat het zo klaar als een klontje was: bij iemand met Alzheimer verandert iets in de hersenen. Zo iemand verandert ook werkelijk, ze verwaarloost zich bijvoorbeeld terwijl ze zo netjes was, hij houdt ineens niet meer van de appeltaart waar hij vroeger een moord voor deed. Wat voor bewijs wil je meer?

Een schrijfster aan tafel zei dat het toch geen enkel mens moeite kostte om zijn vader of moeder te blijven herkennen ook al had die Alzheimer. Zo iemand is veranderd, zeker. Maar dat is niet alles wat erover te zeggen valt. Een mens is heel wat meer dan zijn brein.

Maar de schrijfster zei het niet echt goed. Ze zei dat met woorden als ‘mysterieus’ en ‘wonderbaarlijk’. Daardoor klonk ze een beetje te wollig. „Alles wat zacht in mij is heeft, als het naar buiten komt, stijl nodig. Hardheid. Afstand.” Zo schreef Krol het. Zonder stijl, zonder vorm lijken onze gevoelens op zachte blubber. Niemand heeft zin in zachte blubber, zeker niet in de zachte blubber van een ander. Hard zijn. Hard zeggen dat zijn dood een groot verlies is.

Marjoleine de Vos is redacteur van NRC Handelsblad.

14 Opinie

Misleidende discussie over Europa in Nederland

Dat minister Timmermans zich afzet tegen Europese politici is een teken aan de wand. Europa dat zijn wijzelf, menen vier oudgedienden.

In Nederland lijkt de actuele discussie over de Europese Unie beperkt te zijn tot de vraag of wij in een Europese federatie moeten opgaan, dan wel de euro (ja zelfs de EU) vaarwel moeten zeggen. Dat is een misleidende voorstelling van zaken. Daarom heeft Neelie Kroes er goed aan gedaan op te roepen tot een inhoudelijk debat over Europa. Het schrikbeeld van sommigen, onder wie Frits Bolkestein, van een federaal Europa is absoluut niet aan de orde.

De Europese Unie is eigensoortig en zal dit ook blijven. Het is een unieke constructie met eigen instellingen en een eigen rechtsorde met door de lidstaten overgedragen of gedeelde bevoegdheden. De lidstaten hebben dit vrijelijk gedaan uit welbegrepen eigenbelang. De tegenstelling tussen nationaal en Europees bestuur is dan ook kunstmatig. Beide besturen zijn met elkaar verweven. Europees bestuur is sinds jaar en dag integrerend onderdeel van nationaal bestuur. Brussel dat zijn wijzelf. Minister Dijsselbloem wees er in zijn lezing voor het Huis van Europa terecht op dat 99 procent van de besluiten in Brussel genomen wordt door nationale ministers in het kader van Europese ministerraden.

Politici hebben evenwel nagelaten een ander voor de burger inzichtelijk te maken. Dat een door de wol geveerde Europeaan als Frans Timmermans zich afzet tegen Europese politici is een teken aan de wand. Elke minister is ook Europees politicus als hij of zij deelneemt aan de talloze Europese Raden in verschillende samenstelling. Ook hebben zij constant overleg met hun nationale parlementen en leggen daar ook verantwoording af.

Het inhoudelijke debat zou moeten gaan over voor Nederland belangrijke zaken zoals de vervolmaking van de interne markt en de totstandkoming van de bankenunie. De interne markt is de levensader van de Nederlandse economie. Interne markt en een stabiele eurozone zijn nauw met elkaar verbonden.

Het is een hardnekkig misverstand dat de euro debet zou zijn aan de financiële en economische crisis. Het tegendeel is waar. Zonder het bestaan van de euro zou de crisis in de Europese Unie veel harder zijn aangekomen.

Inmiddels zijn de nodige stappen gezet om begrotingstekorten te beteugelen en macro-economische onevenwichtigheden tegen te gaan. Nederland heeft hier terecht een voortrekkersrol in gespeeld.

Het zogeheten 'Europees semester', met de bijzondere rol voor de Europese Commissie in het gemeenschappelijk begrotingstoezicht, is nu een feit zoals de begrotingsvoorbereiding voor 2014 heeft bewezen. Maar er zijn meer besluiten op Europees niveau nodig. Onlangs bespraken de ministers van economische zaken en financiën voor het eerst de begrotingssituatie in de EU als geheel, een nieuwe stap op weg naar meer macrofinanciële stabiliteit in de EU.

Voor economische groei en het scheppen van banen is een solide Europese bancaire sector een basisvoorwaarde. Het doel van een banken-

Het is een hardnekkig misverstand dat de euro debet zou zijn aan de huidige financiële crisis. Het tegendeel is waar.

unie is om te voorkomen dat overheden in problemen raken als banken dreigen om te vallen, zoals de afgelopen jaren in vele landen het geval was. Dat vereist een structurele oplossing op Europees niveau.

Daarom is de totstandkoming van een bankenunie cruciaal. Zeker voor een land als Nederland dat verhoudingsgewijs over een zeer grote en kwetsbare financiële sector beschikt. Dat laatste hebben wij inmiddels voldoende ervaren. De discussie over de bankenunie is momenteel in volle gang. Er zijn al belangrijke stappen gezet. Voorzien is dat vanaf september 2014 een aparte toezichthouder binnen de ECB (los van het monetaire toezicht) op de ongeveer 150 grootste Europese banken zal toezien. Tevoren voert de ECB een gezondheidscheck van de banken uit waarbij bankbalansen zullen worden doorgelicht, gevolgd door een herkapitalisatieproces. Nationale toezichthouders blijven in eerste aanleg belast met het toezicht op de kleinere banken, die vooral binnen nationale grenzen opereren.

Maar het volledig raamwerk van de bankenunie is niet af zonder overeenstemming over een Europees resolutiemechanisme. Dit moet zorgen voor een ordentelijk proces waarbij omvallende banken effectief kunnen worden afgewikkeld, zonder dat de kosten (zoals de afgelopen tijd ook in Nederland) bij nationale overheden terecht komen.

Ten slotte moet er ook een Europees fonds komen waardoor banken voldoende kapitaal behouden. Een belangrijk knelpunt is uiteraard de financiering daarvan. Uiteindelijk zal de bankensector daarvoor zelf moeten opdraaien, maar in een overgangsfase is een combinatie van nationale en Europese publieke verantwoordelijkheid het meest waarschijnlijk.

Een mogelijke oplossing kan zijn het gezamenlijke fonds pas aan te spreken als de direct betrokken lidstaat eerst zijn eigen aandeel in het fonds heeft geleverd. Ook het besturen van zo'n financieel mechanisme is van groot belang. Het beste zou zijn de eindverantwoordelijkheid bij de Europese Commissie te leggen.

Ondanks de bestaande problemen is aanvaarding voor het einde van dit jaar het meest waarschijnlijk. Daarvoor staat er te veel op het spel en is een akkoord tussen Frankrijk en Duitsland op dit punt te verwachten. Voor de toekomst van de Europese Monetaire Unie maar ook voor de dynamiek van de interne markt en daarmee voor de welvaart van de Europese lidstaten is een goed functionerende bankenunie van grote betekenis.

Het politieke debat over de toekomst van Europa en daarmee van Nederland moet over deze concrete zaken gaan. Tenslotte zijn Nederland en Europa twee zijden van dezelfde medaille.

E.P. Wellenstein is oud-directeur-generaal Europese Commissie, **L.J. Brinkhorst** is oud-minister, **J.P.G. Kapteyn** is oud-rechter Hof van Justitie EU, **C. Trojan** is oud-secretaris-generaal Europese Commissie.

ILLUSTRATIE PAVEL CONSTANTIN

Staat stimuleert vechtscheidingen

Al co-ouderen de ouders evenveel, toch krijgt één van de twee geen toeslagen voor het kind. Dat onderling regelen is een recept voor vechtscheidingen. Laat de overheid de verdeling maken, adviseert Marloes Elings.

Mijn accountant keek mij licht verbijsterd aan. „Waarom staat jouw dochter niet op jouw adres ingeschreven nu je co-oudert?” Streng somde hij op waar ik geen aanspraak meer op kan maken. Geen kindgebonden budget. Geen ouderschapsverlofkorting. Geen aftrek levensonderhoud voor kinderen, geen tegemoetkoming schoolkosten en ook geen alleenstaande ouderkorting. „Dit gaat je geld kosten.”

Hij zette mij aan het denken. En ik kwam tot de bizarre ontdekking dat de overheid vechtscheidingen stimuleert en vreedzaam co-ouderschap tegenwerkt. Ondanks de intenties van de ‘Wet bevordering voortgezet ouderschap en zorgvuldige scheiding’. Een stel met kinderen dat uit elkaar gaat, moet sindsdien een ouderschapsplan maken. En dat creëert vechtscheidingen. Scheidingsonderzoeker van de Universiteit Utrecht, Ed Spruijt, onderschrijft die stelling en signaleert een toename van het aantal conflicten bij echtscheidingen.

Al die vechtscheidingen kosten de sa-

menleving geld. Als ouders er samen namelijk niet uitkomen, kan de rechter hen doorverwijzen naar een mediator. De kosten van deze mediation zijn voor de ouders. Maar minder daadkrachtigen kunnen aanspraak maken op de Wet op de Rechtsbijstand. 78 miljoen euro subsidie ging vorig jaar naar rechtshulp bij echtscheidingsgerelateerde zaken. Bijna drie keer zoveel als in 2002. Komt zo'n stel er met mediation niet uit, dan volgt weer een gang naar de rechter. Die kan advies vragen aan de Raad voor de Kinderbescherming. De verwachting is dat de Raad dit jaar 5.400 adviezen - à 16 miljoen euro - zal verstrekken. En voor de helderheid: dat is ongeveer 30 procent van alle echtscheidingen waarbij minderjarige kinderen zijn betrokken.

In deze schrap- en bezuinigingstijden is het opmerkelijk dat minister Asscher (Sociale Zaken) in zijn wetsvoorstel voor de vereenvoudiging van de zogeheten Kinderregelingen - van 11 naar 4 regelingen - niets regelt voor ouders die de zorg voor de kinderen wel serieus nemen als zij scheiden. Iets dat de Sociale Verzekeringsbank (SVB) al in 1988 deed bij de invoering van het hu-

dige kinderbijslagstelsel. De SVB geeft co-ouders sindsdien de mogelijkheid om de helft van de Kinderbijslag aan beide ouders uit te betalen. En ook de Belastingdienst is - deels - van deze tijd. Zo kunnen beide co-ouders gebruik maken van de inkomensafhankelijke combinatiekorting.

Maar Asscher blijkt ouderwets. De minister laat in zijn voorstel twee achterhaalde regelingen voortbestaan. En vergroot zo de kans op ruzie. Alleen de ouder waarbij het kind staat ingeschreven bij de burgerlijke stand kan een kindgebonden budget en kinderopvangtoeslag aanvragen. Ook al co-ouderen de ouders evenveel. En hebben zij evenveel kosten. Toch krijgt een van de twee helemaal niets.

Toen mijn accountant mij de les las, voelde ik mij opgelaten. Even later legde ik hem uit dat de vader en ik slechts tips van het Nationaal Instituut voor Budgetvoorziening (Nibud) hadden opgevolgd. Dat adviseert co-ouders die één kind hebben, dit in te schrijven op het adres van de ouder met het laagste inkomen. Want 'dit vergroot de kans aanspraak te maken op regelingen of een hoger bedrag'. Aangezien de vader het laagste inkomen had, werd onze

dochter op zijn adres ingeschreven. Alle financiële voordelen zijn sindsdien voor hem. Het advies van het Nibud en de Sociale Verzekeringsbank om de ‘verdeling van het kindgebondenbudget en de kinderopvangtoeslag onderling te regelen’, hebben wij nooit opgevolgd. Geld blijkt namelijk een lastig onderwerp. Ook voor redelijk relaxte co-ouders.

Onze dochter op zowel het adres van haar vader als bij mij inschrijven zou de mooiste oplossing zijn. Maar dat zorgt voor zo veel andere problemen (hoe tel je kinderen die op twee plekken in de burgerlijke stand bestaan?), dat zij niet realistisch is. Asscher oproepen co-ouders als gelijk te behandelen, is wel reëel. En het kan bovendien veel opleveren. Want de meeste co-ouders volgen het Nibud-advies. En dus staan kinderen ingeschreven op het adres van de co-ouder met het laagste inkomen. De overheid betaalt daardoor de volle mep. Als beiden aanspraak maken op de regelingen en ieder de helft krijgt uitbetaald, levert dat de overheid geld op. Want de co-ouder met het hogere inkomen krijgt nooit dezelfde vergoedingen als de co-ouder met het laagste inkomen.

Marloes Elings is journalist en co-ouder.

Advertentie

BRIEVEN

Blasfemieverbod

Het opperwezen en Piet

„Eindelijk,” verzucht het commentaar over de afschaffing van het blasfemieverbod (NRC, 4 dec.). Nederland is niet meer zo godgelovig als in 1931. Maar ook toen was art. 147 niet alleen bedoeld voor het beschermen van een Opperwezen. Het criminaliseerde „smalende Godsasteringen” die „op voor godsdienstige gevoelens krenkende wijze” geschiedden. Het ging niet zozeer om God als wel om de

gevoelens van een bevolkingsgroep. Dat laatste is nog altijd actueel. Een jaar geleden keerde deze krant zich tegen aantasting van een vaderlands heiligdom: „Wie niet in Zwarte Piet gelooft, gelooft niet in Sinterklaas. Schrappen we Piet, dan verminken we Sint” (NRC, 5 dec. '12). Inmiddels blijkt de hoofdredactie bekeerd tot een nieuwe redelijkheid, die ze even pontificaal verkondigt. Op 24 oktober hekelde ze de „hysterie rond Zwarte Piet” en stelde ze dat meerderheden en minderheden met elkaars gevoelens rekening horen te houden. Geldt

dat dan ook voor religie? De makke van art. 147 was dat het niet een minderheid in bescherming nam, maar dat wat toen nog een meerderheid was, in naam van een God van 't Algemeen. Die grootste gemene deler bleek bij het Ezelsproces een lucht-kasteel. Reve werd niet vrijgesproken omdat hij fictie had geschreven, maar omdat hij aannemelijk maakte dat het hem ernst was met de ezel. Tegen zo'n minderheidsgelooft bleek het blasfemieverbod niet bestand. Het was wel bedacht op atheïsme; niet op radicale religieuze pluriformiteit.

Ziedaar het „m-woord” waar Hafid Bouazza van gruwet. De 'm' van moslims en muilkorven, bedoelt hij, maar ook die van minderheden, gelovig of niet? Dan moet ook art. 137 eraan geloven. In hun uitlatingen over andere groepen (zoals homo's) kunnen gelovigen zich meer veroorloven dan burgers die zich niet beroepen op religie. Gelovigen kunnen dus inderdaad meer maken dan ongelovigen, maar voortaan moeten ze evenveel kunnen hebben.

David Bos Godsdiensthistoricus en socioloog, Universiteit van Amsterdam.

Correcties en aanvullingen

Arrestatie afpersing Zuid

Het fotobijschrift bij het artikel *In Zuid was je als scholier je mobieltje niet zeker* (Amsterdam, 29 nov. p. A2) vermeldt: 'Deze verdachte zou de benedeider zijn'. De man op de foto is niet de benedeider. Hij blijft wel verdachte in deze zaak.

NRC Restaurant Café

Rokin 65
Amsterdam
(vlakbij de Dam)
T 020 755 35 53

Foto: Arno van Tol

Zaterdag 14 december NRC PODIUM PITCH

Bekende en minder bekende artiesten, kunstenaars, schrijvers en meer presenteren in Podium Pitch hun nieuwste projecten.

Samenstelling en presentatie: **Yaël Vinckx**.

Aanvang 17.00 uur | Gratis entree
Meer informatie op nrcrestaurantcafe.nl

Woordblind: slechte verbindingen

Neurologie

Slecht functionerende verbindingen in de hersenen veroorzaken dyslexie, blijkt uit vergelijkende hersenscans.

Door onze redactie wetenschap

AMSTERDAM. Het zit er wel, maar het komt er niet uit. De klanken van gesproken taal (zogeheten fonemen) zijn wel correct opgeslagen in de hersenen van dyslectici. Maar door een gebrekkige verbinding tussen de auditieve cortex en het gebied van Broca (taalverwerking) kunnen ze klanken niet snel genoeg interpreteren. Daardoor maken dyslectici sneller spelfouten. Dat blijkt uit een onderzoek van ont-

wikkelingspsycholoog Bart Boets van de Katholieke Universiteit Leuven dat vandaag verschijnt in het wetenschappelijke tijdschrift *Science*.

Boets en zijn team vergeleken de hersenactiviteit op basis van MRI-scans van 23 ernstig dyslectische volwassenen met die van 22 controlepersonen. De deelnemers luisterden in de MRI naar een reeks klanken waarin heel subtiel de klinker of de medeklinker wisselde. Dat klonk zo: ‘ba-ba-ba-da-da-da-by-by-by-dy-dy-dy’. Elke afzonderlijke klank bleek in de hersenen een eigen patroon van hersenactiviteit te geven in de auditieve cortex en enkele andere hersengebieden die betrokken zijn bij de verwerking van taal.

Tot hun grote verrassing zagen de Belgen dat fonetische reacties in de

PERCENTAGES

Moeite met taal

Dyslexie is sterk erfelijk. Van de kinderen met een dyslectische ouder ontwikkelt gemiddeld 30 procent dyslexie, ten opzichte van slechts 3 procent van de kinderen met normaal tot goed lezende ouders.

Dyslexie is geen alles-of-niets conditie, maar komt in gradaties voor. Het is een ontwikkelingsstoornis die meestal in de schoolgaande leeftijd ontdekt wordt. Naar schatting heeft 4 procent van de bevolking hardnekkige dyslexie. Dat hangt af van de definitie, want een op de tien mensen heeft lees- en spellingsstoornissen.

hersenen van dyslectici even scherp of zelfs scherper waren dan die van de controlepersonen. Het duurde alleen wat langer voordat de bijbehorende gebieden oplichtten.

De oorzaak daarvan is dat de verbindingen tussen de verschillende taalverwerkingsgebieden in de hersenen van dyslectici fysiek dunner en functioneel trager zijn dan normaal, ontrafelden de onderzoekers.

De nieuwe studie verscherpt de al langer bestaande tweespalt tussen dyslexie-onderzoekers. Het ene kamp zegt dat de stoornis komt doordat de fonetische representaties van klanken in de hersenen van dyslectici minder betrouwbaar zijn. Het andere kamp ziet gebrekkige communicatie tussen verschillende hersengebieden als de boosdoener bij dyslexie.

BLOEDCELLEN

Klein meetinstrument voor aidsbesmetting

AMSTERDAM. Een apparaatje ter grootte van een creditcard is in staat aan de hand van een druppeltje bloed aids te diagnosticeren. Dat schrijven Amerikaanse wetenschappers onder leiding van Rashid Bashir van de University of Illinois deze week in het blad *Science Translational Medicine*. Het apparaatje bevat een compleet laboratorium waarin elektronisch het aantal witte bloedcellen wordt geteld dat door een klein kanaaltje stroomt. De witte bloedcellen zijn een belangrijke maat om te bepalen of iemand die seropositief is aids heeft. Een paar jaar geleden ontwikkelden andere Amerikaanse wetenschappers al een microtest om hiv in bloed te detecteren. Aan goedkope draagbare tests is grote behoefte. Daarmee zou het stellen van diagnoses in afgelegen gebieden in Afrika een stuk makkelijker worden. (NRC)

AMATEURASTRONOMIE

Stichting De Koepel houdt op te bestaan

AMSTERDAM. Stichting De Koepel, de landelijke organisatie voor amateursterrenkundigen, houdt vanaf 1 januari op te bestaan, wegens te grote financiële problemen. De Koepel stelt sinds 1973 informatiebladen op over sterrenkunde en producten als telescopen en sterrenkaarten. Door de opkomst van populair wetenschappelijke websites die informatie over sterrenkunde aanbieden en soortgelijke producten leveren, lopen de inkomsten van de Koepel terug. Ook ontvangt de stichting sinds 1991 geen subsidie meer. Vincent Icke, hoogleraar Theoretische Sterrenkunde aan de Universiteit Leiden, betreurt in een reactie dat De Koepel wordt opgeheven. Wel is hij enthousiast over het feit dat de activiteiten ervan grotendeels worden overgenomen. Amateursterrenkundigen kunnen terecht bij de Koninklijke Vereniging voor Weer- en Sterrenkunde en de Nederlandse Onderzoeksschool voor de Astronomie. Uitgeverij Stip zal de publicatie van Zenit en de Sterrenigids voortzetten. (NRC)

BESMETTING

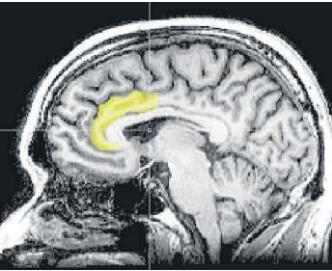
Vogelgriep H7N9 niet aan mens aangepast

AMSTERDAM. Het vogelgriepvirus H7N9 kan in zijn huidige vorm moeilijk overspringen van mens op mens. Het virus bindt nog altijd sterker aan de eiwitten in de slijmvliescellen van vogels dan aan die van mensen. Dat schrijven Amerikaanse virologen vandaag in het blad *Science*. H7N9 brak in het voorjaar uit in China. Er raakten toen 137 mensen besmet; 45 daarvan zijn er overleden. De meesten raakten besmet door direct contact met pluimvee, maar er was ten minste één geval van een vermoede overdracht tussen mensen. Virologen vreessen dat een mutatie in één van de manteleiwitten van H7N9 het virus voor mensen besmettelijker maakte. De pandemische vogelgriepvirussen uit 1957 en 1968 droegen namelijk dezelfde mutatie, evenals het besmettelijke H5N1-virus uit het lab van Ron Fouchier. Het Amerikaanse team schrijft dat er meer mutaties nodig zijn voordat H7N9 door de lucht van mens op mens overgedragen kan worden. (NRC)

was verwijderd, het veel eerder opgaven om over een hoog obstakel te klimmen om een voedselbrokje te bereiken.

En bij operaties in de VS, bij patiënten met een moeilijk te behandelen obsessief compulsieve stoornis, bleek het wegbranden van dit gebied meer resultaat op te leveren dan medicijnen of gedragstherapie. Mogelijk was het gebied bij deze patiënten overactief.

Begin jaren zeventig onderzochten neurologen al het effect van elektrische prikkeling van de cortex cingularis anterior, met primitievere middelen. Toen zagen zij dat proefpersonen hun hals en nek gingen wringen. Volgens de geleerden van toen ging dat gepaard met „veranderingen in de stemming”. Dat het gaat om strijd lust, is nu pas boven water gekomen.

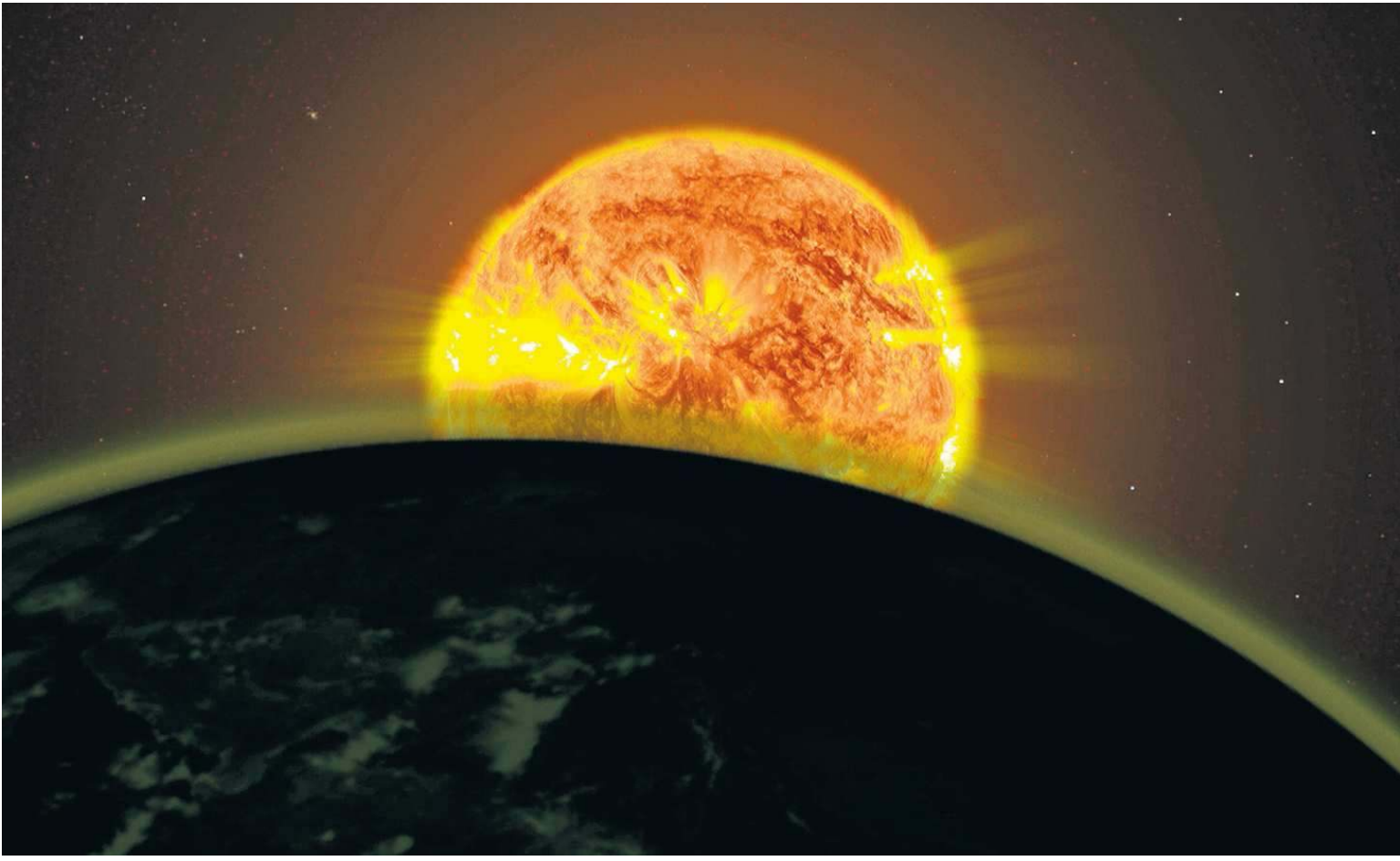
De cortex cingularis anterior

epileptische verschijnselen konden oproepen. Volgens een standaardprocedure werden de elektroden één voor één geactiveerd, terwijl de patiënt werd gevraagd wat hij ervaart. Ter controle gaven de artsen ook placebo-pulsen, waarbij de activatieknop wel werd ingedrukt maar de stroomsterkte was teruggedraaid naar nul.

Bij de elektroden die in het midden van de cortex cingularis anterior lagen, kregen de onderzoekers een consistente vreemde reactie terug van de twee patiënten. Ze kregen beiden prompt een omniens gevoel dat er wat vervelends stond te gebeuren, maar dat was gekoppeld aan de wil om zich er doorheen te worstelen.

„Als of je op een storm afrijdt”, beschreef een patiënt zijn gevoel, „En je denkt: hoe kom ik erdoor?”

Exoplaneten Sporen van water op verre planeten gevonden

AMSTERDAM. Op vijf planeten buiten het zonnestelsel heeft de Hubble Ruimtettelescoop sporen van water in de atmosfeer gevonden. De telescoop wist het infraroodlicht van de ster van de verre planeten op te vangen dat door hun atmosfeer scheen, zoals op deze tekening is te zien. Met spectrumanalyse is te zien of bepaalde frequenties door waterdamp in de atmosfeer zijn geabsorbeerd. Vooral de planeet WASP-17b, op 1.000 lichtjaar afstand, had een zeer duidelijk watersignatuur.

Neurologie Breinstroompje versterkt strijd lust

Door onze redactie wetenschap

AMSTERDAM. Doorzettingsvermogen en strijd lust is op te wekken door een hersengebiedje elektrisch te prikkelen. Een klein stroompje middenin de zogeheten cortex cingularis anterior is daarvoor al voldoende, aldus Amerikaanse neurowetenschappers van Stanford University gisteren in het vakblad *Neuron*.

Het onderzoek betreft een toevallige bevinding bij twee epilepsiepatiënten die een chip met acht of tien elektroden in hun hersenen geïmplanterd hadden gekregen. Zo Met die chip probeerden artsen de oorsprong van de epileptische aanvallen te achterhalen.

Daarbij testten artsen herhaaldelijk of kleine stroompjes die zij door de elektroden lieten lopen

Britten moeten, ondanks onverwacht sterke groei, meer bezuinigen. **Britse begroting** Pagina 20

ECONOMIE

Vrijdag 6 december 2013

GM kiest in Europa voor Opel en stopt met Chevrolet

Automarkt Kwakkelend Duits merk krijgt injectie van 4 miljard euro

Door onze correspondent

BERLIJN. Met een injectie van ruim 4 miljard euro in de komende jaren heeft het Amerikaanse autoconcern General Motors gisteren het voortbestaan van zijn kwakkelende Duitse dochter Opel gegarandeerd.

Net zo belangrijk als de investering is de aankondiging dat GM vanaf 2015 stopt met de verkoop van het merk Chevrolet in Europa. Deze andere dochter van GM geldt als een belangrijke concurrent van Opel. Vorig jaar nog verklaarde de baas van Chevrolet Europa, Susan Docherty, „grote ambities” te hebben in Europa.

GM verkoopt in meer dan 140 landen ruim 5 miljoen auto's. Opel verkoopt 1 miljoen auto's, alleen in Europa. De uitspraak van Docherty werd in

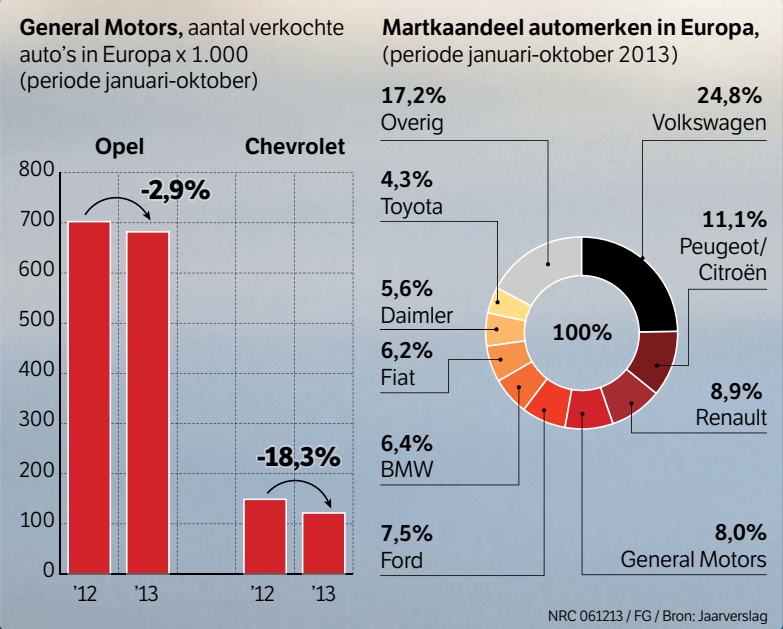
Duitsland beschouwd als een vorm van kannibalisering. Daaraan maakt het Amerikaanse moederbedrijf nu dus een eind. Alleen de Corvette blijft. GM schat dat het stoppen met Chevrolet in Europa ruim 700 miljoen euro verlies oplevert. Voor Opel, en het Britse zusterbedrijf Vauxhall, betekent dat een concurrent minder op een markt die al enkele jaren krimpt.

Opel heeft in Europa een marktaandeel 6,8 procent, Chevrolet van 1,2 procent. In de eerste tien maanden van dit jaar verkocht Chevrolet 121.621 auto's in Europa, 18,3 procent minder dan in de eerste tien maanden van 2012. „Niet acceptabel”, oordeelde Stephen Girsky, de chef van Opel binnen GM, gisteren. „Ons vertrouwen in de merken Opel en Vauxhall in Europa groeit.”

In Duitsland beschouwt men het besluit in de VS als een overwinning van de dit voorjaar aangetreden nieuwe baas van Opel, de van Volkswagen afkomstige Thomas Neumann. Naar verluidt zit hij achter het besluit om Chevrolet terug te trekken uit Europa.

Neumann wil met de injectie van meer dan 4 miljard euro tot 2016 investeren in nieuwe modellen. In 2016 moet Opel dan ook weer uit de rode cijfers zijn.

Analisten gaan ervan uit dat de ingreep van GM nog niet betekent dat Opel nu goed is: niet iedereen die een Chevrolet wilde kopen, koopt vanaf 2015 een Opel.

EUROPESE CENTRALE BANK

Inflatie in eurozone blijft nog lang onder doelstelling

AMSTERDAM. De inflatie in de eurozone blijft de komende twee jaar onder het gewenste niveau. Die verwachting maakte Mario Draghi, president van de Europese Centrale Bank (ECB), gisteren bekend. De ECB streeft een inflatie van bijna 2 procent na. Volgens nieuwe ramingen komt de inflatie dit jaar uit op 1,4 procent, volgend jaar op 1,1 en in 2015 op 1,3 procent. Draghi zei gisteren dat de ECB er vanuit gaat dat het inflatiedoel „op middellange tot lange termijn” weer gehaald zal worden. Hij specificerde niet wat hij met die termijn bedoelt. (NRC)

DOUBLE IRISH

Facebook omzeilt miljoenen aan belasting via Ierland

AMSTERDAM. Facebook heeft vorig jaar 1,9 miljoen dollar aan belastingen ontweken via een vestiging in Ierland. Dat heeft de zakenkrant *Financial Times* berekend. De belastingconstructie die Facebook gebruikt staat bekend als „Double Irish” en ligt onder vuur van internationale organisaties als de OESO en de G20. Door twee Ierse bedrijven op te richten, waarbij de een de ander royalties betaalt voor het gebruik van intellectueel eigendom, wordt de belastingdruk vermindert. De royalties worden vervolgens in een belastingparadijs als de Kaaimanlanden geïnd. (NRC)

FUNAI

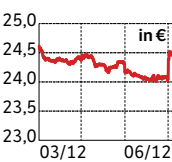
Japanse claim tegen Philips na mislukte overname

TOKIO. Funai wil compensatie van Philips voor de eerder dit jaar mislukte overname van de divisies voor audio, video en accessoires. Het Japanse bedrijf heeft daarvoor een claim ingediend tegen de Nederlandse elektronica-gigant. De hoogte van de claim is niet bekend. Funai stelt in een toelichting dat Philips onjuist heeft gehandeld. Philips zou het bedrijfsonderdeel dat Funai wilde overnemen niet op tijd hebben afgestoten, ondanks dat het bedrijf twee keer uitstel kreeg. Philips annuleerde de verkoop eind oktober, omdat Funai contractbreuk zou hebben gepleegd. (Novum)

STIJGER VAN DE DAG

SHELL

Shell staakt gasproject

AMSTERDAM. Blij waren beleggers in Shell vannomorgen met het nieuws dat de olie-gigant haar plannen staakt voor gasproject bij de kust van Louisiana in de Verenigde Staten. Bedoeling was om er 140.000 vaten per dag te produceren. Het project waarbij gas zou worden omgezet in vloeibare olie blijkt te duur voor het bedrijf. Ondanks de ruime hoeveelheid gas die hier in de bodem aanwezig is vreest Shell voor hoge ontwikkelingskosten en onzekere olie- en gasprijzen op de langere termijn. Het aandeel van Shell schoot vanochtend op de beurs omhoog. (NRC)

FOTO BLOOMBERG

MENNO TAMMINGA

Dat kan beter, minister Asscher

S pandoeken zijn uit de tijd, de sociale strijd wordt gevoerd op de sociale media. Niks arbeid versus kapitaal, zoals in de 20ste eeuw, maar 'hervormers' versus 'behoudenden'.

De inzet? Arbeidsmarkt en werk. De laatste aanleiding? De wijzigingen van regels, rechten en plichten van en voor werkgevers en werknemers in het wetsvoorstel Werk en zekerheid dat minister Lodewijk Asscher (Sociale Zaken, PvdA) vorige week naar het parlement stuurde. In een notendop zegt zijn voorstel: meer zekerheid voor werknemers met tijdelijke contracten, soepeler én goedkoper ontslag voor werknemers met een vaste baan en bij werkloosheid: korter WW en eerder elk nieuw werk accepteren. De arbeidsmarkt is een polariserend onderwerp. Met hervormingen tussen aanhalingstekens. De verbetering voor de een is ook de achteruitgang voor de ander.

Links in de opvattingenstrijd staan, en ik chargeer wat, de liberale (economische) heethoofden, rechts de kwijnende vakbondsaanhangers. De ideaaltypische ondernemer van de eerste groep is, nog eens wat gechargeerd, de zzp'er, de zelfstandige zonder personeel. De tweede groep is dol op paternalistisch ondernemers à la Wim van der Leegte van industrieconglomeraat VDL die autofabrikant Nedcar overnam en het personeel twee jaar betaalt voordat de fabriek weer gaat draaien. De eerste groep ziet de ondernemer als de winstbron en de werknemers als kostenpost; de tweede groep ziet het net andersom.

Minister Asscher kent zijn pappenheimers. Zijn eigen tweet bij de publicatie van zijn wetsvoorstel verraadt politieke brille én ironie: „Kleine stap voor macro-economen, grote verbetering voor gewone mensen.”

Als ontslag dreigt is het te laat voor geld om werknemers bij te scholen

M ijn bijdrage aan de polarisatie komt later nog wel. Vandaag eerst een aspect van het wetsontwerp dat onderbelicht is, ook al wijst de Raad van State in zijn advies aan het kabinet wel op deze gemiste kans. De lengte en de inhoud van het commentaar van de Raad van State (39 pagina's) zijn, linksom of rechtsom, verfrissend in relatie tot het wetsontwerp zelf (170 pagina's). De Raad van State wordt natuurlijk betaald om kritisch te zijn, zeker, maar dat is hier goed gelukt.

Een van de vernieuwingen van Asscher is de zogeheten transitievergoeding (maximaal 75.000 euro of een jaarsalaris, als dat hoger is) die de ontslagvergoeding cq ongelimiteerde gouden handdruk vervangt. De transitievergoeding moet een werknemer helpen om zo snel mogelijk nieuwe of aanvullende kwaliteiten te ontwikkelen voor een en nieuwe baan. Want het hele idee achter dit wetsontwerp is: van baanzekerheid naar werkzekerheid. Maar vervolgens gaat het mis. De Raad van State: „Wanneer pas aan 'transitie' wordt gewerkt als ontslag dreigt, is dat in veel gevallen te laat, in ieder geval voor werknemers in vaste dienst.”

Asscher maakt zich daar in zijn reactie op het commentaar van de Raad vanaf met de dooddoener dat het „bredere kabinetsbeleid” erop is gericht dat werkgevers én werknemers altijd moeten investeren in duurzame inzetbaarheid.

Dat kan beter. De minister moet het excellente recente advies van denktank WRR, de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, toepassen. Ervaringsfeit uit het WRR-advies: elk jaar laat zo'n 20 tot 30 procent van de werkgevers geen enkel personeelslid scholing volgen. Vandaar de hartekeer van WRR: de onderinvestering in menselijk kapitaal is ons grootste probleem.

De transitievergoeding in het kabinetsvoorstel is een foute financiële prikkel. Stel werknemers geen bom duiten in het vooruitzicht als het laat is. Geef hen liever het kapitaal meteen, als ze in dienst komen.

Maarten Schinkel en Menno Tamminga schrijven in deze column over economische ontwikkelingen.

18 Economie

Bitcoin Er zit geld in alternatieve muntsystemen. Maar Bitcoin laat zien dat het niet zonder risico is

Virtuele munten met een missie

Virtueel geld

Sinds de bitcoin-hype staat virtueel geld volop in de belangstelling. Het Amsterdamse bedrijf Qoin ontwikkelt en verkoopt al jaren virtuele muntsystemen. De valuta die ze ontwikkelen dienen altijd een maatschappelijk doel.

Door **Femke Awater**

AMSTERDAM. Ze maken, verhandelen en beheeren geld. Dat was een jaar geleden nog moeilijk uit te leggen, maar sinds de Bitcoin-hype merken Rob van Hilten (44) en Edgar Kampers (49) dat het makkelijker is. Qoin ontwikkelt en verkoopt internationaal - veelal virtuele - muntsystemen. En dat slaat aan. Qoin heeft vijftien mensen in dienst en ondersteunt vijftientig munteenheden in negen landen.

Virtuele munteenheden zijn er niet alleen om snel geld te verdienen. Juist niet, als het aan Kampers en Van Hilten ligt. Want hierin verschilt Qoin van het veel bekendere - en nu instortende - Bitcoin: de valuta die de Qoin ontwikkelt dienen altijd een maatschappelijk doel. Soms om noodlijdende gemeenschappen uit het slop te trekken. Soms als alternatief ruilmiddel. Maar ook verzekeringsmaatschappijen en gemeenten kloppen aan bij Qoin, bijvoorbeeld om geld te besparen.

En waar Bitcoin zich richt op de anonieme virtuele markt, zitten de heren van Qoin het liefst met lokale ondernemers aan tafel. Bijvoorbeeld in de Londense wijk Brixton of in de stad Bristol, waar Qoin voor lokale ondernemers een zogeheten 'gemeenschapsmunt' opzette. Met de virtuele Brixton Pound en de Bristol Pound kunnen bedrijven onderling handelen. Ook klanten kunnen met de alternatieve Pounds bij lokale winkels betalen. „Een lokale munteenheid om

lokale economie te stimuleren”, zegt Kampers. „Zonder bank”, vult van Hilten enthousiast aan.

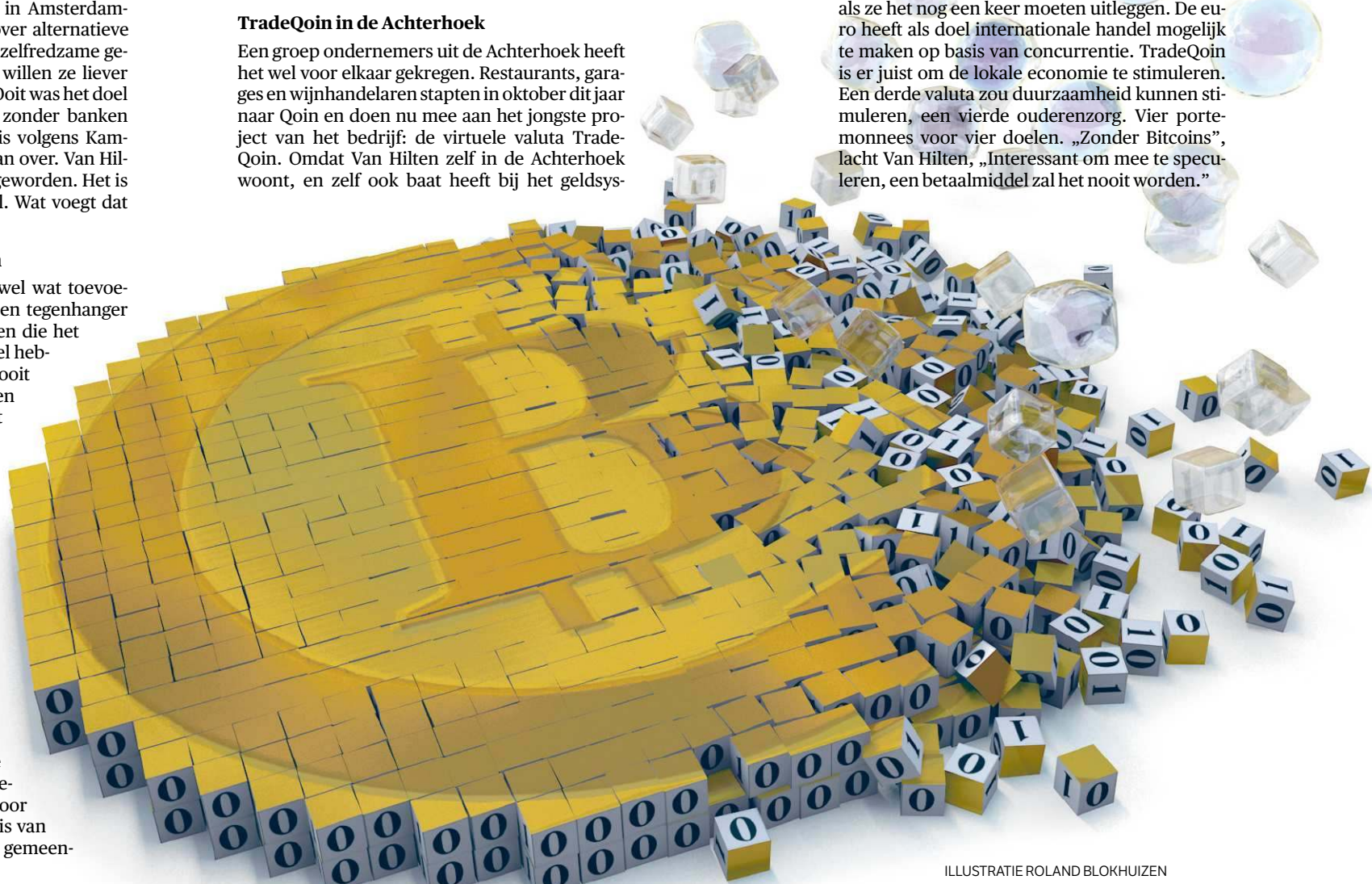
Kampers en Van Hilten zitten rondom een grote houten tafel in hun kantoor in Amsterdam-West. In de kast staan boeken over alternatieve betaalwijzen, banksystemen en zelfredzame gemeenschappen. Met de Bitcoin willen ze liever niet te veel vergeleken worden. Ooit was het doel van die valuta ook om handel zonder banken mogelijk te maken. Maar daar is volgens Kampers en Van Hilten niets meer van over. Van Hilten: „Het is een speculatiebom geworden. Het is wachten op de volgende bubbel. Wat voegt dat nou toe?”

Openstaan voor alternatieven

Van Hilten en Kampers willen wel wat toevoegen. Hun stichting Qoin moet een tegenhanger zijn voor de commerciële banken die het maken van winst als hoogste doel hebben - precies waar Bitcoin ook ooit voor bedoeld was. Nu er een financiële crisis is, spreekt dit idee weer veel mensen aan „Mensen staan open voor alternatieven”, aldus Kampers.

Bij Qoin vloeit de 10 procent winst, die ze dit jaar voor het eerst maken, terug in de organisatie. Dat bedrag van honderdduizend euro investeert Qoin in onderzoek naar nieuwe betaalmethodes en online systemen. De vijftien teamleden verdienen, zo zegt Qoin zelf, „marktconform”. Aangezien het ontwikkelen van virtuele munten geen geijkte markt is, nemen Van Hilten en Kampers voor het gemak het gemiddelde salaris van medewerkers bij goede doelen, gemeenten, it- en marketingbedrijven.

Virtueel geld is meer dan snel verdienen

ILLUSTRATIE ROLAND BLOKHUIZEN

Dat ze al 21 jaar samenwerken is te merken. Tijdens het praten vallen ze elkaar constant in de rede. Kampers: „Ik denk dat er wereldwijd vijf tot tien van ons soort bedrijven bestaan.” Van Hilten: „Als het er al tien zijn.” Kampers: „Daarom zeg ik ook van vijf tot tien”. Van Hilten: „Minder dan tien dus.”

Als een gemeenschap hulp nodig heeft met het opzetten van een alternatief muntsysteem, komen ze al gauw uit bij Qoin. Qoin adviseert deze partij over een passende valuta. Vervolgens zoekt Qoin, samen met de geïnteresseerde partij, investeerders die het opzetten van de munt kunnen betalen. De prijs varieert tussen de duizend euro voor een adviesgesprek, tot honderdduizenden euro's voor het ontwikkelen van een munteenheid. Uiteindelijk moet de valuta zelfvoorzienend worden. „Veel gemeenschappen die ons om advies vragen hebben nog nooit over een bedrijfsplan nagedacht.” De meeste initiatieven halen het dan ook niet en stranden in goede bedoelingen.

TradeQoin in de Achterhoek

Een groep ondernemers uit de Achterhoek heeft het wel voor elkaar gekregen. Restaurants, garages en wijnhandelaren stapten in oktober dit jaar naar Qoin en doen nu mee aan het jongste project van het bedrijf: de virtuele valuta TradeQoin. Omdat Van Hilten zelf in de Achterhoek woont, en zelf ook baat heeft bij het geldsys-

Ze weten het zeker: over tien jaar zal TradeQoin wereldwijd een alternatief betaalmiddel vormen

tem, financierde Qoin zelf een derde van de ontwikkeling. De rest werd betaald uit subsidies van de Europese Unie en de PostcodeLoterij.

TradeQoin moet kleine ondernemers en regio's beschermen tegen multinationals en winkelketens. Ondernemers kunnen gratis lid worden van een handelsnetwerk waarin ze elkaar betalen met een virtuele TradeQoin. Over hun verdiende geld betalen ze een kleine heffing die het netwerk in stand houdt. Inmiddels heeft het netwerk zich al uitgebreid en doen behalve ondernemingen uit de Achterhoek ook bedrijven mee uit Noord-Holland en midden-Nederland - tweehonderd in totaal. Zij hebben een bankrekening waar TradeQoins bijgeschreven worden als ze een product of dienst aan een andere ondernemer binnen het netwerk verkopen.

Van Hilten en Kampers weten het zeker. Over tien jaar zal TradeQoin wereldwijd een alternatief betaalmiddel vormen dat naast de reguliere valuta bestaat. Eén ding moet duidelijk zijn: van de bestaande valuta willen ze niet af. Ze zuchten als ze het nog een keer moeten uitleggen. De euro heeft als doel internationale handel mogelijk te maken op basis van concurrentie. TradeQoin is er juist om de lokale economie te stimuleren. Een derde valuta zou duurzaamheid kunnen stimuleren, een vierde ouderenzorg. Vier portemonnees voor vier doelen. „Zonder Bitcoins”, lacht Van Hilten, „interessant om mee te speculeren, een betaalmiddel zal het nooit worden.”

Memoires Zapatero bevestigt: ‘de brief van Trichet’ bestaat

Door onze correspondent
Merijn de Waal

MADRID. Het werd al vermoed, en het is nu bevestigd: de Europese Centrale Bank heeft in 2011 grote politieke druk uitgeoefend op Spanje om meer te hervormen en strenger te bezuinigen. Dit blijkt uit een brief van toenmalig ECB-president Trichet. Die brief omtrent de Spaanse oud-premier Zapatero in zijn memoires. Trichet noemt een tiental maatregelen die de financiële markten zouden kunnen kalmeren: loonmatiging, extra arbeidsmarkthervormingen, zwaar bezuinigen, liberalisering van de huurwet en energiemarkt.

Het bestaan van een brief werd alom vermoed; een soortgelijk schrijven aan de Italiaanse premier Berlusconi lekte al uit. Zapatero werd er eerder in het parlement ook expliciet naar gevraagd, maar ontkende het bestaan. Nu hij een boek heeft te ver-

kopen, luidt de kritiek in Spanje, brengt de ex-premier het „strikt vertrouwelijke” document naar buiten.

De brief is gedateerd op 5 augustus 2011. In de weken daarvoor waren de Spaanse en Italiaanse staatsrentes snel hoog opgelopen. Europa had geen geld om de derde en vierde economieën van de muntunie te redden, zoals eerder gebeurde met Ierland, Griekenland en Portugal. Alleen de ECB kon effectief iets

doen door staatsobligaties op te 'dweilen' op de secundaire markt. Trichet legt in zijn schrijven geen link tussen te beginnen met opkopen en zijn eisen. Maar de Spaanse premier rekent hier wel op. „Trichet noch iemand anders zegde dit toe. Maar zo waren de regels.” Hij beantwoordt de brief vriendelijk met enkele toezeggingen. De maandag erop begint de ECB met opkopen.

In november keerde de hevige paniek terug, dit keer vooral over Italië, waar de regering weinig met Trichets eisen deed. Zapatero beschrijft getailleerd hoe op een G20-top in Cannes Europese collega's en president Obama Berlusconi in de tang namen. „Berlusconi speelt catenaccio”, beschrijft Zapatero diens verzet tegen een redding met voorwaarden. „Tijdens het diner vallen harde woorden, met verwijzingen naar de oorlog.”

De brieftaan Zapatero

Bitcoins delven

Twee vragen over Bitcoins

Na oud-bankier Alan Greenspan is nu ook China negatief over de Bitcoin

1 Wat is het? Bitcoin is virtueel geld dat over en weer kan worden overgemaakt zonder tussenkomst van een financiële instelling zoals een bank. Geld overmaken gaat praktisch zonder transactiekosten.

De opzet van Bitcoin is decentraal: zonder instanties of banken die Bitcoins uitwisselen. Bitcoins kun je wel kopen met, of inwisselen tegen regulier geld. Eén Bitcoin was vanochtend 790 euro waard: de koers daalde gisteren hard nadat de Chinese Volksbank stelde de munt niet te accepteren.

Bitcoins worden niet gedrukt, zoals geld, maar ge-dolven (*mining*) door iedereen die daarvoor een speciaal programmaatje installeert. Wiskundige vraagstukken oplossen wordt beloond met Bitcoins. Dit gaat in een traag tempo, waardoor het aantal Bitcoins beperkt blijft. Er zijn nu 12 miljoen Bitcoins in omloop.

De computers die minen, vormen tegelijkertijd het netwerk dat de Bitcoinbetalingen faciliteert. Deze betalingen worden vastgelegd in een blockchain (het Bitcoin-kasboek dat gedeeld wordt tussen alle bitcoingebruikers). In totaal worden er 21 miljoen Bitcoins gemaakt, die in 2140 gemined zullen zijn.

Hoe werkt het?

2 Wie Bitcoin wil overmaken heeft allereerst een Bitcoinadres nodig - te vergelijken met een rekeningnummer. En een Bitcoinportemonnee om Bitcoins in op te slaan. Een portemonnee openen kan op twee manieren: op de persoonlijke computer of online. Op de pc kun je een programma downloaden dat fungeert als portemonnee, bijvoorbeeld MultiBit.

Er zijn ook online diensten die een portemonneediens aanbieden. Het voordeel hiervan is dat de gebruiker vanaf elk apparaat met internetverbinding bij zijn portemonnee kan, maar hiermee legt de gebruiker wel zijn portemonnee in handen van een ander. Online zijn er veel plekken waar euro's zijn om te wisselen voor Bitcoins. Op de meeste plekken kun je met iDeal betalen en direct Bitcoins ontvangen.

Het enige dat een gebruiker moet weten om Bitcoins aan een ander te kunnen overmaken is het Bitcoinadres van de ontvanger. In je portemonnee vul je het over te maken bedrag in. Dat kan in Bitcoin, maar de meeste programma's rekenen een bedrag in euro's direct om in het bijbehorend aantal Bitcoins.

Stijn Bronzwaer

MOBIELE TELEFONIE

Apple sluit contract met China Mobile

SHANGHAI. Apple gaat vanaf eind deze maand iPhones leveren aan China Mobile, met 798 miljoen abonnees veruit het grootste mobiele telefoniebedrijf ter wereld. De overeenkomst, die wordt gemeld door Chinese en Amerikaanse zakenkranten, wordt volgende week bekend gemaakt tijdens de introductie van het nieuwe 4G-netwerk van China Mobile. Voor Apple vormt de overeenkomst met China Mobile de grote doorbraak naar de Chinese markt. Voor het Ame-

rikaanse bedrijf is China, inclusief Hongkong, nu nog de derde markt na de VS en Europa. Dat zal, zo verwachten analisten, mogelijk al in een jaar veranderen, omdat circa 10 procent van de 798 miljoen abonnees over wil schakelen naar iPhones met 4G-technologie. Het Chinese 4-G-netwerk is in aanbouw. Op dit moment is het marktaandeel van Apple in China met 6 procent nog bescheiden vergeleken met dat van marktleider Samsung (21 procent). Volgens een analist gaat Apple 20 procent meer mobiele telefoons verkopen, dat wil zeggen ongeveer 1,5 miljoen per maand. (NRC)

Advertentie

Digitaliseren of opslaan

De Haan archiefbeheer

T +31 78 69 20 333 www.dehaan-archiefbeheer.nl

bewerking • digitalisering • opslag • vernietiging

AEX-index

Verandering in %

+ 0,58 %

06/12 10:30 uur

385,93

383,71

Aandeel	10:30 uur	Vor. slot	%
Aegon	6,33	6,33	0,00
Ahold	12,84	12,84	0,04
Air France-KLM	7,24	7,36	-1,58
Akzo Nobel	53,05	53,12	-0,13
ArcelorMittal	12,34	12,38	-0,28
ASML	67,05	66,86	0,28
Corio	31,63	31,65	-0,08
DSM	56,48	56,33	0,27
Fugro	43,30	43,25	0,10
Gemalto	78,38	78,45	-0,09

Aandeel

10:30 uur

Vor. slot

%

Heineken	49,26	49,42	-0,32
Imtech	1,99	1,99	-0,20
ING	9,18	9,12	0,70
KPN	2,33	2,28	1,97
Philips	25,33	25,24	0,36
PostNL	4,22	4,10	3,05
Randstad	43,20	42,87	0,77
Reed Elsevier	15,24	15,21	0,20
Royal Dutch Shell A	24,61	24,05	2,33
SBM Offshore	13,95	13,92	0,25

bron: vwdgroup:

TNT Express

6,31

6,61

-4,48

Unibail-Rodamco

184,10

184,90

-0,43

Unilever

28,89

28,48

1,42

Wolters Kluwer

20,41

20,38

0,15

Ziggo

30,82

30,80

0,08

Euro in dollar

Verandering in %

+ 0,00 %

06/12 10:30 uur

1,3672

1,3672

Goud USD/ounce

Verandering in %

+ 0,51 %

06/12 10:30 uur

1.231,36

1.225,05

Olief USD/vat

Verandering in %

- 0,09 %

06/12 10:30 uur

97,29

97,38

Meer koersen

¹⁾ slot, ²⁾ vorige dag

Naam	10:30 uur	Vor. slot	%
Tienjaarsrente	2,1460	2,0910	2,63
Dollar in euro	0,7316	0,7316	0,00
Dow Jones ²⁾	15.821,51	15.889,77	-0,43
Nasdaq ²⁾	4.033,16	4.038,00	-0,12
Nikkei ²⁾	15.299,86	15.177,49	0,81
Dax	9.140,13	9.084,95	0,61
FTSE 100	6.526,91	6.498,33	0,44

De economie groeit, maar Brit moet meer inleveren

Economie

De Britse pensioenleeftijd gaat omhoog en er komen voor 1 miljard aan extra bezuinigingen. Ondanks onverwachte economische groei.

Door onze correspondent
Titia Ketelaar

LONDEN. De Britse economie zal dit jaar met 1,4 procent groeien, in plaats van de verwachte 0,6 procent. Daardoor hoeft er minder geleend te worden. De werkloosheid daalt zo snel, dat het percentage werklozen al volgend jaar onder de 7 procent is - het criterium voor de Bank of England om het historisch lage renteniveau van 0,5 procent te verlaten.

De gecorrigeerde cijfers laten bovendien zien dat er in 2012 nooit sprake is geweest van een double dip-recessie.

Dat is goed nieuws. Maar toch was de Britse minister van Financiën George Osborne voorzichtig in zijn gisteren gepresenteerde herfstbegroting, de geplande herziening van de Miljoenennota van mei: „De verbeterde economische vooruitzichten betekenen niet dat we vrijuit gaan en geen moeilijke beslissingen hoeven te nemen”.

Want hoewel de export langzaam aantrekt, blijft het Verenigd Koninkrijk afhankelijk van Europese en Amerikaanse markten. „Te afhankelijk”, meent Osborne. En weliswaar is het begrotingstekort, in 2010 nog 11 procent, nu 6,8 procent van het bruto binnenlands product. Maar dat is nog steeds te hoog.

De Britse schuld groeit bovendien: van 75,5 procent van het bbp nu naar een verwachte 80 procent in 2015. Pas daarna zal een daling inzetten.

Het betekent dat Osborne opnieuw een bezuiniging aankondigde. De komende drie jaar wordt er nog eens 1 miljard pond (119 miljard euro) per jaar extra gekort, bovenop de ruim 85 miljard pond die al is ingeleverd. Alleen gezondheidszorg, onderwijs, ontwikkelingshulp, lokale overheden en de inlichtingendiensten ontkomen aan bezuinigingen. Alle andere ministeries moeten opnieuw inleveren.

Een deel van de bezuinigingen is het gevolg van regeringsbeleid. Er is geld nodig om alle kinderen tot zeven jaar gratis schoollunches te verstrekken - een plan

Het Verenigd Koninkrijk blijft te afhankelijk van de Europese en Amerikaanse markten, vindt minister van Financiën Osborne.

van de Liberaal-Democraten - en getrouwde stellen een belastingvoordeel te geven - een plan van de Conservatieven. Volgens de coalitieregering helpen beide maatregelen armere gezinnen.

Volgens oppositiepartij Labour merkt de burger echter nauwelijks wat van de economische groei. Schaduwminister van Financiën Ed Balls zei gisteren dat de gemiddelde werknemer 1.600 pond per jaar minder te besteden heeft dan voordat de regering-Cameron in 2010 aantrad. „Dat toont dat de minister geen voeling heeft met de crisis in de kosten van levensonderhoud van miljoenen mensen in ons land”, zei Balls. Hij wees erop dat prijzen nog altijd sneller stijgen dan lonen. Vorige maand bleek dat het consumentenvertrouwen weliswaar stijgt, maar in het laagste tempo sinds 2010.

Balls herinnerde eraan dat Osborne had beloofd dat hij het begrotingstekort in 2015 zal hebben opgelost. „Nu verwacht hij dat we hem feliciteren omdat hij zegt dat het hem in 2019 lukt.” En: „Al uw rookgordijnen verdoezen niet dat u 198 miljard pond meer leent dan u in 2010 van plan was.”

BEGROTINGSMAATREGELEN

Brit mag pas later met pensioen

De pensioenleeftijd gaat met vijf jaar omhoog. Die wordt 70 jaar voor iedereen die na 1990 is geboren. Dat levert de staatskas 400 miljard pond (478 miljard euro) op.

Bedrijven worden gestimuleerd met belastingmaatregelen. Een gemeentelijke belasting voor kleine bedrijven verdwijnt, voor andere stijgt die beperkt. Bedrijven met vastgoed dat niet meer dan 50.000 pond waard is (vooral pubs) krijgen een belastingkorting van 1.000 pond.

De subsidies voor windmolenparken op land en zonnepanelen worden beperkt. Investerings in schaliegas krijgen meer subsidie en de duurzaamheidsheffingen via energierekeningen worden geschrapt.

De regering investeert 375 miljard pond in grote infrastructurenprojecten. Een daarvan is een hogesnelheidslijn van Londen naar Birmingham. Het aandeel van 40 procent in de Eurostar wordt verkocht.

Glasgow. Lokale overheden worden ontzien bij de gisteren aangekondigde nieuwe Britse bezuinigingen.

Advertentie

ROBECO

INTRODUCTIEBERICHT

Betreffende de introductie door verhandeling op NYSE Euronext Amsterdam, segment Euronext Fund Services van gewone aandelen op naam, elk groot nominaal EUR 1,- in

ROBECO US CONSERVATIVE HIGH DIVIDEND EQUITIES N.V.
(beleggingsmaatschappij met veranderlijk kapitaal met een ICBF-status, gevestigd te Rotterdam (de "Beleggingsinstelling"))

Deze introductie wordt verzorgd door: **RABOBANK INTERNATIONAL**

Introductiekoers

De introductiekoers is vastgesteld op EUR 25,- per gewoon aandeel van nominaal EUR 1,-.

Beursnotering

Toelating van de aandelen tot de notering op NYSE Euronext Amsterdam, segment Euronext Fund Services is aangevraagd. Het ligt in het voornemen van NYSE Euronext Amsterdam de onderhavige aandelen, onvoorziene omstandigheden voorbehouden, op 10 december tot de handel toe te laten. Notering zal luiden in euro per aandeel.

ISIN code: NL0010619748

Naam aandelenklasse: Robeco US Conservative High Dividend Equities EUR C

Inleggen orders

Het inleggen van orders is voor het eerst mogelijk op 9 december 2013, tot 15:00 uur. Deze orders worden op 10 december 2013 uitgevoerd (eerste handelsdag) tegen de introductiekoers van EUR 25,-.

Aandelen

De gewone aandelen luiden op naam. Euroclear Nederland zal – na levering door een Aangesloten Instelling – als aandeelhouder worden ingeschreven in het aandeelhoudersregister.

Nadere informatie

Exemplaren van het prospectus van de Beleggingsinstelling (inclusief de statuten), het registratiedocument van de beheerder Robeco Institutional Asset Management B.V. ("RIAM") en de Essentiële Beleggersinformatie zijn kosteloos verkrijgbaar bij de Beleggingsinstelling, Coölsingel 120 te Rotterdam (3011 AG), op de website van RIAM (www.robeco.com/riam), alsmede bij Rabobank International, Europalaan 44 (3526 KS) te Utrecht.

Robeco Institutional Asset Management B.V.

Rotterdam, 6 december 2013

COLOFON

NRC Media BV

Hoofdredacteur: Peter Vandermeersch
Wnd. uitgever: Rien van Beemen

Redactie

Postbus 20673, 1001 NR Amsterdam met in de adressering de rubriek waarvoor of de persoon voor wie de post bestemd is. Rubrieken zijn ook per e-mail en telefoon te bereiken:

Amsterdam	amsterdam@nrc.nl	020 - 755 3005
Binnenland	binnenland@nrc.nl	020 - 755 3005
Buitenland	buitenland@nrc.nl	020 - 755 3009
Economie	economie@nrc.nl	020 - 755 3007
Cultuur	kunst@nrc.nl	020 - 755 3061
Achterpagina	ap@nrc.nl	020 - 755 3061
Sport	sport@nrc.nl	020 - 755 3019
Media	media@nrc.nl	020 - 755 3015
Opinie	opinie@nrc.nl	020 - 755 3011
Wetenschap	wetenschap@nrc.nl	020 - 755 3057
Boeken	boeken@nrc.nl	020 - 755 3059
Weekend	lux@nrc.nl	020 - 755 3035
Lux	lux@nrc.nl	020 - 755 3033
Fotoredactie	fotoredactie@nrc.nl	020 - 755 3021
Hoofredactie	hoofredactie@nrc.nl	020 - 755 3045
nrc.next	nrcnext@nrc.nl	020 - 755 3041
nrc.nl	internet@nrc.nl	020 - 755 3443
Den Haag	denhaag@nrc.nl	070 - 311 8333
Ombudsman	ombudsman@nrc.nl	

Advertenties

Telefoon: +31 20 755 3049, e-mail: sales@nrc.nl, of nrcmedia.nl

Ingezonden brieven

Wilt u reageren op artikelen uit de krant? Stuur dan een ingezonden brief van maximaal 250 woorden naar opinie@nrc.nl. Vermeld altijd uw naam, adres, telefoonnummer en, indien van toepassing, uw titels en functie.

Bezorgklachten

Wij streven ernaar de krant door-deeweeks voor 18.30 uur en op zaterdag voor 13.00 uur te bezorgen. Ga naar nrc.nl/service, of T: **088 572 0555** op ma-vr tussen 08.00 - 19.45 uur en za tuss- sen 11.00 - 16.45 uur

Abonnementen

Ga voor nieuwe abonnementen, vakantie, of wijzigingen naar nrc.nl/service of T: **088 572 0572** ma-vr 08.00 - 17.00 uur.

Omgang persoonsgegevens

NRC Media BV legt van abonnees en gebruikers van online dienst-verlening gegevens vast voor de uitvoering van een (abonnee) overeenkomst en/of het verlenen van diensten.

Deze gegevens kunnen worden gebruikt om u te informeren over relevante producten en diensten van NRC Media BV en NRC Lux BV (zie ook nrc.nl/privacyverklaring). Indien u op deze informatie geen prijs stelt, kunt u zich afmelden via privacy@nrc.nl.

Text-Syndication

The Interview People GmbH, E: syndication@theinterview-people.com, T: **+49 8161 8074 978**

Auteursrecht

© NRC Handelsblad, 2013. Alle auteursrechten en databank-rechten ten aanzien van (de inhoud van) deze uitgave worden uitdrukkelijk voorbehouden. Deze rechten berusten bij NRC Media BV c.q. de betreffende auteur. Zie voor de volledige tekst: nrc.nl. Op ingezonden bijdragen zijn de algemene publicatievoorwaarden van toepassing. Deze liggen ter inzage op de redactie en worden op verzoek kosteloos toegezonden.

MINIMUMLOON

Grote staking bij fastfoodrestaurants VS

NEW YORK. In zeker negen Amerikaanse steden hebben werknemers van fastfoodzaken gisteren gestaakt voor hoger minimumloon. In onder meer New York, Chicago, Washington, Detroit, en Pittsburgh gingen werknemers de straat op. Vakbonden eisen een verdubbeling van het minimumloon tot 15 dollar per uur (11 euro). President Obama staat achter een Senaatsvoorstel om het minimumloon te verhogen tot 10,10 dollar (7,43 euro), drie dollar meer dan nu. In een toespraak over economische ongelijkheid noemde Obama deze week apart de werknemers van fastfoodbedrijven, „die zich kapotwerken en nog steeds onder of vlak boven de armoedegrens leven.” Het voorstel maakt kans in de Senaat, maar het is onzeker of het door het door Republikeinen gedomineerde Huis van Afgevaardigden zal komen. (BBC)

BELEGINGSFONDSEN ZONDER AEX NOTERING

notering in euro tenzij anders aangegeven

INSINGER DE BEAUFORT
BNP PARIBAS WEALTH MANAGEMENT

INSINGER de BEAUFORT ASSET MANAGEMENT

T: (020) 521 54 50 I: www.insinger.com E: client.services@insinger.com

	Laatste	+/-	%	Vorige
IdB MM Defensive Balanced - EUR Class	113,07	-0,25	-0,22	113,32
IdB MM Balanced - EUR Class	100,99	-0,36	-0,36	101,35
IdB MM Equity - EUR Class	91,28	-0,52	-0,57	91,80
Multiple Managers European Bond - EUR Class	160,28	0,10	0,06	160,18
ARS Market Neutral - EUR Class	117,56	0,12	0,10	117,44
ARS Directional Managers - EUR Class	99,38	0,62	0,63	98,76
IdB MM Zeus	103,02	0,44	0,43	102,58
IdB Income Plus Fund	40,57	-0,13	-0,32	40,70

Uw beleggingsproducten publiceren in deze rubriek:

IEX Media BV
Telefoon: 020 - 435 21 70
E-mail: sales@iex.nl
www.freemediagroup.nl

IEX.nl
van beleggers voor beleggers

Bron koersinformatie in deze rubriek:

vwd group
Telefoon: 020 - 710 17 10
www.vwd.eu

vwdgroup:
excellente in financial solutions

NRC Handelsblad en vwd group aanvaarden geen aansprakelijkheid voor eventuele onjuistheden of onjuistheden.

DE BEURS

De Mol aast op SBS6, een spel of serieus?

Koers Sanoma, in euro's

NRC 061213 / FG / Bron: Bloomberg

Door onze redacteur

Jan Benjamin

AMSTERDAM. Is het een spelletje? Een vijandig bod? Het voorstel van John de Mol om SBS volledig over te nemen zet in elk geval de verhoudingen tussen Sanoma en Talpa, die de laatste maanden al niet best waren, op scherp. Het Finse Sanoma en Talpa kochten de zenders van SBS, alsmede *Veronica Magazine*, in 2011 voor circa 1 miljard euro. Sanoma heeft 67 procent van de aandelen, Talpa 33. Volgens *Het Financieele Dagblad* wil Talpa Sanoma uitkopen voor 373 miljoen euro. Zo zou De Mol nog meer invloed willen op de programmering van SBS. Beide partijen bevestigen het bedrag niet. „SBS is niet te koop”, zei een woordvoerder van Sanoma gisteren. „En komt ook niet te koop.” Het bod zou de waarde van SBS halveren. En dat kan Sanoma moeilijk uitleggen aan de banken die de overname in 2011 financierden.

SBS presteert al langer slechter dan verwacht. Vlaggenschip SBS 6 trekt veel minder kijkers dan RTL 4 in de leeftijdscategorie 20 tot 49 jaar. Dat is de favoriete doelgroep van adverteerders. Een commerciële zender voelt slechte kijkcijfers direct in de omzet, omdat die cijfers de basis van de advertentietarieven zijn. De problemen bij SBS raken De Mol ook internationaal. Voor Talpa zijn de drie zenders (SBS6, Net5 en Veronica) showrooms. Het bedrijf maakt volgens betrokkenen bijna de helft van alle SBS-programma's. Een scorrend format is makkelijker aan het buitenland te verkopen. Een hit als *The Voice* (RTL 4) heeft De Mol voor SBS6 nog

1,3 mld

Sanoma heeft een schuld van 1,3 miljard euro, onder meer door overnames van tv-zenders

niet gemaakt. Het is de vraag in hoeverre Sanoma genoeg neemt met de relatief lage kijkcijfers van Talpa-programma's. De partijen praten over de programmering, het voorstel Sanoma uit te kopen is onderdeel van de onderhandelingen. „Het is duidelijk dat maatregelen nodig zijn om de prestaties te verbeteren”, is het enige wat de woordvoerder van Sanoma daarover kwijt wil. Sanoma zou onder grote druk van zijn financiers staan. Het bedrijf meldde eind oktober een schuld van 1,3 miljard euro. Die zal iets dalen nu Sanoma een hybride obligatie heeft uitgegeven ter waarde van 100 miljoen euro. Die bevat zo veel elementen van schulden als van aandelen. De opbrengst wordt gebruikt om de schulden te verlagen. De schulden komen onder meer voort uit de overname van tv-zenders van SBS in Nederland en België. Sanoma gaat drastisch reorganiseren. Het bedrijf wil een groot aantal tijdschriften in Nederland verkopen of stopzetten. De belangen in België en Rusland zijn te koop. De drie Nederlandse zenders zijn niet te koop, zij zijn, met video-on-demanddienst Kijk.nl, „belangrijke bouwstenen” van de strategie. Sanoma zegt dat het nog altijd sterk gelooft in de toekomst van SBS. Tv hoort volgens Sanoma bij een uitgever die moet uitgroeien tot multimediaal concern.

Sport

FOTOP

Braziliaanse politiemensen tonen aan de media hoe zij zich voorbereiden op eventuele veiligheidsproblemen tijdens het WK, onder andere in de volkswijken.

Ghiggia heeft weer lot in hand

WK loting Vertegenwoordigers van acht wereldkampioenen bepalen het speelschema van komende zomer

Door onze redacteur
Koen Greven

AMSTERDAM. Alcides Ghiggia dompelde Brazilië in 1950 in diepe rouw. De Uruguayaan was de versperoonlijking van de *Maracanã*, zoals de verloren WK-finale in het Maracanã-stadion sindsdien in Brazilië wordt genoemd. Ghiggia is vandaag op 86-jarige leeftijd in Costa do Sauipe een van de acht eregasten bij de loting voor het WK voetbal van 2014 en heeft zo voor even opnieuw het lot van Brazilië in handen. De 32 deelnemende landen worden verdeeld over acht groepen. De in totaal 64 duels worden in twaalf verschillende speelsteden afgewerkt. De finale is op 13 juli in het Maracanã.

Bij de oudere Brazilianen zit de nederlaag van 63 jaar geleden nog altijd diep. „Elke plaats heeft zijn onherstelbare nationale ramp, zoals als Hiroshima. Onze catastrofe, ons Hiroshima, was de nederlaag tegen Uruguay in 1950”, zo vatte de schrijver en voetballiefhebber Nelson Rodrigues de enige WK-finale die ooit in Brazilië werd ge-

speeld samen. Sinds de gewonnen finale van de Confederations Cup afgelopen zomer tegen Spanje, gelooft Brazilië in een nieuw sportief succes.

Brazilië is nu al de meest succesvolle voetbalnatie ter wereld. Het land bracht met Edson Arantes do Nascimento - oftewel Pelé - de beste speler aller tijden voort en werd wereldkampioen in 1958, 1962, 1970, 1994 en in 2002. Brazilië stond als organiserend land echter in de schaduw van Duitsland, Italië, Frankrijk en Mexico. Landen die het grootste sportevenement ter wereld al twee keer binnen hun landsgrenzen hadden. Brazilië schaaft zich komende zomer ook in dat rijtje.

De Brazilianen kregen het WK als voorlopig laatste land nog toegewezen op basis van een rotatiesysteem. Begin 2003 kondigde de FIFA al aan dat het kampioenschap van 2014 naar Zuid-Amerika zou gaan. In december 2006 stelde het land zich officieel kandidaat. Een paar dagen later volgde de kandidatuur van Colombia, maar een paar maanden later werd dit bid weer

WK 2014

Run op kaartjes

Voetbalfans die volgend jaar het WK in Brazilië willen bijwonen, kunnen in de komende verkoopfase **geen kaartjes aanvragen voor de finale en de openingswedstrijd**. De derde verkoopfase gaat twee dagen na de loting van start en duurt tot 30 januari.

Voor de finale in Rio de Janeiro en de openingswedstrijd in São Paulo werden in de eerste verkoopfase al respectievelijk 750 duizend en 720 duizend kaartjes aangevraagd. **Een loting moet uiteindelijk bepalen wie de gelukkigen zijn.**

Na de loting verwacht de FIFA een stormloop op kaartjes voor de groepswedstrijden. Bij alle duels is voor beide landen 8 procent van de stadioncapaciteit gereserveerd. **Tot dusver zijn er al 1,1 miljoen kaartjes verkocht.**

ingetrokken. Tot teleurstelling van de FIFA bleef er zo slechts één kandidaat over. Onder toezien oog van Luiz Inácio da Silva kreeg het land in 2007 een tweede WK toegewezen. De voormalige president was op 16 juli 1950 vier jaar oud. Ook hij wil 'de noodlottige dag' uit zijn systeem verbannen.

De Zuid-Amerikaanse grootmacht wilde aantonen dat het land ondanks de veiligheidsproblemen, het gebrek aan een goede infrastructuur en het ontbreken van moderne stadions in staat zou zijn om het WK tot een succes te maken. Voor de eerste keer wordt een WK in twaalf verschillende steden gespeeld. Voor de loting van vanmiddag stond alleen vast dat het gastland als groepshoofd van poule A op 12 juni de openingswedstrijd in São Paulo zal spelen. Naar verwachting zal het stadion daar pas in april klaar zijn.

Ghiggia zal samen met de voormalige wereldsterren Geoff Hurst (wereldkampioen met Engeland in 1966), Mario Kempes (kampioen met Argentinië in 1978), Lothar Matthäus (Duitsland, 1990), Zinedine Zidane (Frankrijk

1998), Cafu (Brazilië 2002), Fabio Cannavaro (Italië 2006) en Fernando Hierro (Spanjaard die tussen 1990 en 2002 vier WK's speelde) bepalen hoe het speelschema eruit zal zien.

Toeval of niet, de geschiedenis leert dat gastlanden opvallend vaak worden ingedeeld bij minder goede tegenstanders. Zo werd Mexico in 1970 aan El Salvador gekoppeld. Spanje lootte in 1982 Honduras. Mexico speelde in 1986 in de eerste ronde tegen Irak. Frankrijk speelde in 1998 in eigen land tegen Saoedi-Arabië en Zuid-Afrika. Zuid-Korea zat in 2002 met Polen, Portugal en de VS ook niet bepaald in een poule des doods.

Eigenlijk vormden alleen de WK's van 1978 in Argentinië en in 2010 in Zuid-Afrika uitzonderingen. De Argentijnen stuitten juist op deze door corruptie omgeven editie op Italië, Frankrijk en Hongarije. Zuid-Afrika kwam in een groep met Frankrijk, Uruguay en Mexico en werd als gastland direct uitgeschakeld. Een dergelijke afgang zou nog meer pijn doen dan de verloren WK-finale van 1950.

Wave® music system III

Een kamer gevuld met geluid.
Niet met kabels.

Afgebeeld in titaniumzilver en platinawit.
Ook leverbaar in grafietgrijs.

reddot design award
best of the best

digitalradio

Het Bose® Wave® music system III komt voort uit meer dan 30 jaar investering in innovatie en onderzoek en produceert kamervullend kwaliteitsgeluid uit een systeem dat minder ruimte inneemt dan één conventionele luidspreker.

Muziek zoals muziek bedoeld is

Het Wave® music system III biedt de meest realistische muziekweergave die we ooit hebben gerealiseerd bij zo'n klein systeem. U hoort nieuwe details in nummers die u door en door kent, voelt

Dubbele gevouwen waveguides zorgen voor een vol en levensecht geluid. Exclusief van Bose.

de impact van krachtige bastonen en geniet van een heldere weergave van de allerhoogste frequenties. Door de waveguidetechnologie van Bose levert dit compacte systeem een rijk en gedetailleerd geluid dat de kamer vult.

De functies die u wilt

Met de cd-speler aan de voorkant en een digitale DAB/FM/AM-tuner hebt u twee mogelijkheden om van uw favoriete muziek te genieten. Het digitale display toont informatie over het nummer waarnaar u luistert. Met de touchpad boven op het systeem schakelt u het systeem in of uit en zet u het alarm op snooze, en met de afstandsbediening van creditcardformaat bedient u eenvoudig alle systeemfuncties. Het Wave® music system III is bovendien

voorzien van twee alarmmeldingen voor twee verschillende wektijden. Daarmee is dit een van de handigste apparaten die u kunt hebben.

Muziek van uw iPhone, iPod®, computer of tablet

Met de beschikbare accessoires geniet u van de muziek op uw iPhone of iPod®, of draadloos van uw tablet, computer of ander Bluetooth®-apparaat. En dankzij het compacte formaat past het Wave® music system III vrijwel overal, zodat u kunt genieten van muziek waar u maar wilt.

Ervaar het zelf, zonder risico

Het Wave® music system III is een geweldig cadeau. De beste manier om de kwaliteit en prestaties van het systeem te ervaren, is natuurlijk door het zelf uit te proberen. Bel dus nu, luister 30 dagen zonder risico of verplichting en profiteer van gratis verzending. Bent u toch niet volledig overtuigd? Dan komen wij het systeem gewoon weer bij u ophalen en ontvangt u het volledige aankoopbedrag terug. Waarom nog langer wachten? Ervaar zelf waarom Bose een van de meest gerespecteerde namen is op het gebied van geluid.

TIJDELIJKE AANBIEDING. We zijn zo overtuigd van de betrouwbare prestaties van al onze Wave®-systems dat we onze 'ophaal- en retourgarantie' verlengen tot vijf jaar als gratis cadeau bij uw aankoop. **Deze aanbieding is geldig tot 31 december 2013.**

Bel GRATIS naar 0800 267 3333 of ga naar boseinfo.nl

Telefonische openingstijden: ma - vr: 09.00 - 20.00 uur / za - zo: 10.00 - 14.00 uur. Referentie 3ANR49

GRATIS
VERZENDING

VRIJBLIJVENDE PROEF-
PERIODE VAN 30 DAGEN

TOCH NIET OVERTUIGD?
GRATIS RETOURNEREN

GA LANGS BIJ DE BOSE® STORE IN
AMSTELVEEN, EINDHOVEN OF ROTTERDAM

BOSE®
Better sound through research®

* Dock niet compatibel met iPhone 5 en iPod shuffle. Levering is onderhevig aan de beschikbaarheid van het product, de verwerking van de betaling en veiligheidscontroles en kan tot tien dagen na ontvangst van de bestelling door Bose plaatsvinden. Prijs en/of aanbieding kunnen zonder voorafgaande kennisgeving worden gewijzigd. De gratis verzending geldt alleen voor standaardleveringen binnen Nederland. 'Vrijblijvend' geldt alleen voor de proefperiode van 30 dagen. © Bose Corporation 2013. Alle rechten voorbehouden. Het kenmerkende ontwerp van het Wave® music system is een geregistreerd handelsmerk van Bose Corporation in de Verenigde Staten en andere landen. Het Bluetooth®-logo is een geregistreerd handelsmerk van Bluetooth SIG, Inc. en het gebruik door Bose Corporation is onderhevig aan een licentie. iPod en iPhone zijn geregistreerde handelsmerken van Apple Inc. Geregistreerde DAB Digital Radio wordt gebruikt met toestemming van Digital One Ltd. Citaat wordt herdrukt met toestemming van Live Magazine. Geregistreerd in Engeland, nr. 1187672. Geregistreerd kantoor: Bose B.V., Nijverheidstraat 8, 1135 GE Edam

Lidewij Welten na haar doelpunt

APD

AMSTERDAM. De Nederlandse hockeysters nemen het in de halve finale van de Hockey World League op tegen Argentinië. Het gastland voegde zich gisteravond bij de laatste vier door Zuid-Korea met 3-1 te verslaan. Eerder op de dag rekende Nederland al met 1-0 af met Nieuw-Zeeland. Lidewij Welten maakte in die wedstrijd het enige doelpunt. (Novum)

HOCKEY

Lidewij Welten schiet de Nederlandse vrouwenhockeyploeg naar halve finale

VOETBAL

Bundesliga praat in maart over invoering doellijnttechnologie

FRANKFURT AM MAIN. De Bundesliga beslist in maart of er in de hoogste twee Duitse divisies doellijnttechnologie wordt ingevoerd. Voorzitter Reinhard Rauball van de Duitse competitie zei gisteren dat de clubs een „fundamentele beslissing” nemen. Ze hebben dan al kunnen zien hoe de techniek werkt op het WK voor clubs, later deze maand in Marokko. De Bundesliga besloot eerder nog af te zien van doellijnttechnologie, omdat de foutmarge te groot zou zijn. De Duitse competitie was in oktober het toneel van een 'fantoomgoal'. Een bal belandde in het duel van Bayer Leverkusen tegen 1899 Hoffenheim door het zijnet in het doel. (AP)

DRIE KEER BETRAPT

Italiaan Di Luca voor het leven geschorst na dopinggebruik

ROME. Wielrenner Danilo Di Luca is voor het leven geschorst. De 37-jarige Italiaan gebruikte eind april epo, zo werd vier weken later tijdens de Giro bekend. De straf van Di Luca valt zo hoog uit omdat het zijn derde dopingvergreep is. In 2004 was hij al betrokken bij het Oil for Drugs-schandaal en in 2009 was hij betrapt op het gebruik van epovariant cera. Di Luca reed in zijn loopbaan voor de ploegen Saeco, Liquigas, LPR Brakes, Katjoesja en Acqua & Sapone. Di Luca won in 2007 de Giro en won in totaal zeven etappes tijdens de Italiaanse etappekoers. Ook in de Vuelta won hij twee ritten. (AP)

Borstbeen

De zeldzame keren - afkloppen! - dat ik in de wachtkamer van de dokter of het ziekenhuis de tijd moet doden, mag ik graag iets lezen. Op de tafel ligt meestal een verloederde Elsevier of National Geographic van twee jaar geleden, en als je veel pech hebt is het een glossy met een column van Halina Reijn, die 600 woorden nodig heeft om uit te leggen dat ze het juist niet met een bepaalde man doet - bedoelde je Edgar Davids, Halina?

Ze zoekt nog steeds wanhopig de ideale man, maar ik kan haar verzekeren: die bestaat niet, en als-ie bestaat is het een griezel. Het Onze Lieve Vrouwe Gasthuis (OLVG) van Amsterdam heeft een eigen krantje, Entree geheten. Daar verdiep ik me met overgave in, terwijl mijn wrakke medemensen zich zwijgend om mij heen verzamelen. De een rijdt zichzelf in zijn rolstoel naar de balie, terwijl een half geamputeerd been als een stil verwijt in de richting van mijn twee benen wijst. De ander heeft een beroerte gehad en gebruikt zijn rolstoel om te slapen, bezorgd gadegeslagen door zijn vrouw.

Meestal ben ik de enige die de Entree zit te lezen, nooit hoor je iemand roepen: „Ha, de Entree!” De meeste wachtenden lezen überhaupt niet, ze zijn in gesprek met het noodlot en staren liever voor zich uit.

Ik wil niet beweren dat ik de lectuur van de Entree als louter opbeurend ervaar. Als lezer word je opeens geconfronteerd met nare ziektes waar je zelfs nog nooit van gehoord had. Je ziet op de voorpagina een foto van een mooi meisje en wat blijkt? Ze lijdt aan scoliose - een zijdelingse verkromming van de wervelkolom. Het meisje mag van geluk spreken dat ze in het OLVG geopereerd wordt, want volgens de Entree zijn ze daar gespecialiseerd in scoliose. Ze heeft al een kijkje mogen nemen op de kinderverpleegafdeling: mooie kamers hebben ze daar. En de gesprekken met de fysiotherapeut waren „juist altijd gezellig”.

Waar ze bij het OLVG ook erg goed in zijn, als ik de Entree mag geloven (en ik doe niets liever), dat is de moeder/kindvriendelijke keizersnede. Ze zijn er een nieuw Moeder/kindcentrum aan het bouwen, het Anna Paviljoen geheten, waar gewerkt wordt volgens de filosofie dat het beter is moeder en kind na de keizersnede bij elkaar te houden.

Al dat goede nieuws in de Entree - het houdt maar niet op. Zou het iets te maken hebben met de felle concurrentiestrijd tussen de ziekenhuizen? En hoe moeten we die strijd noemen: gezond of ongezond?

Wacht even, daar hebben we de rubriek ‘De behandeling’. Bij een 63-jarige meneer was een ernstige lekkage aan een hartklep geconstateerd, nadat hij de alternatieve Elfstedentocht op de Weisensee had geschaatst. (Ik vrees dat er bij mij na zo’n tocht wel meer lekkages zouden worden geconstateerd.) Als die meneer in een ander ziekenhuis was geopereerd, zou hij nu één groot lek zijn, begrijp ik uit de Entree. Hij was dan „bij het borstbeen doorgezaagd”. Ik zie het voor me en voel de verzengende pijn. Maar in dat lieve OLVG valt het allemaal reuze mee, want daar werkt hart/longchirurg Yilmaz en die kan volstaan met „een kijkoperatie met vier gaatjes”. „Dat is uniek”, legt hij uit, „niemand anders in Nederland kan dit.” Hij vertelt dat deze patiënt zo tevreden was dat hij na de operatie een brief aan de raad van bestuur schreef. Daarop besloot ik deze column te schrijven, vooral verrukt over het nieuws dat ook mijn borstbeen nooit doorgezaagd hoeft te worden.

FRITS ABRAHAMS

Fiets in therapie

Goed doel Fietsen van bekende Nederlanders worden in psychiatrische instellingen onder handen genomen.

Door Sabeth Snijders

De fiets van muzikant en schrijver Thé Lau „was bij opname zeer van slag. Hij zat totaal op slot, voelde zich vastgeroest.” Dat is te lezen op de website van het project Doorgetrapt. Om geld in te zamelen voor onderzoek naar psychoses en voor acties die de taboes rond geestelijke problemen doorbreken, werden fietsen van bekende Belgen en Nederlanders in psychiatrische instellingen ‘opgenomen’.

Ze werden er onderzocht door de patiënten en vervolgens door hen onder handen genomen, een idee van conceptueel kunstenaar Sven. Een deel van de fietsen wordt online verkocht, een deel geveild op 16 december.

De fietsen van mensen als Spinvis en Dimitri Verhulst kregen diagnoses als „van slag en steroidenafhankelijk”. De fiets van Thé Lau ziet er na zijn „behandeling op maat” inderdaad vrolijker uit met zijn staart van kleurige spatborden. De patiënt beseft - volgens de site - door therapie: „Ik ben eigenlijk een paradijsvogel.”

Het project is een samenwerking tussen de Belgische stichting Te Gek!?, die al jaren de negatieve beeldvorming rond geestelijke problemen aanpakt, en de organisatie ‘Op de pedalen’. Die laatste verwerft al fietsend fondsen voor onderzoek naar psychoses in onder meer Maastricht UMC+, vertelt coördinator Marc Hel-

Boven:
De tandem van schrijfster Kristien Hemmerrechts.
Onder:
De paradijsvogelfiets van Thé Lau

linckx. Te Gek!? organiseert mediagenieke acties omdat je volgens Hellinckx enkel de denkwijze van mensen kunt veranderen als je een groot publiek bereikt.

[+] Van 9 tot 15 dec. kunnen de fietsen worden bekeken in Museum M in Leuven (België). Inl: tegekopdedalen.eu

FOKKE & SUKKE
KUNNEN ER OOK NIKS AAN DOEN

www.foksuk.nl

IK@NRC.NL

X-stralen

Op school moet ik voor Nederlands een woordenboek maken. Het is de bedoeling dat je voor elke letter van het alfabet een woord vindt dat je niet kent. Van elk woord moet je de betekenis weergeven in eigen woorden en er een zin mee maken waaruit de betekenis blijkt.

Je moet daarnaast ook nog een leuke vormgeving bedenken voor je woordenboek. Dus ik heb al mijn moeilijke woorden gezocht in ikjes van de NRC. Ik mis er echter nog een paar: „Geteisem, logopedist, omzichtig, x-stralen, zwartvoetbunzing.”

Dank u wel.

Féline van der Voort Maarschalk (12)

DE SCHEIDS

Als iedereen mij maar aardig vindt

Door Menno Fernandes

Ik heb een probleem. Ik wil aardig gevonden worden. In het dagelijks leven kan ik er nog redelijk mee omgaan, maar op het voetbalveld - een vereenvoudigde versie van het dagelijks leven - heb ik er telkens weer last van.

Tijdens de wedstrijd van vandaag gaat het er vriendschappelijk aan toe. De jonge honden van Team 1 zijn beduidend beter dan de oude rotten van Team 2 en als het binnen een kwartier al 2-0 staat, lijken de aanstaande verliezers het krachtsver-

schil reeds volkomen te hebben geaccepteerd.

Na een uur voetballen - het staat inmiddels 4-0 - wipt de handige spits van Team 1 de bal over zijn directe tegenstander heen. De gedrongen verdediger laat het nu eens niet over zijn kant gaan, en om de dreigende aanval in de kiem te smoren steekt hij beide armen hoog de lucht in. Voetbal is geen volleybal: ik fluit voor opzettelijk hands.

„Ah nee joh”, zegt de spits, als hij mij voor de eerste maal deze wedstrijd naar mijn borstzak ziet grijpen. „Dat is niet nodig hoor, scheids. Het is

toch een leuk potje?”

Iedereen op en rond het veld lijkt het met die sympathieke opmerking eens te zijn, maar leuk potje of niet, ik blijf bij mijn gele kaart. Een stemmetje in m’n hoofd geeft de sportieve spits gelijk, maar mijn hand is al bij de kaart en dus kan ik voor mijn gevoel niet meer terug. En trouwens, het is toch ook gewoon geel? Ik moet niet zo aardig gevonden willen worden!

Een dikke twintig minuten later is het geen leuk potje meer. Op onverklaarbare wijze is Team 2 teruggekomen tot 4-3 en met nog een paar mi-

nuten op de klok ruikt men daar nu bloed. Met hernieuwde krachten jagen de mannen op de jongetjes, die desondanks hun bijna continue balbezit proberen voort te zetten.

„En nu vol erop!” schreeuwt de aanvoerder van Team 2. Hij klinkt als een generaal uit het Romeinse leger en zijn trouwe manschappen stuiven naar voren. Maar de knullen van Team 1 zijn nog steeds beter. Ze tikken de bal naar elkaar over om zo hun voorsprong vast te houden. Bam! De enige speler die al geel ontving, probeert op uiterst onhandige wijze de bal te veroveren. De spits

die mij eerder nog duidelijk probeerde te maken dat kaarten niet bij deze wedstrijd pasten, ligt nu kermend op de grond.

Het wordt een opstootje. De jongens zijn boos, vragen in woord en gebaar om een tweede gele en dus rode kaart, terwijl de mannen juist dat vragen om die kaart heel erg onsportief vinden. Ik sus de boel, roep de stevige dader bij me en vertel hem hoe oliedom het is dat hij - juist hij - zo’n overtreding maakt.

Niemand vraagt mij nu of ik de kaart op zak wil houden. Toch doe ik het. Ik heb echt een probleem.

cultuur

Vrijdag 6 december 2013

2013: Jaar van het sportboek

En verder

Michel van Egmond, Abdelkader Benali, Simon Schama, Douglas Coupland, en de Grote Inktslaaf Literatuurprijs

CULTUUR & MEDIA NIEUWS

C14 Musical Nederlandse 'War Horse' in première tijdens Holland Festival 2014 | **C15 Kunstroof** Gestolen kunst komt zelden terug | **C16 Boer zoekt vrouw** en de ideale liefdesbrief | **C17 Zap** Hoe deden de late night shows gisteravond Mandela?

Column
Arjen Fortuin

Het literaire vertrouwen staat deze maand op 79

Vergeet de jongeren, de ouderen zijn de schuld van alles! Zij maken dat de koude poolwinden door de Polare-zaken razen (had die hele keten gewoon De Slegtte genoemd, nu is het te laat). Zij hebben het boek in de bangedaan, de wortels van de boom van de literatuur doorgehakt en de culturele apocalyps over ons afgeroepen.

U heeft het na de bovenstaande alinea al geraden. Hysterisch cultuurpessimisme, anderen de schuld geven, dat kan maar één ding betekenen: de columnist heeft een rapport gelezen. Inderdaad, een *schokkend* rapport, mag ik wel zeggen: *Met het oog op de tijd. Een blik op de tijdsbesteding van Nederlanders* van het Sociaal Cultureel Planbureau. Die titel zegt twee keer hetzelfde, maar laten we niet zuur doen; een gegeven rapport moet je niet in de bek kijken. Snel doorbladeren naar de boekenafdeling. Die valt inmiddels onder 'mediatijdbudget'. Daar lezen we dat we niet meer lezen, dat wil zeggen dat vooral de vijftig-plussers stoppen met lezen. In vijfjaar tijd hebben die twee uur leestijd ingeleverd. Per week. Het bijzondere is dat deze prebejaarden juist méér tijd over hebben. Want we besteden ook twee uur minder aan het bijzonder tijdrovende 'face to face contact met derden (visite)', terwijl we zelfs iets hebben bezuinigd op 'face to face contact met huisgenoten (praten)'. Ideale leescondities dus: het bezoek is de deur uit gewerkt en de huisgenoten zwijgen. Maar de vijftig-plussers pakken toch geen boek. Wat doen ze dan? Iets met pillen? Dat moet de boekenwereld toch ook kunnen? Waar blijft de leeslustpil (unisex)?

Intussen blijft de Stichting CPNB steken in oude patronen. Men heeft voor de campagne 'één boek meer' gecijferd dat als alle boekenkopers één boek extra kopen, we weer op het niveau van 2008 zitten. Lezers moeten onder meer worden bereikt 'via Omroep Max en programma's als Life4U'. Mooi, maar we hebben veel méér statistiek nodig. Vandaar dat ik gisteren in een Polare stond te bibberen om van de klanten nu eens niet het consumentenvertrouwen te meten (dat is ook maar een enquête onder een handvol overijverige bonuskaarthouders), maar het *literaire vertrouwen*. Het idee is dat hoe meer vertrouwen er is in de boeken van de toekomst, hoe beter de verkoop is. Ik liet de deelnemers hun mening geven over stellingen die de literaire tijdgeest op zijn staart moeten trappen:

- 'De nieuwe Grunberg wordt beter dan de vorige.'
- 'Binnen vijf jaar hebben we een nieuwe Grote Drie.'
- 'De vergaderzaal van A. Alberts haalt De Wereld Draait Door als herontdekt meesterwerk.'
- 'Een Nederlandse Nobelprijs is een lucht-kasteel.'
- 'Korte verhalen zijn de nieuwe porno.'

Uit de antwoorden is met behulp van Maurice de Hond het literair vertrouwen van de Nederlanders gemeten. Voor december staat het op 79. Volgende maand (een nieuwe Treur, een nieuwe Murakami) volgt een tweede meting. En een maand later nog een cijfer, tot de leesweigerende vijftig-plussers er zo horendol van worden dat ze in hemelsnaam maar weer een boek uit de kast halen.

FOTO AFP / JEFF HAYNES

Sportverhalen

Na jaren van miskenning is Nederland dit jaar definitief een sportboekenland geworden. Twee reusachtige bloemlezingen maken de balans op en een reeks boksboeken belicht de harde klappen die het leven soms uitdeelt.

De hemel is een basketbalveld

Door Arjen Fortuin

Het was geen eerlijke wedstrijd dit jaar, de NS Publieksprijs. Amper was één van de zes genomineerde boeken op televisie aangeprezen of de servers van de Stichting CPNB sloegen op tilt. *Gijp* van Michel van Egmond won met meer stemmen dan de computers van de boekenwereld aankonden. We wisten het al uit de bestsellerlijsten: Nederland is een sportboekenland geworden.

Bij die vaststelling horen nuances. Allereerst dat een specifiek subgenre de cijfers omhoog jaagt: tweedangers-international-met-drank-drugs-en-vrouwendingen-bio (behalve *Gijp* de boeken over Andy van der Meyde en Fernando Ricksen), zoals die verschijnen bij Voetbal International.

De commerciële doorbraak volgt op een gestage volwassenwording van het Nederlandse sportverhaal, sinds de oprichting van voetbaltijdschrift *Hard gras* in 1994. Het ooit verguisde sportboek stroomt de winkels binnen: van obligate babbelteksten over een Tourwinnaar tot de sportieve cultuurgeschiedenissen van wielersocioloog Benjo Maso. En waar véél is, ontstaan bloemlezingen. Het kwalitatief betere deel van de Nederlandse sportschrijverij werd zes jaar geleden verzameld door journalist Arthur van den Boogaard in *Sport. De 141 beste Nederlandse en Vlaamse sportverhalen van 1945 tot nu*: duizend pagina's dik, compleet met een grote inleiding waarin Van den Boogaard - die sinds 1999 wekelijks een sportboek recenseert voor *Het Parool* - de stukken plaatste binnen de evolutie van het genre.

Hoe monumentaal het boek ook was, een doorslaand succes werd de turf niet. Anno 2013 maakt de hoogconjunctuur van het genre dat steeds méér uitgevers zich

roeren en zo liggen er ineens twee bloemlezingen. Naast een radicaal vernieuwde herdruk van *Sport* (de ondertitel rept nu van 142 verhalen) is er *De Nederlandse sportliteratuur in 80 en enige verhalen* van Frits Barend en Manon Colson.

Leuk - twee boeken! Wedstrijdje doen? Misschien maar liever niet, want de strijd zou al te ongelijk zijn. *Sport* heeft alle trekken van een levenswerk. Het boek was al goed, maar het is in de tweede uitgave verdiept en versterkt. Niet alleen zijn de zetfouten eruit gehaald en de omissies in de samenstelling verholpen (August Willemssen en Benjo Maso staan er nu wel in), Van den Boogaard heeft ook verhalen van vóór 1945 opgenomen en veertig, vaak wat minder sterke, verhalen weggelaten.

De bloemlezing van Barend en Colson, redacteuren van het sporttijdschrift *Hel-den*, is een problematisch geval. Het boek is als een tentoonstelling waarbij de kunstwerken lukraak aan de muur gespijkerd lijken en waarbij de spots in de eerste zaal per abuis op de brandblusser zijn gericht. Zonder metaforen: dit is broddelwerk. Barend en Colson beginnen met een inleiding, waarin ze gewag maken van thema's waarin de stukken zijn gegroepeerd, maar welke die thema's precies zijn moet je achtertrappen. De keuze van de thema's is betwistbaar; de onder de noemer 'voetbalvrouwen' gerangschikte stukken zien dat dat fenomeen niet het beste uit de sport-schrijver naar boven haalt (behalve als ze over Maja Suurbier gaan).

Huh?

Na de korte inleiding begint plompverloren het boek, met het verhaal 'Lijden in een oorlog zonder kogels' van Marcel Rözer. De eerste alinea is merkwaardig boekhoukundig-inleidend van toon, waarin bovendien plotsklaps de naam Marcel Rözer valt. Huh? Schrijft Rözer over zichzelf

in de derde persoon? Uit nadere inspectie blijkt dat die eerste alinea eigenlijk een redactionele inleiding is die bij andere artikelen (maar niet bij allemaal) cursief gezet aan de tekst vooraf gaat. Maar hier niet, waardoor je geen idee hebt wat je zit te lezen - kennelijk hebben de samenstellers bij het nakijken van de proeven pagina 13 niet gehaald. Verderop (tussen de zetfouten) gebeuren er meer vreemde dingen met de inleidende teksten, die toch al niet al te best zijn.

Verwijten

Die slordigheid is jammer. Bijvoorbeeld voor Marcel Rözer, want zijn openingsstuk mag er wezen. Het is een portret van volleyballer Guido Görtzen, waarin duidelijk wordt hoeveel haat en nijd er heerste in het 'gouden' Nederlandse volleybalteam van de Olympische Spelen van Atlanta. De 'lange mannen' stonden in een slangenkuil, zo blijkt. Met mooie observaties als het antwoord op de vraag waarom volleyballers elkaar zo vaak aanraken. '„Omdat het altijd beter kan”, antwoordt hij dan. Het lijken bemoedigende klopjes, maar het zijn aansporingen, verwijten.'

En ook verderop staat er veel moois in de bundel, bijvoorbeeld in de sectie 'Sport '40-'45' met een mooi stuk van Frits Barend zelf (en Henk van Dorp) over de baanwielrenner Cor Wals, die in de oorlog met een SS-embleem op zijn shirt reed: 'Tijdens de race vloog de ketting van mijn fiets. Onder luid geklap stond ik beneden in de baan. Op zulke momenten ben ik niet meer kapot te krijgen. Toen wist ik zeker dat ik zou winnen.' Na de bevrijding werd hij veroordeeld tot vijftien jaar gevangenisstraf (en in 1952 vervroegd vrijgelaten).

In dezelfde sectie staat een ontluisterend krantenstuk uit het weekblad *Sport* waarin een anonieme auteur op 24 juli 1944 blij constateerde: 'Ook zijn wij erin

Arthur van den Boogaard (red.): Sport. De 142 beste Nederlandse en Vlaamse sportverhalen van 1880 tot nu. Nieuw Amsterdam, 1038 blz. € 39,95

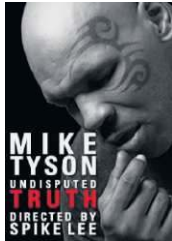
Frits Barend & Manon Colson (red.): De Nederlandse sportliteratuur in 80 en enige verhalen. Prometheus, 1088 blz. € 19,95

Dik Tevreden. Dik Bruynesteyn. 65 jaar sporttekeningen. Diepenmaat, 194 blz. € 19,95

Wouter Woussen: Junior. De broer die bokser werd. De Bezige Bij, 224 blz. € 20,-

Mike Tyson: Undisputed Truth. Harper Collins, 568 blz. € 25,-

Met de klok mee: Abe Lenstra, Reinier Paping en Wim van Est

UIT: DIK BRUYNESTEYN. Dik tevreden. 65 jaar sporttekeningen

geslaagd de politiek buiten onze sport te houden en zullen er in de toekomst ook nog angstvallig voor waken een vrije sportbeoefening te behouden.' Interessant is ook 'Moet onze sportwereld Duitschland boycotten', een tekst waarin wordt gedebatteerd over hoe de sportwereld na 30 januari 1933 met Hitler-Duitsland moet omgaan. Auteur: Nico Scheepmaker (1930-1990). Scheepmaker is de grootste der Nederlandse sportschrijvers en had stellig *a touch of genius*, maar zou hij op zijn tweëneenhalfde over Hitler hebben gepubliceerd? Het stuk komt uit *Het krankzinnige kwartiertje*, een bloemlezing die Scheepmaker in 1978 niet *schreef*, maar *samenstelde*. Dat laatste lees je niet bij Ba-

De beste stukken onthullen toch nog een nieuw, verborgen verhaal

rend en Colson - en al helemaal niet waar het stuk oorspronkelijk vandaan komt.

Genoeg gemokt, want er staat veel moois in het boek. Neem Marjolein Hurkmans' portret van anorexiapatiënte Leontien van Moorsel ('Sperziebonen met zoetstof'), Bettine Vriesekoops angstaanjagende verblijf in China als jonge pingpongster (ook in *Sport* opgenomen) en een prachtig geschreven reportage van Mensje van Keulen over Rudi Koopmans' gevecht om de Europese bokstitel, waarin fascinatie en boksweezezin van de auteur een geweldig resultaat opleveren.

Het is het soort parels waar de bloemlezing van Van den Boogaard vol mee staat. Zijn boek heeft bovendien aan evenwicht

gewonnen door de mooie historische stukken die hij heeft opgespoord, beginnend met een cricketverslag uit 1893. Maar ook ervaringen van een Elfstedentochtrijder uit 1909 en een artikel van Couperus over de grote bokser Carpentier.

Uit de overvloed van prachtstukken (Joris van den Bergh, Ben de Graaf, Jan Mulder in zijn topjaren, Auke Kok, Simon Kuiper, Hugo Borst, Johan Faber - alle grote namen staan erin) rijst langzaam het beeld op van het ideale sportstuk. Van den Boogaard gebruikte er al eerder de term 'De Blik' voor. Die uitdrukking past ook op het schitterende overzichtswerk van sportcartoonist Dik Bruynesteyn, dat zich heel goed leent voor simultaanbladeren met de sportverhalen.

Junior bokst een familiehuis bij elkaar

Hij is pas 25 jaar, beoefent een sport waarvoor betrekkelijk weinig aandacht is en won nog geen internationale titel. Toch is Jean-Pierre 'Junior' Bauwens al gevolgd voor een documentaire en twee boeken. Het lijkt wat veel voor een Vlaanderse bekende verhaal van de bleke lichtgewicht uit een Gentse volkswijk moet te aantrekkelijk zijn geweest om te laten liggen.

Bauwens heeft van jongs af aan één doel: met de Europese titel een huis bij elkaar boksen voor zijn broers en zusjes. Vier van de zes zijn zo zwaar autistisch, dat ze vermoedelijk nooit voor zichzelf kunnen zorgen. Hun boksen-de broer heeft het talent en de wil voor het hoogste podium, maar geld heeft hij nog niet opzij gezet in augustus 2011. Dan schiet Bauwens' broertje

zonder het te beseffen zijn vader dood met diens eigen wapen.

De dag dat Jean-Pierre Bauwens senior overlijdt, heeft journalist Wouter Woussen (1978) van *De Standaard* voor het eerst contact met de bokser. Hij heeft enkele wedstrijden gezien en bedingt op de redactie dat hij het verhaal over de familie mag schrijven. Dat is het begin van een steeds intensiever contact tussen bokser en journalist, die met het idee komt voor een boek.

Woussen is nu bevriend met Bauwens, maar wie dat niet weet, zal het in het boek niet echt merken. Het verhaal is dat van Junior, de auteur blijft op afstand, ook al is hij bijvoorbeeld chauffeur van de bokser voor een wedstrijd in Hamburg. Wel leiden de uitschreven, ongecompliceerde monologen van Bauwens tot een wat eenzijdig

beeld. Of het moeten de wijsheden zijn van zijn Georgische trainer Giorgi Shakhshvarian, die Tolstoj leest.

Junior is verdeeld in drie delen, waarvan de eerste twee 'Ongeslagen' en 'Nooit meer ongeslagen' heten. Het tweede beschrijft het eerste Europese titelgevecht van Bauwens - dat hij dus verliest. Woussen beschrijft het even uitvoerig als beeldend. Hij heeft ter inspiratie *The Fight* bestudeerd, het boek van Norman Mailer over het legendarische wereldtitelgevecht tussen Muhammad Ali en George Foreman van 1974 in het toenmalige Zaïre.

Het titelgevecht van april tussen Bauwens en Ruben Nieto - beslist op punten - heeft een staartje. De Spanjaard blijkt voor de partij zeven kilo te zwaar te zijn geweest. Het kamp-Junior vermoedt doping, maar Woussen

gaat niet op zoek naar de waarheid. Jammer, want jurist Walter van Steenbrugge, die Bauwens begeleidt na de dood van diens vader, deed vorige maand nog stevige uitspraken over Nieto.

Het derde deel - van slechts enkele bladzijden - heet 'Hammertime' en loopt eigenlijk tot de dag van vandaag. Het beschrijft hoe Bauwens opnieuw begint met winnen. Mogelijk kan hij komend voorjaar opnieuw voor de Europese titel boksen. Hij heeft goede hoop op de steun van enkele sponsors, zodat dat huis voor zijn moeder, broers en zusjes ook dichterbij komt. Het zou voldoende voeding zijn voor een nieuw boek.

Michiel Dekker

FOTO DAVID STOCKMAN/AFP/BEGLA

Top10

GEBASEERD OP DE VERKOOPCIJFERS VAN AFGELOPEN WEEK VAN BOEKHANDELS ATHENAEUM, SCHIMMELPENNINK (AMSTERDAM), DE GROENE WATERMAN (ANTWERPEN), PAAGMAN (DEN HAAG), VERKAAIK (GOUDA),

1 **John Williams: Butcher's Crossing**
Lebowski, 334 blz. €19,95 (3)

2 **Dave Eggers: De cirkel**
Lebowski, 448 blz. €22,50 (8)

3 **Willem Otterspeer: De misluktings-kunstenaar**
De Bezige Bij, 864 blz. €39,90 (-)

4 **De Bosatlas. Nederland van Boven**
Noordhoff/ VPRO, 252 blz. €29,95 (10)

'Bij Aad de Mos schijnt altijd de zon'

Interview
Michel van Egmond
Zijn boek over oud-voetballer René van der Gijp werd een bestseller. Een gesprek met de auteur over bokscers, over Leo Beenhakker, boekenplannen en over de levenskunst van Aad de Mos

FOTO ROBIN UTRECHT

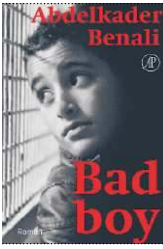
Benali's Badr Hari is een dartelende ballerina

Door **Sebastiaan Kort**

Vorige maand had Abdelkader Benali een tafelplekje bij Pauw & Witteman. Hij mocht aanschuiven als 'iemand die iets met Badr Hari doet' en zijn licht laten schijnen over de kickbokser. Dat 'iets' is niet flauw bedoeld. Benali heeft zich voor zijn roman *Bad Boy* weliswaar laten inspireren door de van mishandeling beschuldigde kickbokser, maar hij is, in elk geval in feitelijke zin, geen Badr-autoriteit en wekt ook niet de indruk dat hij die heeft willen worden. Meer dan een boek over Badr Hari is *Bad boy* een boek van Abdelkader Benali. Natuurlijk zijn er overeenkomsten tussen het leven van Hari en dat van Amir Salim, het hoofdpersonage. De grote plotlijn (Amsterdamse Marokkaan groeit uit tot topkickbokser maar valt in ongenade na de mishandeling van een zakenman op een hoesfeest) vertoont zelfs grote gelijkenissen met Hari's eigen plotlijn. En ook in kleinere elementen is de verdubbeling te vinden. Vrijen doet Salim met Chanel, een mondaine vrouw 'die wel wat van Estelle Cruijff wegheeft'. Een groot deel van het boek speelt zich af in Marokko (en je zou kunnen zeggen dat Benali's verbeelding het vanaf daar overneemt), waar Salim naartoe vlucht na zijn vechtpartij. Marokko is niet alleen een vluchtplek, Salim moet er ook een groep verdwaalde westerse toeristen terug naar de bewoonde wereld leiden. Deze wat geforceerde greep past Benali niet alleen toe om Salim in aanraking te laten komen met diens 'wortels'. Salim heeft zich altijd al een buitenstaander in zijn eigen Nederland gevoeld. Van onverbloemde discriminatie is geen sprake, maar zijn nieuwe rol als reis Leider zorgt er wel degelijk voor dat de Hol-

lander nu eens naar hem moet luisteren, en niet andersom. De ironie wil uiteraard dat ook Salim de weg niet kent in Marokko... omdat hij een Nederlander is. Of in elk geval: 'Het Marokko dat werd ingevuld door backpackers, sandaldragers en bergwandelaars kende hij niet.' Het is één van middelen die Benali gebruikt om Salim te beschrijven als iemand in wie een bepaalde vorm van sociale schizofrenie besloten ligt. Een dramatisch gegeven dat al in de eerste zin van het boek valt te bespeuren: 'Amir Salim werd drie keer geboren.' Te weten als kind van, als vechter, en als reis Leider. Salims *fatal flaw* is zijn trots. Het zorgt ervoor dat hij hard traint en de beste in zijn sport wordt, maar het staat z'n gedrag buiten de ring in de weg. Helaas is dit op zichzelf interessante gegeven in een bar slecht geschreven boek terecht gekomen. Je hoeft een schrijver niet iedere uitglieder voor de voeten te werpen, maar in het geval van *Bad boy* is het, vooral in de tweede helft, moeilijk pagina's te ontdekken die vloeidend lezen. Zo zijn er de bakens

die 'gekeerd' moeten worden, is er iemand die 'meegevoel heeft voor Amir' en 'hangen er vrouwen' aan Amirs 'lip' (au). Daarnaast zijn er volop zinnen te vinden waarvan je denkt: tja, heel mis-schien wordt er iets mee uitgedrukt dat mogelijk is, maar raak of fraai is anders. Amir op een moment van zelfdiagnose: 'Ik ben een ballerina, je weet wel, zo'n meisje dat in zo'n wespenpakje op en neer dartelt, die met de kracht van een tientonner uithaalt.' Personages kunnen domme dingen zeggen om ze zo een bepaald profiel te geven, maar in *Bad boy* bezondigt iedereen zich er aan, de verteller inclusief.

Abdelkader Benali: Bad boy. De Arbeiderspers 252 blz. €18,95

5 **Frank Westerman: Stikvallei**
De Bezige Bij, 320 blz. €19,90 (1)

6 **Martin Bossenbroek: De boerenoorlog**
Athenaeum-Polak & Van Gennep, 614 blz. €24,95 (4)

7 **Donna Tartt: Het puttertje**
De Bezige Bij, 925 blz. €24,90 (7)

8 **Dik van der Meulen, Jeroen van Zanten, Jeroen Koch: De set Koningsbiografieën**
Boom, 2000 blz. €99,90 (-)

9 **Joke van Leeuwen: Feest van het begin**
Querido, 208 blz. €18,90 (2)

10 **Simon Carmiggelt: Gedrukt**
Van Oorschot, 303 blz. €24,90 (5)

GODERT WALTER (GRONINGEN), H. DE VRIES (HAARLEM), DE TRIBUNE (MAASTRICHT), DE DRVKKERY (MIDDELBURG), ROELANTS (NIJMEGEN), VAN KEMENADE & HOLLAERS (BREDA) EN VAN GENNEP (ROTTERDAM)

Door **Toef Jaeger**

‘Sportboeken werden tot voor kort met de-dain bekeken. Pas sinds *Hard Gras* wordt schrijven over voetbal serieus genomen.’ Over gebrek aan erkenning heeft Michel van Egmond (1968) niet te klagen. Van *Gijp*, over oud-voetballer en tv-persoonlijkheid René van der Gijp, zijn inmiddels meer dan 300.000 exemplaren verkocht, en het won de NS publieksprijs. We spreken elkaar in café Dudok in Rotterdam, de woonplaats van Van Egmond.

Bent u Feyenoorder?

„Niet van oorsprong, maar ik heb zo lang met Feyenoord meegelopen dat je vanzelf van zo'n club gaat houden. Het is de enige club met gevoel voor nostalgie – en het is de meest Zuid-Amerikaanse club van Nederland. Alle emoties zijn er heftiger. Het gaat me in mijn verhalen over Feyenoord vooral om de supporters – er zijn er die hun as willen laten verstrooien op de middenstip van het Feyenoord-stadion, en ze krijgen bij Feyenoord geboortekaartjes van mensen die hun zoon naar het eerste hebben genoemd, zo'n kind heeft dan gewoon elf voornamen.”

Er wordt over boksen en wielrennen vaker literair geschreven dan over voetbal. Heeft u daar een verklaring voor?
„Ik vermoed omdat die niet geïndoc-trineerd zijn door mediatrainers. Een voetballer leert vanaf het begin dat journalisten de vijand zijn. Dus zeg-gen ze niks. Ze snappen niet dat je me-

dia ook kan gebruiken. Wielrenners wel, die trekken hun shirt recht als ze over de finish gaan opdat de sponsor-naam goed te zien is, voetballers trekken het uit na de wedstrijd of erger nog: ze doen het shirt van de tegen-stander aan. Wat ook een voordeel is, vooral bij bokscers: ze leveren mooie verhalen op. De meeste beginnende in de goot, beleven wat hoogtepunten en eindigen weer in de goot.”

De tragiek is dus belangrijker dan het succes?

„Iemand als Dennis Bergkamp was briljant als voetballer, maar hij is te saai om over te schrijven. Hetzelfde geldt voor Frank de Boer, die heeft misschien nog in zijn achterhoofd dat hij iets wil bij Barcelona of zo. En dan gaat hij natuurlijk niet echt zeggen dat hij de voorzitter van die club een eikel vindt. Succes is een saai verhaal, zei Martin Bril al.”

Maar René van der Gijp is bij u ook een saai man.

„Ja, zijn leven is ultra-saai, hij houdt elke verandering tegen, hij heeft zijn leven teruggebracht tot niets. Maar hij is wel uniek in zijn uitspraken. Boven-dien wist ik dat er achter dat enorm vrolijke van hem een andere kant zit. De voetbalwereld bestaat voor negen-tig procent uit mensen die hetzelfde zeggen of doen; hetzelfde kapsel heb-ben. René niet. Zoals hij zich in zijn boek bloot geeft is echt bijzonder. Hij gaf me alle ruimte om hem te volgen en over hem te schrijven. Dat was niet eens prettig, ik vond het een enorme verantwoordelijkheid. En in die tijd zakte hij in een depressie, maar ook daarover mocht ik gewoon schrijven. Later hoor je dan van voetballers en

●●
Dennis Bergkamp was briljant als voetballer, maar is te saai om over te schrijven. Hetzelfde geldt voor Frank de Boer

anderen in die wereld dat zij ook last van depressies hebben of hebben ge-had, maar ze praten er niet over, dat doe je gewoon niet.

„Om een goed verhaal te vertellen hoeft het niet extreem te zijn. Zo ex-treem als bijvoorbeeld het verhaal van Andy van der Meyde in *Geen genade* is geen voorwaarde. Al is zijn verhaal over de weelde die hij niet aankon, de vrouwen die hij bedroog en de lama in zijn garage, interessant en veelzeg-gend. Ook zijn openheid is uniek, en geeft een mooi beeld van onze om-gang met voetballers. We behandelen ze als celebrities, daar worden ze ook naar betaald en dan moet je niet raar opkijken als die jongens – die opeens zo behandeld worden – heel raar gaan doen. Ik vind trouwens niet dat alle boeken van *Voetbal International* moeten gaan over mensen die ontspo-ren, dan krijgt het fonds een imago waar je niet op zit te wachten.”

Er was sprake van een Gijp 2

„Nee, dat komt er niet. Commercieel gezien zou het een goed idee zijn, maar inhoudelijk niet.”

Misschien is Aad de Mos een idee? Op basis van uw verhaal over hem in 'Het pak van Louis van Gaal' zijn er overeenkomsten tussen deze twee eenzame mannen.

„Volgens mij niet. In de wereld van Aad de Mos schijnt altijd de zon. Hij is iemand waar je vrolijk van wordt. Hij twittert iedere morgen: 'goeie mor-gen, het wordt weer een mooie dag vandaag. Straks lekker pompoen-pittenbroodje halen', of zoiets. Ik kreeg van zijn tweets elke morgen een goed humeur. Dus besloot ik een dag met hem op te trekken terwijl hij ging

hardlopen, zijn vuilnis buiten zette, naar de bakker ging voor zijn pom-poenbroodje of naar de fysiothera-peut. Aad de Mos geniet van de kleine, gewone dingen in het leven. Hij heeft het dik voor elkaar en is blij wanneer hij een buizerd heeft gezien of in zijn tuintje bezig is geweest. Ik heb die dag vooral met hem in de auto gezeten, dat is een natuurlijke omgeving voor een gesprek. Dat werkt voor mij veel beter dan alles opslaan met een recor-d of pen en papier. Ik stel dan geen semikritische vragen en krijg geen ge-forceerde antwoorden. Wanneer je meeloopt (of rijdt) heb je een onge-dwongen gesprek. Ik vind het min-stens zo interessant om te zien wat mensen *doen* in plaats van wat ze zeg-gen. Bij Aad de Mos kon je aan alles zien dat hij een gelukkig mens is. Leo Beenhakker is andere koek, die lijdt er echt onder dat hij geen club heeft – hij ziet er slecht uit en heeft geen leven meer nu dat niet in het teken staat van dat spelletje. Maar of hij geschikt zou zijn voor een portret: ik denk niet dat hij er op zit te wachten dat iemand zijn neergang op papier zet.

„In mijn verhalen heb ik het vooral over de randen van die sportwereld, daar vind je de interessante dingen, zoals het uitje dat op de wang van Jan Mulder blijft plakken tijdens de pre-sentatie van zijn boek. Of de Chinese journalist die één vraag mag stellen aan Ronaldo en dan zijn tolk laat vra-gen 'Hoe denkt u over China?' Waarop Ronaldo, verveld achterleunend, zegt: 'Ben ik nooit geweest'. Iedereen ziet het, iedereen hoort het, maar nie-mand schrijft het op.”

Michel van Egmond: Gijp. Voetbal International, 323 blz. €19,95

Advertentie

nrclux

Gloria

Gloria bevat de meest schitterende muziek waarmee u uw kerstfeest op glorieuze wijze opulstert.

7 cd's voor **24⁹⁵**

EXCLUSIEF BIJ NRC

Gratis bij uw bestelling

DE 100 LEUKSTE MUZIEK

Sunday Morning Classics

Voor de opvolger van *Sunday Morning Soundtracks* - Jazz en - *World Fusion* selecteerde NRC Handelsblad de ultieme, klassieke zondagochtendklanken.

10 albums **29⁹⁵**

EXCLUSIEF BIJ NRC

Bach Masterworks

De beste Bach-opnames op de labels Deutsche Grammophon en Archiv zijn verzameld in deze indrukwekkende Bach-kubus.

50 albums van 125,- voor **99,-**

Bestel op nrclux.nl/muziek

Nachoem M. Wijnberg

Meer dan driehonderd pagina's met gebeurtenissen en kleine gestes in een moppige omgeving - de nieuwe bundel van Nachoem Wijnberg lijkt zelf een grap te zijn. Intussen is hij communicatiever dan ooit.

Je vrouw is naakt naar de tram gelopen

Door Yra van Dijk

Zou het één grote grap zijn, de nieuwste bundel van Nachoem Wijnberg? Waarom zou een nogal onnavolgbare, moeilijke dichter die al twaalf bundels op zijn naam heeft staan anders ineens een vorm van slapstick proberen te schrijven? Helemaal zeker weet je het nooit, maar het lijkt Wijnberg ernst te zijn met zijn nieuwste bundel *Nog een grap*. De gedichten beginnen met moppige personages als 'Een gast in een hotel', 'Een kapitein of een kolonel' of 'een man en een vrouw'. Die zijn dan te vinden op straat of in een café, typische ontmoetingsplekken voor de humor. Maar water er dan gebeurt is niet direct geestig te noemen: een man die pen en papier vraagt 'tekende een landkaart/ die je nog hebt'. Of, in een ander gedicht: 'Je vrouw is naakt naar de tram gelopen/ en ingestapt'. Hoewel de dichter in het VPRO-radioprogramma *De Avonden* vertelde dat hij zou willen dat zijn lezers steeds in lachen uitbarsten bij het lezen, is dat de vraag. Daarvoor lijken de grappen in *Nog een grap* misschien tocht te veel op gedichten. Ze zijn in de eerste plaats overrompend in hun hoeveelheid: meer dan driehonderd pagina's vulde Wijnberg met kleine gebeurtenissen of gestes, variërend van een recept voor stoofpeertjes tot een filmscène. Omdat de anekdotes ontiaan zijn van een pointe werken ze vaak vervreemdend, ook

Nachoem Wijnberg, 2009

door hun wonderlijke, lange titels zoals 'Ik mag dat, want vissen is mijn werk en jullie mogen vandaag met mij meedoen'. De manier waarop 'je' voortdurend wordt aangesproken draagt nog bij aan het gevoel van vervreemding dat de lezer bekruip: 'Kom helpen opruimen en meenemen wat je wilt, het is ook een beetje van jou, zoals: je bent ook een beetje jarig'. De lezer betreft dat geijj immers al snel op zichzelf: 'en God weet dat God je nooit/ drummer in zijn band zou maken'

of 'Vertel je droom/ aan wie je gezegd had/ dat je hem alles/ kon vertellen./ behalve dromen'. Zo vertrekken de gedichten vaak vanuit het schijnbaar herkenbare, om dan te ontporen en onverwacht en ongerijmd te eindigen. Toch is het er Wijnberg niet om te doen het de lezer moeilijk te maken. In tegendeel, hij is communicatiever dan ooit. Het taalgebruik is zo helder dat ook een achtjarige die de gedichten voorgelegd kreeg, er lol in had en de aantrekkingskracht voelde van de net-niet-begrijpelijkheid van een versje als 'Aan tafel': 'Als je vraagt/ magik daar gaan zitten/ is dat weer/ een van die stoelen/ die leeg worden gelaten// Zoals wanneer je iedereen/ je goede nieuws verteld hebt.' 'Vragen', 'vertellen': deze gedichten zijn niet alleen communicatief, ze gaan ook over communicatie. Bij Wijnberg komen altijd al veel mensen voor die praten, vragen, luisteren, lachen, dingen bespreken. Daarin doet zijn werk denken aan het meesterlijke oeuvre van Hans Faverey (1933-1990), die naast zijn dichterschap aan de universiteit werkte als psycholoog. Misschien is het niet toevallig dat Wijnberg ook onderzoeker is: hij is hoogleraar Economie aan de Universiteit van Amsterdam, met een voorkeur voor publicaties over strategie en marketing in de kunsten, van film tot rock 'n' roll. Zowel Faverey als Wijnberg gebruiken hun poëzie feitelijk ook om vragen naar menselijk gedrag te beantwoorden, maar dan op dichterlijke wijze: het is onderzoek naar

hoe mensen met elkaar omgaan, met elkaar praten. De omslachtigheid, absurditeit en hopeloosheid daarvan kan een knap ontroerende uitwerking hebben, zoals Wijnberg zich terdege beseft.

Vroeger schaamde je je om te laten zien dat je wilde ontroeren. Nu kun je dat waarmee je wilde ontroeren, weglaten, en die plaats leeg laten, en half hopen dat niemand het ziet.

 Ook een grap vertellen is een manier van contact maken, van een gesprek openen, en proberen een effect bij die ander teweeg te brengen. Misschien moeten we deze gedichtjes begrijpen als proefopstellingen: een man, een vrouw, een koe, een vis, en dan maar zien wat er gebeurt. Zo onderzoekt Wijnberg vooral de condities waarin een grap zou kunnen ontstaan: 'het is geen grap/ maar de belofte van een grap'. Dat is eigenlijk nog een stuk leuker dan de grap zelf.

Nachoem M. Wijnberg: *Nog een grap*. Atlas Contact, 310 blz. € 24,95 ●●●●● Na twaalf als moeilijk beschouwde bundels komt Nachoem M. Wijnberg (1961) met een bundel mop-achtige gedichten. *Nog een grap* is een onderzoekende bundel met de lol van de net-niet begripelijkheid.

Advertentie

nrcreizen

Boek op nrcreizen.nl

Sicilië - prachtige combinatie van natuur, cultuur en historie

Samen met prof. dr. Fik Meijer en drs. Frederike Upmeyer reist u van Palermo naar Syracuse en wordt u ondergedompeld in het levendige Sicilië.

Sicilië is rijk aan bezienswaardigheden en landschappelijk schoon en heeft een veelbewogen geschiedenis. Op Sicilië vindt men sporen van ongelofelijk veel culturen naast en door elkaar heen. De Grieken bouwden hier theaters en tempels waarvan er vele in betere staat verkeren dan die in Griekenland zelf. Ook zijn er indrukwekkende overblijfselen van de Punische en Romeinse beschaving bewaard gebleven. De Noormannen bereikten in hun paleizen en kerken een unieke synthese van Normandische, Arabische en Byzantijnse stijlelementen. Na de grote aardbeving van 1693 verrezen vele paleizen en kerken in een typisch Siciliaanse barokstijl.

Onder de bezielende leiding van twee specialisten die het eiland bijzonder goed kennen, mede door talloze reizen, maakt u intensief kennis met een aantal van de mooiste steden, musea, kerken en monumenten.

Prof. dr. Fik Meijer heeft zich de laatste tien jaar toegelegd op het schrijven voor een groter publiek. Hij zal tijdens wandelingen en bezoeken talloze verhalen over het verleden vertellen, op kenmerkende enthousiaste wijze. Geschiedenis wordt tot leven gebracht ...van Grieken tot Romeinen tot Carthagers.

Drs. Frederike Upmeyer brengt als veelgeprezen kunst-historica architectuur, mozaïekkunst, schilderkunst en beeldhouwkunst onder de aandacht in door haar zeer geliefde steden als Palermo, Syracuse en Noto.

Praktische informatie
Reisdatum: 20 t/m 27 maart en 20 t/m 27 september 2014
Reissom 20 maart: € 1.685,- p.p. op basis van twee personen
Reissom 20 september: € 1.785,- p.p. op basis van twee personen

Voorafgaand aan de academie organiseren wij een inleidende studieochtend in Amsterdam.

Voor een uitgebreid programma en boekingen: nrcreizen.nl of mail nrc@ivie.nl of bel 020-7517966.

nrcreizen.nl

Literatuur

Grote Inktslaaf Literatuurprijs

Zondag wordt op de Beurs voor Kleine Uitgevers een nieuwe prijs uitgereikt: een bekroning voor boeken die ten onrechte geen aandacht kregen. Of was het zwijgen terecht?

Door Sebastiaan Kort

Gerrit Komrij zei ooit dat als je als Nederlandse schrijver nooit een prijs wint, je echt niets kunt. En inderdaad, wie er oog voor heeft, zal constateren dat er om de haverklap ergens in het land een literaire prijs wordt uitgereikt. Zinnen, debuten, debuten van vrouwen, de beste tweede dichtbundel: overal is inmiddels een prijs voor. Sinds een jaar is er, o ironie, zelfs een Gerrit Komrij-prijs. En toch zien we nog steeds van allerlei moois over het hoofd, vindt schrijver en uitgever Guus Bauer. Op zijn initiatief wordt zondag op de Beurs van Kleine Uitgevers (8/12), in Paradiso in Amsterdam, voor het eerst de Grote Inktslaaf Literatuurprijs uitgereikt. Bauer zag als recensent voor onder meer website *Tzum* veel mooie Nederlandstalige boeken langskomen die de kritiek links liet liggen. Bauer initieerde de prijs uit onvrede: 'De onvrede die een inktslaaf heeft'. De onvrede van een recensent die zijn enthousiasme niet gedeeld ziet door collega's, dus. Bauer zei ook dat het een prijs is die uitsluitend op inhoud is gebaseerd. De jury heeft het zich daarmee niet makkelijk gemaakt, omdat die in een boomgaard rondloopt waar zowel appels als peren groeien. Er zijn de literaire novelle van Owen Donkers (*Ijsbrood*), de twee literaire romans van Victor Meijer (*Snoepreis*) en Peter Drehmans (*De man die brak*), de op muziek en literatuur gebaseerde memoires van Bart Stouten (*Kersen eten om middernacht*) en een bundel met kort proza van Lammert Voos (*De terugkeer van het haringorakel*). Een allegaartje aan genres dus, maar Bauer heeft zeker gelijk door te stellen dat er kwaliteit tussen zit. Donkers' *Ijsbrood* bijvoorbeeld is een wat voorzichtige, maar innemende vertelling over een intelligente jongen wiens rust wordt verstoord wanneer zijn ouders in een scheiding belanden. In de wekelijkse waterval van nieuwe boeken zal het niet meteen opvallen, maar het is een zorgvuldig geschreven klein drama dat qua toon verwant is aan de, al wel door critici omarmde, boeken van Robbert Welagen. De jongen denkt 'logisch', zoals zijn liefde voor dammen al laat zien, en kan de hysterische erupties van volwassenen moeilijk plaatsen. Er is de dreiging van vaderlijk geweld, en van een overijverige

moeder die meereist naar een damwedstrijd. 'Het leek wel of de moeder van Coen met een SRV-wagen naar Harderwijk was gekomen. Ze bleef maar proviand uitlelen. Krentenbollen, pakjes chocomel, fruittella's.'

Snoepreis
In Victor Meijers *Snoepreis* valt een soortgelijke thematiek te ontwaren als in Donkers' boek. De tienjarige Boris wordt door zijn moeder zonder overleg mee naar Spanje genomen, en de vader blijft in verwijfeling achter. Heb nou maar geen medelijden met die man, zo vertelt de moeder op hun vlucht, want hij deugde niet. Kleine aanwijzingen maken daarna duidelijk dat het misschien wel eerder andersom in elkaar steekt: niet de vader heeft een schroef los, maar de moeder.

Het knappe van *Snoepreis* is dat het goed laat zien hoe snel de onthechting van een kind plaatsheeft. De onthechting ten opzichte van de vader uiteraard, maar ook ziek en literatuur gebaseerde memoires van Bart Stouten (*Kersen eten om middernacht*) en een bundel met kort proza van Lammert Voos (*De terugkeer van het haringorakel*). Een allegaartje aan genres dus, maar Bauer heeft zeker gelijk door te stellen dat er kwaliteit tussen zit. Donkers' *Ijsbrood* bijvoorbeeld is een wat voorzichtige, maar innemende vertelling over een intelligente jongen wiens rust wordt verstoord wanneer zijn ouders in een scheiding belanden. In de wekelijkse waterval van nieuwe boeken zal het niet meteen opvallen, maar het is een zorgvuldig geschreven klein drama dat qua toon verwant is aan de, al wel door critici omarmde, boeken van Robbert Welagen. De jongen denkt 'logisch', zoals zijn liefde voor dammen al laat zien, en kan de hysterische erupties van volwassenen moeilijk plaatsen. Er is de dreiging van vaderlijk geweld, en van een overijverige

Victor Meijer: *Snoepreis*. Meulenhoff, 237 blz. € 17,95 ●●●●●

Bart Stouten: *Kersen eten om middernacht*. Muzikale herinneringen. De Bezige Bij Antwerpen, 299 blz. € 19,95 ●●●●●

Owen Donkers: *Ijsbrood*. Thomas Rap, 108 blz. € 16,90 ●●●●●

Lammert Voos: *De terugkeer van het haringorakel*. Live, 156 blz. € 15,- ●●●●●

Peter Drehmans: *De man die brak*. Marmar, 202 blz. € 16,95 ●●●●●

schrijvers de laatste tijd snoep of zoetigheid inzetten om de zwakte van hun personages te illustreren - in *Dorst* van Esther Gerritsen, in *Stern* van Thomas Heerma van Voss, in *Big Brother* van Lionel Shriver en nu dus in Meijers *Snoepreis*.

Haringorakel
De eigenzinnigheid van *De terugkeer van het haringorakel* gaat verder dan de kافت waarin het gehuld is. De mij onbekende uitgeverij Liverse stak zijn nek uit door teksten van de voor mij al even onbekende Lammert Voos te bundelen. In Voos zit een rouwdouwer én een fijnproever, wat ervoor zorgt dat er dan weer eens iets over zijn liefde voor Isaak Babel te lezen valt, en dan weer over zijn nauwelijks te onderdrukken aandrang iemand een dreun te verkopen. Met gevaar voor eigen leven moet gezegd zijn dat Voos ook op papier geen tikken uideelt.

Nederlanders zullen *Kersen eten om middernacht* anders lezen dan Belgen. Dat komt doordat de auteur ervan, Bart Stouten, 'de meest welluidende radiostem van Vlaanderen is'. Stouten (1956) blikt terug op zijn leven alsof hij de jeugd beschrijft van een personage met wie de lezer al vertrouwd is. Dat leven is een gesublimeerd leven, want op jonge leeftijd worden alle voorvallen al gezien in het licht van de kunst. De passage die dit het best illustreert is die waarin Stouten, een kind nog, zijn ouders en zusje verliest in een autoongeluk. Voor rouwen gunt hij zichzelf geen tijd, het interesseert hem veel meer wat Marcel Proust over zo iets zou schrijven. De wijze waarop Stouten de kunsten bezingt als een middel om je juist niet te schikken naar de afstompende realiteit heeft soms iets kokets, maar verveelt dankzij de vrijmoedigheid geen moment. De opiniestukken van Peter Drehmans werden het afgelopen jaar gretig door di-

verse media gepubliceerd. Afgelopen september schreef hij op de website van deze krant dat de literatuur geen luis in de pels meer was, maar 'een getrimd schoothondje.' Zijn roman vond onderdak bij de kleine uitgeverij Marmer, maar helaas voor Drehmans waren de kranten- en tijdschriftredacties minder bereidwillig om *De man die brak* te bespreken dan dat ze bereid waren om zijn schotschriften af te drukken. Doodzonde, want het is een uitstekende roman: messcherp, agressief, op een vermakelijke manier verbitterd én de schrijver weet de privéproblematiek van de hoofdpersoon aannemelijk te verbinden met de cultuur waarin hij leeft. En daardoor is de roman al grotendeels geslaagd. Drehmans heeft genoeg aan een claus-trofobisch taxi-interieur om de wereld van nu op te roepen. De chauffeur laat in kribbig innerlijke monologen zijn licht schijnen over een op de klappen gelopen relatie, terwijl zijn klanten het hem mogelijk maken om over de teloorgang van de cultuur te kankeren. Artsen, schrijvers, wonderdokters: iedereen doet hem aan Liz denken én aan de samenleving waarin hij overbodig werd. Een boek dus voor liefhebbers van de woedende loot aan de literaire boom (Hermans, Céline). Het vermoeden dat er voor de Grote Inktslaaf Literatuurprijs alleen boeken genomineerd zijn die ondermaats of te obscuur voor recensenten waren, werd alleen door het boek van Voos bevestigd. De boeken van Meijer, Donkers en Stouten verdienen lezers, maar wanneer de jury zondag werkelijk een boek wil bekronen waarin de potentiële zeggingskracht van de literatuur het volst doorklinkt, dan moet Drehmans die prijs voor 'net niet gerecenseerde boeken' krijgen.

Genomineerde boeken voor de Grote Inktslaaf Literatuurprijs

Jonas Jonasson

Fantasie en bizarre lotgevallen, daar draait ook Jonassons nieuwe roman om. Een meisje dat in de latrines van Soweto werkt, blijkt later over een atoombom te beschikken. Hoe loopt dit af?

Door Kester Freriks

Er was eens een man van een eeuw oud die uit het raam klom en verdween. Zijn sprookjesachtige relaas over vrijheidsdrang kreeg wereldwijde aandacht dankzij de roman die de Zweedse auteur Jonas Jonasson (1963) eraan wijdde. Nu is er een Afrikaans meisje dat als vijfjarige werkt in de latrines van Soweto. Haar levensweg leidt via een geheim atoombomonderzoek naar de zetel van de Zweedse koning.

De nieuwste roman van Jonas Jonasson, na het beroemde *De 100-jarige man die uit het raam klom en verdween*, heeft net zo'n opgeruimde titel: *De zonderlinge avonturen van het geniale bommenmeisje*. Oorspronkelijk heet het boek *Analfabeten som kunde räkna* ofwel *De analfabete die kon rekenen*. Dat 'geniale bommenmeisje' en haar 'zonderlinge avonturen' is treffender. Opnieuw weet Jonasson een enerverende combinatie van fantasie en bizarre lotgevallen, van suspense en humor te bereiken. Met dien verstande dat de talloze verhaallijnen van *Het geniale bommenmeisje* extreem grillig zijn.

Ergens aan het slot schrijft Jonasson een loflied op het 'fantastische internet' en dat geeft precies aan wat dit boek is: een toonbeeld van hoe op het wereldwijde web alles samenhangt. In deze opgetogen roman is niets toevallig en zorgt elke gebeurtenis voor een nieuwe, gunstige ontwikkeling. Dat het hart verwarmend geportretteerde meisje Nombeko als analfabete niet zou kunnen rekenen, is een misverstand. Ze is ook heel flink, zelfs de apartheidspolitiek uit de jaren zestig en zeventig weet haar niet te deren. En als zij op haar tiende door een dronken westerling met een liter cognac in zijn lijf wordt aangereden, betekent dat geenszins haar einde. Integendeel.

Jonasson strooit op meesterlijke wijze slimme, spanning verhogende zinnen door het verhaal, als 'Daarna werd alles anders' en 'Verder werd alles slechter'. Terwijl het juist beter gaat! Het meisje weet dat haar leven als latrinewerkster

De doorsneeman van nu is dom, laf, agressief, seksistisch en liefdeloos

Douglas Coupland (1961) wordt vaak omschreven als een schrijver die de tijdgeest zo goed aanvoelt. Van zijn succesvolle debuutroman, *Generation X* (1991), werd de titel een begrip, evenals de term McJob voor het prototypische baantje van de X'ers, dat poen noch prestige noch plezier oplevert.

Microserfs (1994) beschreef het leven van een groepje Microsoft-programmeurs, een paar jaar voor het barsten van de internetbubbel. *Generation A* (2009) speelde in een wereld waarin de bijen zijn verdwenen. In *Player One* (2010) bevat een woordenlijst met termen als *Chrono-canine Envy*, het verdriet dat je niet net zoals je hond altijd in het 'nu'

Een bommenmeisje vol bedenkingen

wel eens kortstondig kan zijn. Daarom leert ze zichzelf rekenen, lezen en schrijven. Wiskunde-sommen lost ze in een handomdraai op. Ze reikt boven haar lot uit.

Het eerste verrassende keerpunt komt wanneer Nombeko wordt veroordeeld omdat zij, als

zwart meisje, juist op het trottoir liep waar de dronken, blanke automobilist haar aanreed. Ze moet opdraaien voor de psychische schade die de blanke opliep en voor de deuken in zijn auto. Het apartheidsregime is genadeloos, maar Nombeko verweert zich zo scherpzinnig dat de rech-

Alexandra Township, Johannesburg

FOTO EPA/KIM LUDBROOK

ter besluit haar torenhoge boete om te zetten in een taakstraf. Het meisje rekent in enkele seconden uit hoeveel jaar taakstraf er staat voor de paar duizend rand, de Afrikaanse munteenheid, die ze moet betalen.

Ze wordt vervolgens huishoudster in het onderzoekscapex van een blanke ingenieur, die dronken westerling. En hier begint haar victorie. In dit centrum, niet ver van Johannesburg, werken de ingenieur en zijn technici in het grootste geheim aan een atoombom. Zuid-Afrika is op weg een nucleaire macht te worden. Zij steelt de bom, want ze wil de wereld redden.

Dan gooit Jonasson het verhaal compleet om. We belanden in Zweden, waar de tweelingbroers Holger 1 en Holger 2 wonen. Ze zijn van communistische afkomst en verzetten zich tegen het koningschap van Carl Gustaaf. Wat hebben deze verwickelingen met elkaar te maken? Het meisje ontvlucht Zuid-Afrika en smokkelt in een aardappelvrachtwagen de atoombom mee naar Zweden. Hier komt zij in contact met de beide Holgers en de aanslag op de koning ligt voor de hand. De kennis en inzet van het geniale bommenmeisje zijn hard nodig.

Maar mag de bom ontploffen in nabijheid van de koning? Het wijze bommenmeisje heeft zo haar bedenkingen. Aan het slot leeft ze gelukkig samen met een van de Holgers in een riant Zweeds landhuis, als in een sprookje.

Jonasson maakt dus duizelingwekkende sprongen, zowel in tijd als in geografisch opzicht. Dat maakt de roman, zeker naar het slot toe, te gecompliceerd. Dat is jammer en een tekort ten opzichte van het veel strakker gecomponeerde *De 100-jarige*. De allerbeste scènes spelen zich af in het begin, als het ogenschijnlijk doodgewone Zuid-Afrikaanse meisje haar genialiteit ontdekt. Dat is zo verrassend en subtiel beschreven, dat je haar voor altijd in je hart sluit. Want hoe onwaarschijnlijk de wendingen ook zijn, Jonassons lichte, scherpzinnige stijl neemt de lezer toch telkens mee in Nombeko's fantastische belevenissen.

Kinderboek

Moeder konijn wordt steeds verfijnder en vernuftiger

De Vlaamse prentenboek-maker Leo Timmers zit op een goudmijn. Zijn figuren zijn aalbaar, zijn beelden kleurig, zijn schilderijen zachtaardig, humoristisch en een beetje glad. In tijden waarin uitgevers zoeken naar *characters* à la Angry Birds, zou Timmers ook zo een makkelijk, commercieel figuurtje kunnen zoeken.

Maar daarvoor koos hij tot nog toe niet. Rode draad in zijn werk is eerder verfijning en verbetering, dan herhalend geveld kunnen worden door een notenallergie. Raymond Gunt als *everyman* van deze tijd. Als Douglas Coupland het schrijft, zal het wel zo zijn.

Ellen de Bruin

Thomas de Veen

Eindelijk vertaald

Denken wij mensen om de werkelijkheid te kennen? Hou toch op, schreef de Duitse filosoof Hans Vaihinger in zijn briljante *De filosofie van het alsof*. Oog in oog met een tijger interesseert de waarheid ons niets.

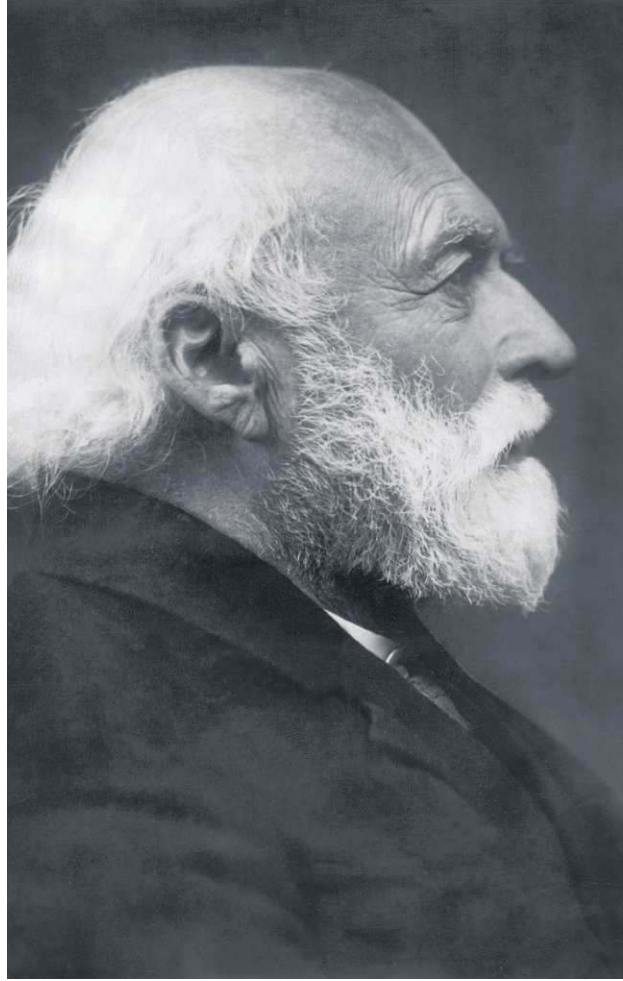
Door Ger Groot

En van de meest intrigerende titels uit de geschiedenis van de filosofie lijkt te behoren bij een van de minst gelezen boeken van wijsgerige faam. Aan de raadselachtige klank van *De filosofie van het alsof*, de titel waaronder Hans Vaihinger in 1911 zijn hoofdwerk publiceerde, kun je je maar moeilijk onttrekken. Toch is het boek al decennia lang in het Duits niet meer verkrijgbaar. Op internet valt het te downloaden in een druk van 1922. Dat is spijtig, want Vaihinger werpt aan de hand van tal van voorbeelden en op een originele manier een centrale filosofische vraag op: is het denken wel in de eerste plaats uit op overeenstemming met de werkelijkheid? Staan, met andere woorden, onze ideeën wel in een één-op-één relatie met de wereld?

Wie even nadenkt, ziet dat dat niet zo is. Zonder algemene begrippen en abstracties valt er helemaal niet te denken – maar in de wereld nemen we slechts afzonderlijke en concrete dingen waar. Toch blijven wij hardnekkig geloven dat onze gedachten (en de woorden waarin we die uitdrukken) een spiegel vormen van de realiteit.

Dat laatste, schrijft Vaihinger, is een van de belangrijkste oorzaken van drogredenen, dogmatisme en filosofische misleiding. Die waarschuwing is nog altijd het horen waard. Daarom is het verheugend dat *De filosofie van het alsof* voor het eerst in het Nederlands is uitgebracht. Sterk ingekort, want Vaihinger wilde zich nog wel eens verliezen in herhalingen en uitweidingen. Uiteindelijk beslaat zijn eigenlijke uiteenzetting maar zo'n 180 bladzijden. De rest van het boek bestaat uit latere toevoegingen en preciseringen, net zoals Arthur Schopenhauer – een van Vaihingers filosofische helden – dat in zijn magnum opus *De wereld als wil en voorstelling* had gedaan.

Ficties zijn onmisbaar op alle gebieden van het menselijk denken en handelen, aldus Vaihinger. De gerechtelijke veronderstelling dat 'iedere Nederlander geacht wordt de wet te kennen' zou in zijn boek even goed thuis horen als de juridische fictie van de absolute wilsvrijheid die hij wel naar voren haalt. Ze vormt de grondslag van het strafrecht, zoals de fictie van de egoïstische mens de grondslag van het eco-

De Duitse filosoof Hans Vaihinger in ca. 1932

nomische denken vormt en de gefingeerde hoffelijkheid die van het beschaafde leven. Zelfs de wiskunde kan het niet stellen zonder irrationele getallen of het begrip oneindigheid, waarmee in de werkelijkheid niets correspondeert.

Al die zaken hoeven niet reëel te zijn om ons denken en doen toch efficiënt en effectief te maken, aldus Vaihinger. Het is dan ook een oud en hardnekkig misverstand dat het denken er allereerst op gericht zou zijn 'waarheid' te produceren, ongeveer op de wijze waarop de nieren urine voortbrengen, om een 19de-eeuwse materialistische denker de parafrasen. Niet dat Vaihinger zich daartegenover in ijel idealisme

De werkelijkheid bestaat alleen uit afzonderlijke, observeerbare zaken

verliest. Integendeel, het denken heeft volgens hem in de eerste plaats een praktisch doel. Het dient het voortbestaan van het organisme dat 'denkt', zoals snelle benen een antilope en een schutkleur de kameleon helpen te overleven.

Al jong was Vaihinger onder de indruk van Darwins evolutietheorie, hoewel de gedachte dat de mens van het dier afstamt hem niet nieuw voorkwam. De 18de-eeuwse filosoof Herder had al hetzelfde beweerd. Maar het idee dat alles in een organisme gericht is op overleven in de strijd om het bestaan liet hem niet meer los.

Sabelandtijger

Ook het denken heeft die functie. Het is niet gericht op een weerspiegeling van de werkelijkheid, maar op een doelmatige reactie daarop. Daarin kan het zich de grote vrijheden veroorloven. Het vereenvoudigt de wereld, abstraheert en laat het grootste deel van wat het waarneemt als 'bijkomstig' buiten beschouwing. Bij een onverwachte ontmoeting was het voor een oermens belangrijker te beseffen dat de sabelandtijger een gevaarlijk dier was en hij zich uit de voeten moest maken dan te bedenken dat er ook oude, zieke en ongevaarlijke exemplaren van die soort zijn en dat 'de' sabelandtijger zelfs niet bestaat.

Vaihinger verzet zich dan ook tegen de oude filosofische overtuiging dat ficties in het denken zoveel mogelijk moeten worden bestreden, opdat de mens van alle illusies wordt bevrijd. Pas aan het eind van de achttiende eeuw wist Immanuel Kant (gevolgd door Schopenhauer) de 'illusie' in zijn filosofie een positieve plaats te geven. Maar zelfs hij ontsnapte volgens Vaihinger niet altijd aan de verleiding te denken dat dergelijke ficties uiteindelijk met iets in de werkelijkheid moesten corresponderen.

Fictie is volgens Vaihinger de hoogst mogelijke prestatie van het denken. Daarmee moet het echter wel accepteren dat wat het denkt veelal niet precies met de realiteit samenvalt. 'Het denken is met papierdekt te vergelijken,' zo schrijft hij. 'De afwijking van de werkelijkheid valt al naar gelang de omstandigheden gunstig of ongunstig uit. Wij moeten in elk geval de naïeve opvatting laten varen alsof het gedachte werkelijk is.'

Die laatste misvatting heeft de beschaving heel wat problemen bezorgd, zo

merkt Vaihinger op. In plaats van 'vrijheid' op te vatten als regulatief principe waardoor de wet in concrete gevallen kan worden toegepast (de rechter doet 'alsof' de beklagde een vrije wil had), is zij gaan menen dat die wilsvrijheid werkelijk moest bestaan, en daarom ook worden bewezen. En nu dat almaar niet wil lukken komt van de weeromstuit het hele rechtstelsel op de helling te staan en wordt psychologie.

Hypocrisie

Op dezelfde manier zijn godsdiensten de metaforen waarin hun stichters zich uitdrukten gaan opvatten als reële beschrijvingen, en moesten theologen zich in bochten wringen om uit te leggen hoe brood in een lichaam kan veranderen of hoe drie (in de drieënheid) gelijk kan zijn aan één. Beleefdheidsfrases waarin wij elkaar onwaarheden zeggen ('Je ziet er goed uit') konden pas als 'hypocrisie' worden ontmaskerd toen zij werden opgevat als mededelingen omtrent het werkelijke voorkomen van de ander. En zelfs in de natuurwetenschap beging men volgens Vaihinger de vergissing achter de idee atoom, die als fictie uitstekend geschikt was om orde te scheppen in onderzoeksresultaten, iets te zoeken dat werkelijk bestaat.

Bij dat laatste voorbeeld, waarop Vaihinger keer op keer terugkomt, vraagt je je af hoe hij daar honderd jaar later over gedacht zou hebben. Inmiddels is de wetenschap er vrijwel in geslaagd het atoom te zien. Vermoedelijk zou hij ruiterlijk hebben toegegeven dat de fictie zich hier, via het tussenstadium van de hypothese, uiteindelijk als werkelijkheid heeft onthuld. Een scepticus die twijfelt aan elke waarheid, of zelfs aan de werkelijkheid als geheel, wilde hij zeker niet zijn. Daarom noemde hij zijn kritisch of idealistisch positivist. De werkelijkheid bestaat alleen uit afzonderlijke, observeerbare zaken en gevallen. Maar zonder fictionele ideeën kunnen wij denken noch (voort)leven.

De belangrijkste les van Vaihingers *Filosofie van het alsof* is dat die twee goed uit elkaar moeten worden gehouden. Alleen dan kunnen de extremen van scepticisme en dogmatisme worden vermeden, en behoeven we ons voor filosofische en wetenschappelijke luchtfietsers. Met dat programma van honderd jaar terug kan het denken nog altijd vooruit.

Prozaïst in het leven, poëet in de muziek

Meindert Talma is meer dan Neerlands onbekendste popster' kopte *Vrij Nederland* twee jaar geleden. Daar moest de introverte Friese muzikant even over nadenken, maar uiteindelijk besloot hij zich de

geuzennaam 'Nederlands onbekendste popster' toe te eigenen en begon hij aan een heuse cyclus onder die naam.

Kelderkoorts is het eerste deel. Talma vertelt en zingt over zijn jeugd in het Friese Surhuisterveen en zijn studententijd in Groningen, over zijn literaire blaadje *De Blauwe Fedde*, zijn eerste optreden in de Kelderbar van het Groningse popcentrum Vera, zijn columnns voor radiopiraat Nightrider. En ondertussen voorzien zijn ouders hem wanhopig van goedbedoelde adviezen voor het enkele sollicitatiegesprek dat hij nog heeft ('Poets je schoenen', 'Geef een stevige hand.') En dan is het ook nog eens behelpen in de liefde. Volwassen worden valt niet mee, ze

ker niet in het noorden. Maar zo'n jeugd laat zich wel vatten in een recht op-het-hart gerichte roman. In korte zinnen en korte hoofdstukken vertelt Talma over zijn belevenissen die altijd in popcentrum Vera lijken te eindigen.

Door die bondige zinnen, ontgaan van elke franje, en de kale humor doet *Kelderkoorts* soms aan een bundeling columns in een vrolijk jongensblad denken. Geestig is de oprechte ongepolijstheid, bijvoorbeeld als Talma's huisgenoot indruk wil maken op een meisje: 'Ik heb geen openingszin maar jij hebt een opening en ik heb zin.'

Een grotere poëet toont Talma zich in de elf liedjes die samen gaan met de autobiografie. Ook hier is de humor

onderkoeld, maar niettemin ontroerend. De melodieën meanderen; dan weer klinkt de nostalgische akoestische piano van Talma, dan weer rockt de gitaar van Anne Soldaat.

Kelderkoorts speelt zich grotendeels af eind jaren tachtig, begin jaren negentig en Talma slaagt er uitstekend in dat tijdsbeeld neer te zetten. *Kelderkoorts* mag dan autobiografisch zijn, het boek is ook een feest der herkenning voor meisjes die destijds voor het uitgaan zeep in hun haar smeerden, en voor jongens die zich al pogoënd op de klanken van *She sells sanctuary* van The Cult op de dansvloer stortten.

Yaël Vinckx

Hans Vaihinger: *Filosofie van het alsof*.

Vert. John van der Stokker. IJzer, 409 blz. € 49,90

●●●●●

Hans Vaihinger (1852-1933) schreef zijn hoofdwerk *Die Philosophie des Als Ob* al in 1911, waarna het net niet vergeten werd. De Darwin-bewonderaar vond fictie het allerhoogste.

Advertentie

Novelle gebaseerd op de tragische dood van Sedar Soares.

'Prachtig geschreven. Lees dit.'

ALEX BOOGERS

WANNEER DE MIEREN SCHREEUWEN

2e DRUK

UITGEVERIJ PODIUM.NL

Joep Dohmen: *De geur van kolen.*
LVD-U Heerlen, 250 blz. 19,50
●●●●●

De beschrijving van NRC-redacteur Joep Dohmen van de opkomst en neergang van zijn geboortestad Heerlen is niet alleen een bij vlaggen, ontroerende apologie van zijn familieleden maar ook een afrekening met de elite.

Door **Jos Palm**

Het is de dope- en sloopstad van Nederland. De stad ook van de collectieve verontwaardiging over Den Haag en 'de politiek'. Wie in Heerlen uitgewone ouders geboren werd - en dat was bijna iedereen - had een abonnement op een moeizaam bestaan. In het begin, omstreeks 1900, was er niets, behalve wat landbouw rondom het stadje, vervolgens waren er de mijnen en was er degroei, en daarna was er weer niets, ofwel massale werkloosheid. Over zo'n stad is geen grootse geschiedenis te schrijven. Indien haar verleden zich al pakkend laat vertellen, dan moet dat via het verhaal van de kleine man. Dat is precies het perspectief dat journalist en voormalig Heerlenaar Joep Dohmen kiest. Hij beschrijft de opkomst en ondergang van de mijnstad en neemt drie generaties Dohmen mee.

Zijn boek is niet zozeer een familiegeschiedenis, maar veeleer een soci-

aal-historisch stadspanorama met extra aandacht voor de straten waar zijn voorzaten woonden. Hun geschiedenis loopt gelijk op met die van de mijnstad. Zijn verre voorouders beginnen in een armoedig plattelandshuisje en Joep zelf groeit op in een modaal rijtjeshuis. Vader Dohmen had het - kenmerkend voor de emancipatie van de familie - weten te brengen tot 'adjunct-commies-A' bij de gemeente. De auteur is op z'n best als hij de stippen in zijn panorama inkleurt. Zijn vader blijkt een strakke man, 'niet zo getapt', zeggen zijn collega's wanneer ze merken dat hij niet om hun kantoorgrapje '30 Jahre und ungeküss' kan lachen. Zijn moeder, aanvankelijk een gezagsgetrouwe katholieke, is lossier. Zij aanvaardt dat ze vanaf haar huwelijk niet meer mag fietsen. Maar het 'achterlijke tafereel', zoals ze het noemt, van de kerkgang - de rituele verplichte zuivering na de bevalling - doet ze maar één keer.

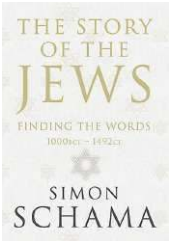
Sterk zijn ook de passages, de pano-

rama-uitvergrotingen, waar de auteur de stedelijke regenten de maat neemt. De oorlogsheld van Heerlen, de burgemeester die bleef zitten, Van Grunsven, blijkt achteraf helemaal niet zo dapper, en de gevierde wethouder uit de jaren tachtig, bijgenaamd de ayatollah, is een schoolvoorbeeld van welgemeend eigenbelang in de politiek.

Dohmens boek laat zich bij vlaggen lezen als een ontroerende apologie van nabije en verre familieleden. Ze wisten het stapje voor stapje beter te krijgen in een stad die de mijn tot geschenk kreeg, als zegen en vloek. Zijn boek is ook een afrekening met de stadselite. Kerk en kapitaal hielden de familie klein, en doen dat nu in zekere zin weer. Het persoonlijke verhaal raakt zogezegd ondergesneeuwd door het verdriet van Heerlen. Wat overblijft is nieuwsgierigheid naar de familie en veel begrip voor al die stemmers op de PVV en SP die de stad rijk schijnt te zijn. Geen geringe verdienste.

Jodendom

In het eerste deel van zijn tweedelige geschiedenis hanteert de Britse historicus Simon Schama een ruime definitie van het jodendom. Hij vat het breder op dan de norm van de religieuze autoriteiten.

Simon Schama: *The Story of the Jews.*
Finding the Words. 1000 BCE - 1492 CE. The Bodley Head/Random House, 544 blz. € 34,95
De geschiedenis van de Joden 1 - 1000 v. Chr. tot 1492. Atlas Contact, 448 blz. € 34,95
●●●●●

Schama gaat selectief te werk. Maar zijn boek is dankzij zijn stijl een feest om te lezen.

Wat joden van toen en nu verbindt

Door **Jona Lendering**

De geschiedenis van de joden, ga er maar aan staan. De historicus die eraan begint, kiest voor een onderwerp dat drie millennia bestrijkt, verspreid ligt over zes werelddelen en is gedocumenteerd in zo'n beetje alle menselijke talen. Het grootste probleem is echter niet de omvang van het onderwerp, maar de simpele vraag wat een jood is. Het is al een positiebepaling dat ik het woord hier schrijf met een kleine letter: ik leg daarmee de nadruk op religie, maar Joden zijn tevens een volk.

Het sociologische probleem wat iemand tot lid van een geloofsgemeenschap maakt, is serieuzer dan onze onpraktische spellingsregels. Er zijn ruwweg twee antwoorden. Het eerste is dat je de officiële criteria van de religieuze autoriteiten aanvaardt. Dan komt er echter een moment waarop je mensen die zichzelf rekenen tot een religie, moet beschouwen als afvalligen, assimilanten of ketters. Een voorbeeld zijn de huidige messiasbelijdende joden, die zichzelf omschrijven als joden die geloven dat Jezus de messias was, maar die door slechts een enkele joodse autoriteit als geloofsgenoten worden erkend. Het tweede antwoord is dat je iemand als gelovige beschouwt als hij zichzelf zo ziet, maar dan loop je het risico dat de grenzen zo vaag worden dat er niets meer is wat de gelovigen alleen delen met elkaar en niet met buitenstaanders.

Deze complicaties hebben Simon Schama er niet van weerhouden het tweedelige *The Story of the Jews* te schrijven. En als ik hieronder aangeef dat hij een selectie maakt waarmee de lezer niets opschiet, laat dat onverlet dat ik blij ben dat er een synthese is. In deel 1, *Finding the Words. 1000 BCE - 1492 CE*, behandelt hij de Oudheid en Middeleeuwen. Hij kiest voor de tweede van genoemde benaderingen en schrijft ook over mensen met andere opvattingen dan de toenmalige autoriteiten.

Geschonden gebod

Meteen in het eerste hoofdstuk is het raak, als Schama de joodse soldaten beschrijft die in Boven-Egypte het Perzische Rijk bewaakten en een eigen tempel hadden. Daarmee overtraden ze de regels van Bijbelboek Deuteronomium, dat voorschrijft dat er maar één tempel voor de ene God mag zijn en dat die moet staan in het land van Israël. De Egyptische joden kenden of erkenden Deuteronomium dus niet. Schama suggereert dat de autoriteiten in Jeruzalem deze assimilanten liever kwijt dan rijk waren. Hijzelf beschouwt de soldaten wel als deel van zijn verhaal en trekt zich dus niets aan van het officiële jodendom. Gelukkig maar, want leven en opvattingen van de Egyptische joden vormen een fascinerend verhaal. Ruim tweehonderd pagina's later worden we echter geconfronteerd met de consequenties van Schama's ruime definitie van het jodendom: deze dwingt hem om ook uitgebreid in te gaan op de islam, die in een joods milieu is ontstaan. Dat levert opnieuw een fascinerend verhaal op, en het is zeker niet verkeerd te benadrukken hoe belangrijk het joodse erfgoed is voor de islam, maar er gaat conceptuele scherpte verloren.

Dat is echter onvermijdelijk. Al een eeuw geleden wisten godsdiensthistorici

Muurschildering

'De dochter van de farao vindt Mozes' uit de derde eeuw in de synagoge van Doera-Europos, een oude versterkte grensstad aan de bovenloop van de Eufraat.
UIT BESPROKEN BOEK

dat religies van ambiguïteiten en inconsistenties aan elkaar hangen en dat elke poging scherp te definiëren, gedoemd is te mislukken. Schama's geschiedenis van de joden is echter wel heel breed geworden en als hij daarom, zoals óók onvermijdelijk was, gaat selecteren, wringt het.

Zo is het wonderlijk dat hij wél de anti-joodse polemieken van de christelijke auteurs uit de Late Oudheid behandelt en citeert, maar nergens vermeldt dat de door de kerkvaders gebruikte invectieven (allerlei manieren om de tegenstander te associëren met de duivel) zijn overgenomen uit intern-joodse polemieken. Schama moffelt dus een niet zo sympathieke maar wel reële bijdrage van het jodendom aan het christendom weg. Nog wonderlijker is dat hij niet ingaat op het joodse antwoord aan de christenen: de wijze waarop de samenstellers van de Talmud Jezus ridiculiseerden. Schama presenteert de laattantieke joden als alleen maar deemoedige slachtoffers die zelfs niet terugschelden.

Een andere omissie vloeit voort uit de opzet van *The Story of the Jews*. Omdat Schama het jodendom breder opvat dan de norm van de religieuze autoriteiten, concentreert hij zich meer op het leven van gewone mensen dan op geleerde discussies. Maar ook de schriftgeleerden waren joden en ook hun opvattingen maken deel uit van de joodse geschiedenis, hoe wonderlijk hun discussies ook overkomen op een seculiere, 21ste-eeuwse lezer.

Zo blijft Schama, ondanks zijn brede opzet, toch eenzijdig: de aspecten van het jodendom die ons treffen als vreemd, laat hij achterwege, terwijl hij keer op keer benadrukt wat de overeenkomsten zijn. Uiteraard zijn die overeenkomsten er ook:

Schama heeft ongetwijfeld gelijk als hij constateert dat een zekere boekenliefde de joden toen en nu niet vreemd is. Hij slaat echter door als hij deze overeenkomsten op voorhand veronderstelt en bijvoorbeeld een collega-historicus een veeg uit de pan geeft omdat deze in een beschrijving van de Grote Synagoge van Alexandrië niet heeft herkend dat deze lijkt op een hedendaagse sjoel. Wellicht heeft Schama gelijk, maar kennis van het hedendaagse jodendom is even vaak misleidend als verhelderend en hij neemt erg makkelijk aan wat hij moet bewijzen: dat dingen die hetzelfde lijken ook hetzelfde zijn.

Rituele reinheid

Wat ontbreekt in *The Story of the Jews* is het vreemde, het verontrustende. Wie in Assen de expositie heeft bezocht over de Dode Zee-rollen, kent het belang van rituele reinheid in het jodendom en weet dat de vraag hoe ritueel rein water moest worden overgeschonken, de gemoederen danig bezighield. Wat ons daarbij treft is de hef-

tigheid van de polemieken: de tegenstanders maken elkaar uit voor duivels en gunnen elkaar het licht in de ogen niet. Het is schokkend dat schriftgeleerden bereid waren over ons inziens triviale kwesties zulke radicale standpunten in te nemen. Juist die schok is echter waardevol: ze ontregelt ons en relativiseert onze eigen waarden.

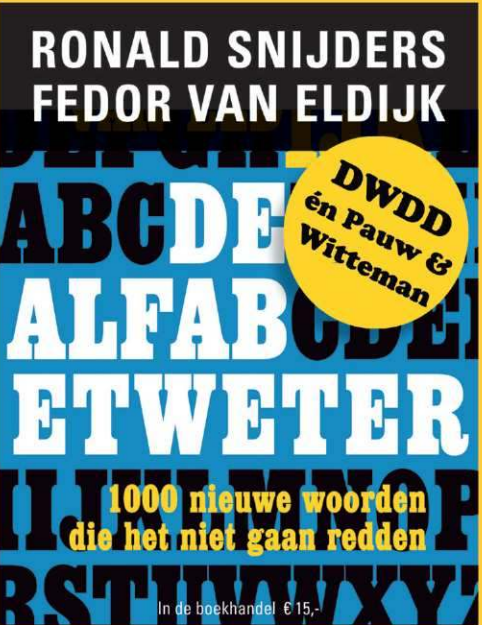
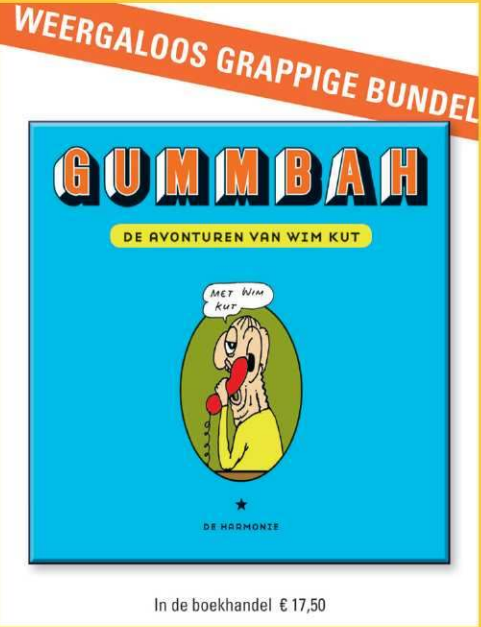
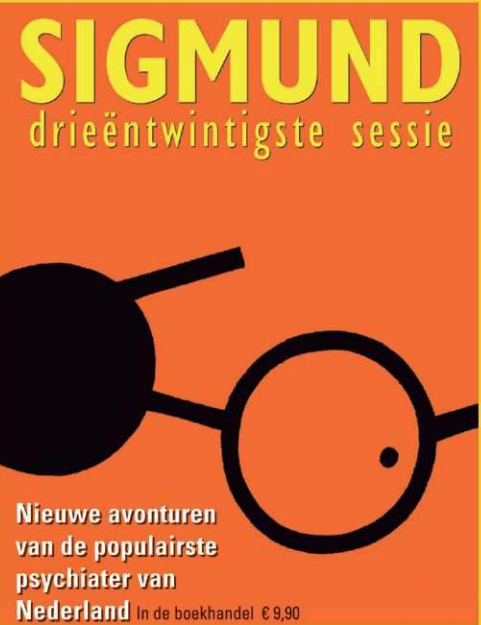
Schama besteedt er geen woord aan: hij legt de nadruk op wat de joden toen en nu verbindt en legt daarmee het historische jodendom in het procrustesbed van het hedendaagse. Dat is te begrijpen: het maakt de beschreven gebruiken en opvattingen herkenbaarder en draagt dus bij aan de toegankelijkheid. *The Story of the Jews* is inderdaad een feest om te lezen: de stof is gevarieerd en Schama's stijl varieert van formeel tot spreektaal. Het nadeel is echter dat het boek de lezer zelden een vooroordeel ontnemt. Selectie is bij een zo breed en lang onderwerp niet te vermijden, maar Schama heeft zich beperkt tot wat aangenaam is. *The Story of the Jews* is daardoor vooral behaagziek.

Schama concentreert zich liever op het gewone leven dan op geleerde discussies

Advertentie

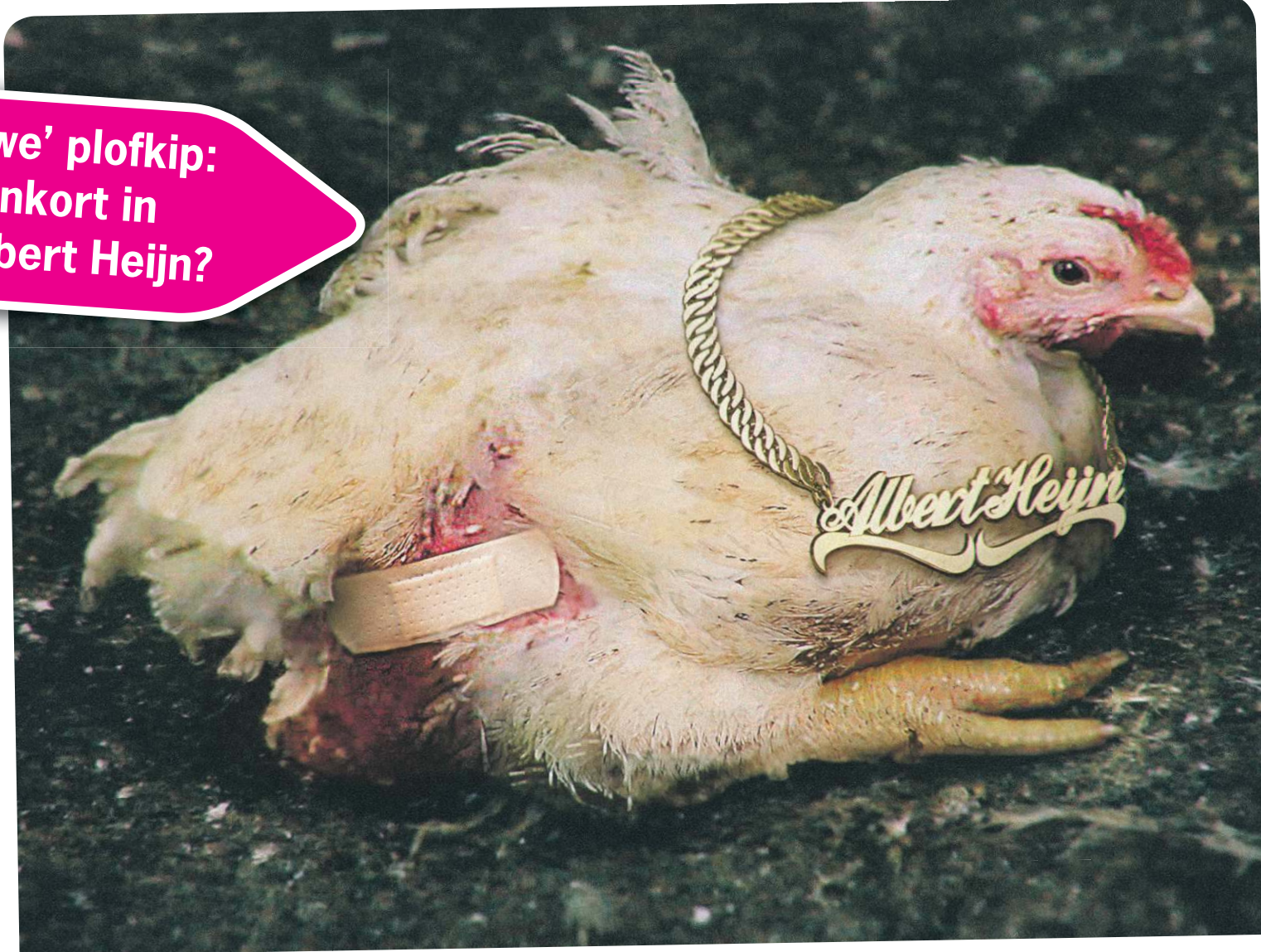

Advertentie

De nieuwe plofkip van Albert Heijn heet: “Zaanse Flopkip”

‘nieuwe’ plofkip:
binnenkort in
uw Albert Heijn?

Nieuwe plofkip, nieuwe naam

Twee weken geleden deed Wakker Dier een oproep: bedenk een passende naam voor de ‘nieuwe’ plofkip van Albert Heijn. In een week tijd kwamen meer dan 1.000 suggesties binnen.

Op het hoofdkantoor van Albert Heijn zijn ze de kritiek op hun plofkip goed beu. De grootste plofkip-verkoper van Nederland streeft immers naar een duurzaam imago. Men* is dan ook druk bezig om een nieuwe kip te knutselen die wat beter is voor het milieu. Maar de kip zelf schiet er amper wat mee op.

Twee uurtjes extra nachtrust (zes in plaats van vier), een paar dagen langer leven, een beetje extra ruim-

te ter grootte van een smartphone – meer krijgt de kip niet. O ja, ook nog een handje stro!

Wakker Dier vermoedt dat Albert Heijn deze Zaanse excuuskip zo snel mogelijk in het schap wil leggen. Met een klinkende naam om het winkelpubliek massaal zand in de ogen te strooien.

Om niet overgeleverd te zijn aan de mooipraterij van Albert Heijn, riep Wakker Dier iedereen op om een passende naam te bedenken voor deze nieuwe kip-die-ze-geen-plofkip-willen-noemen-maar-het-eigenlijk-wel-is.

Dat hebben we geweten. Er stroomden in korte tijd

meer dan duizend inzendingen binnen. Hieruit koos onze wakkere jury de naam die dit beestje verdient. Het juryrapport kunt u hiernaast lezen.

**WAKKER
DIER**

Meer weten? www.wakkerdier.nl

*De nieuwe kip is een uitvinding van het CBL (brancheorganisatie supermarkten), samen met de kippenindustrie.

Het rapport van de vakjury

De jury had er een flinke kluit aan om tot een eindoordeel te komen, want het niveau van de inzendingen lag hoog. Veel deelnemers toonden zich boos en teleurgesteld over de schijnoplossing die Albert Heijn voor de plofkip in petto heeft. Deze emoties resulteerden in prachtige pareltjes. De uitslag:

1 Zaanse Flopkip

De onbetwiste winnaar toont in één klap waar het om draait: wat een flop dat AH zo hard roept over duurzaamheid en dierenwelzijn, en vervolgens ijskoud plofkip in de winkels blijft leggen. ‘Flop’ en ‘plof’ hebben ook nog dezelfde letters, waardoor er –net als voor de plofkip zelf– nauwelijks iets verandert. Het woord ‘Zaanse’ verwijst fraai naar het hoofdkantoor in Zaandam, waar men over het lot van tientallen miljoenen kippen beslist.

2 Knalkuiken

Een goede tweede is het spitsvondige ‘knalkuiken’. Plofkippen eindigen als kiloknaller. En ook al leeft de nieuwe kip iets langer, volwassen wordt ze niet: ze blijft een kuiken. Tijdens die paar extra levensdagen staat ze nog steeds in haar eigen mest in een potdichte stal. Zo heeft de kip meer tijd, om voetzweren en borstblaren op te lopen door de zure poep. De kans op een beter leven? Verknald door Albert Heijn.

3 Kraphoen

De nieuwe plofkip van Albert Heijn krijgt iets meer ruimte. Om precies te zijn: extra leefoppervlak ter grootte van een smartphone. Bij veel deelnemers schoot dit in het verkeerde keelgat. Zo’n pietepeutrig klein stukje, voor een kip die zo groot is als een basketbal... en dat dan met droge ogen als verbetering presenteren? Kom op, Albert Heijn!

Meer inzendingen zien?
www.facebook.com/wakkerdier

ONTDEKKINGSREIZIGER
Dagboek Von Humboldt verkocht

De dagboeken van ontdekkingsreiziger Alexander von Humboldt (1769-1859) blijven in Duitsland. *De Frankfurter Allgemeine Zeitung* meldt dat een Pruisische erfgoedstichting de verslagen van zijn expeditie naar Zuid-Amerika heeft gekocht, met hulp van sponsors en particulieren. Een nazaat van Von Humboldt, Ulrich von Heinz, had de manuscripten te koop aangeboden. In Duitsland werd gevreesd dat ze naar het buitenland zouden verdwijnen. Nu komen ze in de staatsbibliotheek in Berlijn. (NRC)

‘Spielberg moest helaas met echte paarden werken’

Musical

‘War Horse’ komt na zes Britse succesjaren naar Nederland. „‘War Horse’ gaat over een verlangen naar vrede en verzoening.”

Door onze redacteur
Monique Snoeijen

Dat nu in Berlijn, honderd jaar na de Eerste Wereldoorlog, voor het eerst een theaterstuk over de Eerste Wereldoorlog is te zien, is uiterst gedenkwaardig. Aan het woord is Michael Morpurgo, schrijver van *War Horse* (1982), het boek waarop de gelijknamige musical is gebaseerd.

War Horse ging onlangs in première in Theater des Westens in Berlijn. Het is de eerste niet-Engelstalige vertolking van deze theaterproductie die sinds de eerste voorstelling in 2007 in het National Theater in Londen elke avond is uitverkocht. Juni 2014 zal *War Horse* tijdens het Holland Festival in première gaan in theater Carré in Amsterdam.

Michael Morpurgo (1943) schreef *War Horse* ook voor kinderen. Het verhaal is niet heel gelaagd en complex: het paard Joey en zijn jonge eigenaar Albert worden door de oorlog van elkaar gescheiden als zijn paard wordt ingelijfd in het Britse leger. Pas na veel ontberingen vinden ze elkaar terug.

Dat *War Horse* nu een publiek in Duitsland vindt, heeft volgens Morpurgo te maken met het feit dat in het stuk geen schuldigen worden aangewezen. „Ik wilde het verhaal vanuit een neutrale positie vertellen. Daarom heb ik het laten vertellen door een paard. Ook in het stuk staat het paard

centraal. *War Horse* gaat niet over oorlogvoeren, maar over een algemeen verlangen naar vrede en verzoening.”

Morpurgo reist vaak naar het Belgische Ieper om onderzoek te doen voor zijn boeken. Op de oorlogsbegraafplaatsen daar ontmoet hij nooit Duitsers. „Toch liggen hier ook vele Duitse mannen. Maar Duitsers lijken nog niet toe aan herdenken. Omdat uit de Eerste Wereldoorlog de Hitleroorlog is ontstaan, ligt dat heel gevoelig.”

In het Duits heeft *War Horse* de titel *Gefährten* gekregen, wat ‘kameraden’ betekent. Morpurgo: „Het woord ‘oorlog’ is voor hen te grof, zeker in combinatie met het woord ‘paard’.”

Het boek *War Horse* was bij verschijning geen groot succes. Er werden hooguit 1.000 exemplaren van verkocht.

Omdat het geen echt paard is, is de theatrale uitstraling enorm

Michael Morpurgo

kocht. Pas nadat er een theaterproductie van werd gemaakt, en later in 2011 ook de film van regisseur Steven Spielberg, werd het een bestseller.

Toen Morpurgo voor het eerst ‘zijn’ paard Joey op toneel zag, kon hij „een paar minuten niet spreken”. „Ik zag een enorm krachtig en emotioneel wezen. Iust omdat het geen echt paard is, is de theatrale uitstraling enorm.” Dat is een van de redenen waarom hij de voorkeur aan het theaterstuk geeft boven de film. „Helaas, voor Spielberg moest hij het met echte paarden doen.”

Vanaf juni 2014 in Nederland: de musical *War Horse* met **het paard Joey** en rechts **Andrew Veenstra** als Albert.

HANDSPRING PUPPET COMPANY

De echte hoofdrol speelt een paardenpop

De opvallendste personages in *War Horse* zijn de paarden. *Puppets* heten ze in het Engels. *Pierdepuppe* in het Duits. Waar de soldaten in de voorstelling simpelweg dood neervallen, is er meer aandacht voor het

heengaan van de paarden: in een scène ligt een stervend paard stuiptrekkend op de grond. De paarden zijn gemaakt in Zuid-Afrika door de Handspring Puppet Company. Het frame voor de paarden

lijven is gemaakt van bamboe of aluminium, bespannen met bruin doek. De paarden worden voortbewogen door drie poppenspelers die in het paard zitten. Zij laten het paard steigeren en galopperen en

briesen en de oren spitsen. Voor de meeste toeschouwers bestaan de poppenspelers, die goed zichtbaar zijn, na een paar minuten niet meer. Aan het einde van de voorstelling klappen ze het hardst voor de paarden.

Schril opgewekte muziek in opera ‘De speler’ over gokverslaving

Interview
Andrea Breth

Regisseur Andrea Breth over haar ‘genadeloze’ operaregie.

Door Floris Don

AMSTERDAM. Ik ben een pessimist, zegt Andrea Breth (61). Wie het werk van de omstreden Duitse regisseur kent, zal het niet verbazen. Bij De Nederlandse Opera regisseert ze de onbekende opera *De speler* van Prokof-

jev, nadrukkelijk op haar eigen verzoek. „Deze opera heeft een uitmuntend libretto én geweldige muziek. De laatste akte bevat een hysterische scène in het casino. Een hel om te regisseren: niet alleen omdat we een constant draaiend toneel gebruiken, ook omdat iedereen een specifieke rol of taak moet uitvoeren. Ik heb mijn inspiratie mede gehaald uit een bezoek aan Holland Casino. Buiten was het zeldzaam mooi weer, binnen zaten gokverslaafden urenlang gespannen aan de tafels. Het gaat hen om de kick,

veel meer dan om het winnen.”

Prokofjev baseerde zijn ‘conversatieopera’ op de roman van Dostoevski. De plaats van handeling beperkt zich tot een hotel annex casino, waar gierige personages alleen maar aan geld en status denken en zelfs de jonge, relatief onschuldige Alexej door roulette geobsedeerd raakt. Aria’s ontbreken, in hoog tempo proberen de zangers elkaar de loef af te steken.

Bevat de opera komische elementen? „Als een personage lijdt, kan dat vermakelijk zijn. Prokofjevs muziek is

energiek in haar schrilte opgewektheid. Maar wat op het toneel gebeurt, is diep triest. Helaas ontbreekt de liefde totaal, niemand komt nader tot de ander. Deze opera is hyperrealistisch en zeer actueel. In onze wereld draait alles om geld, zelfs in landen zoals Duitsland waar men rechtschapen beweert te zijn. Onze voormalige premier Gerhard Schröder legde een oliepijplijn aan maar had toevallig tevens belangen bij Gazprom. Op politiek niveau ontbreekt de utopie. Christendom: weg. Socialisme: weg. In 1968

had je tenminste nog een revolutie.”

Terugkerend bezwaar in de kritieken: bij Breth ontbreekt het aan troost en empathie. „Maar wat is dan de troost van *Traviata*? Dat de hoofdperson op het einde doodgaat? Ik begrijp die behoefte aan troost nooit. Grote wereldliteratuur bevat geen happy ends. *De speler* is een genadeloos stuk, geschikt voor een genadeloze maatschappij.”

Prokofjev, De speler. 10-29/12 De Nederlandse Opera, A’dam. Inl: dno.nl

FOTO ANP

VEILING
\$197.000 voor tekst Springsteen

De handgeschreven kladtekst uit 1974 van Bruce Springsteens *Born to Run* heeft bij Sotheby’s in New York 197.000 dollar (144.000 euro) opgebracht, twee maal meer dan verwacht. De koper bleef anoniem. Het gaat om een velletje waarop Springsteen met blauwe inkt aan de tekst werkte voor *Born to Run*, het nummer waarmee hij in 1975 doorbrak. Veel van de regels haalden de definitieve versie niet, maar het refrein is herkenbaar, inclusief de uitroep: „Baby, we were born to run!” (NRC)

Gestolen kunst komt maar zelden terug

Kunstroof

Eén op de twee gestolen auto’s komen terug. Het opsporingspercentage van geroofde kunst ligt aanzienlijk lager, zelfs als de dieven hebben bekend.

Onze redacteur **Pieter van Os**

AMSTERDAM. Een Roemeense rechter zal binnenkort besluiten, zo heeft hij deze week aangekondigd, of de moeder van een van de veroordeelden in het Kunsthalroofproces de Kerstdagen thuis mag doorbrengen. Ze zit sinds maart in de gevangenis en wordt ervan verdacht de kunstwerken te hebben verbrand.

Kenners van het Roemeense recht schatten de kans op zo’n verlof op 50 procent.

En hoe zit het met de kunstwerken? Hoe groot is de kans dat die ooit opduiken? Klein, want zelfs al zijn ze niet in vlammen opgegaan (moeder deed een bekentenis die ze later weer introk), gestolen kunst komt zelden terug.

Wereldwijd ligt het percentage opgespoorde, geroofde kunst rond de 20. Dat getal noemt Julian Radcliffe, directeur-eigenaar van het belangrijkste bureau dat zich bezighoudt met kunstroof, het Art Loss Register (ALR) in Londen. Een andere kenner gaf, onlangs op een congres met kunstroofdeskundigen, nog een aanzienlijk lager percentage: 1,5 procent.

Het verschil is begrijpelijk: beide cijfers zijn boterzacht. Kenners kunnen niet anders dan met vervulde gegevens werken, omdat politieagenten bij aangiften vaak geen verschil maken tussen schilderijen, klokken, sieraden, of andere waardevolle voorwerpen.

Dat is in Groot-Brittannië niet anders dan in Nederland. De enige persoon die zich bij de Amsterdamse politie fulltime bezighoudt met kunstgere-

Lucian Freud, Woman with Eyes Closed (Emily Bearn), 2002

lateerde criminaliteit, Ruth Godthelp, vertelt dat plastic tuinkabouters bij aangiften soms als „gestolen beelden” de boeken in zijn gegaan, terwijl kostbare zeventiende-eeuwse schilderijen de administratie haalden als „meerkleurig schilderij”. Godthelp: „Het is dan later moeilijk te reconstrueren wat de daadwerkelijke cultuurhistorische waarde van de objecten is.”

Wat betekent de roof van een schilderij in vergelijking met moord?

Jos Klaren, van het Korps Landelijke Politiediensten (KLPD), bevestigt dat een opsporingspercentage moeilijk is te geven „al was het maar omdat wij pas sinds 2009 kunstdiefstal apart in kaart brengen”.

De moeilijkheid zit ’m ook in de geringe prioriteit die aan kunstroof wordt gegeven. Alleen als sprake is van „ondermijnende effecten voor de kunstwereld”, legt Godthelp uit, „of als het gaat om een object van grote cultuurhistorische waarde, mag het Openbaar Ministerie tot vervolging overgaan.” De gedachte: ze hebben

wel grotere boeven te vangen. Want wat is roof van achttiende-eeuwse tekeningen in vergelijking met moord of mensensmokkel? Toch gaat het al beter, zegt Godthelp. Sinds januari zijn in alle politie-eenheden „taakaccenthouders” kunst en antiek aangesteld. Bovendien is er een officier bij het Landelijk Parket gekomen met kunstroof in de portefeuille.

De cijfers van het KLPD geven overigens wel een indicatie, al worden ze pas sinds kort verzameld. Opsporingspercentage: rond de 15 procent.

Is dat laag? Hoe gaat het bij andere objecten? Worden die vaker opgespoord?

Auto’s wel. De meest betrouwbare cijfers komen van het Verzekeringsbureau Voertuigcriminaliteit en de Stichting Aanpak Voertuigcriminaliteit. Beide bereiken onlangs om meer urgentie, bij politiek en Openbaar Ministerie, omdat het percentage teruggevonden auto’s langzaam daalt: tot 50 procent vorig jaar. Met andere woorden: één op de twee auto’s komt terug. Kom daar maar eens om bij een Matisse, Picasso of Monet.

De moeder van een van de veroordeelden zou de werken, waaronder een Matisse, Picasso en Monet, hebben verbrand in haar kachel. Aldus de aanklager. Dat is niet ongewoon: kunstdieven die hun buit vernietigen. Volgens Radcliffe, van het Londense Art Loss Register, gebeurt dat zelfs bij 20 procent van de gestolen kunst.

Eén geval is beroemd, waaruit direct blijkt hoe argeloos de vernietiging in zijn werk kan gaan. *De Geboorte van Christus met de Heilige Laurentius en Franciscus van Assisi*, een schilderij van Caravaggio uit 1609, werd eind jaren zestig door de Siciliaanse mafia ontvreemd uit een oratorium in Palermo. Het meesterwerk belandde in een stal. Daar hebben de muizen en varkens het doek aangevreten, zo vertelde een informant de politie jaren later. De dieven hebben het gehavende doek toen in arren moede maar verbrand.

GIFT
0,5 mln voor onderzoek Rijks

Het Rijksmuseum krijgt voor wetenschappelijk onderzoek 700.000 dollar (0,5 mln euro) van een Amerikaans liefdadigheidsfonds. Dat heeft het museum gister bekendgemaakt. Met het geld van de Andrew W. Mellon Foundation wil het Rijks vijf promovendi ieder twee jaar lang kunsthistorisch of historisch onderzoek laten doen naar de collectie. De eerste promovendus begint najaar 2014. Het Rijksmuseum zoekt nog naar meer geld voor dit *doctoral research fellowship programme*. (NRC)

Myoung Ho Lee laat de bomen poseren

Galerie

Trees

Myoung Ho Lee, t/m 4/1. Galerie Wouter van Leeuwen, Amsterdam. Inl: woutervanleeuwen.com ●●●●●

Als supermodellen staan ze te poseren, de bomen van Myoung Ho Lee. De stam fier rechtop, de takken als armen. De Zuid-Koreaanse Myoung Ho Lee (1975) fotografeert al jaren solitaire bomen in hun landschap. In verschillende seizoenen (met winterse sneeuw, kaal na de herfst, in volle glorie in de zomer) en op verschillende tijdstippen van de dag (met rood avondlicht, in fris ochtendgloren, in een donkere nacht). Hij isoleert de boom door er een enorm canvas doek achter te spannen.

In principe doet Lee met bomen wat Richard Avedon deed met mensen: zoek een bijzonder exemplaar, hang er een wit doek achter en haal hem zo uit zijn context. Maar Lee doet het weer net iets anders: zijn beelden laten ook het landschap eromheen zien. Hij speelt een spel met echt en onecht, met natuur die er ge-

Myoung Ho Lee, **Tree#7** (2006)

woon ‘is’ maar die ook continu verandert door ingrepen van de mens.

Dat is het conceptuele deel van het werk van Lee. Dat andere is puur esthetisch. Lee is niet de eerste die gegrepen is door de soms overweldigend mooie schoonheid van bomen. Dürer, Rembrandt, Cézanne, Van Gogh, Le Gray, Strand, Adams, Cartier-Bresson - bij allemaal vinden we wel ergens die speciale eik, esdoorn, den of wilg. Bij sommigen is die machtig en majestueus, bij anderen poëtisch of abstract.

Rianne van Dijk

Ontwerp van **museum LAM** dat gebouwd wordt bij kasteel Keukenhof, Lisse.

Particuliere collectie Ontwerp Lisser museum af

Door onze cultuurredactie

AMSTERDAM. Supermarktopman Jan van den Broek heeft gisteren op Kasteel Keukenhof in Lisse het ontwerp onthuld voor het privémuseum dat hij daar laat bouwen. Het Lisser Art Museum (LAM) krijgt een plek op landgoed Keukenhof en moet over drie jaar klaar zijn.

Het museum is ontworpen door de Noordwijkse architect Arie Korbbe. Deze liet een maquette zien en gaf toelichting. Het gebouw wordt deels in een heuvel ingegraven en krijgt vier etages met een oppervlak van in totaal 2.400 vierkante meter.

Digros-oprichter Jan van den

Broek is de oudste van drie zoons van supermarkteigenaar Dirk van den Broek. Het museum gaat de collectie van zijn Jan van den Broek Foundation huisvesten. Die bevat vooral hedendaagse kunst over voedsel en consumptie. De werken variëren aan een 17de-eeuws markttafel tot de soepblikken van Andy Warhol en een hypermodern kunstwerk van een boodschappenwagentje.

Het LAM zal ook een podium bieden aan jonge kunstenaars en muzikanten. De toegang is gratis. Het LAM hoopt dat een deel van de 800.000 jaarlijkse bezoekers aan de bloemen van de Keukenhof ook naar het museum gaat.

Advertentie

NRC

Restaurant Café

Rokin 65
Amsterdam
(vlakbij de Dam)
T 020 755 35 53

Zaterdag 18 januari
WORKSHOP: BEELDPROEVERIJ
Kunstenaar **Harald Vlugt** (o.a. NRC) geeft een workshop collages maken. Hij vertelt over zijn werkproces, technieken en materialen en waar hij zijn inspiratie vandaan haalt. Theorie en praktijk komen deze middag samen en u krijgt dan de kans om zelf aan de slag te gaan met als uitgangspunt de NRC van die dag.

Aanvang 11.00 uur | Entree 59,- (inclusief lunch)
Meer informatie en kaartverkoop op nrcrestaurantcafe.nl

C15

NRCHANDELSBLAD CULTUUR
VRIJDAG 6 DECEMBER 2013

MEDIAFUSIE
De Persgroep in beroep tegen fusie

De Persgroep wil de fusie tussen de twee concurrerende uitgevers Corelio en Concentra tegengaan. De twee grote Belgische bedrijven gaven afgelopen zomer aan hun kranten en websites te willen fuseren onder de naam Het Mediahuis. Eind oktober kregen zij hiervoor groen licht van de Belgische mededingsautoriteit. De Persgroep, in Nederland onder meer uitgever van *Trouw* en de *Volkskrant*, vindt de motivering voor deze goedkeuring onvoldoende.

'Al die brieven zijn goed voor je ego'

Boer zoekt Vrouw Nieuwe kandidaten ontvingen bij elkaar zo'n duizend brieven. Hoe kiezen ze een partner?

Door **Romy van der Poel**

Willem, Peter en Henrieke hebben alle drie hun brieven bewaard. De persoonlijke boodschappen die ooit vol verwachting naar de boeren opgestuurd werden, liggen nu onder een laagje stof in een hoesje, kast of op zolder. Teruglezen doen de boeren niet. Die tijd is geweest, vinden ze. Eigenlijk zijn het stuk voor stuk een soort liefdesbrieven, lacht boer Willem Beekman. In het vorige seizoen van *Boer Zoekt Vrouw* was hij op zoek naar een man. „Ik werd tijdens het lezen zevenenvijftig keer opgemeld. Voor iedereen was ik even heel speciaal.” Of de schrijvers daar helemaal eerlijk over waren? Dat weet boer Willem natuurlijk niet. Niemand zal schrijven dat hij eigenlijk niet echt geïnteresseerd in je is.

Een boer die meedoet aan het programma ontvangt gemiddeld 165 brieven. De deelnemers die jong en welbespraakt zijn, ontvangen er nog veel meer. Zo zochten vorig jaar 1109 vrouwen contact met de 26-jarige koeienboer Henk van Vliet. Een record. Hoe selecteer je een potentiële echtgenoot uit zoveel brieven? Deelnemers uit vorige seizoenen leggen uit hoe zij de juiste kandidaten kozen.

Om een goede eerste indruk te maken op de boeren, werden er door de brieven-schrijvers al heel wat creatieve pogingen gedaan. De energieke hengstenhouder Peter van den Bogaard, deelnemer in 2009, ontving 'hele kunstwerken'. 254 paardenmeisjes reageerden op zijn oproep. „Dropjes, hoefijzers, tegeltjes, schoolboeken, ingesproken cd's, beeldmateriaal: je kunt het zo gek niet bedenken.” Nog steeds vertelt hij enthousiast over alle reacties die hij toen ontving. Al zaten er ook 'kinderlijke plakspelletjes' tussen. Daar knapte hij - nuchter als hij is - snel op af. „Puzzeltjes en van die gekke dingen. Het is wel leuk, hoor. Maar echt volwassen komt het niet over.”

Het is lastig om een goede brief te schrijven, geeft paardenboer Peter direct toe. Als hij dan toch een tip moet

Grote foto: **Wim** in Tanzania. Onder vlnr: **Jan** in Canada, **Jos** uit Frankrijk, **Aletta** op Bonaire en **Johan** in Denemarken.

NIEUWE KANDIDATEN

Boeren van dit seizoen komen uit Frankrijk en Tanzania

Jos (24) verhuisde op zijn 15e met zijn gezin naar Frankrijk. Paarden vindt hij geweldig en dat is waarschijnlijk een belangrijke factor in het uiteindelijke aantal brieven dat hij gaat ontvangen. In Denemarken woont koeienboer **Johan** (49) al twintig jaar helemaal alleen. Wat hij 's avonds eet? „Da's heel simpel.” El-

ke avond voorgebakken friet. „Met 4 gehaktballen die niet te pruimen zijn zo vies. Dat slik ik dan in.” **Aletta** (43) is enige boer op heel Bonaire. Ze heeft meer dan honderd geiten en zelfs haar hele huis ademt geit, aldus Yvon. Elke ochtend melkt ze de dieren met de hand. In Tanzania woont **Wim** (53). Op 1800 meter hoog-

te werkt hij als farmanager op de boerderij van zijn zus en zijn zwager. Het is er prachtig, maar als de chips en chocola op zijn, moet je soms wel een week wachten voordat er weer boodschappen zijn. De Groningse boer **Jan** (29) verhuisde op zijn 17e met zijn ouders en broers naar Canada. Terwijl hij achter een groep uitgebro-

ken koeien aanrende, stapte hij in een oud trekspoor en brak hij zijn knie. Zwaar werk kan hij dus niet meer en daarom is hij nu eigenaar van 30.000 kippen. Eigenlijk zijn het plokippen, maar dat is volgens hem een Nederlandse term. In Canada wordt daar niet naar gevraagd.

geven: „Vermeld je goede karaktereigenschappen en haal de positieve dingen over jezelf naar voren.”

Boer Willem ging tijdens zijn selectie vooral op zijn gevoel af. „Ik kreeg een heel boekwerk van iemand die iets had van: jij laat alles zien, dan doe ik dat ook. Hij vertelde over zijn jeugd, hobby's en werk.” Als Willem veel persoonlijke dingen over iemand te weten kwam, viel die brief hem in positieve zin op. Zo kwamen zulke brieven op het stapeltje 'interessant' terecht.

Het is 'een eer' om brieven te lezen van jongens die gelijk ondersteboven van je zijn, vindt boerin Henrieke. „Al is het ook wel vreemd, je hebt iemand natuurlijk nog nooit gezien.” Grinnikend: „Het is wel goed voor je ego.” Toch moeten de aanmeldingen volgens de boeren meer zijn dan een liefdesverklaring. Henrieke: „Jongens schrijven iets minder makkelijk. Die zeggen dan wie ze zijn en wat ze doen. Er moest in de brieven ook wel iets persoonlijks staan wat me trok.” Het vinden van de juiste balans was daarbij belangrijk. „Ik kreeg brieven waarin mannen vertelden dat ze boerenbloed hebben. Dan dacht ik: schrijf je voor mij of voor de boerderij?”

En dan is er nog de foto. „In galop door de brieven heen, of eigenlijk door de foto's”, zei presentatrice Yvon Jaspers tegen paardenboer Peter, terwijl zijn brieven uitgespreid op zijn tafel lagen. Peter: „Ik keek niet alleen naar de foto, al hebben ze dat bij Boer zoekt Vrouw wel een beetje zo laten lijken. Maar een mooie foto is wel heel belangrijk. Als ik in het café sta, stap ik ook op iemand af door haar uiterlijk.” Al stuurde de vrouw die hij uiteindelijk koos gewoon een mailtje naar de KRO. „Dan zie je dat het toch om de inhoud gaat.”

Ook belangrijk: houd het kort. Willem kreeg niet alleen cadeautjes en boekwerken. Hij ontving daarnaast ook een zelfgemaakt koeienbeeld, een usb-stick met persoonlijke informatie en een mp3-speler met muziek die de afzender mooi vond. „Je hebt natuurlijk wel mensen uitgenodigd om samen naar de inzendingen te kijken, maar het moet vooral makkelijk te openen en te zien zijn.”

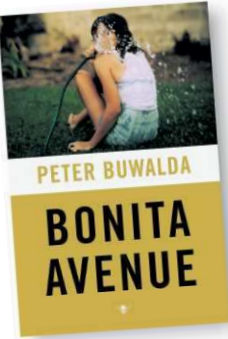
Hoeveel tijd hij kreeg? „Het moest gewoon in één dag. Maar ik weet wel dat degenen met meer brieven ook langer de tijd kregen.”

Toen de brievenbussen allang gesloten waren, hield de brievenregen voor sommige boeren nog niet op. Peter ontving post van geïnteresseerde vrouwen tijdens de uitzendingen en zelfs toen het programma afgelopen was ging het door. Boer Peter: „Toen bleek dat ik weer vrijgezel was, kreeg ik opnieuw brieven. Inmiddels heb ik al drie jaar een vriendin, dus nu ben ik veilig.”

Boer zoekt Vrouw Internationaal, zondag, Ned. 1, 20.20-21.20 u.

RADIOGRAMA
Radio 1 geeft hoorspel vaste plek

Radiodrama krijgt een nieuwe vaste uitzendplek op Radio 1. Elke vrijdagavond van 00.05 tot 00.35 uur is er een hoorspel te beluisteren. Het eerste hoorspel is *Bonita Avenue*, naar de roman van Peter Buwalda, in 20 delen vanaf 11 januari. In januari bestaat het hoorspel 90 jaar. Radio 5 Nostalgie zendt dan het vierde deel uit van *Sprong in het Heelal*, onderdeel van de sf-serie *Journey into Space*. Dit klassieke radiodrama wordt uitgezonden op 5, 12, 19 en 26 januari, van 17.30 tot 18.00 uur op Radio 5.

MOBIELE MUZIEK
'Spotify gratis op telefoon'

Muziekdienst Spotify gaat een gratis, geadverteerde muziek-luisterdienst voor smartphones lanceren, in samenwerking met platenmaatschappijen Universal, Warner en Sony. Dat melden verschillende bronnen aan *The Wall Street Journal*. Tot nu toe kon dit alleen betaald (10 euro per maand). Met de nieuwe toepassing kunnen vijftien nummers worden afgespeeld, afgewisseld met reclames. Naar verwachting maakt Spotify de nieuwe dienst 11 december officieel bekend op een persconferentie.

AANMELDINGEN PERSWAAKHOND

90

Meer dan 90 procent van de Britse landelijke kranten heeft zich gisteren aangemeld bij de organisatie IPSO, de nieuwe perswaakhond die in het leven is geroepen nadat het Leveson-rapport op de noodzaak van onafhankelijke persregulering wees. *The Guardian* heeft nog niet getekend.

UITGESPROKEN

Dit wordt spannende live televisie, dames en heren. Omroep Max: de dood van Sinterklaas.

Paul de Leeuw in *Sint & De Leeuw* nadat Sinterklaas zich in een slokje water verslikt.

Zap

Dood van Mandela test voor talkshows op late avond

Door **Hans Beerekamp**

Om kwart voor elf komt het bericht binnen dat Nelson Mandela twee uur eerder is overleden. De redacteuren van de nieuwsuitzendingen die dienst hebben op Pakjesavond weten wat ze moeten doen: contact leggen met de correspondent ter bevestiging, de klaar liggende necrologie starten en een uitgebreider bulletin rond middernacht voorbereiden.

RTL Nieuws had daarin als enige archiefbeeld met een relax van koning Willem-Alexander over zijn persoonlijke band met *Madiba*. Het *NOS Journaal* voerde een verhelderend gesprek met Coen Stork, in 1963 „jongste bediende” van de Nederlandse ambassade in Zuid-Afrika. Het was helemaal niet vanzelfsprekend dat hij het proces tegen Mandela volgde, want de ambassadeur vond die rebellen maar „zwart rapalie”.

De echte uitdaging lag echter bij de talkshows van dezelfde avond. *Pauw &*

Witteman (VARA) zou over een kwartier beginnen, *RTL Late Night* was al bezig: een ideale laboratoriumtest van improvisatievermogen en redactioneel voorbereid zijn, maar ook van betrokkenheid, netwerk en intelligentie van de respectievelijke anchors.

P&W besloot meteen weerman Gerrit Hiemstra en kitesurfer Ruben Lenten naar huis te sturen. Met de overige gasten (cabaretier Hans Dorrestijn, evolutiebioloog Jan van Hooff en schrijver Alex Boegers) werd gepraat over hun band met de Mandela-mythe.

De schrijver las een gedicht van Ingrid Jonker voor, de wetenschapper wees op „de enorme uitstraling” van de betreurde. In afwachting van de haastig opgetrommelde politiek organisator Alex Klusman en de in Oeganda geboren radiopresentator Andrew Makkinga, werden telefoongesprekken gevoerd met Pia Dijkstra, die journaaldienst had toen Mandela in 1990 werd vrijgelaten, en met voormalig anti-apartheidsactivist

Humberto Tan en de hand van Gordon

Peter Hermes, alsmede de oud-politici Wim Kok en Job Cohen. Het waren noodgrepen, die de indruk wekten van totale journalistieke overrompeling.

Humberto Tan had bij RTL meer geluk, al moet je dat natuurlijk altijd afdwingen. Twee van zijn toevallige gasten, VN-ambassadeur Goedeke Liekens en zanger Gordon, hadden Mandela meerdere malen ontmoet. En hij had het telefoonnummer van Ruud Gullit, die in 1987 zijn Gouden Bal aan de gevangene van Robbeneiland opdroeg en die door Mandela in die tijd werd betiteld als „een van de weinige vrienden”.

Tan brak emotioneel, toen hij vertelde over het verschil in behandeling tussen blanke en zwarte gevangenen. Gordon legde zijn hand op de arm van de presenterator. Even later ging het programma verder zoals gepland, want waarom zou je tijd met slecht voorbereid geklets willen vullen? RTL wint dus van VARA door knock-out, qua professionaliteit.

Pauw & Witteman zijn overrompeld, Humberto Tan heeft het nummer van Gullit

Advertentie

nrcwijn >

Het wijncadeau van het jaar! 2011 KamaHama – Special Edition wijnkist

Wijnautoriteit Harold Hamersma en kunstenaar/alleskunner Kamagurka selecteerden een fantastische wijn gemaakt door de Nederlandse wijnmaakster Lidewij van Wilgen en doopten deze om tot 2011 KamaHama - Coteaux du Languedoc, Mas des Dames. Deze wijnkist bevat 5 flessen van deze wijn plus een bijzondere fles die de bezitter ongetwijfeld voor het dilemma zal stellen: openen of niet? Deze unieke, gelimiteerde en uiterst drinkbare kunsteditie is het ultieme cadeau voor wijnliefhebbers en natuurlijk voor fans van Kamagurka.

- Wijnkist gesigneerd door Kamagurka en Harold Hamersma
- 5 flessen KamaHama - wijn
- 1 bijzondere fles
- 6 verschillende etiketten, ontworpen door Kamagurka
- Het boek *Waanzin & wijnzin* gratis!

149,-
Gratis thuisbezorgd

Alle wijnen gratis thuisbezorgd.

Tevens verkrijgbaar: 6 flessen overheerlijke KamaHama (1 soort etiket), zonder kist, maar wel met gratis boek *Waanzin & wijnzin*.

Prijs

69⁹⁵

nrclux.nl/wijn

Advertentie

Proefkerststolletjespudding

Ingrediënten per persoon

0,6 dl volle melk

1 afgestreken ei suiker

1 proef- of minikerststolletje (of 100 g reguliere kerststol)

½ afgestreken tl kaneel

10 à 15 g boter

1 klein ei

Thuiskok

December

Puddingmaand I

Door **Joep Habets**

Het jaar van de patrijs, de maand van de gebitscontrole, de kikkertiendaagse, de week van de jonge mantelzorger, het weekend van de spiritualiteit en de roodharigen-dag, waarom zou er niet ook een maand van de pudding zijn?

Bij deze roep ik december tot de Maand van de Pudding uit. Elke vrijdag serveert de thuiskok van dienst een pudding. Het hele spectrum komt aan bod, van een rustieke broodpudding en een rijstpudding van nobele eenvoud tot een klassieke ananasbavarois en elegante Stiltonpuddinkjes met portgelei. Dan is er iets om naar toe te leven.

We beginnen met een broodpudding van belegen proefkerststolletjes, maar het mogen natuurlijk ook plakken reguliere kerststol zijn. Waar haal ik belegen kerststolletjes vandaan, vraagt u zich misschien af. Neem van mij aan, de kerstverse stollen die nu in de winkel liggen zijn al weken, zo niet maanden geleden, gebakken. Kerstvers is een relatief begrip. De kleine stolletjes zijn handzaam als u individuele puddinkjes wil maken. Lage crème bruléeschaaltjes zijn daarvoor goed bruikbaar.

Snijd de kerststolletjes in plakken. Wip de amandelspijs eruit. Bestrijk een zijde van elk plakje kerststol met de spijs. Bestrijk een ovenvaste schaal met wat van de boter. Schik de plakjes kerststol dakpansgewijs in de schaal met de bespijdsde kant naar beneden. Kluts het ei door de melk. Giet de ei-melk over de plakjes kerststol. Geef de plakjes kerststol een kwartiertje de tijd om de ei-melk op te zuigen. Verwarm ondertussen de oven voor op 200 graden. Bestrooi de plakjes kerststol met een mengsel van suiker en kaneel. Leg er vlokjes boter op. Bak de broodpudding ongeveer een half uur op 200 graden tot zich een aantrekkelijk bruin korstje heeft gevormd. Serveer de broodpudding warm. Er mag een bolletje vanille-ijs bij, maar zonder dat smaakt het ook voortreffelijk. Het is tenslotte de maand van de pudding, niet van het bolletje vanille-ijs.

Uitgelicht

FILM

One Night Stand: Verzet

Nederland 2, 21.05-22.00u.

FILM

Cidade de Deus

FILM

En familie

(Rob Lückert, 2013). „Het eerste slachtoffer van de oorlog is altijd het porselein.” Maar dan in mooi uitgesproken Duits, en heel vilein. Porgy Franssen geniet zichtbaar van zijn rol als Obersturmbannführer. Net als de benepen burgerman waar het om draait in *Verzet* – René van ’t Hof, even goed als Franssen – is hij een liefhebber van antiek porselein. Ze strijden om een uniek vaasje. De burgerman kampt ook nog met een vreselijke onderduikster (Sanne Vogel), zonder enig gevoel voor zijn collectie. Lachen om de oorlog, altijd lastig. In Nederland doen we het nauwelijks, het is wennen. Verzet houdt

het netjes, op één grap over vergassen na. De humor is subtiel, de dialoog schaars, de aankleding zorgvuldig. Het zal niet ieders smaak zijn, mooi gemaakt is het zeker. Verzet is een van de acht korte films (50 minuten) in de reeks One Night Stand. Drie omroepen, drie fondsen, vier producenten, acht scenarioschrijvers, acht regisseurs en een staalkaart aan prachtige acteurs zorgen voor acht films, tot 24 januari op vrijdagavond. Een gemeenschappelijk thema, funest bij zulke projecten, is er gelukkig niet. Immigranten, hoorligan, vader op zee; ze komen allemaal voorbij.

Mark Duursma

(Fernando Meirelles, 2002). Stad van God is de naam van een van de 120 sloppenwijken van Rio de Janeiro. Hier speelt zich de film af: in een wolvenhol van doden en gedood worden. Regisseur Fernando Meirelles volgt een groep jongeren voor wie criminaliteit het dagelijks leven is. Het bijzondere van de film is de tegelijk sensationele en lichte toon. Met duizelingwekkend camerawerk jaagt Meirelles ons door de favela achter de jonge Rocket (Alexandre Rodrigues) aan, de fotograaf die alles ziet. Canvas, 23.10-01.15u.

(Pernille Jesper Christensen, 2010). Indrukwekkend Deens drama is een rauw portret van het stervensproces van een door een hersentumor getroffen patriarch in een gebroken gezin. Hij wil dat zijn oogappel Ditte de fameuze familiebakkerij overneemt. Vervuld van panische woede over het lot dat hem heeft getroffen maakt hij het leven van zijn tweede, jongere vrouw en de nog jonge kinderen uit zijn tweede huwelijk tot een nachtmerrie. Ieder voor zich moeten de personages bepalen in hoeverre ze zich kunnen en willen opofferen voor vader. Nederland 2, 23.25-01.03u.

AMUSEMENT

Top Gear: USA Roadtrip

Jeremy Clarkson, Richard Hammond en James May maken een reis langs de oostkust van de Verenigde Staten in een Mercedes-Benz SLS AMG, een Porsche 911 GT3 RS (997) en een Ferrari 458 Italia. De tocht begint in Virginia. Over de fraaie Blue Ridge Parkway gaat het richting North Carolina en worden wat rondjes gereden op Virginia International Raceway. Ook wordt getest welke wagen het meest geschikt is voor een drive-by shooting en welke het snelst is in een sprintrace over de kwartmil. Tot slot een zoektocht door Manhattan. Veronica, 20.55-22.10u.

AMUSEMENT

Un flic

Politieserie met de Frans-Antilliaanse acteur Alex Descas in de hoofdrol, als de getormenteerde maar onverzettelijke commissaris Schneider. Een bajesklant op vierentwintiguursverlof wordt onder de ogen van Schneider geliquideerd door een Albanees met traditionele opvattingen over eer. Schneider wordt op het matje geroepen bij zijn chef – een infiltratiepoging van de politie blijkt slecht te zijn afgelopen. Hem wordt gesommeerd de affaire zo snel en discreet mogelijk op te lossen. Hogerop in de politiehierarchie begint ondertussen het zwartepieten. TV5, 21.00-22.30u.

AMUSEMENT

Robbie Williams: One Night at the Palladium

Registratie van concert door de Britse zanger in het Londense Palladium. Hij wordt begeleid door een band en zingt nieuwe en oude (swing)nummers. Speciale gasten zijn Lily Allen, Rufus Wainwright en, bekend van de *Muppet Show*, Miss Piggy en Kermit en de heren Waldorf en Statler. Het voormalige lid van boyband Take That bracht onlangs de plaat *Swings Both Ways* uit, een vervolg op *Swing When You're Winning*, zijn album uit 2001 met liedjes uit de jaren '50 en '60. BBC 1, 21.00-22.00u.

INFORMATIEF

Comic Book Men

Realityserie over 'Jay and Silent Bob's Secret Stash', de stripboekwinkel van Kevin Smith in New Jersey. De zaak wordt gerund door drie stripboekfanaten die zeldzame stripboeken, poppetjes van superhelden en andere items uit stripseries in- en verkopen. Van een verzameling Legion of Super-Heroes tot een puntgave Spiderman-pop uit 1974 of een levensgroot Darth Vader-masker. Filmmaker en strip-liefhebber Bryan Johnson werkt niet in de zaak maar komt bijna dagelijks langs om zijn mening te geven over de aankopen. Discovery Ch, 22.00-23.00u.

BBC 1

17.40 Flog It! **18.15** Pointless. **19.00** BBC Nieuws. **19.30** regionale nieuwsberichten, weerbericht. **20.00** The One Show. **20.30** A Question of Sport. **21.00** Robbie Williams: One Night at the Palladium. **22.00** Have I Got News for You. **22.30** Live at the Apollo. **23.00** BBC Nieuws. **23.25** Regionaal nieuws, weerbericht. **23.35** The Graham Norton Show. Komische talkshow met gasten Daniel Radcliffe, Harry Hill, Marry Berry en David Walliams. Met een optreden van Cliff Richard. **00.20** Bluestone 42. Sitcom. **00.50** Honeymoon in Vegas. Romantische komedie uit 1992 van Andrew Bergman. **02.25** Weatherview. **02.30** BBC Nieuws.

BBC 2

17.30 MOTD - World Cup 2014 Draw. **18.45** Priceless Antiques Roadshow. **19.00** Eggheads. **19.30** Strictly Come Dancing - It Takes Two. **20.00** Snooker: UK Championship 2013 Live. **21.00** Mastermind. **21.30** Kangaroo Dundee. **22.00** Wild Burma: Nature's Lost Kingdom. **23.00** QI. **23.30** Newsnight. **00.05** Snooker: UK Championship 2013 Highlights. **00.55** Darkness. Mystery-horrorfilm uit 2002 van Jaime Balagueró. **02.30** Question Time. **03.30** The Paradise.

ÉÉN

18.00 Het journaal. **18.12** Weer. **18.15** Dagelijkse kost. **18.30** Blokken. **19.00** Het journaal. **19.40** Iedereen beroemd. **20.05** Weer. **20.10** Thuis. **20.40** Tot Altijd. Drama uit 2012 van Nic Balthazar. **22.40** Het journaal laat. **22.55** Brothers & Sisters. Amerikaanse dramaserie. **23.36** Keno. **23.37** Euromillions. **23.40** Weer. **23.45** The Mothman Prophecies. Thriller uit 2002 van Mark Pellington. **01.40** Dagelijkse kost. **01.55** Iedereen beroemd. **02.15** Doorlopende herhalingen van het journaal laat en het weerbericht.

CANVAS

17.00 Sporza: Extra Time - De Loting. Rechtstreeks verslag van de loting voor het WK Voetbal 2014 in Brazilië. **19.00** Cancrios Today. Docuserie. Copacabana is wellicht het bekendste en drukste strand ter wereld. **19.28** 100'. **19.30** Hoera cultuur. **20.00** TerZake. **20.40** The Americans. Spionageserie. **21.25** Alleen Elvis blijft bestaan XL. Talkshow. **22.05** Canvas Do Brasil. **22.10** Cidade De Deus. Misdaadfilm uit 2002 van Fernando Meirelles. **01.15** De Canvasconnectie. Kunstenaar Jasper Rigole maakt videowerk en installaties met gevonden materiaal. **01.45** Doorlopende herhalingen van TerZake.

ARD

16.50 Sportschau live. **18.45** Sportschau live. **19.45** Sportschau vor acht. **19.50** Wetter vor acht. **19.55** Börse vor acht. **20.00** Tagesschau. **20.15** Kleine Schiffe. Komedie uit 2013 van Matthias Steurer. **21.45** Tagesthemen. **22.00** Tatort. **23.30** Kommissar LaBrea - Mord in der Rue St. Lazare. Krimi uit 2010 van Dennis Satin. **01.00** Tagesschau. **01.10** Krone 2013 - Der Radio Preis. **02.40** Krone 2013 - Spezial. **04.40** Weltreisen. **05.13** Tagesschau. **05.15** Deutschlandbilder.

ZDF

18.05 Soko Kitzbühel. **19.00** Heute. **19.20** Wetter. **19.25** Forsthaus Falkenau. **20.15** Die Chefin. **21.15** SOKO Leipzig. **22.00** Heute-journal. **22.30** Heute-show. **23.00** Aspekte. **23.30** Mad Men. **00.15** Heute nacht. **00.30** In Plain Sight - In der Schusslinie. **01.10** Heute-show. **01.40** Homework. Erotische film uit 1982 van James Beshears. **03.05** SOKO Leipzig. **03.50** SOKO Wien. **04.35** zdf:formstark. **04.40** Leute heute. **04.55** Hallo Deutschland.

TV 5

18.00 64 minutes, le monde en français. **18.30** Envoyé spécial. **20.30** Journal de France 2. **21.00** Un flic. Dramaserie. **22.45** Mit offenen Karten. **23.00** Journal de la RTS. **23.25** Journal Afrique. **23.45** L'invité. **23.55** La commanderie. **00.45** La commanderie. **01.35** Questions à la une. **02.30** Journal. **03.00** Docteur San Antonio et Mister Dard. **03.45** Itinéris. **04.00** Journal. **04.30** Méditerranée. **05.00** C dans l'air.

In het midden

1		2	3	4	5		6		7	8	9
				10						11	
12	13		14				15	16			
17					18		19				
				20		21					
22	23				24			25	26	27	28
29						30		31			
32				33							
34						35					

©STUDIO STEENHUIS / WWW.STEENHUISPUZZELS.NL

Horizontaal: **1.** Flaters **6.** Rustplaats **10.** Rustplaats **11.** Oosterse filosofie **12.** Ik-zucht **15.** Niet compleet **17.** ...dog *Millionaire* **18.** Onderarm lengte **19.** Na Jan, voor Emile **22.** Edelsteen met reliëfvoorstelling **24.** Frans voorbeeld **25.** Dorp bij Arnhem **29.** Slang met een olifantenhuid **30.** Loosplaats **32.** Moet gekrijt worden **33.** Zij komt uit het 'land van de duizend meren' **34.** De derde draad **35.** Keer op keer **Verticaal:** **1.** Past voor mullen of tal **2.** Dubbele wand **3.** Kraswerk **4.** Montague of Castelen **5.** Vanaf daar wordt het vloeibaar **6.** Vierdeurstype **7.** Spelen met is leerzaam voor peuters **8.** *Beatles for ...* album **9.** Opgooi **13.** Stemde tegen de begroting voor ontwikkelings samenwerking **14.** Hij werkt met een volk **16.** Het land overhoop halen **20.** Abdijbier **21.** Zij komt van het 'smaragden eiland' **22.** Moskouse voetbalclub **23.** ... iacta est **26.** Daar zit je goed **27.** Zevende noot **28.** Hele grote familie **31.** Past na fut of prof **Oplossing van gisteren** **HORIZONTAAL:** 1. STOMP 5. ACHMEA 10. TIJ 11. ROMAN 13. ABEL 14. EDWIN 16. DG 17. NORS 18. ERE 19. REMI 25. RODA 26. AAI 27. TERE 29. DA 30. RITME 32. ONAN 33. INEENS 34. EDITIE 35. NEEDS **VERTICAAL:** 1. STEEG 2. TIJDROVEN 3. MRI 4. PONCHO 5. ANGEL 6. HANIG 7. MBO 8. EERZAAM 9. ALS 12. ADRIAAN 15. WEE 20. MIEREN 21. DRENT 22. EDDIE 23. MATSE 24. NIETS 27. TOE 28. RAI 31. INE **IN HET MIDDEN:** GOEDHEILIGMAN

Sudoku

1			6	2		5		
2					3	4	1	
		6	9					5
							8	
	1							
								3

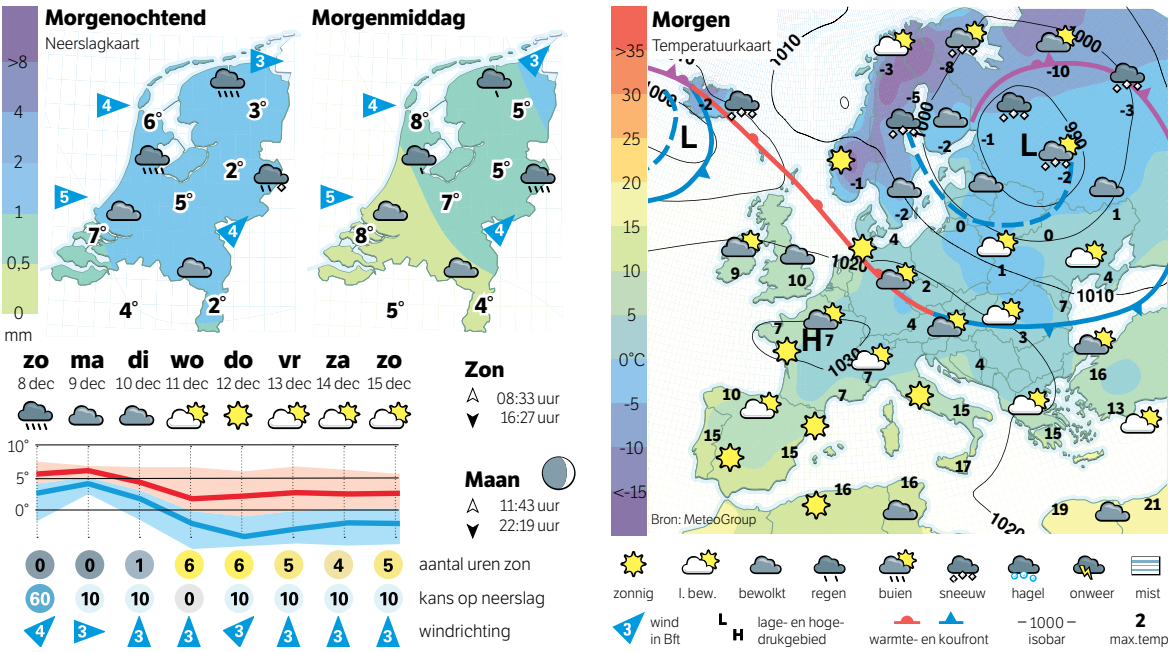
©S1

Plaats de cijfers 1 tot en met 9 zo in het diagram dat elk cijfer precies één keer voorkomt in elke rij, kolom, de negen vetomrande 3x3 vakken, én de vier grijze 3x3 vakken.
© **Peter Riltmeester** PZZL.com

Onder: de oplossing van gisteren.

1	5	3	2	9	6	4	7	8
7	8	2	3	1	4	6	5	9
6	9	4	5	8	7	3	1	2
3	7	1	6	5	2	8	9	4
4	6	9	1	3	8	5	2	7
8	2	5	4	7	9	1	6	3
2	3	8	9	6	5	7	4	1
9	1	6	7	4	3	2	8	5
5	4	7	8	2	1	9	3	6

Weer

Druilweer

Het weekeinde brengt een druilerig weertype. Zaterdag is het heel de dag bewolkt en er valt vooral in de noordelijke helft van het land bij tijden regen of motregen. In de zuidelijke regio's is het veel vaker droog, maar ook daar maakt een gesloten wolkenpakket het grijs. Wel wordt zachtere lucht aangevoerd vanuit de west- tot zuidwesthoek. 's Middags wordt het daarom 6 tot 9 graden, met een zwakke tot (in het noorden) vrij krachtige wind. Ook zondag is het veelal bewolkt en zeker later op de dag valt opnieuw vooral in de noordelijke provincies wat regen. De maximumtemperatuur komt dan uit op waarden tussen 8 en 10 graden. De nieuwe week begint eveneens bewolkt, maar vanaf dinsdag breekt het wolkendek open. Zowel overdag als 's nachts wordt het dan kouder.

**NRC
bootreis
2014**

Op het breukvlak van culturen

Unieke bootreis Zwarte Zee: Athene, Istanbul, Batoemi, Sochi, Jalta, Sebastopol en Odessa

Na eerdere succesvolle academiereizen, biedt NRC Handelsblad u opnieuw de mogelijkheid een culturele bootreis te maken op de Zwarte Zee. Aan boord van het ms Ocean Majesty, een recent gerenoveerd, comfortabel schip, vaart u langs de cultuur en geschiedenis van Athene, Istanbul, Batoemi, Sochi, Jalta, Sebastopol en Odessa.

Aan boord wordt u een divers programma geboden met lezingen over cultuur en literatuur, actualiteit, (kunst)geschiedenis en economie. Deze lezingen worden afgewisseld met een filmprogramma over de cinema van de regio en bijzondere recitals. Aan land bezoekt u sprankelende steden en prachtige paleizen, moskeeën en musea en maakt u tijdens (thematische) wandelingen kennis met de genoemde plaatsen. De sprekers brengen de steden tot leven en maken de onderwerpen uit de lezingen tastbaar. En natuurlijk heeft u daarnaast genoeg vrije tijd aan boord om te genieten van een boek en een goed glas wijn.

Sprekers zijn o.a. Alexander Rinnooy Kan (hoogleraar UvA en vml. voorzitter SER), Fik Meijer (emeritus hoogleraar Oude Geschiedenis), Hubert Smeets (historicus en redacteur NRC Handelsblad), Joyce Roodnat (auteur en redacteur NRC Handelsblad), Dirk Rohtus (auteur en politicoloog) en Marc Reynebeau (publicist en redacteur De Standaard).

Alexander Rinnooy Kan

Fik Meijer

Hubert Smeets

Joyce Roodnat

Dirk Rohtus

Vital Stahievitch en Anna Azernikova

Henk van Os

De recitals worden uitgevoerd door Anna Azernikova en Vital Stahievitch, zij brengen o.a. Russische en Georgische muziek ten gehore.

Voorafgaand aan de bootreis kunt u in Athene verblijven, waar we ons oriënteren op het klassieke verleden, o.a. met een bezoek aan de Acropolis en het spectaculaire Acropolis Museum. Of u kunt de Academie besluiten met een posttour op de Peloponnesos met een vaartocht door het Kanaal van Korinthe, een bezoek aan het antieke Mycene en het imponerende theater van Epidauros. U verblijft in de eerste Griekse hoofdstad Nafplion, een historische mediterrane havenplaats.

Tijdens een inleidende bijeenkomst voorafgaande aan de reis spreken o.a. Henk van Os (universiteitshoogleraar en vml. directeur Rijksmuseum Amsterdam) en Fik Meijer (emeritus hoogleraar Oude Geschiedenis).

Praktische informatie

Reisdata: 8 - 20 mei 2014

Reissom vanaf € 2.395,- p.p., afhankelijk van de hutcategorie.

Deze bootreis wordt exclusief voor lezers van NRC Handelsblad en lezers van De Standaard, de kwaliteitskrant van België, georganiseerd.

Kijk voor een uitgebreid programma, informatie over de sprekers, de route en voor boekingen op nrcreizen.nl Vragen? Mail naar nrc@ivie.nl of bel 020-7517966.

„Echt niet leuk, hoowr!”, zei ik dan. En dan lag heel Amsterdam-Noord en de Bijlmer weer dubbel. **A2**

NRC

AMSTERDAM

Vrijdag 6 december 2013

ELKE VRIJDAG VERSPREID IN AMSTERDAM EN OMSTREKEN

'Big Tree' van Jacques Rival
(Amstel / Sluis)

Amsterdam Light Festival Kunstenaars verlichten de stad

FOTO OLIVIER MIDDENDORP

AMSTERDAM NIEUWS

A2 Column Marscha Holman | **Talk of the Town** Basisscholen | **A3 Woonakkoord** | **A4-5 Amsterdam Light Festival** Stad vol lichtkunst | **A6 Recensie Lo Stivale d'Oro**, het favoriete restaurant van Jeanine van Pinxteren | **A6-7 Agenda**

Advertentie

DUURZAME KOOKWORKSHOPS EN CATERING

Ronald Roos kookt...

www.ronaldrooskookt.nl mail@ronaldrooskookt.nl

Column
Marscha Holman

Moeilijke jeugd

‘Joer boy has loffy kurls’, sprak een andere moeder me aan in de speeltuin in het Vondelpark. „Dankuwel”, antwoordde ik. „O pardon, ik dacht...” De moeder verfrommelde een snoetenpoetser in haar hand. „Nouja, zijn krullen zijn prachtig. Dat wou ik maar zeggen.”

Ik lachte vriendelijk. Ik laat mijn zoontje expres op doordeweekse ochtenden of rond etens-tijd uit, ik hou niet zo van smalltalk met andere ouders. Ik vermoed dat de andere moeder had willen zeggen dat ze dacht dat ik de au pair van mijn zoontje was. Kan gebeuren – het stikt hier in Amsterdam-Zuid van de nanny’s en het is waarschijnlijk een compliment; het zijn vaak Aziatische meisjes van hooguit 23. Toch denk ik op zo’n moment: wat doe ik hier, in Zuid? Niet alleen omdat ik geen au pair ben of heb, maar ik heb ook geen bakfiets, geen Golden Retriever, geen Gaastrajas en geen geld, of althans, niet zoveel als de gemiddelde George W.P.A. -gast. Wat ik wel heb is een Amsterdam-Zuid ‘r’ die klinkt als een ‘wr’, omdat ik ook in dit stadsdeel ben opgegroeid. Ook toen ik klein was, voelde ik me hier al niet helemaal op m’n plek. Ik herinner me nog goed dat ik thuis kwam van school en naar aanleiding van een gesprek van die dag met mijn klasgenoten uit groep 8 aan mijn vader (toen nog AT5-presentator en onbekend columnist) vroeg hoeveel ton hij eigenlijk per jaar verdiende. Mijn vader heeft ongeveer een uur gelachen om die vraag. Niet zomaar gelachen; gebulderd, met rollen over de grond, kletsen op z’n dijen en met vasthouden van zijn buik die schudde. Toen hij uiteindelijk „Schat, nog geen halve”, antwoordde, rende ik woedend naar mijn kamer. Het was al gênant genoeg dat wij ook al geen auto, geen videorecorder en – en dat was het allerpijnlijkste – geen badkamer hadden maar een douchecabine in de keukens. Zo iets hadden mijn vriendinnetjes nog nooit gezien. Soms verzweg ik het ook of zei ik dat de badkamer „ergens boven” was. Maar we hadden helemaal geen ‘boven’. Boven woonde een oude vrouw, tante Lenie, een van de redenen dat mijn ouders het huis destijds voor zo weinig hadden kunnen kopen.

Ik kan me overigens niet herinneren dat ik ooit gepest werd met al deze dingen, ik vond het voor al zelf allemaal heel beschamend – iets waar ik me dan nu weer voor schaam. Ik werd juist gepest met mijn ‘wr’. Maar dat was niet op school (daar had iedereen ‘m), maar in de vakantie. Ik ging van mijn 6de tot mijn 12de elke zomer een week naar een gesubsidieerd jeugdkamp voor stadskindjes, in Oosterhout. Ik was er de enige met die belachelijke, regionale kak tongval. Ik werd daar dan ook ‘Mawrscha’ genoemd. „Hey, Mawrs, zeg nog eens wat grappigs?” „Echt niet leuk, hoowr!”, zei ik dan. En dan lag heel Amsterdam-Noord en de Bijlmer (waar de rest vandaan kwam) weer dubbel. Ter compensatie deed ik overdreven mijn best bij alle wedstrijden, zoals de skippybalrace, zaklopen met een lepel met een rauw ei erop dat heel moest overkomen, hutten bouwen en vooral: de talentenjacht. Die laatste won ik met *Ik voel me zo verdornd alleen* van Ciske de Rat. Ik playbakte. Zonder dat kamp was ik waarschijnlijk een hockeytrut geworden en heel ongelukkig, nu werd ik gewoon een kakmeisje dat soms, „Krijg toch allemaal de kolere” zei – al klonk het nooit helemaal geloofwaardig.

PARKEREN
‘s Nachts betaald parkeren

Per 1 april kan niet meer de hele nacht gratis worden geparkeerd rond de grachtengordel en de Wallen. Tot 2 uur ‘s nachts kost parkeren dan 5 euro per uur (nu is het nog gratis tussen 24.00 - 9.00 uur). Dat heeft het stadsdeelbestuur (PvdA, D66, GroenLinks) deze week besloten. Hiermee wil stadsdeel Centrum overlast van uitgaanspubliek tegengaan en parkeren in een garage stimuleren.

RONDVAARTBOTEN
Kort geding rederijen

Een groep van 35 Amsterdamse rederijen spant 16 december een kort geding aan tegen de gemeente omdat zij het oneens zijn met de nieuwe rondvaartregels per 2014. De vaste vergunningen van rondvaartboten worden omgezet in tijdelijke. De gemeente wil het monopolie van grote rederijen breken en nieuwe, schonere initiatieven een kans geven. Rederijen vrezen een chaotische situatie.

Leerlingen van de Leonardo Da Vincischool in West aan de Citotoets. De gemiddelde score bleef achter bij de verwachting van de Inspectie.

Talk of the Town

Je kunt ook te veel informatie krijgen

Basisscholen Amsterdam

Als ouder wil je de beste school voor je kind. Kwaliteitswijzers helpen bij het maken van die keus. Alleen: ze zeggen allemaal wat anders.

Door onze redacteur **Bas Blokker**

Je kunt ook te veel informatie krijgen. De publicatie van de kwaliteitswijzer voor basisscholen, afgelopen woensdag, is de zoveelste lijst die de scholen vergelijkt op basis van resultaat. De ene (*schoonwijzer.amsterdam.nl*) doet het veel uitvoeriger en genuanceerder dan de andere (*scholen-opdekaart.nl*). En die doet het alweer beter dan de volgende (op de site van *rtl-nieuws.nl*). Op al die plekken zien ouders een kaart en een zoekvenster waarmee ze zich kunnen informeren over de scholen in hun buurt, scholen waar ze hun kinderen misschien wel naartoe willen sturen. Wel gek, de verschillen tussen de citoscores op die sites. Willekeurig voorbeeld: basisschool ‘t Koggeschip in Nieuw-West heeft volgens RTL in het schooljaar 2012 (het jaar dat zij hanteren) een gemiddelde score van 529,2 gehaald op de eindtoets. Volgens *scholenopdekaart.nl* (de site van de gemeentelijke schoolbesturen) was destijds het gemiddelde 527,3 en volgens de kwaliteits-

wijzer van de gemeente 527,2. Op welke site moet je nu vertrouwen? Scholen publiceren tegenwoordig hun jaarverslagen online. De onderwijsinspectie doet dat al tien jaar met haar rapporten. Maar als er straks twintig verschillende versies van transparantie circuleren, is het uitzicht volkomen ondoorzichtig. De kwaliteitswijzer van de gemeente werd gepresenteerd met het nieuws dat er dit jaar nog maar vier basisscholen in Amsterdam van de Onderwijsinspectie het predicaat ‘zwak’ krijgen. Dat is een indrukwekkende prestatie. Toen wethouder Lodewijk Asscher in 2009 zijn actieplan voor het Amsterdams primair onderwijs afkondigde, waren er nog 44 ‘zwakke’ en ‘zeer zwakke’ scholen in de stad. Vooral in wijken buiten de Ring, de armere wijken van de stad, zijn grote sprongen gemaakt. Succes heeft vele vaders, dus schrijft de lokale PvdA op haar website dat dit het resultaat is „van de onderaanvoering van de PvdA ingezette kwaliteitsaanpak”. Volgens Herbert de Bruijne, schoolbestuurder en voorzitter van de koepelorganisatie Breed Bestuurlijk Overleg Amsterdam is de verbetering van het onderwijs in de afgelopen vijf jaar niet alleen in Amsterdam zichtbaar, maar in het hele land, en is de eigen kracht van scholen ten minste even belangrijk als de inzet van de gemeente. De belangrijkste vernieuwing in de kwaliteitstijzer 2013 is dat vier criteria zijn toe-

gevoegd waaraan je de prestaties van de scholen kunt afmeten. Naast de Citotoets kun je nu per school zien hoe het taal- en rekenonderwijs in de groepen 3-6 zich heeft ontwikkeld ten opzichte van vorige jaren. Dat is een goede start voor het vaststellen van de toegevoegde waarde van de school. De Bruijne nuanceert: „Er zijn op school 24 van die criteria, deze vier geven een redelijk beeld van het rendement.” Maar hij zegt er meteen bij dat hij deze tussenresultaten interessanter vindt dan de citoscores. Hij pleit er daarom voor dat ook de vergelijkingssite van de schoolbesturen, *scholen-opdekaart.nl*, vanaf volgend jaar soortgelijke gegevens gaat publiceren. „Niet al mijn collega’s zijn die mening toegedaan.” Scholen beschikken zelf al over alle informatie van de tussenresultaten. De wijzers zijn dan ook vooral bedoeld om ouders te helpen zich te informeren bij hun schoolkeuze. De vraag is hoeveel ze eraan hebben. De citofetisjist uit Slotervaart die zijn kind morgen gaat inschrijven op de Ie Openluchtschool in Zuid (547 punten gemiddeld), maakt er weinig kans. In ‘gewilde’ wijken gelden beperkende maatregelen voor inschrijvers. Als het goed is, behoort het beruchte postcodestelsel volgend jaar tot de verleden tijd, maar dan nog geldt een afstandscriterium bij loting. Voorlopig zal het verband tussen citoscore van de school en de armoede van de wijk waar die in staat niet snel veranderen.

STAATSLIEDENBUURT
Geen zendmasten West

Woningcorporatie Rochdale en KPN zien af van het plaatsen van twee zendmasten op het dak van een complex in de Staatsliedenbuurt. Dat maakte de corporatie woensdag bekend. Bewoners (50 in totaal) waren bang voor gezondheidsrisico’s. Ook waren zij boos over de instemmingsprocedure: mensen die niet reageerden op de enquête werden tot de voorstanders gerekend.

ARTIST'S IMPRESSION

NIEUWE STADSWIJK
Haven en zwembad in Amstelkwartier

Het Amstelkwartier in Oost krijgt een jachthaven en een drijvend zwembad. Samen met een restaurant maken zij straks onderdeel uit van het nieuwe stadspark in de buurt. Dat maakte de gemeente dinsdag bekend. Het park wordt volgend jaar zomer opgeleverd. In de haven komt plek voor 160 vaartui-

gen. Het (buiten)zwembad wordt een vergelijkbaar complex als Bad Buiten in de Amstel. In 2016 zal het openen. Het Amstelkwartier is een nieuwe stadswijk tussen Oud-Zuid en Watergraafmeer. Volgend jaar start de aanleg van 4.000 woningen, winkels en bedrijven in het gebied.

Akkoord moet woningmarkt weer in beweging brengen

Woningbouw

Er zijn te weinig woningen voor te veel nieuwe Amsterdammers. Om de bouw op gang te krijgen, stellen meerdere partijen gezamenlijk maatregelen voor.

Door **Frank Huiskamp**

Strengere regels voor het te lang bezet houden van onbebouwde grond, een vangnet creëren voor wanneer bouwers een project niet geheel verkocht krijgen en meer ruimte voor de opdrachtgevers die echt willen vernieuwen. Dit zijn enkele van de belangrijkste plannen, in bezit van deze krant, van een raadsinitiatief dat de fracties van de PvdA, VVD, D66, GroenLinks en CDA zijn overeengekomen en binnenkort aan het college voorleggen. Ze willen actie tegen de vastzittende woningmarkt.

Om aan de jaarlijkse toestroom van nieuwe Amsterdammers te voldoen, moeten er volgens een vorig jaar verschenen rapportage van de Dienst Ruimtelijke Ordening 4.000 nieuwe woningen per jaar worden gebouwd.

De afgelopen twee jaar zijn er elk jaar bijna 10.000 mensen in de stad bij gekomen. In 2012 werd er voor maar 1.100 woningen een vergunning aangevraagd. „Te weinig”, volgens de partijen. De gemeente moet een paar knelpunten bekijken om de bouw op gang te krijgen. Een daarvan ligt op het gebied van grond. Volgens de partijen zijn er te veel potentiële bouwers die een grondpositie hebben - ze bezetten op papier een stuk grond - maar daar vervolgens niet op bouwen.

Dat moet anders. De partijen willen dat de gemeente met de overgebleven opdrachtgevers die niet bouwen, maar wel grond bezetten in gesprek gaat om te kijken of ze wellicht belemmeringen kan wegnemen waardoor er alsnog binnen een jaar gestart kan worden. „Je moet denken aan het aanpassen van regelgeving, bijvoorbeeld over kavelgrootte of stedenbouwkundige eisen”, legt Michiel Mulder (PvdA) uit. Doen ze dat niet, dan dienen ze te vertrekken en plaats te maken voor anderen. Als ze dit weigeren, volgen er sancties en zou de gemeente drie jaar geen zaken meer met ze moeten doen.

De partijen opperen ook het idee van een Amsterdams Verhuurfonds, dat een „vangnet” voor particuliere opdrachtgevers kan zijn, die om bijvoorbeeld financiële redenen een koopproject niet geheel verkocht krijgen. Die woningen kunnen dan aan het fonds verkocht worden. „Je hebt garantie dat het project doorgaat. De voorwaarde is alleen dat een deel in de verhuur gaat”, aldus Mulder. Volgens de partijen vormen de vele eisen die de gemeente aan projecten stelt - Mulder noemt een verplichte glazen pui of een bepaald soort steen - een belemmering voor nieuwe, „innovatieve” bouwers. De gemeente zou aan deze mensen meer de ruimte moeten geven hun eigen ideeën uit te werken.

De bedoeling is volgens Mulder dat de plannen „parallel” tot uitwerking worden gebracht, als het kan nog voor de verkiezingen in maart. De SP ondertekende als enige grote partij in de gemeenteraad het initiatief niet. Raadslid Remine Alberts zegt dat de partij positief tegenover grote delen ervan staat en in de raad gewoon „zal aanhaken”, maar het is momenteel nog te „onvoldragen”.

Vier eeuwen grachten maken aantrekkelijk blad

ThemaTijdschrift

Het verscheen al eerder, maar werd gek genoeg niet opgepikt door de media. Onterecht. GrachtenGeheimen is een must voor de Amsterdamliefhebber.

Door onze redacteur
Saskia van Loenen

Een paar keer per jaar ligt er ineens een blad in de kiosk dat je niet weke-lijks ziet. Het zijn de ThemaTijdschriften, en de naam zegt het al: één thema wordt grondig belicht in diverse artikelen door verschillende auteurs. Nederland-Rusland, Napoleon.

En nu dus eentje over de grachten van Amsterdam, vanwege het 400-jarig bestaan van de grachtengordel: *GrachtenGeheimen*. Afgelopen zomer verscheen het, en om onduidelijke redenen kreeg het tot nu toe nauwelijks aandacht. Vreemd, maar vooral onrecht. Want de Amsterdammer (of Amsterdamliefhebber) zal dit blad graag een plekje geven op de salontafel. Het is mooi uitgevoerd, maar vooral de inhoud is interessant.

In 92 pagina’s lezen we onder meer over de laatste bewoners van de Gouden Bocht, verdronken wildplassers, het verleden als stinkende waterstad, branden die de grachtengordel teisterden, hondenslayers die loslopende honden de hersens insloegen, de iep als dé boom van Amsterdam - al staan er sinds recente stormen dan wat minder - en de corruptie en slavenhandel die tot de ‘stadspaleizen’ leidden. En wie weet nu dat er vroeger ook begraafplaatsen waren op de grachten? Walther Schoonenberg van de Vereniging Vrienden van de Amsterdamse Binnenstad noemde deze uitgave „de beste publiekspublicatie tot nu toe in het kader van vier eeuwen grachtengordel”. Daarmee zei hij niets te veel.

ThemaTijdschrift **GrachtenGeheimen**, 92 pagina’s, € 7,95, nog verkrijgbaar bij de vestigingen van Athenaeum bij NRC (Rokin 65) en het Amsterdam Museum, en bij de Nieuwe Kerk en het Stadsarchief (Vijzelstraat 32).

Advertentie

MISSONI

EMILIO PUCCI

GIVENCHY

Gianmarco Lorenzi

Sebastian

POLLINI // Christian Lacroix

MARC BY MARC JACOBS

SEE BY CHLOÉ

SALE
30% - 60%

shoe{diction

Oude Spiegelstraat 3 | 1016 BM Amsterdam | +31(0)20-4233888
info@shoediction.nl | www.shoediction.nl | www.facebook.com/shoediction

Artist's impressions, met de klok mee: **'Temporal Tower'** van Todd van Hulzen en Studio Louter (Haringpakkersbrug/Prins Hendrikkade); **'Reflections'** van Teresa Mar (Hermitage); en **'Kalmen'** van Harm Bremer (Oosterdok, bij Scheepvaartmuseum).

Advertentie

GORT
GOUDSMID-JUWELIER

Herenstraat 11
tel: 020-6206240

Amsterdam
www.juweliorgort.nl

Lichtfestival helpt Amsterdam door de donkere dagen

Amsterdam Light Festival

Lichtgevende tijgers, een geprojecteerde toren, honderden lampjes bij de Stopera. Tientallen lichtkunstwerken zullen de stad er vanaf vanavond opnieuw sprookjesachtig uit laten zien.

Door **Anouk Eigenraam**

Dit jaar is veel werk exclusief voor Amsterdam gecreëerd. Rogier van der Heide, curator festival

De opletende stadsbewoner kon de afgelopen dagen op diverse plekken in de stad kunstenaars en technici druk in de weer zien op straat; deze week moesten alle lichtkunstwerken voor het festival op locatie in elkaar gezet worden en soms nog ter plekke afgebouwd. Waarschijnlijk oogden de objecten op klaarlichte dag weinig indrukwekkend, maar dat klopt; deze werken zijn bedoeld om in het donker tot leven te komen.

De eerste editie van het festival vorig jaar zou je op z'n zachtst gezegd als een meer dan geslaagde try-out kunnen bestempelen: ruim 375.000 bezoekers liepen des tijds de wandelroute, een onverwacht succes voor de organisatoren. Dit jaar is daar-

om meteen besloten een stapje erbovenop te doen en het festival uit te breiden. De lichtkunstwerken zijn verspreid over een groter gedeelte van de stad, waardoor er naast de wandelroute ook een vaarroute is.

Volgens curator van het festival Rogier van der Heide, in het dagelijks leven Chief Design Officer van Philips Lighting, onderscheidt het festival zich daarmee van andere lichtfestivals zoals GLOW in Eindhoven en het Fête des Lumières in Lyon. Van der Heide: „Dat je kan varen langs kunstwerken door de grachten maakt het natuurlijk wel echt iets unieks.”

Ook doordat in Amsterdam hoofdzakelijk objecten worden getoond en niet zo- zeer lichtprojecties, maakt het anders zegt hij: „Een object gaat echt een relatie aan met de omgeving waarin het staat, dat is toch een belangrijk verschil met een pro-

jectie op een gebouw.”

Kunstenaar, scenograaf en docent bij de Gerrit Rietveld Academie, Maze de Boer, die als jurylid betrokken was bij de selectie van de werken, beaamt dat. „Het gevaar is dat door alle technologische mogelijkheden een lichtfestival een meer gadgetachtige tentoonstelling wordt. Van de *special effects* kan je genieten, maar daar zit weinig gelaagdheid in, terwijl je echt goede lichtwerken een verhaal opbouwen waar je naar kan en wil blijven kijken.”

Alle kunstenaars die mee wilden dingen naar een plek op het festival moesten dit keer het thema 'bouwen met licht' verwerken in hun inzending. Van der Heide: „Dit volgens de gedachte dat je niet alleen kan bouwen met materialen, ook met licht. Sommigen zijn daar vrij letterlijk mee aan de slag gegaan, anderen hebben echt onderzocht wat je allemaal kan met licht.” Ook dat heeft het niveau omhoog getild volgens hem: „Vorig jaar stonden er op het festival ook een flink aantal al bestaande lichtobjecten, dit jaar is veel werk exclusief voor Amsterdam gecreëerd.”

Dat maakte de taak voor de jury, met daarin onder andere de hoofdarchitect van Barcelona, Vicente Gualart, overigens niet direct makkelijker. De juryleden moesten zich baseren op de tekeningen van de werken. „Het vergt wel wat van je voorstellingsvermogen als je niet alleen moet bedenken hoe iets er in het echt uit moet zien, maar ook hoe het in de openbare ruimte staat, en hoe het er vervolgens 's avonds uitziet als het verlicht is”, zegt NRC-medewerker Tracy Metz, die ook in de jury zat.

Alle aanvragen werden beoordeeld op de inhoudelijke formulering van het thema, haalbaarheid en uitvoerbaarheid, en of het werk tot de verbeelding spreekt, vertelt Metz. „Er moest een balans in zitten. Een werk moet intiem genoeg zijn dat je er als bezoeker iets bij voelt, maar het moest ook weer niet te pieteputerig zijn en wegvallen in de ruimte.” En - ook niet onbe-

EXTRA'S

Expo's, muziek en fietsen onder Rijks

Naast de *Illuminade* (de wandelroute; 12 dec t/m 5 jan) en *Water Colors* (de vaarroute; 6 dec t/m 19 jan) organiseren ook verschillende musea en galeries **exposities** rondom het thema licht, of ze doen iets anders extra's. Zo kunnen bezoekers van het Rijksmuseum in de fietstunnel meedoen aan een **battle** door een **lichtbun-**

del al fietsend door de passage te duwen. Ook het **Grachtenfestival** haakt aan door een speciale wintereditie van concerten (t/m 16 jan; zie ook Agenda) te houden waar ook weer lichtkunstwerken in de concertruimten te bewonderen zijn. Tip: wie zijn licht wil opsteken en wat meer theoretische kennis wil opdoen, kan donderdag 19 december naar een **talkshow** in het Stedelijk Museum, met Maze de Boer en een aantal van de deelnemende kunstenaars. Tijdens deze avond (aankomst 19.30 uur) praten zij over wat een lichtontwerp is en wanneer een werk nu lichtkunst is. Kijk voor meer info en interviews met de kunstenaars op www.amsterdamlightfestival.com

langrijk - het moest weer- en vandaalbestendig zijn. Sommige werken staan echt een maand buiten.

De kwaliteit van de voorgestelde kunstwerken is volgens de Boer bij een *open call* altijd erg divers. „Bij een biënnale kan je als curator natuurlijk meer sturen en richting geven, bij een open call moet je afwachten wie erop afkomt. Bij de selectie zit een aantal heel ervaren kunstenaars, maar ook wat jonge talenten.” Vergeleken met vorig jaar zijn er in ieder geval ook meer kunstenaars bij uit andere landen. De helft komt ongeveer uit Nederland, maar er zijn ook kunstenaars uit België, de VS, Scandinavië en Azië. Het festival hoopt dan ook op meer internationale bezoekers.

En hopelijk zal meer bezoek leiden tot het draaien van *break even*, zegt initiator en eigenaar van rederij Canal Company, Felix Guttman. „We verwachten met de hakken over de sloot te komen. Vorig jaar is er een klein verlies gedraaid.” Naast subsidie van de grote Amsterdamse kunstfondsen, de gemeente, sponsoring van het bedrijfsleven en de toeristenbranche wordt ook geprobeerd via *crowdfunding* geld binnen te halen. Tevens zal weer een donatiebox bij de start van de route staan waar bezoekers een bedrag voor de folder kunnen doneren, waar vorig jaar „toch enige tienduizenden euro's” mee opgehaald zijn.

De Boer denkt dat het festival zeker een stap verder is, maar dat een volgende editie nog veel verder kan groeien. „Het is nog een heel jong festival. Ik denk dat ze volgend jaar een aantal iconische kunstenaars moeten uitnodigen om werk te maken.” Dat komt wel goed als we Guttman moeten geloven: „Ik heb nog een heel verlanglijstje aan kunstenaars en lichtobjecten die ik de komende jaren wel naar de stad wil halen.”

De **vaarroute** van het Amsterdam Light Festival is van 6 december t/m 19 januari. De **wandelroute** 12 december t/m 5 januari. www.amsterdamlightfestival.com

ZES HOOGTEPUNTEN

De beste werken volgens NRC

Wat zijn nu de werken die je als bezoeker echt niet mag missen? Een paar tips.

1 Fly's Eye Dome (Stationsplein)

De invloedrijke architect, ontwerper, uitvinder, filosoof en schrijver Richard Buckminster Fuller (1895 - 1983) raakte tijdens zijn leven gefascineerd door koepelgewelven (geodetische koepels), waarvan hij verschillende ontwierp, zoals het vroegere Avidome op Schiphol en de Amazonica Dome in de Rotterdamse Diergaarde Blijdorp. Fuller vond het modulaire bouwwerk een perfecte vorm van goedkope en makkelijk te vervoeren huisvesting. De grootste van de drie prototypes van deze bolvormige constructie is de Fly's Eye Dome. De vijftien meter hoge koepel lag sinds de jaren '80 weg te knijpen op een boerderij in Californië, maar is recent geres-titueerd en na dertig jaar voor het eerst weer in volle glorie te bewonderen. De koepel heeft afgelopen zomer alleen nog op een festival in Toulouse gestaan. Zijn plekje op het Stationsplein bij Amsterdam CS wordt pas zijn tweede tijdelijke thuishonk.

2 Temporal Tower (Haringpakkersbrug/Prins Hendrikkade)

Bij de aanblik van de Haringpakkersbrug zal de bezoeker zich een aantal eeuwen terug in de tijd kunnen wanen. Op deze locatie laten ontwerper Todd van Hulzen (Girl with A Pearl Earring) & Studio Louter de Haringpakkerstoren als een soort fata morgana uit de Gouden Eeuw herrijzen. De toren van Hendrick de Keijser stond hier tot hij in 1829 werd afgebroken wegens bezuinigingen. Stadsherstel bood jaren geleden de gemeente nog aan om de toren te herbouwen, maar die zag daar vanaf uit vrees dat de nominatie van de grachtengordel op de UNESCO-Werelderfgoedlijst in gevaar zou komen. Door de projectie kunnen Amsterdammers zich nu toch een voorstelling maken hoe het stadsbeeld met de toren eruit moet hebben gezien.

3 Drawn in Light (Amstel/Stopera)

Wie herinnert zich niet het feeërieke lichtnet dat vorig jaar boven de Amstel hing bij de Stopera. De uitdaging was om dit jaar weer een ontwerp te kiezen dat minstens zo goed tot zijn recht zou ko-

men. De jury denkt dat ze daarin is geslaagd met de keuze voor het fraaie werk van Ralf Westerhof dat dit keer boven de Amstel zal zweven. Drawn in Light is een mobile van gebogen staal-draad, die een grachtenpand voorstelt waar bewegende wandelaars, fietsers, bomen en lantaarnpalen tezamen een steeds veranderend stadsgezicht tonen.

Andere aanraders:

4 **Our House** (Nieuwe Herengracht) van de Belgische ontwerper Tom Dekyvere (Them Sculptures); een lichtgevend web van honderden meters geknoopt draad achter de Diaconie.

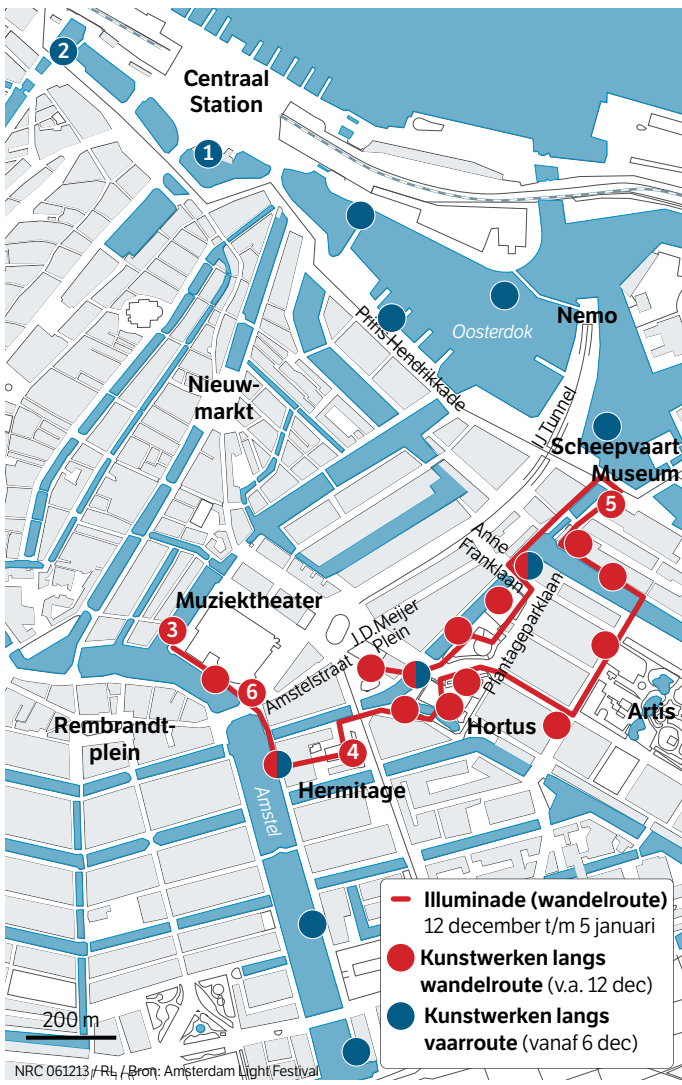
5 Beyond myself (Kadiksplein)

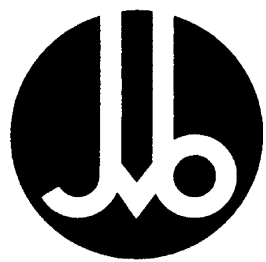
van de Libanese kunstenaar Alaa Minawi; een glazen installatie die is opgebouwd uit verschillende lagen spiegglas waardoor een optische illusie ontstaat.

6 We Light Amsterdam (Blauwbrug/Stopera)

van Stichting Nieuwe Helden; zal het plein voor de Stopera op originele wijze verlichten met behulp van honderden nachtlampjes die zijn gedoneerd door de stadsbewoners zelf.

Wandelroute (v.a. 12 dec.) en zes hoogtepunten

jan van beek

EIGENTIJD S W O N E N

*Gelderland 4735 (155 cm) exclusief bij Jan van Beek. Actieprijs: rode en zwarte Hallingdal **van € 2600,- voor € 2149,-** rood en zwart leer **van € 2856,- voor € 2349,-**

*Pastoe Jubileumkast. Exclusief voor Jan van Beek 268x80x45, snowwhite **nu € 1999,-** of tomaatrood **nu € 2149,-**

- Artifort F 587 van Geoffrey D'harcourt. Actieprijs in leder Sem zwart, bruin en cognac **van € 2654,- voor € 2255,-** F 587 laag **van € 2409,- voor € 2045,-**

*Müller RW108 in lak geheel wit of zwart (90 cm.) op wielen **van € 739,- voor € 659,-**

Montis Axel ACTIEPRIJS Leder Rancho alle kleuren - alle afmetingen / 15 %! Bijv. 3-zits van € 5312,- voor € 4515,-

*Artifort Orange Slice In de kleuren rood en oranje. Vraag naar onze actieprijs.

30 jaar Montis Charly/Chaplin Koop nu een nieuwe hoes (alle uitvoeringen) met 30% korting

Leolux Adartne: Actieprijs in alle kleuren Hallingdal en Macaron 2-zits **van € 2345,- voor € 1995,-**, 2,5-zits **van € 2695,- voor € 2295,-**. De kleuren van de siersteek is af te stemmen op de kleur van het gelakte frame.

*Dutch Originals Gispén 405 in ribstof rood of zwart en leder zwart. **Vraag naar onze prijs!**

*Dutch Originals Gispén 412 leder Carrera rood of in leder Escuro zwart - **exclusief voor Jan van Beek-aanbiedingsprijs!**

*Artifort Mare 2,5-zitsbank (204 cm.) in stof Amdal antraciet **van € 2857,- voor € 2199,-** Showroommodel Direct leverbaar!

*Thonet S 43. 6 halen 5 betalen

*Dutch Originals De Wit S3005 **Van € 356,- voor € 299,-** 55 cm. hoog, doorsnede 50 cm.

-Leolux Parabolica: Draaifauteuil met talloze functies. Nu met een snelle levertijd en actieprijs in leder Senso rood, wit en zwart **Van € 3225,- voor € 2795,-**

Thonet S 411 fauteuil in leder Linea nu met gratis tafel B97 t.w.v. € 455,- cadeau als set voor € 2615,-!

Gelderland Fauteuil 601 Meneer Oberman. Actieprijs in leder, Serene, Jumbo en Vintage **van € 2050,- voor € 1895,-**.

Dutch Originals Gispén 401 (1933) met verstelbare rug in ribstof zwart, rood of bordeauxrood. **Van € 2175,- voor € 1299,-**. *Op = op

* Ahrend Revolt Ontwerp: Friso Kramer Kleur : wit, zwart, grijs actieprijs **van € 373 voor € 339**

Leolux Scylla Flavours fauteuil met lage rug actieprijs van € 1825,- voor € 1425,- Nu ook met hoge rug van € 1830,- voor € 1495,-

Pode Sync – Actieprijs in stof Treviso, Genova, Coll, Divina Melange, Tonica! Bijv. kleinste hoekopstelling in Coll **van € 4740,- voor € 4370,-!**

Pode Insert – Actieprijs in stof Coll, Divina melange, Tonica, Hallingdal. Showroom-model, bekleding: Tonica 192 antraciet. Poten gepolijst aluminium, **van € 4390,- voor € 2995,-!**

Pode Dr 'op – Verstelbare arm en rugdelen! Actieprijs is stof Coll en Monza ! Bijv. 3-zits (220-239 cm.) in Coll **van € 2595,- voor € 2395,-!**

Pode Plot – Gestoffeerd onderstel ! Actieprijs in stof Coll, Divina Melange, Tonica, Hallingdal ! Bijv. 2,5-zits (174 cm.) in Coll **van € 2395,- voor € 2145,- !**

Pode Chat – Actieprijs in stof Treviso, Genova, Coll, Divina Melange of Tonica! Bijv. 2,5-zits (205 cm.) in Tonica **van € 2445,- voor € 2195,-!**

Dutch Originals schommelfauteuil De Wit 9904 in ribstof rood of bordeauxrood **van € 1325,- voor € 699,-**. *Op = op.

Gelderland Actieprijs voor 5470, 5770 en 5775! Uitvoeringen in stof € 1000,- en in leder € 1250,-!

*** Direct leverbaar, zolang op voorraad**

Pode is een onderdeel van het hoogwaardige designmerk Leolux. De betaalbare producten zijn allen van topkwaliteit! Jan van Beek Eigentijds Wonen is officieel A-Dealer van Pode! Wij hebben de gehele collectie in onze showroom! Alle modellen van Pode zijn in verschillende afmetingen verkrijgbaar! Voor meer informatie over alle mogelijkheden kunt u contact met ons opnemen!

Artifort, Pastoe, Leolux, Pode, Thonet, Variér, Interlúbke, Erik Jørgensen, Spectrum, Cor, Gelderland, Montis, Desalto, Ahrend at home, Dutch Originals, Walter Knoll, Artemide, Müller, Jori, Tecta, Metaform, Piure, Tecnolumen, Verpan.

beukenplein 23 - 1092 bb amsterdam
telefoon 020 - 665 6310

www.janvanbeek.nl

